Utanç Bitti

'Kişisel bir anlatı'

Anja Meulenbelt

Almancadan çeviren: İlknur İgan

AYRINTI

ANJA MEULENBELT

Anja Meulenbelt 1945 yılında Utrecht'te dünyaya geldi. 16 yaşında hamile kalınca evlenip liseyi terk etmek zorunda kaldı. Bir oğlu oldu. 19 yaşında boşandı. Yeniden eğitime başladı ve sosyal bilimler okudu.

Anja Meulenbelt ikinci kadın hareketinin yükseldiği 70'li yıllarda Hollanda'da hareketin gelişmesine aktif bir feminist olarak katkıda bulundu. Bağımsız özdeneyim gruplarından başlayarak uluslararası kongrelere, kitlesel kampanyalara, sosyal alanda kadın çalışmasına kadar uzanan farklı etkinlikler içinde hem kendi feminist politikasını oluşturdu hem de bütün bu alanlarda feminist anlayışın gelişme sürecinde yer aldı. Yazmaya diğer kadınlara aktaracak deneyimleri, söyleyecek sözü olan bir feminist olarak başladı. Yazma uğraşı sürekli bir üretime dönüşünce yazarlığı meslek olarak benimsedi. 70'li yılların ilk yarısında çeşitli dergilerde pek çok makalesi ve kitap olarak da "*Feminizm ve Sosyalizm*" adlı incelemesi yayınlandı. Bu kitabı Yazın Yayıncılık tarafından Türkiye'de de basıldı. (Çev: Erman Demirci, 1987) 1976 yılında yazarın ilk romanı "*Utanç Bitti*" yayınlandığında kitap feminist çevrelerde büyük bir yankı uyandırdı. Sekiz dile çevrilen bu otobiyografik roman, kısa zamanda kadın hareketinin temel kitapları arasına katıldı.

Anja Meulenbelt daha sonra "*Ayrım Çizgileri*", "*Kadın Cinselliği*", "*Kendimiz İçin*", "*Öfkeden de Öte*", "*Bir Soğanın Kabukları Gibi*", "*Küçük Ayaklar*" - "*Büyük Ayaklar*" başlıkları altında inceleme kitapları yayınlandı. 1985 yılında basılan *Gündelik Mutluluğa Alışma* adlı ikinci romanı feminist çevrelerde farklı tepkilerle karşılandı. "*Utanç Bitti*"'de lezbiyenliği tercih ediş sürecini anlatan yazar, ikinci romanında yeniden bir erkekle beraber olmaya karar verdiğini anlatınca lezbiyen kanadın ağır eleştirilerine hedef oldu ve harekete ihanetle suçlandı. Anja Meulenbelt 1991'de yayınlanan son kitabında ise kedilerini anlatıyor.

Ayrıntı: 73
Edebiyat dizisi: 24

Utanç Bitti
"Kişisel bir anlatı"
Anja Meulenbelt

İngilizceden çeviren
İlknur İgan

Yayıma hazırlayan
Dürrin Tunç

Kitabın özgün adı
Die Scham ist Vorbei
Eine Persönliche Erzählung

Frauenoffensive / 1978
basımından çevrilmiştir.

Kapak fotoğrafı
Robert Mapplethorpe

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi 516 94 15

Baskı
Renk Basımevi 518 54 36

Birinci Basım
Temmuz 1993

ISBN 975-539-045-6

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş - İstanbul Tel: 518 76 19 Fax: 516 45 77

Anja Meulenbelt

UTANÇ BİTTİ

"Kişisel bir anlatı"

AYRINTI

İçindekiler

PROLOG **9**
Kanıt aramıyorum ***11***
Kopuşu unutmak ***13***
Gordes 1 ***17***

Bölüm I
DÜŞLERİN SATIŞI **25**
Yüksek pencereli karanlık bir sokak ***27***
Gordes 2 ***35***
Yapış yapış duygusallık ***40***
Gordes 3 ***56***
İkinci bir evlilik ***61***
Gordes 4 ***77***

Bölüm II
CİNSEL VE DİĞER DEVRİMLER **81**
The moon and sixpence **83**
Gordes 5 **99**
Yol ayrımında **102**
Gordes 6 **114**
Benim devrimim değil **115**
Gordes 7 **137**
Beyaz atlı prens **141**

Bölüm III
SIRADAN BİR KADIN **155**
İsterik materyalizm **157**
Gordes 8 **170**
Annen gelmeyecek **175**
Gordes 9 **187**
Eşkenar olmayan bir üçgen **188**
Gordes 10 **204**
Böl ve yönet **208**
Gordes 11 **222**
Bir daha asla gülümseme **222**
Gordes 12 **235**
Bütün kadınlar lezbiyendir, bazılarının bundan haberi yoktur yalnızca **338**
Gordes 13 **254**
Ayılma **256**
Gordes 14 **274**
Kopuş **278**

EPİLOG **297**
Gordes 15 **299**
Bir dalganın tepesinde **300**
Başlangıca dönüş **309**

Dayle ve Victoria için
Mieke için
Blemenhoveklinik Kliniği'ni işgal eden kadınlar için

Kitabın adının Kate Millet'in "The shame is over"daki bir yazısını anımsatması rastlantı değildir. İkinci bölümün başlığı olan "Kopuşu unutmak" Herma Vergouwe'nin bir şiirinden alınmıştır. "Bütün kadınlar lezbiyendir, bazılarının bundan haberi yoktur yalnızca" ise Jill Johnston'un *"Lezbiyenler Ulusu"* adlı kitabından bir alıntıdır. "Yol Ayrımında"* Mieke Baars'ın gerçek bir dil sürçmesidir.

*Almanca'da bu dil sürçmesiyle tek bir harf değişimi "yolayrımı" bileşik kelimesini "vajinayolu" olarak değiştirmiş. Ancak birinci anlam da açık olarak anlaşılıyor. (ç.n.)

Prolog

Alice, tam da o anda, ne olduğunu çıkarana kadar kendisini çok şaşırtan tuhaf bir şey hissetti. Büyümeye başlamıştı. Önce ayağa kalkmak ve salondan dışarı kaçmak istedi, ama sonra gene de, yer yettiği sürece bulunduğu noktada kalmaya karar verdi. Yanında oturan yediuyuklayan, "Bu kadar abanmasan olmaz mı", dedi, "Neredeyse nefes alamıyorum."
"Yapabileceğim bir şey yok", dedi Alice büyük bir alçakgönüllülükle, "büyüyorum." "Burada büyümeye hakkın yok", dedi yediuyuklayan. Artık cesareti artmış olan Alice "saçmalama", dedi, "biliyorsun ki kendin de büyüyorsun."
*"Evet, ama makul bir hızla", dedi yediuyuklayan, öyle senin gibi gülünç bir şekilde değil."**

* Alice Harikalar Diyarında'dan

Kanıt aramıyorum

Durumum acil. Bir kitap yazma kararım kesinleştiği için (ne zaman aldım bu kararı, uykuda mı? Kararların çoğunun sabahları alındığı anlaşıldı), karalanmış kâğıt parçacıkları beni zorluyor ve uyanık tutuyor.

Onları uçuşup gitmeden ya da üç kere bakıldıktan sonra hiçbir duygulanma uyandırmayan tatil diaları gibi donup kalmadan yakalamak istiyorum.

Dil, benim sorunum dil, benim dilim değil bu. Renklerle yazabilmek isterdim ya da sözcüksüz seslerle. Alışveriş listeleri ve notlar arasında bulduğum karalanmış kâğıt parçacıkları çok uzakta benden ya da o kadar yakın ki üzüntü veriyor. Kâğıdın üzerinde harfler olarak görüldüğünde aşırı duygusal ya da dramatik oldukları izlenimi doğuran duygulanımlar. Sevgililer. Acı. Düzleşen, nesnelleşen ya da katılaşan sözcükler. Am, vajina, orgazm. Benim dilim değil bu, ama başka dilim de yok.

Yaşadıklarımı yakalamak istiyorum. Daha öncekileri ya da şu andakileri. Yaşadıklarım bulunduğum ana ne kadar yakınsa onları tanımlamak da o kadar zorlaşıyor. Anlamlar değiştiler. İlişkiler artık eskinin ilişkileri değil. Cinsellik nedir artık bilmiyorum. Çevremdeki insanlara denk düşen kavramlarım kalmadı. Anlamını çoktan yitirmiş tanımlamalar: Kocam, kız arkadaşım. Artık geçerliliği olmayan ayrımlar. İş. Hep çalışıyorum. Çalışmadığım zaman hiç olmadı. Çalışmak, yaşamakla eşanlamlı bir başka kelime.

Uzlaşmalar istemiyorum. Zor bu. Yoldaşlar için anlaşılır olmak adına politik dille, ekonomik dille yazarak yaptığım uzlaşmadan sonra şemaya uymayan pek çok şeyi atlamış olduğumu gördüm. Şimdi dengemi yeniden bulmak için yazıyorum. Onu kullanarak çok şeyi kavramakla birlikte her şeyi kavrayamadığım Marksist dil karşısında bir denge oluşturmak için yazıyorum. Bir bütünlük olmalıydı, bir bütünlük olmalı, ama bu henüz gerçekleşmedi. Kişisel

olan politiktir, oysa yaşamımda başa çıkamadığım bu bölünme şimdilik yazarken de varlığını sürdürüyor.

Ve acımızı üretime ve yeniden üretime ilişkin kavramlara çevirmek o kadar kolay ki. Ben yıllardır aynı şeyi söylerken anlattıklarımı artık anladıklarını söylemek için bana gelen insanlar. Birisi, "duygusal makaleler" yazdığım birkaç yıl öncesine göre düzeyimin çok yükseldiğini söylüyor.

Kendi acımın bu şemada yeri kalmadı. Acıdan söz etmeyince daha iyi kavrıyorlar. Kolay bir kavrama. Bu tür bir kavramayı yok etme ihtiyacı duyuyorum yine. Durum o kadar da basit değil. Övgülerin sıcaklığı beni hâlâ gevşetirken, egom bir numara büyümüşken tekrar kuşkucu oluyorum. Eğer dostluk bu kadar basitse, çok az şey anlatabilmişim ben.

Durumu değiştirme çabasına girmemeyi bir kez daha deniyorum. Olan neyse içinde öylece yer almayı. Ne kadar önemli kişiler olacağımızı her zaman görmüş oldukları yalanını söyleyen eski yoldaşlar. Hiçbir zaman hissetmedikleri bir dayanışmayı her zaman varmış gibi gösterenler. Onlara inanabilmek ne güzel olurdu. Acı yok. Uçurumlar yok. Nefret yok.

Sırtımdan vuruluyorum. İhanet, diye fısıldandığını duyuyorum. Sara öldü. Tramvayda yanımdaki kadınlar susuyor. Alışveriş çantalarını ve çocuklarını kendileriyle birlikte sürüklüyorlar. Bacaklarında varisler.

Bijlmer'de* Francien'in asansörde ırzına geçtiler. Bir hafta sonra da kız arkadaşının. Sanki ters çevrilmiş bir dürbünden bakarmış gibi uzaklarda bakışları boş bir kadın görüyorum, gerçekdışı düşlerle dolu bir kafa. Daha yirmisinde bile değil. Anne, ev kadını, eş. Benim bu, ama artık ben olmayan bir ben. Markette karşılaştığım ana kadar onu neredeyse unutmuştum. Ürkek. Parasını düşürüyor, almak için eğilirken yüzü kızarıyor. Benim yansım ya da bir zamanlarki ben, usulca ve deliren birlerce kadın halinde çoğalıyor,

*Amsterdam dışında bir uydukent. (ç.n.)

farkına varan kimse yok. Duygusal bir aşk romanı okurken ağlamalar. Acının nereden kaynaklandığını kavrayamama. O güçlü, yaratıcı, bağımsız kadın da benim, bir yandan da hâlâ buyum işte, yaralanmış, nefret dolu, güvensiz. Yüzeyin hemen altında yoğun bir öfke gizli. Kadın olmayanların da okuyabileceği bir dile dönüşen, politikaya dönüşebilen, ama yine de tümüyle tükenmeyen bir öfke.

Kanıt aramıyorum.

Kendimi çok çabuk anlamıyorum.

Kopuşu unutmak

Anna, kendi adımın Anna olmasını istediğim için bu adı verdiğim Anna. Anna için yas tutuyorum. Anna hemen hemen benim gibi, onu aynım olduğu için sevdim, kendi tarzımda daha güvenli hissediyorum kendimi. Artık yitirdiğim Anna, bir daha asla böyle olmayacak, bebekleriyle, oyuncak tencereleriyle oynayan kız kardeşlerin masumiyeti. Aynı dava üzerinde çalışan dostların sıcaklığı. Yumulacak bir anne kucağı. Aramızda dağlara dönüşmüş karşılıklı suçlamaları ortadan kaldırmak artık mümkün değil, benden duyduğu korku elimi kolumu bağlıyor. Onunla birlikte yapabileceğim bir şey yok artık. Aramızda kocası, çocukları, evi, kira parası, çocuk ödeneği, kocasının beni kuşkuyla süzen ailesi gibi karşı koyamadığım engeller var. Onaylanmıyoruz. Anna kolayca kocasının karısı oluveriyor yine, benim için ulaşılmaz.

Ona sunacağım ne var ki, diye düşünüyorum mazoşistçe. Onunla aşırı duyulanımlarımı, nevrozlarımı ve travmalarımı paylaşmak istiyorum, ama ne bir evi, ne komşuların ve ailelerin onayını, ne de kabul gören bir statüyü paylaşabiliriz onunla. Anna'ya güvence sunamam, birlikte yapacağımız tek şey, ihtiyacımız olan, ama kimsenin bize bağışlamayacağı bir konum için mücadele etmek. O bunu yapamaz, birbiriyle bağdaşması mümkün olmayan bu çifte yaşam delirtir onu. Ve ortada kalan elbette ben oluyorum, sırtımı dayayabileceğim on iki yıllık bir evliliğim yok, yapabileceğim tek şey çözülmek ve ağır ağır ölmek, ama bugün kimin durumu böyle değilki.

Anna'nın yasını tutuyorum, birlikte dinlediğimiz plakları koyup ağlıyorum. Ve okuyorum: Sevgilisini yeniden bulmak için ağlaya ağlaya İspanya'ya giden Jill Johnston. Umutsuz, bir erkekle sürdürülen evliliğe karşı durması mümkün değildi. Ve tüm bir kitap boyunca Cecilia'nın yasını tutan Kate Millet. Hâlâ yaşıyorlar, Kate ve Jill. Kadın bunun üstesinden gelebilir. Zamanla her şey geçer. Ama Jill, zaman tüm sağalmaları yaraya dönüştürür ve sevme yeteneğiyle birlikte acı da büyür, diyor.

Ve sonra kafamda sonsuz bir porno filmine benzeyen anılar: Büyük yumuşak göğüsler ve yumuşak bir tavşancık karnı ve benimkinden daha yapılı, daha geniş olan sırtı. Vücudu neredeyse aynı benimki gibi, sadece biraz daha yapılı. Saçlarının kokusu, bedeninin aşağılarına doğru yapılan alelacele bir gezintideki kokudan farklı olan koltuk altlarının kokusu. Ensesi ve yeni doğmuş kedilerin kokusu. Dişlerinin arasına sıkışan kıvırcık bir teli çıkaramadığında kahkahalar, gülme, benim de gülmem tutarsa orgazm olamıyorum. Sonra derinleşen uyku, önce sanki benimkilerle birleşmiş gibi görünen memeleri, dört meme de aynı yumuşaklıkta, ikimiz de çocuk doğurduk, ama herkes birbiriyle uyum içinde. Sarmaş dolaş uyumak, uykuda dönene kadar başı omzumda ya da başım onun omzunda, karnım sırtında ya da karnı sırtımda.

Doyuma ulaşması bir şenlik, böylesine yakından daha önce hiç yaşamamıştım. Her şeyi onunla birlikte hissediyorum, çünkü nasıl olduğunu biliyorum, yumuşacık bir yükseliş, her şey yumuşacık, sonra daha hızlı bir ritm. Beni çağırıp yukarı çektiği zaman, kendi tadını benim dudaklarımda buluyor. Birbirimizi eksiksiz hissediyoruz, hoşnutlukla sarılıyoruz birbirimize ve viskilerimizi bitirmeyi unutuyoruz. Ertesi sabah o gittiğinde, öylece bıraktığım yarılanmış iki viski bardağı, daha az uzaklaşmış gibi oluyor o zaman. Akşam hâlâ onun kokusunu taşıyan yastıkta yalnız uyuyorum, çarşafta kıvırcık bir tel saç buluyorum, koyu renk, onun saçı.

Tekrar tekrar gördüğüm bir porno film. Londra'da, odada uyuyan

diğerlerini uyandırmamak için orgazm sırasında ses çıkarmadan birbirimizi çıplak döşemenin üzerinde usul usul sevişimiz. Ve haftasonunda kadın grubumuzla birlikteyken yataklarımızı yan yana çekiyoruz, gözetlenme duygusuna kapılmadan iki kişilik çarşafımızı seriyoruz. (Bunu herkesin normal karşıladığına inanıyorum, ama sevişmeye gene de cesaret edemedik.) Onun bedenine tutsağım, onunla uyumak yalnız uyumaktan öylesine farklı, daha derin, düşsüz, neredeyse hiç kıpırdamadan. Ertesi sabah uzaktan koşarak gelişine bakıyorum, daha da güzelleştiğini düşünüyorum, ama belki de giysilerinin altında güçlü bedenini görebildiğimden bu. Birlikte yatmak neredeyse birlikte sohbet etmek kadar önemli. Birlikte yatabilmek için, halkevi yatakhanesinin yan yana çektiğimiz dar, iffet simgesi karyolalarının soğuk kenar kasnaklarının sırtımıza batmasını göze alıyoruz. Onun bedeninin yumuşaklığından yoksun kalmaktansa sırt ağrısı çekmek daha iyi.

Ondan ayrılabilmem, ondan çözülebilmem için bütün bir yazın geçmesi gerekti. Bırakıp gittiğimde daha umut vardı, duyduğumuz üzüntüde birbirimizi yeniden bulmuştuk neredeyse. Cesaretini yitirdiğini, durmadan güçlenen duygularından korktuğunu söylemişti, beni şu andakinden daha fazla yaralamaktan korktuğunu, ayrılmak giderek zorlaştığı için korktuğunu. Olmaz bu Anna, diyorum, zaten şu anda da olmuyor, yapabileceğimiz tek şey devam etmek. İlişkimiz üzerinde konuşmak bile ilişkimizin başka bir ad altında sürmesiydi. Ama o yine de gitti. Mektubunu bekledim, bensiz yapamayacağını, devam etmek zorunda olduğumuzu yazacağı mektubunu elbette, ama sonunda gele gele dostane bir tatil mektubu geldi. Çadır kurdukları kamp yerinden beni hâlâ düşündüğünden, dalgınlığından çantasını neredeyse bir müzede unutacak olduğundan ve benim, olayı biraz olsun atlattığımı umduğundan söz ettiği mesafeli bir mektup. Acı. Acı. Bir çukura düştüm, ona gitmek için vahşi planlar yaptım, beni gördüğünde muhakkak ki bu kadar soğuk kalamayacaktı, eminim ki her şey bitmiş olamazdı, ona bir dokunabilseydim, eminim ki ayrılmayacaktık, artık yürümeyeceğini söylesek bile. Ve onu nasıl baştan çıkaracağımı, kilit altına ala-

cağımı, kavga edeceğimi, hatta öldüreceğimi kurdum. Yeter ki bu acının birazını kavrasın, diyordum, bunu hissetmesi için ne yapabileceğimi düşünüyordum. Ama acının ne olduğunu bilmeyen biriyle acı üzerine nasıl konuşulur ki, şimdiye kadar ne bir sevdiğini yitirmiş, ne âşık olmuş, ne bir çocuğu tramvay altında kalmış, ne bir arkadaşı intihar etmiş ve on iki yıldır aynı adamla evli. Benden büyük olmasına, fazla olarak yaşadığı yıllara rağmen hiçbir şeyden haberi yoktu, acıdan ne anlayacaktı ki.

Ondan nefret ettiğimi söylediğim iğrenç mektuplar yazdım, ki bu arada ondan gerçekten nefret etmiştim, onu küçük gördüğümü, kendi güvence altına alınmış varoluşunu seçen korkak burjuva keçisi olduğunu yazdım, karşılığında yaralandığını ve üzüldüğünü belirten bir mektup geldi. Üzülmüşmüş. Bu tip acıdan ne anlar ki. Onu bir daha görmek istemediğimi, artık dost bile olamayacağımızı söyleyen nihai mektubu yazdım. Ve evde birlikte yattığımız yatağı, bana hediye ettiği bitkiyi, birlikte okuduğumuz kitapları, üzerinde eflatun harflerle "Anna tatlıdır. Anja tatlıdır" yazan lambayı, duvarda asılı fotoğraflarını gördüğümde yeniden bir çukura düştüğüm Amsterdam'a döndüm. Kentte olduğunu biliyordum. Aramızda azıcık bir su. Çılgınlık bu, diye düşünüyordum, birbirimize bu kadar yakınız, ikimiz de felçleşmiş durumdayız, telefona gitmekten, onun numarasını çevirip telefonun bitmek bilmeyen çalışını dinlemek ve ahizeyi yerine koymaktan, tekrar numaraları çevirmekten yine telefonun çalışını dinlemekten başka bir şey yapamadım, ta ki sonunda ne kadar uzun olduğunu bilmediğim bir süre sonra kocası telefona çıkana değin. Kocası çıktığında kapatmaya karar vermiştim, ama Anna'nın sesini duyma ihtiyacım artık öylesine bedenimde hissedilir hale gelmişti ki, yaptığım sanki çok normalmiş gibi, sanki hattın diğer ucunda ağır ağır ölmüyormuşum gibi, ben Anja, Anna'yla konuşabilir miyim, demeyi başardım. Kocası, her zamanki şaşkınlığıyla bir dakika, dedi ve Anja'nın oturma odasının seslerini duydum, televizyonu, çocukları. Sonra onun sesi: Evet, ben Anna, merhaba. Ne söyleyeceğimi bilemedim, derin bir nefes alıp sözcükleri bulmaya çalıştım, ama içimdeki gerilim öylesine büyüdü ki, sadece Anna, dedim ve ağlamaya başladım.

Gordes I

Bir kitap yazmak istiyorum. Yola çıkışımızdan önce bir yığın defteri ve bloknotu üzerinde Marks'ın resmi basılı naylon torbaya doldurdum. Kitap şimdilik yalnızca, yenilenen yazma hırsıma vesile olan Anna üzerine yazılmış birkaç sayfadan ibaret. Kendimi kurtarma denemesi. Ve kitap yazmak isteyişimin nedenlerine ilişkin birkaç sayfa: İçimde yükselip duran kuşkuyu denetim altına almak için, kitabın yayınlanmasının getireceği yan etkenlerden, tanınmış bir kadın olmaktan duyduğum korku. Bana teşhirci gözüyle bakacakları korkusu. Artık beni, benim kendilerini tanıdığımdan daha iyi tanıyacak, beni yargılayacak olan insanlardan duyduğum korku. Şu an daktilomun başında yazarken omzumun üstünden bakan, neredeyse isimleriyle seslenebileceğim insanlar. Benim görünmez okuyucum. Kendisini yaralanmış hissedecek olan Hans. Kendi egomda dolaştığımı söyleyecek feministler. Anna'ya kendisini savunma fırsatı tanımadan saldırdığımı düşünecek ortak arkadaşlarımız. Al işte nörotik bir erkek düşmanı, lezbiyen bir erkekkarı diyecek erkekler. Her şeyi gençlik yıllarıma dayandırmaya çalışacak terapistler. Yazdıklarımın çok öznel olduğunu söyleyecek Marksistler. Aslında kimi temsil ediyorum ben? Burjuva bir geçmişi ve ayrıcalıklı bir konumu olan bir kadın olarak? Bu kendi kendine acıyış, kişisel duygulanımların derinliklerinde aranış, politik bir anlam da taşıyor mu?

Bir savunma yazarak, beni görmemezliğe gelen eleştirmenlerle mücadele etmeye çalışıyorum. Ama onları savaş alanına davet eden tabii ki benim, o kadar da kolay çekip gitmeyecekler.

Defterlerde, alışveriş listelerinin arasında çoktan geçip gitmiş yıllardan kalma karalamalar, seminer notları, başlanmış ve tamamlanmamış yazılar, yazmak öfkemi alıp götürdüğü için göndermekten vazgeçtiğim kötü niyetli mektuplar. Son taşınmam sırasında hepsi ortaya çıktı. Bu kadar çok defter doldurmuş olduğumu bilmiyordum. Yeni bir odaya sahip olur olmaz duvar köşelerinde düzensiz yığınlar halinde yükselmeye başlayan kâğıt tomarları arasında on-

ları kendimden geçmiş okuyorum, paketlemeyi unutuyorum. Kime yazmış olduğumu artık hatırlayamadığım aşk mektupları. Eli'ye mi? Michael'e mi? Fransa'ya tatile giderken yanıma almak için yeni bir tomar haline getiriyorum kâğıtları.

Ödünç bir Döşova. Yıllardan beri araba kullanmayan Hans direksiyonda gergin ve suskun. Armin çene çalıyor, bense günler, haftalar süren aşırı çalışmanın sersemliğiyle arkada çadırların ve uyku tulumlarının üzerinde uzanıyorum. Marksist *Te Elfder Ure* dergisi için bitirilmesi gereken şeyler, düzeltiler, ardından üzerinde çalışılması gereken *Our Bodies, Our Selves**, çevirilerin gözden geçirilmesi, kaynak kitaplar listesinin hazırlanması, fotoğrafların seçimi. Bunların arasında bir de cinsel reformları savunan *Sextant* dergisine söz verdiğim ve tatil için paraya ihtiyacımız olduğundan vazgeçme şansım olmayan makale. Sosyal demokrat partinin kadınları için hazırladığım bir tartışma metni, konferanslar için yaptığım olgunlaştırılması gereken taslaklar, toplantılar. Tatil başladığında bomboşum. Son gücümü harcayarak *Our Bodies, Our Selves*'in kopyalarını Lahey'e götürüyorum, paramı alıyorum, üç bin yedi yüz elli mark, bunun beş yüzü fotoğrafların basımı için anında Annemiek'e gidiyor, bin beş yüzünün borçlara ve ödenmemiş faturalara gideceği zaten önceden belli.

Arabada arka tarafta yarı uyur durumdayım. Antwerpen'i geçtiğimizi görüyorum ve neredeyse farkına varmadan, bu kentte döşemesinin yarısı boyanmış, yarısı öyle kalmış bir odada oturan ve gaz ocağı benimkinden de kirli olan Sjef'i düşünüyorum. Sonra, peşimizde kuşkuyla dolaşan bekçiye rağmen, kendimizi artık tutamadığımız için Denizcilik Müzesi'nde sevişebilecek bir köşe aradığımız David'i. Tersane grevi nedeniyle Antwerpen'de beraber olduğum Sjors'u. Sjef'in pembe misafir odasındaki dar yatakta Sjors'la yatmıştık. Sabah yatağımıza çay getiren Sjef, beni denemek için, sanki yıllardır karı kocaymışız gibi tam bir aile havasında ve hiçbir kıskançlık belirtisi göstermeden bedenime el atmıştı.

* Yazar, bedenleri ve cinselliği kadın bakış açısından ele aldığı bir kitabından söz ediyor. (ç.n.)

Sjors ise, Sjef'le yatmayı tercih edip etmeyeceğimi sormuştu tutuk tutuk. Paris yakınlarındaki konaklama tesisi. Ton'la, ikimizin de eşine ihanet ettiği, duvar kağıtları çiçekli, bideli ve yatağı gıcırdayan o otel odasını geride bırakmış kaçak balayı seyahatimizden dönerken birlikte son yemek. Neon ışıkları, kötü şarap, pişmemiş biftekle yumuşamış patates kızartmasından oluşan kötü bir enternasyonel yemek Paris'in tüm büyüsünü bozdu ve birdenbire gözlerime yaşlar dolarak bunun belki de birbirimize bu kadar çok zaman ayırabileceğimiz son kez olduğunu düşündüm. O sıralarda, Ton'un ayrı eve çıkmak, karısından ayrılmak, bir haftalığına birlikte seyahate çıkmak için verdiği sözlere inanmamaya başlamıştım artık.

Paris'i geçince bir otel buluyoruz. Seçkin bir otel, gerçek Fransız burjuvazisiyle ilk tanışma. Hans birdenbire, iyi maaş alan bir doçent ve öğrenimini tamamlamak üzere bir sosyolog olmaktan çıkıp fazla sarı ve tel tel olmuş saçlarıyla, uzun boylu, dağınık bir delikanlı oluveriyor. O anda, Armin'in de yine ellerini kapkara yapmayı becerdiğini ve ayaklarında bağcıklarını pantolon paçalarının üzerinden bağladığı o aptal jimnastik pabuçlarının olduğunu fark ediyorum. Pasaportlarımızı görmek istediklerinde de durum iyiye gitmiyor, üçümüzün üç ayrı soyadı ve iki ayrı tabiyeti var. Sıradan bir aile olmadığımız ortada. Farklı soyadı ve tabiyete rağmen Armin'in kaçırılmış bir çocuk olmayıp kendi oğlum olduğunu kanıtlayan belgeleri evde bıraktığım aklıma geliyor. Ama Armin neredeyse on üç yaşında ve kendi isteği dışında götürülüyormuş gibi bir hali de yok, o kapkara patileriyle birinin onu almak isteyeceği de kuşkulu zaten. Resepsiyondaki kadın makul sınırın on santim kadar altında sağa sola salanan göğüslerime de küçümsemeyle bakıyor, ama bizi geri çevirmiyor. Sinirden kıkırdayarak yataklarımıza devriliyoruz. Mavi yatak örtüleri, mavi güllü duvar kağıtları, döşemede başka mavi güller ve perdelerde yine mavi güller. Kendimi çiçek açmış bir akvaryumda hissediyorum. Yolculuk planları yapıyoruz. Önce Dordogne'da yemek yemek, ardından Paussan'da ağlamak, sonra Gordes'e mi gitmek istersin yoksa tersini mi, diye soruyor Hans. Önce ağlamak, diyorum, o zaman sorun kalmaz ve yemeğin tadını alırım. Bir yıl önce, Anna'yla son kez yüzdüğümüz

yere gitmek istiyorum; Mialet'ye giderken yarı yolda altında oturduğumuz ağaçlar, Anna'yı kalması için ikna etmeye, büyü yapıp bağlamaya çalışırken günün en sıcak saatinde ağustosböceklerinin kulakları sağır eden sesleri. Gerçekten gittiğinde ve ben ertesi sabah midemde bir şokla uyanıp gelecek günleri, ayrılığa alışmak için çekmek zorunda kalacağım acıları düşünerek yazdığım ve bir şans eseri olarak asla yayınlanmayan o duygusal şiir; Tanrım, bunu nasıl atlatırım.

Her şeyi yapabiliyorduk birlikte:
kadınları davaya inandırır
hiç yoktan güler
çıplak yüzerdik Mialet'de

O güçlü bir su perisi
omuzlarına kadar suda
okşuyor benim omuzlarımı
ayaklarımızın altında sağlam kayalar
hiçbir şey gelemezdi burada başımıza
el ele gittik
tramvay biletçilerinin, garsonların,
domates satıcılarının
şehvetli bakışlarına aldırmadan
el ele koştuk derinliklere,
ben atladım ve onun elini aradım gene
ama o hâlâ kıyıda duruyordu

soluk almak için çırpınarak
batıyorum yavaş yavaş
onun eli olmayınca
boğuluyorum

eğer biri bana rastlarsa
eylülde
yarımay sokağında
ve gözlerimin altındaki halkaları sorarsa:
bir parça ölüyüm sadece

Yola devam ediyoruz, uzak bir köyde daha iyi bir otel buluyoruz, duvara yaslanmış romantik bir sarmaşık, hoş bir kitsch. Otelci de bize küçümseyerek değil, hoşgörüyle bakıyor ve Hans'a göz kırpıyor. Benim pasaportumu sormuyor bile, durumun farkında. Bir sokak kahvesinin terasında ben defterlerimi karıştırıp işe yarayan sayfaları ayırırken pastis içerek yavaş yavaş kafayı buluyoruz. Ayırdığım sayfalar fazla, çok fazla. Sıkıcı bir kitap olacak. Bir yığın sevgili ve kötü geçen, melankolik aşk hikâyeleri. Utanç veren sayfalarla karşılaşıyorum. Bu aptal boktan tip için nasıl bu duruma düşürmüşüm kendimi. Ya bu bok herif hangisi, Eli mi, Michael mi? Artık bir düzene sokamayacağım artık mümkün olmayan, tarih atılmamış karalamalar. Hepsini öfkeyle tekrar naylon torbaya dolduruyorum. Tekrar en baştan başlamak içinde yaşamış olduğum andaki haliyle, gördüğüm şekliyle bu geçmiş parçası için hiç uğraşmamak? Biraz daha pastis. Hans'la yazmaya başlayabilmem için ertesi sabah ilk kırtasiyecide durup kareli kağıt almaya karar veriyoruz. Kırmızı daktilom bagajlarımızın altında bir yerde duruyor, ama ordan oraya dolaşmaya devam ettiğimiz sürece daktiloyla çalışamam.

Yazmak; ne için yazıyorum aslında. Geçerlilik kazanma dürtüsü, diyor birisi, ün. Eğer yazdıkların her kitapçıdan satın alınabiliyorsa, adından söz edilirse, birisi olursun. İnsanların fısıldaştığını duyarsın, bak işte o, Tanrım onu çok başka hayal etmiştim. Art arda üç kitap yazan ve kendisine duyduğum derin saygıyla uzun boylu, yapılı, kendine güvenen bir kadın olarak gözümde canlandırdığım Sheila Rowbotham'la ilk karşılaşmamızı düşünüyorum. Ve sonra kıkırdayarak, I'm Sheila, diye fısıldayan ufak tefek sarışın kız yanıma geldi.

Yazarak kendim de katkıda bulunduğum mitleştirme. Bir otorite. İnsanların hakkımda, benim onlara ilişkin bildiklerimden daha çok şey bilmelerinden, gerçekten karşılaştığımızda hakkımda çoktan bir yargıya varmış bulunmalarından doğan mesafe. Daha şimdiden, kadın merkezine gittiğimde ve ne bekleyeceğimi bilmediğimde, bunun farkına varıyorum. Birdenbire bana karşı soğuk

davranmaya başlayan kadınlar, aynı beklenmediklikle boynuma atılan diğerleri. Onların eğilimi, yargılarından önce harekete geçme ve soğuk ve kapalı davranma, önce ne düşündüklerini anlama eğilimi. Ya da, hiç gereği yokken özürlerle şaşkın. Geçerlilik kazanma hırsı, elbette göze çarpanlardan biri olmak istiyorum, yaşantımda, ona doğal bir felaket gibi katlanmaktan daha iyi bir şey yapmak istiyorum. Fakat ünlü olmak başka bir şey, politikacıların tarzında ünlü olmak istemem, onlarınki meslek şizofrenisi, sadece göstermek istediklerini dışavurmak, aksi takdirde kimse inanmayacağı için abartarak ve inançla güzel kuramlar anlatmak. Hiçbir kuşku ya da duygu göstermemek, çünkü aksi takdirde saldırıya açık alan sunarsın. Duygular ve kuşkular eve taşınır, böyle şeyler için yanında rahatça açık verebilecekleri bir karıları vardır. Bunu artık yapamayacağımı görüyorum: Ne kadar azını gerçekleştirdiğimi, bu yolda yaşamayı ne kadar zor bulduğumu göstermeksiniz feminizmi ilan etmek. Otorite olmak istemiyorum, kendilerini hazırlayan deneyimler ve kendilerinden kaynaklanan zorluklar ortaya konmadıkça her zaman eksik kalan modeller sunmak istemiyorum.

Kate Millet'i yıkıma götüren kendi kitabı *Cinsellik ve Egemenlik* oldu. Bir anda kadın hareketinin temsilcisi oldu, konferanslara ve televizyon programlarına çağrıldı, medyaca kullanıldı, kendisine ihtiyaç duyan, ama basın tarafından starlaştırılmasını asla affetmeyen, yanlışları yüzünden saldıran, çaresizliğini görmeyen kadın hareketi tarafından kullanıldı. Kate, sadece iki çıkar yol olduğunu biliyordu ya ortadan kaybolacak, kendi kendisini ölü ilan edecek ve bir daha asla feminizm hakkında söyleyecek sözü olduğu zannını uyandırmayacaktı ya da devam edecek, kendisine mal edilen, kendi kurduğu modele göre yaşamanın ne kadar zor olduğunu daha büyük bir dürüstlükle ifade edecekti. Gerçi Kate lezbiyen olduğunu açıkça ilan etmek istiyor - çünkü kendimizden utanmaya daha fazla tahammül edemeyiz, çünkü kadınları sevdiğimizi daha fazla yadsıyamayız ve basın anında feminizmin eşcinsel bir komplodan başka bir şey olmadığının çığırtkanlığını yapmaya başlar- ama Kate Millet bunlardan hiçbirini gerçekleştiremediğini biliyor, erkeklerle ilişkilerden daha kolay olmayan. Bozulan, kadın kadına ilişkiler, kuramlar bu yüzden mi doğru değil, yoksa kendimize ba-

şarısızlık hakkını mı tanımamız gerekiyor, açıkça ve utanmadan başaramama ve yeniden başlama hakkını?

Kendim gibi olabilmek için, utanmadan yazmış olan diğer kadınları kullandım. Doris Lessing'in feminizmden çok önce yaşamıma giren *Altın Defter*'i. Jill Johnston, Ingrid Bengis, Rita Mae Brown. *Flying*'le Kate Millet. *Derideğiştirmeler*'le Verena Stefan. Çelişkileri üzerine yazma cesareti gösteren kadınlar. Yalnız olmadığımı bana gösteren kadınlar. Yanlış bir model olmaktansa sıradan bir kadın olmak daha iyi. Karşıma çıkan diğer kadınlar için yazmak istiyorum, feminizme olan inancımın verdiği özgüvenle, özgürce ayağa kalkmak ve gerçek çapıma ulaşmak için gereken cesareti göstererek, gerekirse zorla yazmak istiyorum. (Ellerimden nasıl ter boşandığını yalnızca kadın arkadaşlarım fark ediyor.) Kuşkusuz ki hepimiz, kendileriyle özdeşleşmek için güçlü kadınlara ihtiyaç duyuyoruz, sindirilmeyi kabul etmeyecek kadar güçlü, pek çok kişinin kendisini artık sevimli bulmayacağı gerçeğinin kendisini ürkütmesine izin vermeden söylenmesi gerekeni açıkça söyleyecek kadar güçlü kadınlara.

Ama benim güçlülükten anladığım, kuşkuya düşmemek, çöküntüye girmemek değil. Duygular yıllarca uzakta, mantığımızın ardında topallıyor. Enerjimizi hep sadece kocalar ve çocuklara yöneltmektense, kadın hareketi içinde birbirimize yöneltmek, birbirimizi karşılıklı ısıtmak için harcamak zorunda olduğumuz düşüncesindeyim, ve buna rağmen bunun getireceği sonuçlar beni yıkıma götürebilir. Birbirimizi düş kırıklığına uğratsak da sevmeyi öğrenmemiz gerektiğini söyleyebiliyorum ve buna rağmen kendim bunu başaramıyorum.

Şimdi seni feminizm mutlu edecek mi, diye soruyor biri. Şey, hayır, bazen, diye yanıtlıyorum tereddütle. Mutlu mu? Daha kolay değil bu kuşkusuz. Kendimizi sürekli kendi ideallerimizle gücümüzün üstünde zorluyoruz ve yapabileceğimizden de azını başarıyoruz. Sisterhood is powerful-It can kill you*. Ve yine yapabileceği-

*Kız kardeşlik bir güçtür - Canını alabilir. (ç.n.)

miz tek şey ilerlemek, artık geri dönemeyiz. İdeallerini yaşama gücünde olmayan dönekler de devam ediyor. Kendimi toparlamak için bir süre geri çekilmiş bile olsam ben de devam ediyorum. Gelin birbirimize karşı sabırlı olalım ve henüz üstesinden gelemediğimiz şeyleri dürüstçe itiraf edelim. Ama utanmamamız gerekiyor. Duygulu diyorum, beni eleştirenlerin gözlerinin içine bakarak, kuşkusuz duygulu bir insanım ben, filmlerde ağlarım. Hassaslığımı bazen ince bir alaycılık perdesiyle örtüyorum.

Aşırı duyarlı, fazla duygusal, hatta belki de paranoyak. Kendi ezilişimin ayrıntılarını, diğer kadınların acılarının gündelik ayrıntılarını çiğ bir projektör ışığının altında on kez büyütülmüş gibi görüyorum. Buna karşı direncim yok artık, at gözlüklerim yok, kabuğunu kaybetmiş bir midye gibi ortalık yerde duruyorum.

Kendine acıma? Elbette. Bir kendine acıma denizi içinde yüzebilirim, içinde domuzların çamurda yaptığı gibi debelenebilirim.

Kindarlık. Evet, o da mevcut.

Ama utanç yok.Utanç bitti.

Bir kitap haline gelmesi gereken dağınık kâğıtlar. İki markete baktık. Gıcır gıcır, kareli kâğıtlar, bir orji. Kırmızı, sarı, mavi kaplı defterler ve bloknotlar. Onları okşuyorum, kokluyorum. İlk boş sayfada ilk kelimelerin duyumsal anı. Dikbaşlı bir türkenmezkaleme göre çok daha iyi kayan siyah mürekkeple yazıyorum. Hızla safalar doldurduktan sonra bile dolmakalem parmaklarımı o kadar yormuyor.

Tekrar yola koyulduğumuzda parçalar daha da çözülüyor, yorgun ve boş olduğum için, direncim kalmadığı için çağrışımlar tireşerek üste çıkıyor. Onları böylece bırakmalı mıyım, kendim bile çözmeyi başaramadığım bu ilintileri? Gene de daha sonra, onları biraz daha düzene sokmaya karar veriyorum. Ama parçalar olarak kalıyorlar. Bölük pörçük bir yaşam. Yaşamımı olduğundan daha güzel bir hale getirmek istemiyorum.

1 Düşlerin satışı

Bir hayalete karşı mücadeleye başlamak zorunda olduğumu keşfettim. Bu hayalet bir kadındı, onu daha iyi tanıdıkça "evin meleği" şiirindeki kahramanın adını verdim ona. Evin hayaleti korkunç tatlıydı. Olağanüstü alımlıydı. Genellikle hiç bencil değildi. Aile yaşamının zorlu sanatında mükemmeldi. Tavuk varsa kanadı o alırdı. Esiyorsa cereyanda o otururdu. Kısacası, öyle yaratılmıştı ki, hiçbir zaman kendi düşünceleri ya da istekleri olamazdı, tersine başkalarının düşünce ve isteklerine uymayı yeğlerdi o. Ve hepsinden öte -buna değinmeme gerek bile yok belki,- arıydı. Yazmaya başladığımda daha ilk sözcüklerde onunla karşılaşıyordum. Kanatlarının gölgesi kâğıdımın üzerine düşüyor, odamda eteklerinin hışırtısını duyuyordum... Arkamdan usulca yaklaşıyor ve fısıldıyordu... Sevimli ol, daha alımlı ol, kandır, cinsinin hilelerini kullan. Senin de kendine ait bir beynin olduğunu kimsenin anlamasına izin verme. Ve hepsinden önce: saf ol. Ve kalemimi yönlendirmeye çalışıyordu. Şimdi, haneme kazanç olarak geçirdiğim bir eylemi anımsıyorum... Arkama döndüm ve gırtlağına sarıldım. Onu öldürmek için elimden geleni yaptım. Eğer bu yüzden bir gün hesap vermem gerekirse, bunu kendimi korumak için yaptım, nefsi müdafaaydı. Eğer ben onu öldürmemiş olsaydım o beni öldürecekti.

"Evin Meleği", Vinginia Woolf'ün *Kadın Meslekleri* adlı kitabından.

Yüksek pencereli karanlık bir sokak

Kökenim ne kadar gerilere uzanıyor? Ben var olmadan önce var olan, gene de atlayıp geçemeyeceğim koşullar. Bağlarımı koparmak zorunda kaldığım için beni belirleyen çiftanlamlı bir köken. Dahil olmaktan kaçındığım için beni etkilemiş olan bir ortam. Yaşamımı hâlâ boylu boyunca saran, bütün eğri ve doğru bağları büyükbabam ve büyükannemde yakalıyorum. Babamın babası bir fabrika işçisi, daha sonraları işsiz. Babamın, üniversite eğitimi görmüş olan, yazı yazan ve sanatçılarla ilişkisi olan annesiyle evliydi bir zamanlar. Büyükannemi Bergen'deki evinde kitapları ve elişleri arasında, büyükbabamı ise proleterlerin yaşadığı bir evler bloğunda Nel Teyze'yle birlikte yaşarken tanıdığımda bu iki insanın nasıl olup da birlikte olduklarını, birlikte üç oğul dünyaya getirdiklerini anlamamıştım. Çocuklar nedeniyle birlikte kalmışlar, ayrılıkları demokratik bir biçimde gerçekleştirilmiş, karara oğlanlar da katılmışlardı.

Sonra Utrecht'te, duvar saatlerinin sesleri dışındaki tüm sesleri kalın halıların yuttuğu, eski kanalın kıyısındaki büyük burjuva evi. Annemin, yüksek kademelere gelmiş bir mali denetçi ve katı bir ataerkil olan babasının bütün işlerini dördüncü karısı görüyordu, annemi ise üçüncü karısı istemediği için evden uzaklaştırmıştı. Annem, eve uzak ve masrafı az olduğu için pedagoji yüksekokuluna gönderilmişti ve ancak benim doğumumdan sonra annemin babasının dördüncü karısı, annemle babasını bir araya getirebilmişti. Babam ise ancak başarılı bir işadamı düzeyine geldikten sonra benimsendi.

Atalarım arasında büyük çiftçiler, rahipler ve sömürge beyleri, proleterler, entelektüeller ve yeni zenginler var. Daha da karmaşığı olamazdı.

Açlık çekilen bir kışın çocuğu, dişleri kötü, kaburgaları eğri yaşamı boyunca. Şekerpancarı tohumu ve patates kabukları. Yitik bir ana baba, çok erken evlenmişler ve çok uzun birlikte kalmışlar: Çocuklar yüzünden. Tıpkı kendi anne babaları ve benim gibi, ben

de çok genç evlendim; böylece baba evinden kurtulabileceğimi düşünüyordum.

Anıları, mutlu anıları bulabilmek için çok derinleri deşmeliyim. Ben belki de çocuk olmaya yatkın olmayan çocuklardan biriydim. Gözlüğünün arkasında düşünüp duran, büyüyüp de küçülmüş bir çocuk. Oynamayı çok sonraları öğrendim.

Beş bebeğim vardı. İçlerinde en çirkini olan ilk bebeğin adı Jetje idi. Diğerlerinin gerçek saçları vardı, gözleri açılıp kapanıyordu ve isimleri de Joyce, Nicolette, Caludia gibi isimlerdi. Jetje'yi güzel bulmuyordum ama ona karşı sorumluluk hissediyordum ve uyuyacağım zaman bütün bebekleri yataktan atsam bile Jetje'yi bırakıyordum. Suçluluk duygusu çok erkenden gelip yerleşmişti içime. Davranışlarımda anneme benzer bir şeyler buluyorum.

Karanlık bir sokak, içine kapanık evler, çocuk gözü için çok yüksek pencereler. Weteringschans'da gerçek burjuvazinin yaşadığı büyük burjuva evleriyle küçük burjuvaların durumlarını koruyabilmeye uğraştığı arka taraflardaki sokaklar arasında bir sokak. Arada sadece bizim sokağımızı işçi mahallesi de Pijp'den ayıran ve cumartesileri Meg Teyze'yle Albert Cuyp pazarına alışverişe gitmek için motora bindiğimiz Stadhouderskade.

Babamın işleri iyiye gittiğinde oda oda giriş katını da işgal ettik. Biz yükseldikçe sokağımızın ünü kötüleşti. Üst katta bir fahişe oturuyor, sokaktan ve tıklım tıklım dolu pansiyonlardan kavga eksik olmuyordu. Sokaktaki bütün misket yuvalarını biliyordum, ama dışarıda oynamayı sevmezdim. Köşebaşındaki kümes hayvanları satan dükkândan aldıkları horoz ayaklarıyla kızlara saldıran ve apışaralarını görmek için onları bonbonlarla kandırarak ya da zorla apartman girişlerine sıkıştırmaya çalışan sokak çocuğu çetelerinden korkardım.

Güzel değildim, bu konuda herkes hemfikirdi. İri kulaklarımı örtecek uzunluğa gelir gelmez berberde kestirilen tel tel saçlarım vardı. Çocukluğumun ilk yıllarındaki bukleler kaybolmuştu, buklelerime

ancak çok sonraları yeniden kavuştum. Gözlük. Komik bir burun. Komik dişler. Fazla uzun, sarsak kol ve bacaklar.

Her şeye rağmen kişilik sahibi olduğumu söylüyordu babam, ama bu hiç de iltifat gibi gelmiyordu kulağa. Bu daha çok bir kız olarak kendimi kanıtlayabilmem için tek koz gibi görünüyordu bana, ama oldukça kuşkulu bir koz. Uluslararası bir çocuk kampında oyun oynarken çemberin ortasındaki İtalyan oğlan, gösterdiği bütün kızlara bella, bella derken sıra bana geldiğinde kısa bir duraksamadan sonra inte ligente demişti.

İki ayrı çocuk görüyorum. Odasında sessizce bebekleriyle oynaşan, okuyan, düş kuran, kimseyle paylaşmadığı bir iç dünyası olan bir kız çocuğu.

Ve bir başka çocuk, isyankâr ve inatçı, bir Kızılderili çetesinin başı, erkek kardeşiyle sürekli kavga ediyor. Kullandığı sözcükler ise hayvan, dikkafalı, sinir törpüsü yaratık gibisinden. Ailemin yapmamı istediği bir şeye ayak dirediğim, yemeğimi yememek için inat ettiğim sahneler. Sonra bir tokat ya da karanlık tuvalette ceza. Kendimi odama kilitleyene onları kapının önünde açmam için yalvartana kadar tek bir damla gözyaşı yok. Eğer özür dilemek zorunda kalırsam ve yanlış bir şey yaptığıma inanmıyorsam, bunu, çenemi havaya kaldırıp sesime mümkün olduğu kadar aşağılayıcı bir ton katarak aslında pişman olmadığımı, baskı altında özür dilediğimi belirtecek şekilde yapardım.

Okulda benden nefret eden öğretmen dikkafalı yumurcak diye azarlardı. Bir gün haddimi bildirmek için başarısız bir girişimde bulunarak bana vurdu, ben de sersemleyerek masanın üstüne düştüm. Babam, bunu mutlaka hak etmişsindir, dedi.

Kesinlikle bildiğim bir şey varsa annemin kaderini paylaşmak istemediğimdi. Onu her zaman ev işine boğulmuş olarak görüyordum, bir hizmetçi tuttuktan sonra bile. Salı günleri merdiven aralığı ve banyo temizlenirdi. Çarşambaları yukarki oda. Perşembeleri mutfak. Babamın ve erkek kardeşimin ona yardım etmek için parmaklarını bile kıpırdatmadıklarını gördükçe ben de aynı şekilde davranıyordum. Babamın yemeklerden şikâyet ettiğini duyuyordum, o zaman ben de şikâyet ediyordum.

Odam da kavga konusuydu, anneme göre burası onun egemen-

lik alanına dahildi, bense bana ait olduğunu savunuyordum. Benim için değerli olduğundan, ortadan kaldırmadığım şeyleri annem kaldırıp attıkça çıkan şiddetli kavgalar. Yatağımı toplamamak için direniyor, üstümden çıkardıklarımı çıkardığım yerde bırakıyordum. Fazla dayanışma göstermeyen bir kız çocuğu, ama annemin mutsuzluğunu görsem bile gene de bunun kendi hatası olduğunu düşündüm.

Yirmibeş yaşına geldiğimde evlenmeyi düşünüyordum ve yaşamım tabii ki anneminkinden çok farklı olacaktı. Bunu nasıl yapmak istediğim konusundaysa kafa yormuyordum.

Bergen'deki küçük cadı evinde yaşayan Büyükanne Jet, bana hiçbir zaman dikkafa demedi, ama cadı derdi. Ancak, bu sırdaşça bir bakışla takas edilen bir addı, çünkü kendisi de bir cadıydı. İç dünyamı paylaşabildiğim, çizdiğim resimlerden birlikte sergiler açtığım, büyük bahçesindeki ağaçlardan birinin altında bitkilerle doktorculuk oynadığımda benden ilaç satın alan, Büyükanne Jet. Kuzenimle atölyedeki esrarengiz sandıktan çıkardığımız şallarla kıyafet değiştirip çamın altında bir tapınak kurduğumuzda bize limonata ikram eden Büyükanne Jet. Uzun boylu, alışılmışın dışında Büyükanne Jet. Bunalımlı dönemlerini, kadın olarak yaşamını, evliliğin kendisini nasıl körelttiğini, yazmasını engellediğini, araştırmalarına son vermek zorunda bıraktığını anlattığı altı kitap yazmıştı. Komünist bir ressamla birlikte yaşıyor, ama evlenmek istemiyordu, o adamla yaşamak da canına tak ettiğinde bahçedeki büyük atölyenin yanındaki tamir edilip genişletilmiş samanlığa yerleşti, kapısında, kılıçlarınızı yeniden döküp saban demiri yapın, yazıyordu.

Öldüğünde yanındaydım. O sıralar Jet'i çok sık görmüyordum, ortaokul yaşamı beni istila etmişti. Elma püresi ve şekerleme kutularından kesilmiş resimlerin yapıştırıldığı kartonlar artık beni büyülemiyordu, sürekli dağınık olan dolapta eski mektup ve bir yığın karton tomarı arasında duran tahıl tanelerinden yapılma biraz tozlu

resimler ve eski kaz oyunu. Kendimi artık bunlarla oynayamayacak kadar büyümüş buluyordum.

Doktor olan amcam, büyükannenin ölümü yaklaştığında telefon edip acele gelmemiz gerektiğini söylemişti. Biz varana kadar ölümü bekletmişti. Ölüme karşı mücadele etmemişti, kent yaşamına, çağdaş yaşama artık ilgi duymuyordu. Yalnızca radyodaki iyi konserlerin, bahçede ve kumullarda yürüyüş yapmanın, isketeleri beslemenin keyfini çıkarıyordu. Yanına vardığımda belli belirsiz bir merhaba çıktı ağzından ve o cadı evindeki küçücük çatı odasında yatağının ucunda oturup elini tutarken gözlerini kapadı, nefesi giderek söndü, giderek soğudu. Her şey bittiğinde kimse ağlamadı. Willie Teyze bizim için sebze çorbası pişirmişti. Birkaç gün sonra büyükanneyi kumulların ordaki küçük mezarlığa resmiyetten uzak, törensiz defnettik. Dingin, güzel görünüyordu.

Ancak yıllar, yıllar sonra ilk kez ağladım onun için. Kitaplarını okuduğumda ve onu ilk kez anladığımda gelen gecikmiş bir yas. Yokluğunu birdenbire öylesine hissettim ki. Onu çok az tanıyordum, birbirimize söyleyecek öyle çok şeyimiz olabilirdi ki.

Kâbuslar. Hep aynıları. Karanlık, bir kule, kulenin oturduğu zemini görmek mümkün değil. Kulenin tepesinde kara elbiseli, suskun, sıska, yaşlı kadınlar bir çember halinde oturuyorlar. Onlarla konuşmaya çalışıyorum, ama onlar kendi kendilerine mırıldanıyor ya da dua ediyor ve beni dinlemiyorlar. Duvarda bir delik var. Yürek atışımın ritmine uygun, birbirleri ardından çığlıklar atarak bu delikten aşağı uçuyorlar. Kalanlar yerlerinde bir kayıp sessizce sıranın kendilerine gelmesini bekliyorlar. Kıvranıyorum, terliyorum, haykırıp onları uyarmaya çalışıyorum, oysa ağzımdan tek bir ses bile çıkmıyor. Sıra bana geldiğinde ve diğer kadınlar tarafından deliğin kıyısına kadar itildiğimde uyanıyorum.

Bir zaman geldi, artık sınıfta en kısa boylu kızlardan ikincisi değil,

aksine nerdeyse en uzunlarıydım. Kendime yabancı küçük göğüsler, saçım atkuyruğu. Matematiğim kötü olduğundan kız ortaokuluna gönderildim. Ancak üç hafta dayanabildim. Kaçmak istiyordum. Kızlar ellerinde dondurma külahları, topuklu pabuçları üzerinde sallanarak oğlanlar üzerine fısıldaşan gruplar halinde bölünmüş dolaşıyorlar, diğer gruptakiler kısa kollu kazakları üstüne takım hırkalar, makul ayakkabılar giyen, oğlanlara ilgi duymayan ama bunun yanı sıra diğer hiçbir şeyle de ilgilenmeyen gri sıçanlar. Seçim yapmak istemiyordum, hiçbir gruba dahil olmak istemiyordum.

Sonra lise, matematikten dehşetli korktuğum ve sonuçta sadece kusursuz kopya sistemleri ve masum yüzüm sayesinde kendimi kurtarabildiğim halde. Sınıfta iki kızdık, güzel kız ve ben. Saçları benimkilerden daha sarıydı ve gözlüksüzdü. Boyu benden biraz daha kısaydı.

İkilem. Ona karşı bir şey yapamıyordum. Sınıfın en sevilen çocuğu bana telefon edip bir partiye davet ederken, güzel kız gelemediği için beni götürmek istediğini söylediğinde bile ona kızamadım. Minnet duyarak partiye gittim. Bir seçim yapmak zorunda olduğumu çok çabuk kavradım. Güzel olamadığıma göre bana dost rolünü üstlenmek düşüyordu. Güzel kız her yere davet ediliyordu, ama aynı zamanda onu kızdırıyorlar ve hakkında fısıldaşıyorlardı. Dost rolünü üstlendim, kimse benimle alay etmiyor, hakkımda konuşmuyordu da, ama her zaman davetler de almıyordum. Ancak oğlanlar beni aralarına kabul etmişlerdi ve ciddiye alıyorlardı.

Ev ödevleri grubunda sigara ve aslında kimsenin gerçekte sevmediği ekşi şarapları içiyorduk gizlice. Oğlanlar onlarla paten kaymama izin veriyorlardı, ben de paten kaymaktan nefret etmeme ve ayaklarımın çok üşümesine rağmen onlarla gidiyordum. Bana Adriaan adını vermişlerdi, yani onlardan biri olmuştum. Jonas da guruptandı, uzun boylu, suskun, sıska, utangaç, gözlüklerinin arkasına saklanan Jonas. Jonas bana meyankökü şekeri getirir, Dave Brubeck plaklarını ödünç verirdi, benden bir şey çıkmayacağını bilse ve sutyen, çorap lastiği gibi elastik engeller karşısında en az diğer oğlanlar kadar başarısız olsa da beni bisikletinin arkasında partilere götürürdü, anne babaların evde olmadığı gizemli akşam-

larda, Chianti şişelerinde mumlar; askıntı olan sarhoş, istekli oğlanlar. Başını omzuma dayamasına izin verdiğim tek kişi olmakla yetinen Jonas beni korurdu. Benim çifte yaşamımdan, gizimden haberi olmayan Jonas.

Avusturya. Ailemle tatil, romantik göller ve harabeler, snitzel, garsonlar etrafımızda pervane. Durumumuzun iyi olduğunu Avusturya'da anlıyorum. Anneme müdür hanımı olarak hitap ediş tonlarında duyuyorum bunu. Otel sahibinin kızının giysilerime kıskançlıkla bakışında görüyorum. İlk bikinim. Avusturyalı erkeklerin bakışları altında kendimi ilk kez güzel hissediyorum. On beşine daha yeni girmiş olmama rağmen bacaklarıma bakıyorlar. Eteklerim oradakilerin giydiklerinden daha kısa, daha modern. İlk kez yaşadığım bana çevrili dikkatler altında güneşleniyorum. Sık sık gittiğimiz bir göl kıyısında Toni'yle tanışıyorum, yanık tenli, sportmen. Onun dilini hemen hemen hiç anlamıyorum, ama bu rahatsız etmiyor, heyecan veren oyun, onu hiç görmüyormuş gibi yapmak ve o inisiyatifi ele alana kadar beklemek. Okuldaki oğlanlar böyle bir oyuna kesinlikle gelmezler, Adriaan numara yapma derlerdi. Ama Toni başka, peşimden koşuyor, geceleri penceremin önünde motosikletle tur atıyor. Ve sonra aniden ilk öpücük, sarmısak tadında ve yabancı. Lezzetli değil ama heyecan verici. Birbirimizi ancak ara sıra görüyoruz, annem babam görmesin diye deniz yataklarıyla sazların arasına giriyoruz. Fakat annem yine de durumu fark ediyor ve biz dönüş yoluna çıkmadan önce Toni ailemle tanışıyor. Ellerini sıkarak hafifçe eğiliyor ve sayın bayan diye mırıldanıyor, bu annemin çok hoşuna gidiyor. Babam duruma kuşkuyla bakıyor.

Adreslerimizi yazdık. Dönüş yolunda âşık olmanın acısını duydum. Mektuplar yazdık, benim Almancam acemiceydi, onunki de, ama o zamanlar daha bunu değerlendiremiyordum. Hakkında daha çok şey öğrendim. Bir köy demiryolu memurunun çifte yaşam süren oğlu, turistlerle bir yaz hayatı ve içe dönük tutucu bir kış ha-

yatı. Toni teknik eğitim yapmak için Almanya'ya gidiyor, mühendis diploması almayı düşlüyor. Hoşuma gidiyor bu.

Onu davet edebilirsin, bir süre bizi ziyarete gelebilir, diyor annem. Gelmesinden bir hafta önce dehşetli gerginleşiyorum, gelmesin istiyorum, niye bilmiyorum. Geldiğinde düş kırıklığına uğruyorum. Üzerine kötü oturan ceketi içinde daha kısa boylu görünüyor, pantolonunun paçaları biraz kısa. Avusturya göllerinin ve elma suyunun romantik ortamı ve güzel görünme sevdamdan gözlüğümü takmamış olduğum için üzerinde gezindiğim pembe bulutlar olmayınca bu süre boyunca onu hayalimde canlandırdığım film yıldızı gibi haliyle hiçbir benzerliği olmadığını görüyorum. Duyguları bir yana bırakıyorum. Kem küm konuşuyoruz. Konuşmak aşk mektupları yazmaktan başka bir şey. Ve o da zaten konuşmak değil beni becermek istiyor. Hiç duraksamadan santimetre santimetre ilerliyor. Dün ele geçirdiğini ertesi gün vermekten kaçınamıyorum. Sınıfımdaki çocuklar beni şimdi görseler ne düşünecekleri duygusundan ve gerilimden başka fazla bir şey hissetmiyorum. Annem Toni'yi sabahları beni uyandırması için yukarı, odama gönderip bir saat sonra kahvaltıya oturacağımızı haber verdirtiyor. Annemin bana aldığı kısacık geceliğin içinde kendimi savunmama pek imkân yok. Toni'nin gelişinden kısa süre önce annemin gebe kalınabilen ve kalınmayan günlerle ilgili bir şeyler anlattığını hatırlıyorum hayal meyal, ama ben hâlâ yirmi beş yaşından önce evlenmeyi düşünmediğimden ve bundan önce de kimsenin yatağıma gireceğini beklemediğimden annemin anlattıklarına doğru dürüst kulak vermemiştim. Hesaplayınca tehlikesiz günlerde olduğum ortaya çıkıyor. Toni'yi durdurmama artık imkân yok. Onca zorlama ve istek karşısında sonunda direncim kırılıyor. Görünüşe bakılırsa bu arzuyu benim ince bedenim yaratıyor ve sorumlusu benim. Ve ayrıca elleri sürekli göğüslerimde, eteğimin altında, dizi bacaklarımın arasında gezinen biriyle başka ne yapabilirim? Canım yanıyor, üzerimde ter döken burgaç, filmlerde geri planda kemanlar çalarken içine düşülen şehvet bulutlarından çok başka bir şey. Ama hiç kimseye söylemesem de sınıfımda bunu yaşayan tek kişi oluşum kaybımı yine de karşılıyor.

Utanarak temiz bir çarşaf almaya gittiğimde annemin gözlerin-

de yaşlar var. Toni'yi yanına çağırıyor. Ama onu seviyorsun değil mi, diye soruyor. Ertesi gün canım yine yanıyor, fakat Toni tekrar tekrar istiyor. Durum ciddi, farkına varıyorum. Onunla yatmazsam acı çekiyor ve bu benim suçum. Eğer bir kez evet demişsem bir daha asla hayır diyemeyeceğimi öğreniyorum. Onun tutkulu zorlaması karşısında bir şey yapamıyorum, ama ben kabul edince onun her seferinde daha mesafeli, daha soğuk oluşu beni düş kırıklığına uğratıyor. Kitaplarımdaki erkekler her defasında daha da tutkun olurlar, ama Toni'de durum tam tersine. Gidiyor. Karmaşam azalıyor ve romantik duygular geri geliyor. Yine mektuplar yazıyoruz. Bir yıl sonra tekrar Avusturya'ya gittiğimizde birbirimizi her gün görüyoruz. Ailesi evde olmadığında onların rahat odasındaki divanda altımıza lekeleri önlemek için bir havlu alıp sikişiyoruz. Bu fırsatı bulamazsak dışarıda sazların arasında sivrisinekler sokarken ve ekin sapları sırtımı acıtırken sevişiyoruz. Ya da geceleri oteldeki odama pencereden tırmanıyor.

Birkaç hafta sonra, biz yola çıkarken Toni bana taşlı bir altın yüzük alıyor. Bu annemi duygulandırıyor, babamsa huysuz. Nişanlandık mı şimdi, diye soruyorum. Okulda hâlâ birşey anlatmıyorum. Yüzüğü bir kutuda duruyor.

Sonra sabahları kötü olmaya başlıyorum, önce sabahları tuvalette, sonra okulda teneffüslerde kusmaya başlıyorum. Canım garip garip şeyler yemek istiyor. Birdenbire ketçaplı sosis yemek istiyorum ve anında tükürmek zorunda kalıyorum. Üşüttüğümü ya da benzer bir şey olduğunu, belki de yanlış bir şey yediğimi sanıyorum. Annem durumun farkına varıyor, bir şey demiyor ama ne olup bittiğini bilir görünüyor. Bulantılar geçiyor. Annemle doktora gidiyoruz. Yaşım on altı.

Gordes 2

Aubenas'da araba bozuldu, günlerden cumartesiydi ve ancak 14 Temmuz'dan sonra, pazartesi günü tamir ettirebilecektik. İlk büyük kavgamız burada çıktı.

Zorlu bir çalışma döneminden sonra ürünü elden çıkardığımda her zaman yaşadığım gecikmiş bir depresyonun eşiğinde hissediyorum kendimi. Huzur içinde olmak, hiçbir şey yapmak zorunluluğu hissetmemek, sorumluluk yüklenmemek istiyorum. Fazla bir şeye ihtiyacım yok, bir kitap, defterlerim, oturacak ya da uzanacak bir yer, içecek bir şeyler. Su kıyısında olmayınca Armin'in canı sıkılıyor. Kitaplarının tümünü okudu. Kahvede bir sandalyede oturmak onun için hiçbir anlam taşımıyor. Dükkânlar kapalı. Bir vitrinde gördüğü Jev-de-boules* kürelerine bakmak için üç kez geri dönüyor, bunlar için cep harçlığının ne kadarının gideceğini hesaplıyor, yanıma gelip dileniyor. Bir miktar para katmaya söz vermem bile onun ancak çok kısa bir süre sakinleştirebiliyorlar. Hans da benzer durumda, suratı bir karış. Günde sadece iki öğün yemek yiyebiliyoruz. Sanki canı sıkılan iki çocukla yola çıkmışım gibi geliyor. Hans'ın hoşnutsuz suratından uzaklaşmak için Armin'e birlikte dolaşmayı teklif ediyorum. Ama Hans da peşimize takılıyor. Güneşin altında bir duvar üstünde konuşmadan oturduktan ve ben kendimi boşu boşuna kitabıma konsantre etmeye çalıştıktan sonra, Hans'ın boğucu varlığı dayanılmaz oluyor ve bir saatliğine tek başıma dolaşmaya gideceğimi, isterse saat beşte herhangi bir yerde buluşabileceğimizi söylüyorum. Hans incinmiş bir ifadeyle yüzüme bakıyor. Kendimi baskı altında hissetmemeye çalışıyorum ve yine de gidiyorum. Bir başka sokak kahvesinde kaybolup rahat bir soluk alarak pastis ısmarlıyor ve kitabıma dalıyorum. Pişkin bir şekilde dikkatimi çekmeye çalışan çevremdeki erkekleri görmemezliğe gelerek devre dışı bırakıyorum. Kırk beş dakika sonra Hans yine yanımda bitiyor. Kendime gelmem gerekiyordu, şimdi yine iyiyim diyor.

Akşam gerçek bir kavgaya tutuşuyoruz. Gündüz niçin o kadar mutsuz göründüğünü soruyorum. Kıskançlık diye yanıtlıyor. Dün akşam ben uyuduğumda sen burada defterinle uzanmış yazıyordun, sabah kalktığımda yine yazıyorsun. Sanki bütün gece uyamamış gibi. Kıskanıyorum. Ben de senin gibi yazabilmeyi, kendi kendime yetebilmeyi isterdim. Köşeye sıkışmış, suçumun farkında, benden

* Ahşap ve metal kürelerle takım halinde oynanan ve metal kürelerin vurulmasıyla puan kazanılan bir oyun. (ç.n.)

ne bekliyorsun diye soruyorum, el ele tutuşup durmadan güneşte dolaşmamızı, durmadan gözlerinin içine bakmamı mı, seni eğlendirmek zorunda mıyım, kendi aklına yapacak bir şey gelmiyor mu? Rahatımı kaçırma diyorum, seninle yatıyorum, seninle yiyorum, seninle konuşuyorum. Birkaç saati de kèndime ayırmak, dikkatimi sana vermek zorunda kalmamak istiyorum. Sonunda Hans öfkeleniyor. Dışarı çık diyorum. 14 Temmuz için havai fişekler atılıyor, bir kere de yalnız git, ben burada kalacağım. Yalnız kalma ihtiyacı her şeyden daha kuvvetli.

Birkaç Hollandalı hanım araba tamir edilinceye kadar bizi bir kamping alanına götürünce durum düzeliyor, Armin oyun kürelerine kavuşmuş. Yüzme havuzu da var. Çadırlarımızı kuruyoruz, Hans ve benim için bir çadır ve Armin için köpek çadırı. Son bir çalışma krizi içinde tatildeyken yapacağım şeylerin listesini çıkarıyorum. Armin'in tatil kampına, gelemeyeceğini bildirmek üzere mektup yazılacak, Barbara'ya mektup, Bert Bakker Yayınevi'ne kaynaklar dizininin son bölümü gönderilecek, sol kanattan haftalık bir dergi için *Uçuş Korkusu*'nun eleştirisi yazılacak, bunun için Aafke'ye üç kez söz verdim, artık geri dönemem, feminist *Lover* dergisine de Anais Nin'in günlüklerinin eleştirisi yazılacak. Listeyi tamamladığımda bitkin düşüyorum. Çalışmaya başlamak için çok sıcak. İçimde kitabımın parçaları beni zorluyor. Sanki büyük bir hızla çalışmışım gibi çalışacak takatım kalmıyor. Zihnim tam hız çalışmaya devam eder ve onu durduracak düğmenin nerede olduğunu bilmezken bedenimde tükenme. Sonuç sinir gerginliği, doğru yeri bulamayan bir köpek gibi ordan oraya dönüp duruyorum. Kendi kendimle uzlaşmalar-bir mektup yazdığımda çalışmış olma duygusunu yaşıyor ve tekrar sakinleşiyorum. Dört günde beş kitap okuyorum ve sonuçta yine sırtım güneş yanığı.

Armin yüzüyor, parlak kahverengi kürklü bir susamuru, kahverengi omuzlarını ısırası geliyor insanın. Rengi açılmış saçlarının çevrelediği deniz yeşili gözleri hafif çekik, atalarından biri Asya kö-

kenli. Moğolistan'dan. Aynı benim uzun parmaklarım, başparmaklar hafif eğri. Sırtında aynı eğim. Eti benim etimden. Artık kendi başının çaresine bakabildiğinden ve ben de biraz daha yaşlanmış olduğum ve nihayet onun için gerçekten bir şeyler artırabildiğim için onu sevmek daha da kolay şimdi. Henüz tamamen silinmeyen suçluluk duygusu. Bebekken yeterince sevdim mi onu, kendim daha kendimden hoşnut olacak durumda olmayan on altı, on yedi yaşında bir çocukken? Kendi anne babamı daha kolay affedebiliyorum -onlar da beni istememişlerdi, beni gerçekten sevip sevmediklerini hiçbir zaman bilemeyeceğim. (Eskileri düşündüğümde niye böyle bir keder tadı kalıyor geriye?) Ya Armin, eksik kalan şeyleri telafi edebilecek mi? Yanı başımda sudan fırlıyor, suları sıçratıp sırıtarak bakıyor bana. Benim küçük dostum, o kadar da küçük değil artık. Erkek çocuğu görünümünün ardında duyarlı. Ve allaha şükür, ihtiyaç duyduğunda hâlâ bir çocuk. Televizyon seyrederken, sarıl bana der, böyle hoşuma gidiyor. Sır paylaşan bakışmalar, başkalarının anlamadığı espriler, kendi dünyamla benim artık çoktandır dahil olmadığım onun gençlik dünyası arasında ince anlaşma hatları. Suda bir süre topun etrafında didişiyoruz, sonunda klorlu suyu yutup oyunu bırakıyorum. Aptal keçi, diyor Armin dostça.

Kampta ikinci gün, hava sıcaklığı giderek artıyor. Sıcak beynimde kurşun ağırlığında, pudding soluyorum, bir karnabahara dönüşüyorum, sefil bir durumda ancak idare ediyorum, sıcaktan, yemekten ve kafayı çekmekten sersem ve aptal gibiyim. Harika, diyor Hans, sonunda çalışmaktan vazgeçiyorsun ve bardağımı tekrar dolduruyor. Sonra gecenin ortasında hava serinlediğinde, şarabın etkisi geçtiğinde uyanıyorum. Cümleler çağlayan gibi akıyor üzerimden. Kırmızı daktiloma özlem duyuyorum, ama daktilom tamirdeki arabada. Zaten kamp yerinin ortasında sabahın dördünde tıkırdamak da mümkün değil.

Akşamleyin çadır. Diğer üçgen odacıkların arasında pamukludan bir üçgende mahremiyet. Diğer insanlarla aramda bir kumaş parçasından başka bir şey olmadığını unutuyorum hep. Yakınlarda birinin öksürdüğünü duysam ürküyorum. Konuşuyoruz. Hans, biliyor-

musun diye soruyor, bir keresinde Ellie'yle çıktığımızda sen seks yapıp yapmadığımızı sorduğunda hayır demiştim. Ama yapmıştık, arabanın içinde yarım yamalak...

Duygularımı gözden geçiriyorum, kıskançlığımı bastırmaya çalışıp çalışmadığım konusunda kuşkuluyum. Ancak kıskançlık hissetmiyorum, daha çok hayret duyuyorum. Bunu bana niye anlatmadın diyorum, daha öncekilerde fark eden bir şey olmamıştı ki. Sebebi sanırım bunu niye yaptığımı kendim de bilmeyişimdi, diyor Hans, daha öncekilerin bir açıklaması vardı. En basitinden istediğin için yapmışsındır, bu yetmiyor mu, diye soruyorum. Oysa Hans yorumları ve perspektifleri tastamam, hazır hikâyeler anlatmayı yeğliyor. Fakat, bu olayı Annemarie'ye anlatmıştım diyor. O zaman kızıyorum, çünkü benim için sadakatsizlik bu. Ve yine de onu anlayabiliyorum. Karmakarışık ilişkiler içinde yaşayan Annemarie'ye anlatabilmek için bu olaydan güzel bir hikâye çıkarması gerekmiyordu. Beni vicdanında bir yük haline getiriyorsun, diyorum, sanki arılık bende vücut bulmuş gibi. Senin vicdanın olmak istemiyorum.

Arı değilim ben. Sadece eskisinden daha temkinliyim. Eski sevgililerimle hesabı tamamen kapadım, Hans'ın zaman zaman eski kız arkadaşlarına gittiği gibi, dönmek istediğim hiç kimse yok. Huzurumu bozabilecek yeni ilişkilerden korkuyorum. Anna'yla olduğu gibi, kadın hareketini neredeyse tüketen bir dram yaratmadan birlikte çalışmak, kucaklaşmak, dans etmek istediğim kadınlarla gireceğim yoğun ilişkilerden korkuyorum. Erkekler karşısında kuşku duyuyorum, birlikte bir şeylere başlayabileceğim erkek o kadar az ki. Yolunu yordamını bilemiyorum artık, flört edemiyorum, çift anlamlılık, kurallar, içimdeki gerilim mide ağrılarına yol açıyor. Ara sıra yine biri beni çeker gibi olduğunda, karnımda kelebekler uçuştuğunda bunu olumsuzlamak zor olmuyor. Hans'la hiç flört etmedim. Her ikimizde bozuk üçlü ilişkilerle tatilden döndüğümüzde ve birbirimizi avutabildiğimizde değişen sakin, dostane bir iş ilişkisi. Neredeyse peşinden koşmak zorunda kaldım, anlamıyordu, peşinde bir kadın. Başkalarıyla birlikte yaşadığım evde verdiğimiz

partiye onu da davet ettim. Artık olması gerektiğini düşünüyordum ve ısrarla yanında oturdum, iyice sokuldum ona. Hâlâ bir şeyin farkında değildi, kendine utanç veren pabuçlarını seyrediyordu gerginlikle, bardağını devirdi. Abartmamalı, diye düşünerek bir süre kadın arkadaşlarımla dans ettim. Arkama döndüğümde ortada yoktu. Lanet olsun başaramadım derken onu aşağıda mutfak dolabına büzülmüş buldum. Bu sefer de olmazsa vazgeçmeye karar vererek yanma oturdum ve mutfağın diğer köşesinden sırıtarak bizi izleyen lezbiyen cephenin başcadısının bakışları altında nihayet istediğim oldu. Bütün yataklar konuklarla doluydu, girebileceğimiz tek döşek yoktu ve ertesi sabah erken kalkıp Londra uçağına yetişmem gerekiyordu. Dönüşüme ertelemeye karar verdik ve Amstel kıyısında vedalaştık. Hans, Biljmer'e giden gece otobüsüne bindi. Londra'da bütün kongre boyunca onu, yatmayı, yanılıp yanılmadığımı, içkinin mi etken olduğunu yoksa gerçekten mi istediğini düşündüm. Ve lezbiyen cephenin hakkımda yine neler anlatacağını.

Aubenas'da Fransız Komünist Partisi'nin bir afişini gördüm. Önce hoşuma gitti. Kadın başları ve metin: Böyle binlerce kadın komünistlerin yanında yer alıyor. Güzel bir afiş, kadınlar nihayet dikkate almıyor. Sonunda kafama dank etti. Afişte, bu kadar *erkek komünistlerin yanında yer alıyor* sloganının kullanılma ihtimali var mıydı. Belli ki komünistler erkeklerdi ve kadınların da aralarına katılmasına izin veriyorlardı. Ve bu bir dil hatası değildi. Paussan'a gitmiyoruz, artık kendimi mutlaka hac ziyareti yapmak zorunda hissetmiyorum. Hemen Gordes'e gitmezsek An, Eric ve Hanneke ayrılmış olacaklar ve onları görmek istiyoruz.

Yapış yapış duygusallık

Doktor beni bekleme odasına gönderdikten sonra anneme hamile olduğumu söyledi. Barfikste hareketler yapıyorum, sandalyelerden atlıyorum. Faydası yok. Annem hamileliği sona erdirip edirmeyeceğimiz konusunda hastabakıcı olan bir arkadaşına danışacağını söylüyor. Geri döndüğünde, olanaksız olduğunu, kürtaj yapan bir doktor bulunduğunu, ama artık bu işten vazgeçtiğini söylüyor.

Başka olasılıklar olup olmadığını sormuyorum. Kendim bir doktora gitmeyi de akıl etmiyorum. Üstelik bir-iki ağlama krizinden sonra durumu olduğu gibi bırakmaya karar veriyorum. Bir bebek, güzel buluyorum bunu. Yaşımın geçtiğini fark edince istemeye istemeyi bodruma yığdığım taşbebeklerimi de seviyordum sonuçta. Ayrıca ailemden uzaklaşmak, kendi evimde oturmak, artık kendi odam üzerinde hak mücadelesi vermek zorunda kalmamak da var. Artık bisikletimi dışarıda bıraktığın için öfkelenen bir baba beni yatağımdan kaldırmayacak. Artık cep harçlığı istemem gerekmeyecek. Ev ödevleri olmayacak. Kendi kararlarımı kendim verebileceğim.

Zamanında annemin de düştüğü kapana, sonuçlarını önceden anlamadan göz göre göre koşuyorum.

Annem durumu anlatınca babamın canı çok sıkılıyor, beni görmek istemiyor. Annem okul müdürüyle de konuşuyor, ardından müdür beni çağırıp ev ödevleri grubundaki bütün oğlanlarla birlikte olup olmadığımı soruyor. Kıpkırmızı olup bir şeyler kekeliyorum, ancak eve döndüğümde öfke basıyor. Okuldan çıkarılıyorum. Diğer kızlar için kötü bir örnek ve bu ileri bir eğitim anlayışına dayanan Montessorri* okulunun müdürü benim bitirme sınavlarına girmeme kişisel olarak karşı değil tabii ki, ama okul aile birliği, okul yönetimi...

Annem Toni'ye bir mektup yazarak bu durumda evlenmek zorunda olduğumuzu bildiriyor. Toni önce tereddüt ediyor, sonra evet diyor, durumu iyi bir aileye damat olmak köyündeki gelecekten daha çekici. Annem evlilik formalitelerinin hepsini hallediyor. Noel tatilinden sonra okula dönmüyorum. Nedenini yakın arkadaşlarımdan hiçbirine anlatmadım, Jonas'a da. Jonas başkalarından duyuyor ve sarhoş oluyor, partilerde olay çıkarıyor ve daha sonra,

* İtalyan pedagog Maria Montessorri'nin 1907'lerden itibaren çocukların eğitiminde uyguladığı sistemi örnek alarak kurulan okullar. Montessorri sisteminde amaç, çocuklarda düzen duygusunu ve duyu belleğini çekici alıştırmalarla geliştirmek ve onlara belli bir seçim özgürlüğü tanıyarak katı bir eğitim programına bağlamamak. (ç.n.)

kendisini zamanında bulacaklarından emin olduğu bir yerde beceriksiz bir intihar girişiminde bulunuyor.

Turuncu ipek gömleğiyle ıhlamur yeşili bir takım. Terzi, üstü kapalı biçimde bel kısmında biraz bolluk bırakıp bırakmaması gerektiğini soruyor. İyi bir öneri, çünkü Toni hâlâ gemi montörü olarak Santa Cruz ve Houston arasında bir noktada bulunuyor ve düğünün yapılabileceği zaman beşinci ayın içinde olacağım. Silik bir düğün, bir amca, bir büyükanne. Annemlerin arkadaşı olan bir avukat ve karısı. Eğlence yok, benim ya da Toni'nin arkadaşları yok. Babam biraz para yardımı yapıyor, mühendislik diplomasını alana kadar öğrenimine devam etmeye söz veren Toni'yle konuşuyor. Ve avukat, evlenmekle anne babama yaptıklarımı telafi edebileceğime dair bir imada bulunuyor.

Ailemin, şimdi en seçkin kanallardan birinin kıyısındaki evinde resmen konuk olma hakkına sahip olduğumuz bir odamız var. Koridordaki ayak sürümelerinden sonra zevk almak zorunda olmak zor. Bu seksi daha iyi kılmıyor. Bu artık Toni'ye törensi sevgi sözcükleri ve okşayışlar karşılığında bulunduğum bir lütuf değil. Bu onun için bir hak şimdi, âşık olmak ise çocukça ve Toni'nin özgürlüğünü evlilikle değişmiş olduğu gerçeğini, önceleri fırsat bulamadığımız tatsız cinsel denemeleri birlikte yaşayarak telafi etmem gerekiyor.

Kalınlaşıyorum ve artık sabahları kusmuyorum. Sokakta insanlar duygulanıyor, genç bir anne. Bu pek çok şeyi tekrar yoluna koyuyor. Annem beni bebek eşyası satan pahalı dükkânlara götürüyor. Sarı ve mavi kundaklar, pembe yok. Bebeklerin neye ihtiyacı olduğundan hiç haberim yok. Kulak pamuklarını, banyo termometrelerini, pudra kutularını, göbek bağı bantlarını yığına katmayı anneme bırakıyorum. Ben biraz aptal bir ifadeyle eşyaları seyrederken, bunu hoş bulmuyor musun diye soruyor. Evet, diyorum, tabii.

Çocuk, sanki içerime kelebekler çarpar gibi hareket ediyor karnımda. Gözümde bir şey canlandırmak için yeterli değil bu. Bir muhabbet kuşu da olabilir pekâlâ, bir oyuncak ayı da. Toni bir erkek evlada sevineceğini söylüyor, sağlam yetiştirilecek sıkı bir oğlan, bu da bana sanki taşbebeklerimden söz edilircesine soyut geliyor.

Bu kadar acı vereceğini niçin kimse söylemedi bana. Kendimi hazırlamıştım, jimnastik, nefes alıştırmaları. Sabah altıda ilk sancılar. Rahatlıkla dayanabileceğimi söylüyorum cesaretle, ağlamamaya, cesur olmaya öylesine kararlıyım. Ama sancı üstüne sancı gelmeye başlayınca nefes alıştırmalarımı unutuyorum. Haykıran sesimi, geciken doktora lanetler yağdırdığımı, eğer hemen bitmezse kendimi pencereden atmakla tehdit ettiğimi duyuyorum. Hemşirelerin fısıldaştıklarını, bir şeylerin yolunda gitmediğini işitiyorum. Doktor geldiğinde ne olup bittiğini öğrenmek istiyorum. Bir çocuk sahibi oluyorsunuz küçük hanım, diyor. Hemşirelerin çocuğun ters geldiğini söylediklerini duyuyorum. Bunun kötü olup olmadığı konusunda bir fikrim yok. Ayrıca umrumda bile değil. Sancı dinsin istiyorum artık, ben öleyim, çocuk ölsün, önemi yok, yeter ki sancılar dinsin.

Sonra olağanüstü bir şey oluyor. Sancılar diniyor ve çocuğu dışarı çıkarmak için bütün bedenimin bastırdığını, ittiğini, çalıştığını duyuyorum. Benim istemlerimin tamamen ötesinde, gerekli olan neyse yapıyor bedenim. Sakin, sakin, diyor doktor, ama artık dizginlenir durumda değilim, birkaç sancıdan sonra kaydığını hissediyorum ve doktorun morumsu bir gövdeciği kaldırdığını görüyorum. Kan gördüğümde ölü diye düşünüyorum, ama sonra ince bir bebek çığlığı işitiliyor. Bir erkek. Daha sonra yıkanmış ve kundaklanmış kucağıma verildiğinde tanımıyorum onu. Benim çocuğum mu? Saçları alnını kapatan, kuş pençesi gibi elleriyle parmaklarıma sarılan bu buruşuk maymuncuk, gerçek bir çocuk mu?

Fem'deki kadın kampına giderken Almanya'da bir yerde mola vermemiz gerekiyor, bir Volkswagen'in içinde dört kadın. Hangi yaş-

tan sonra genç sayılıp sayılmadığımızı kendi kendimize sormakla birlikte bir gençlik oteli bulmak için en fazla nerede şansımız olduğunu anlamak için haritaya bakıyoruz. Ben yirmi sekiz yaşındayım. Danimarka'ya giden gemiye bineceğimiz Travenmünde'nin hemen yanındaki Lübeck kentinde karar kılıyoruz.

Ancak Hamburg'u geçtiğimizde bunun anlamını kavrıyorum: Taze bir anne/evkadını/eş olarak bir yıl oturduğum kente geri dönüyorum. Adresi hatırlamaya çalışıyorum, ama aklıma gelmiyor. Koca bir yıl, haritada gösterilmeyen bir nokta gibi kaybolmuş. Belli belirsiz çocuk bezlerini hatırlıyorum ve havanın daima soğuk olduğunu. Lübeck'e vardığımızda, tekrar anımsadığım sokaklarla karşılaşıyorum. Karabasan benzeri bir yabancılaşma yükseliyor karnımdan. Dükkânların hemen hemen aynı kaldığını görüyorum, tek değişiklik her tarafa Baader-Meinhof örgütünün fotoğraflarının bulunduğu afişlerin asılmış olması. Evimi bulmaya çalışacağımı söylüyorum, bir zamanlar burada yaşamış olduğumu neden sonra anlatıyorum, tek başıma cesaret edemeyeceğimi söyleyip biri benimle gelir mi diye soruyorum. Neredeyse bir kör gibi evi arıyorum. Toni'nin montör olarak çalıştığı limanın yakınlarında bir yerde olmalı. Şurada bana tanıdık gelen bir kilise. Bu köşeyi dönünce bir büfe yok muydu? Sonra sokağı buluyorum, gökten düşmüş gibi, soğuk ve karanlık koridorlardaki anılar olmasa, sokağın hemen hemen tüm evlerinin ortaçağdan kalma güzel ve romantik yapılar olduğunu ilk kez algılıyorum. Duraksıyorum, hangi ev olduğunu tam olarak çıkaramıyorum. İki evin arasındaki, yüksekliği ancak bir buçuk metre olan geçidi eğilerek geçiyorum. Sokağı, eski sokak lambalarını tanıyorum. Arkama dönüyorum ve yüzümden kanın çekildiğini hissediyorum, mutfakta hâlâ aynı perdeler asılı.

Yine uyuyup kalmışım. Toni gittikten sonra yarım saat daha uyumak istiyordum. Kahvaltı artıkları hâlâ yatağın yanındaki masanın üzerinde. Dışarıda ışık gri. Saat neredeyse on bir. Şimdi niye uyandığımı anlıyorum. Armin'in ağlaması, ince ama döşemeyi delip geçiyor. Aşağı inmeliyim. Bugün ne yapmak zorundayım. Bezler

kirli, yıkanmalı. Güzel bir şey yok bugün, dün sinemadaydım bugün bir kere daha gidemem. Soba sönmüş. Aşağıdaki de sönmüşse Armin'in ayakları yine buz gibi olmuştur. Kıyafetim dünkünün aynısı. Yeni bir şeyler giymeye hevesim yok, kimse görmeyecek. Saçlarımı bir lastikle topluyorum, dışarı çıktığımda da bir bere. Armin'in ağlaması gittikçe keskinleşiyor. Ev sahibi kadın koridorda mı, peşimden gelip çamaşırları gece dışarıda bırakmamam gerektiğini söylemeden aşağı inebilir miyim diye kulak kabartıyorum. Armin'in ayakları gri-mavi, doktora gitmeli, kan dolaşımında bir bozukluk var. Bezi ıslak, bedeni soğuk. Mutfakta sidik kokusu, dünden kalan bulaşıklar hâlâ masanın üzerinde, donmuş yağ. Sepet kirli bezlerle dolu. Armin hoşnut, ağzını şapırdatarak tereyağlı, muzlu ekmeğini yiyor. Oynamak, eğlenmek istiyor. Neşeli bir anne olmaya çalışıyorum. Sadece on dakika için başarıyorum bunu. Sonra mutfak, bezler, temizlik midemi bulandırıyor. Sobaları yakıyorum, karanlıkta bana korku veren bodrumdan kömür taşıyorum. Yağmur başlıyor. Tanrım, dün yıkadığım bezler yine ıslandı. Yukarısını elektrik süpürgesiyle temizlemeliyim, her tarafa siyah bir tabaka halinde kömür tozu yapışıyor, çıplak ayaklarıma bulaşıyor, yatağa kadar taşıyorum tozu. Yataklarda çok uzun uyumaktan gelen ekşi koku. Yeniden örtünün altına girip uyumak istiyorum. Ama Armin onu tekrar yatağına koyunca öfkeyle ciyaklıyor. Oyun istiyor. Onu yukarı sürüklüyorum, sobayı yakıp ortalığı temizliyorum. Ben yatakları yaparken Armin çöp dolu bir kutuyu deviriyor. Yatağın altında tozlar uçuşuyor. Elektrik süpürgesini yeniden çalıştırıyorum. Bu havada baca da çekmiyor. Oda duman içinde. Elektrik süpürgesini taşıyabilmek için Armin'i tekrar aşağı indirip yatağına bırakıyorum. Kızıp haykırmaya başlıyor, onu yalnız bırakmak niyetinde olduğumu düşünüyor, oysa ben yukarıdayken kendini sobada yakmasını ya da masadaki kahvaltı bulaşığını devirmesini göze almak istemiyorum. Elektrik süpürgesini, kirli çarşafları ve nevresimleri aşağı taşıyorum. Ev sahibine yakalanmaktan yüreğim çarparak kılpayı kurtuluyorum. Armin'in ağlaması yine kulakları sağır ediyor. Onu dövecek hale geliyorum. Nedensiz bir ağlama, lanet olsun, böyle haykırmasa, sesi kafamda uğulduyor, daha hoş ve avutucu olan tüm düşünceleri silip atıyor.

Yememesi gerektiği halde bir muz daha veriyorum ona. Bu haliyle bile çok kilolu. Gelecek hafta, kıskançlıkla başkalarının çocuklarını süzen silik, kişiliksiz anneler arasında oturacağım bebek bakım merkezinde Armin'in niçin kilo vermediğinin hesabını vermek zorundayım.

Diğer annelerin süzmedikleri bir ben varım, ben sayılmıyorum. Armin'in gösterilecek bir tane örgü giysisi bile yok. Çarşafları plastik bir leğen içinde beceriksizce evirip çeviriyorum. Başka insanlar nasıl yıkıyor çarşaflarını, uçsuz bucaksız koca bez parçaları. Yere saçılan sular kirle karışıyor. Ardından yer siliyorum. Uzun süredir beklettiğim çocuk bezlerini yıkarken neredeyse kusacağım, ağzımdan nefes alıyorum. Bugün ne yiyeceğiz? Dün bir kitap satın aldım, para hemen hemen suyunu çekti ve iki gün daha idare etmek zorundayım. Toni'den daha fazla para istemeye cesaretim yok. Yine ciğer yahnisi yapabilirim, çok ucuza geliyor, ama bu durumda hemen alışverişe çıkmalıyım, yoksa akciğerin içindeki hava boşalana kadar pişirmeye zaman yetmeyecek. Ellerim leğende, dünkü filmi sahne sahne aklımdan geçiriyorum. Suç ve tutku. Güzel bir kız, benden daha güzel, küçük sivri göğüsler, kalçalarında hamilelikten kalma çatlaklar yok, gözlüksüz. Ona öylesine âşık oluveren, sokakta bekleyen, peşinden giden, karanlık, gizemli adam. Artık bana âşık olan yok, bitti, yalnızca bir yıl boyunca güzel oldum. Sonrasını düşünmemek. Belirsiz bırakmamak. Bir kez daha film, kare kare. Erkeğin uyuyan kızın yüzüne eğildiği, dudaklarının dudaklarına dokunduğu an. Bastırılmış tutku. Toni'nin yaptığı gibi değil, Toni beni önceden okşama zahmetine bile katlanmıyor, eli hemen amımda, bedeninin ağırlığı üzerimde, komik bir gitgel, birlikte devindiğimde, bunu sadece bir an önce bitmesi için yapıyorum. O zaman uyuyabilirim, hayal kurabilirim, belki filmi, kendimi küçük sivri göğüslü, gözlüksüz hayal edebilirim. Bezleri dışarı asıyorum. Ellerim soğuktan kaskatı ve Armin'in ayakları gibi morarmış. Zorla ceketini, ayakkabılarını giydiriyorum Armin'e, bir saniye rahat durmuyor. Çocuk arabası, fırçalamayı unuttuğum saçlarımı örtecek bir bere, küçük kırık aynanın önünde gözlerimi boyuyorum, bu arada tiksinç bulduğum suratıma mümkün olduğunca bakmamaya çalışıyorum.

Sokak. Grilik. Önce kasaba gitmeli, en kötüsü bu, öne geçmeye çalışan insanlar, sadece yarım kilo ciğer alacağım için terslenmiyorum. Öbürleri bunu köpeklerine satın alıyorlar. Jambonlar, salamlar, ağzım sulanıyor. Yüz gram alsam mı acaba, ama sonra Armin'e muz, kendime çikolata almak için para kalmayacak. Beni böyle hor görmeseler, anlaşılmaz bir sesle konuşmasalar ve efendim, diye sormak zorunda kalmasam ne olur. Onların bakışlarında, geçen yıl yeni olan sahte kürk yakayla gayet hoş görünen, ama artık bir şeye benzemeyen yeşil mantomu görüyorum. Dışarı çıktığımda açlık bastırdı. Tatlı bir şeyler. Pasta çok pahalı. Ekşimsi, kahverengi Alman ekmeği değil, beyaz ekmek almak istiyorum, ama beyaz ekmek sadece merkezin diğer ucunda satılıyor. Ağzım sulanıyor. Sadece rendelenmiş çikolata serpili beyaz ekmeği düşünebiliyorum. Çikolata rendesini markette bulabilirim. Burada bir de küçük hataları olan cep kitaplarının durduğu ve her zaman göz attığım bir bölüm var. Aldoux Huxley ve Han Suyin'in Almanca çevirileri. Dün de uğramıştım, ama belki yeni bir şey gelmiştir. Çocuk arabasıyla beceriksizce yürüyen merdivene yöneliyorum, Armin için her şey olağanüstü, kirli elleriyle tezgâhlara uzanıp eşarpları, havluları çekiştirmemesi ve onları utançtan yüzüm kızararak yerine koymak durumunda kalmamak için sürekli dikkat etmem gerekiyor. Kitaplara gömülüyorum, yeni bir şey yok, ama iyice incelemediklerim var hâlâ. Armin gevezelik ediyor, arabasından inmeye çalışıyor. Kitaplardan zorla uzaklaşıyorum, para yok. Rendelenmiş çikolata, margarin, ekmeğe sürmek için de eritilmiş domuz yağı alıyorum. Toni için Alman ekmeği. Lahana. Çikolata için düşünüyorum. Para yok. Armin için elma ve muz. Ciğeri yenilebilir hale getirmek için bir paket çorba. İçecek reyonu. Ucuz vermut, iki mark doksan beş fenik. Şeytana uyuyorum. Toni'ye karşı suçluluk duyguları. Sonunda hiçbir işe yaramayan beyaz ekmeği de alıyorum. Vermut da istiyorum, azıcık kafayı bulmak, düşünmemek, fakat Toni ne zaman sarhoş olsa beni becermek istiyor. Olmasa da. Fark etmiyor.

Fırına giderken yolda vitrinler. Siyah kürk manto hâlâ duruyor. O manto benim olsa, gözlüğüm ve hamilelik çatlakları olmasa, küçük, sivri göğüslerim olsa, evli ve çocuk sahibi olmasam... Saç-

malık. Vitrinlerde rengârenk çarşaflar. Artık beyazlatamadığım morarmış çarşaflardan ne kadar başka. Bir saat gözüme ilişiyor. Tanrım, Toni'nin eve dönmesine kırk beş dakika kalmış. Bulaşıklar hâlâ ortada duruyor. Yemek hazır değil. Koştura koştura eve dönüyorum. Armin yalpalamalarıma, aşınmış asfaltın üzerinde eve hızla dönebilmek için gösterdiğim beceriksiz çabaya gülüyor, bunun bir oyun olduğunu sanıyor. Sokaklar karanlık, ev karanlık, merdiven karanlık. Eti ocağa koyuyorum, lahanaları küçük küçük kesip tencereye atıyorum. Bulaşıkları dolaba tıkıştırıyorum. Margarin sürülmüş, rendelenmiş çikolatalı ekmek. Birkaç tane tıkınıyorum, sonra bir tane daha. Armin'e yiyecek bir şeyler veriyorum. Ağır ağır yiyor, oturup neşeyle anlamsız gevezelikler ediyor.

Toni neredeyse gelir, o geldiğinde Armin yatakta olmalı, yoksa kavga çıkacağı kesin. Armin hâlâ masadaysa Toni yemek yemek istemiyor, onun pasaklılığına ve feryatlarına tahammülü yok. Pencereden bakıyorum, sokakta henüz kimse görünmüyor. Mutfak lahana kokusu içinde. Farelere karşı bir şeyler almayı yine unuttum. Artık iştahım yok, ciğer yahnisi için hiç yok, küçük küçük doğradığım kaygan bir şey. Dünden kalan bayat ekmekten ekmek köfteleri yapıyorum. Yeter ki Armin ağlamasın, Toni eve geldiğinde ağlamasın yeter ki.

Önce Toni Almanya'ya gitti, Lübeck tersanesinde montör olarak bir iş buldu. Rıhtım kıyısında bir ev, daha doğrusu alttakini hem mutfak hem Armin'in odası olarak kullandığımız altlı üstlü iki oda. Karanlık bir mahalle, akşamları sarhoş gemiciler yatak odamızın penceresi altında işeyip kusuyorlar. Yağ lekeli, çiçek desenli bir duvar kağıdı. Küf kokusundan kurtulmak mümkün değil. Yakınmıyorum, elimden geleni yapmaya çalışıyorum. Yanımda getirdiğim resimleri asıyorum, üzerinde uyuduğumuz açılır kapanır yataklara turuncu ve sarı yastıklar dikiyorum.

Birdenbire ev kadını oluyorum. Anneme asla yardım etmemiş olmamın acısı şimdi çıkıyor. Elimden hiçbir şey gelmiyor. Yemeklik ne alacağımı bilmiyorum, ıspanak almaya cesaret edemiyorum, çünkü yüz gram mı, yarım kilo mu ya da bir kilo mu gerektiği ko-

nusunda bir fikrim yok, bunları henüz Almanca olarak ifade edemiyorum. Ve Toni çok az para bırakıyor, haftada kırk mark. Burada pişirdiğim ilk yemek için hazırlaması basit geldiğinden aldığım kotletler kesemize uygun değil. Fakat Toni saat beşte eve geldiğinde yemeğin sofrada hazır olmasını bekliyor ve hoşuna gitmeyen bir şey olduğunda konuşmadan tabağı önünden itiyor.

Bulaşıkla, kirli bezlerle, dolaplardaki küfle, aslında sıçan oldukları belli farelerle mücadele ediyorum. Küçük bir çocuğun böylesine etrafı dağıtabileceğini, yarısı yenmiş muzları örtüsünün üzerinde ezeceğini, bokları duvara sıvayacağını, duvar kağıtlarını sökebileceğini bilmiyordum. Bir çocuğun bu kadar sık giysi değiştirmesi gerektiğini, bu kadar sık yemek yediğini, bu kadar çok ağlayabileceğini bilmiyordum.

Kavga. Toni çocuğun huzurunu bozmasını istemiyor. O eve geldiğinde Armin'in yatakta olması ve hiç ses çıkarmaması gerekiyor. Armin ağlayınca, onu daha sert yetiştirmek gerektiğini, çocuğu şımarttığımı, bir hanımevladı yetiştirdiğimi söylüyor. Toni yanına yaklaştığında Armin'in gözlerinde korku okuyorum. Toni yanımızdayken Armin'e dokunmuyorum, yoksa kıskançlık sahneleri yaşanıyor. Ve bir keresinde alışverişten döndüğümde Armin'in kıçı mor lekelerle dolu, çocuk lazımlığına oturmak istemediği için kornişle dövmüş. Artık onu Toni'yle yalnız bırakmaya cesaretim yok.

Bir günlük tutmaya başlıyorum. Nedenini anlamadığım, durmadan tekrarlayan depresyonlar üzerine. Ortada bir neden yok, beni seven bir kocam, çocuğum, kendi evim var. Mutsuzluğumdan utanç duyuyorum. Anneme neşeli mektuplar yazıyorum.

Okumaya sığınıyorum. Önce yanımda getirdiğim kitapları, sonra aldığım romanları okuyorum. Televizyonumuz yok. Dünyada olup bitenler bana ulaşmadan geçiyor. Bazen bulvar gazetelerini okuyorum, ama çoğunlukla konuları kavramıyorum. Radyoyu sadece

müzik dinlemek için açıyorum, bu beni uyuşturuyor çünkü. Sokakta Kennedy'nin öldürüldüğünü duyuyorum. Bunun benimle bir ilişkisi olduğu duygusu taşımıyorum.

Günlüklerimde, artık içinde yaşamak istemediğim, hayatımı ziyan ettiğim ve bir daha düzeltme olanağı da kalmadığı duygusu veren atmosferlerden söz ediyorum. Toni'ye, üzerinde konuşabilme umuduyla günlüklerimi okutuyorum. Yazdıklarımın tam bir saçmalık olduğunu söylüyor. Rilke'nin defterime geçirdiğim erotik bir şiirini okuduğunda kızışmış bir kancık olduğumu söylüyor. Günlüklerimi daha sık okursa beni daha iyi anlayacağı umuduyla defterin anahtarını veriyorum ona. Anahtara ihtiyacı olmadığını belirterek defteri anahtarsız da açabileceğini gösteriyor. Toni için onurlu bir yaşam arkadaşı olmaya çalışmam gerektiğini yazıyorum. Hiç inandırıcı gelmiyor.

Şunları yazıyorum:

"Keşke hiç evlenmemiş olsaydım. Ne kadar bayağı. Tam o sırada Toni yine sevecen bir şeyler söyledi. Bayan B. üzerine, onun iyi bir kadın olduğu üzerine konuştuk. Toni onun çocuk sahibi olmadığını söyledi. Benim çocuk yapmış olmam bir cürüm. Çocuğu Toni'nin sözünü dinleyip aldırmalıymışım diye düşünüyorum sık sık. O zaman evlenmemiş olurdum belki ya da evlenmiş olsam da Toni'nin ne mal olduğunu anlardım. Belki de beni olduğum gibi tanıyıp değer vermeyi öğrenirdi. Her halükarda şimdi olmayan bir çıkış yolu bulunurdu o zaman.

Armin kendi ayakları üstüne basana kadar beklemek ve sonra gitmek. Genç olduğum ve büyük bir hayal kırıklığı yaşamadığım sürece yaşamak, yoksa ölüm. Hiç de göründüğü kadar dramatik değil bu. Toni bunu atlatacaktır nasıl olsa. En fazla değerinin bilinmediğini düşünecektir.

Eşitlik denilen şey ne kadar gerçekleştirilebildi ki? Sadece görünüşte. Yoksa, boyun eğen, sevimli bir kadıncağız olmaz da talepler öne sürersen ters karşılanmayacağını mı sanıyorsun. Talep etmek bir erkek ayrıcalığı değil mi? Toni, 'Burada güzel güzel otur ve ben ev işlerini hallederken kitabını oku', diyor. Beni biraz daha fazla düşünmesini istediğimde, yapacak başka bir şey gelmiyor aklına. Nasıl da korkuyorlar kılıbıklıktan. Birisiyle konuşabilmek is-

terdim. Kimle? Kimim var? Hiç kimse. Banal. Ama bir süre daha dayanmalıyım."

Ve sonra, büyük kargacık burgacık harflerle şunları yazıyorum: "Güzel vaatler. Artık Armin'in eğitimine karışmayacağını, ancak bir terslik olduğunda önlemler alacağını söylüyor. Az önce sadece ağladığı için dövdü çocuğu."

Sonra üstü kalın kalın karalanmış sözcükler. Sayfanın yarısı yırtılmış. Bir yorum: "Daha sonra insan yazdıklarından utanıyor. Sadece tepkimi dağıtmak için yazılan şeyler."

Giderek daha az yazıyorum. El yazım giderek küçülüyor. En son okuduğum kitapların başlıklarını yazmışım. Toni, bütün bu okuduklarımın hoşnutsuzluktan başka bir şey yaratmadığını söylüyor. Kitaplarım evde yapılmış bir rafın üzerinde, onun yegâne kitabının yanında duruyor, Nietsche'den *Böyle Buyurdu Zerdüşt*.

Lübeck'te konuşabileceğim kimse yok. Bir ya da iki kez Toni iş arkadaşlarını eve getiriyor. Bir tanesinin kırmızı bir spor arabası var. Evli değil. Toni onu görünür biçimde kıskanıyor, kendisinin artık yitirmiş olduğu özgürlüğe ilişkin değindirmeler yapıyor. Kadınlar üzerine konuşuyorlar, biri, kendisinden çok şey bekleyen ve sonunda evlenmekten söz etmeye başlayan kız arkadaşını nasıl gecenin yarısında çıplak vaziyette kapı dışarı ettiğini, kızın, elbiselerini pencereden atıncaya kadar nasıl ağlayarak kapıyı yumrukladığını anlatıyor. Hepsi gülüyorlar. Benden başka, ben yere bakıyorum, birşey söylemiyorum. Yeniden bira getiriyorum, salam kesiyorum. Sohbet tıkanıyor. Kendimi onların gözüyle görüyorum, sımsıkı toplanmış saçlar, gözlük. Paçozun biri. Somurtkan bir kitap kurdu. Tipleri değilim. Bize bir daha uğramıyorlar.

Annem ziyarete geliyor. Mutfağın durumundan utanıyorum, o gelmeden toparlamaya ve temizlemeye çalışıyorum, ama o sesini çıkarmadan bezi ve vimi alıyor, sandalyelerin üstündeki gözden kaçırdığım yağ lekelerini ovmaya başlıyor. Bir kere hep birlikte yemeğe çıkıyoruz. Hesabı annem ödüyor, restoranda oturmak, bir bardak şarap, bulaşık yıkamak zorunda olmamak bir lüks. Böyle bir şeyin varlığını unutmuşum, oysa eskiden pazar günleri ailemle

birlikte yemeğe gitmek zorunda kaldığımda bifteğimin, patates kızartmasının ve elma püresinin gelmesini beklerken can sıkıntısından patlardım. Fakat annemle konuşamıyorum. Onun bizde kaldığı süre boyunca Toni örnek kocayı oynuyor. Şirinlikler yapıyor. Biten şarapları tazeliyor. Mantosunu tutuyor. Harika bir kızı olduğunu, çok iyi yemek pişirmesini öğrendiğimi söylüyor.

Ara sıra Armin'le birlikte gittiğimiz küçük parkta yanıma Danimarkalı bir kadın oturuyor. İki çift laf ediyoruz. O da tıpkı benim gibi, kocası burada çalıştığı için bu şehirde yaşıyor. Hiç kimseyi tanımıyor. Hiç arkadaşı yok. Ben giderken, belki yine karşılaşırız, diyor. Ama ben haftalarca parka uğramıyorum. İnsanlardan korkuyorum artık.

Toni at yarışlarında oynamaya başlıyor. Yemekten hemen sonra çıkıp limandaki bir müşterek bahis bürosuna gidiyor. Bir keresinde ben de gidiyorum, ama canım sıkılıyor ve orada dolanan tiplerden korkuyorum. Toni kendini iyice kaptırıyor. Bahis dergilerini izliyor, kâğıtların üstünde hesaplar yapıyor. İdeal sistemi bulup kazanmanın mümkün olması gerektiğini söylüyor. Birkaç ay müşterek bahis oynadıktan sonra işini bırakıyor ve bütün zamanını atlara ayırıyor. Biraz birikmiş parası var, bana ev için çok az para veriyor. Biriktirdiği parayla Fransa'ya gidip yarışları sadece radyodan değil, yakından izlemek istiyor. Volkswagen marka bir minibüs alıp içinde yatıp kalkabileceğimiz hale getiriyor. Lübeck'teki evden çıkıyoruz, kitaplarımı karton kutulara dolduruyorum.

Fransa'da sezon bitmiş. Müzeler kapalı. Riviera soğuk, rüzgâr sert, hiç kimse yok neredeyse. Küçük gazocağında pişirdiğim şeyleri yiyoruz. Bir restorana gitmeye cesaretim yok, ayrıca Toni hazırladığı sistem için ihtiyacı olan parayı artırmak istiyor. Bazen onunla konuşmaya çalışıyorum, böyle devam edip etmeyeceğimizi, oradan oraya dolaşmayı sürdürüp sürdürmeyeceğimizi soruyorum, ama bir

konuşma başlatmak için bulunduğum girişimler öylesine olaylara yol açıyor ki sonunda çenemi tutmaya başlıyorum. Artık Almanca konuşmamak için direniyorum. Toni için sessizce yemekleri pişirmek ve iki günde bir, konuşmadan cinsel ihtiyaçlarını gidermekten başka bir şey yapmamak için direniyorum. Hastalanıyorum, ishal ve sistit. Dilini anlamadığım bir Fransız doktor hiçbir işe yaramayan ilaçlar veriyor. Ateşim var, sürekli üşüyorum. Toni sonunda, ailemin evinde kalabileceğimiz Amsterdam'a dönmeye karar veriyor. Yolda hararetle intihar düşleri kuruyorum. Artık devam etmek zorunda olmamak bana tek çözüm gibi görünüyor. Fakat Armin'i Toni'ye bırakmak olacak şey değil. Devam etmekten başka yol kalmıyor.

Toni'nin çalışmak istemediği ortaya çıkınca ailem bizi birkaç hafta sonra kapının önüne koyuyor. Ona, iş ya da oda bulmak için bir hafta zaman tanıyorlar. Kendimi onunla, ailemle olduğundan daha çok dayanışma içinde hissediyorum. Ve onunla gidiyorum. Toni iş aramıyor ama bir oda buluyor, tanımadığım bir mahalle olan Jordaan'da -mazbut bir burjuva kızı olarak oraya asla adım atmamıştım. Derde Rosendwarsstraat'daki odayı yandaki mobilyacı dükkânından sadece bir fiberglas tabakası ayırıyor. Tek bir pencere var, kapı doğruca sokağa açılıyor. Her taraftan hava giriyor. Odayı ancak gaz sobasını sonuna kadar açarak sıcak tutmak mümkün. Armin'in yatağının ve mutfağın bulunduğu bölümle oturma mekânını bir perde ayırıyor. Kapısı olmayan tuvalet bozuk ve kovayla su dökerek temizlemek gerekiyor. Bu koşullarda yapılabilecek olanı yapmaya çalışıyorum. *Libelles* adlı resimli kadın dergisinden kestiğim illüstrasyonları mutfak duvarına asıyorum, ev sahibinden aldığım bir kutu boyayla bacayı açık maviye boyuyorum. Aynı renkte üç kahve fincanını üstüne yerleştiriyorum. Yılbaşında Toni, Armin ve kendim için lokma pişiriyorum.

Gündüzleri Toni evde olmuyor. Atyarışı oynanabilen bir meyhanede. Bir gün bir şişe limonlu genever* alıyorum ve şişeyi yavaş yavaş boşaltıyorum. Sonra ağlıyorum ve Charles Aznavoir'un bir plağını koyarak, plağı durmadan baştan çalıyorum. ('... daha dün yirmisindeydim ama tüm hayatımı boşa geçirdim, bütün dostlarım

* Sert bir içki. (ç.n.)

gitti, aşkım daha yaşanmadan bitti.') Tuvalete kusuyorum, Armin'den utanıyorum.

Korkum giderek artıyor, ama neden korktuğumu bilmiyorum. İnsanlardan. Gitgide sokağa daha az çıkar oluyorum, yalnız alışveriş yapmak için, mecbur kaldığımda. Çamaşırhaneye gitmeye cesaretim yok, çünkü orada makinelerin nasıl çalıştığını sormam gerekecek. Çamaşırları elde yıkayıp odaya asıyorum. Hiç konuşmak zorunda kalmadığım büyük marketlerden alışveriş yapıyorum yalnızca. Eğer konuşmak zorunda kalacağım bir dükkâna gidersem, içeri girdiğimde ne isteyeceğimi unutma korkusundan daha önce alıştırmalar yapıyorum. Biri kapıyı çaldığında, Yehova Şahitleri filan, açmıyorum, yüreğim çarparak kapının arkasında bekliyorum. Sonraları kanalın karşı kıyısına geçme cesaretini yitirip mahallenin hep bu yakasında kalıyorum, en sonunda oturduğumuz sokaktan çıkamaz oluyorum.

Bütün para bitti neredeyse. Toni'nin sistemi ise işe yarayacak gibi görünmüyor. Toni'nin öfkesi giderek artıyor. Neredeyse hiç konuşmuyorum artık. Bir keresinde bir cesaret ve çaresizlik krizi sırasında boşanmak istediğimi söyledim. Alay etti. Niçin, diye sordu, nereye gitmek istiyorsun? Bilmiyorum. Ne istediğimi bilmiyorum. Gelecek, alışveriş ve bulaşık dolu koskoca bir çukur. Hoşuma giden hiçbir şey yok, kendim için istediğim hiçbir şey yok. Masanın üzerinde duran boş kraker kutusu gibi hissediyorum kendimi. İçi boş bir kılıf. Ne isteyebilirim ki.

Fakat alışverişten dönüp de Armin'in her yanını morartılmış görünce içimde bir şeyler kırılıyor. Kendime yabancı bir sesle bağırdığımı duyuyorum. Kendim için mücadele edemiyorum, mevcut bile değilim ben, ama Armin için...

Gitmek zorunda olduğumun farkındayım, nereye olursa olsun. Boşanmak istiyorum. Toni, saçma bu, diyor, olmaz. Ve eğer çeker gidersem Armin'i alıkoyabileceğini, onu da götürdüğüm takdirde geri alacağını söylüyor. Armin sonuçta Avusturya tabiyetinde ve Avusturya yasaları söz hakkını babaya bırakıyor.

Protesto ediyorum, ona yemek pişirmiyorum artık, günlerce ko-

nuşmuyorum, altına yatmıyorum. Toni kendime pişirdiğim çaydan almak istediğinde çaydanlığı yere fırlatıyorum. Gözlerimi kapatıp bu hareketimden sonra gelecek tokadı bekliyorum, ama gelmiyor, güç karşısında böylesine bir başkaldırı Toni'nin aklını karıştırıyor, ne yapacağını bilemiyor.

Toni isteksiz bedenimi zorladığında tırnaklarımı sırtına geçiriyorum, etinin yırtıldığını, tırnaklarımın içindeki kanı hissediyorum. Küfrediyor. Pes edip benimle pazarlık etmeyi deniyor. Eğer iki ay boyunca haftada üç kez kadınlık görevimi gerektiği gibi yerine getirirsem gitmeme izin verecek. Kabul ediyorum. Tek kavgamız onun yeni bir haftanın başladığını iddia ettiği, benimse haftanın bitmediği ve onun üçüncü hakkını da kullandığında dayattığım zamanlar yaşanıyor.

İki ay sonra sessizce eşyalarımı topluyorum. Benim birkaç giysim, kitaplar, Armin'in oyuncakları. Daha önce ailemi arayıp kendime bir ev bulana kadar Armin'le birlikte onlarda kalıp kalamayacağımızı, bana ödünç para verip veremeyeceklerini sormuştum. Kapıyı çekip çıkarken Toni sırtını döndü ve hiçbir şey demedi. Aslında bana ait olan battaniyeyi de ona bıraktım.

Yıllar sonra, Joordan'ın uğramaktan her zaman kaçındığım bu bölgesine tekrar geldiğimde sokakları tanıyamadım. Oturduğumuz ev yıkılmıştı. Alternatif dükkânlar, çiçekli saksılarla dolu sokakların neşeli bir havası vardı. Son zamanlarda geçmeyi cesaret edemediğim köşeyi hâlâ gösterebilirim. Başıma gelenler çok uzak, hiç olmamış gibi sanki. Olanlardan ancak alaycı bir tonda söz edebiliyorum. Öylesine melodramatik ve geçen yüzyıldan kalma ucuz bir roman izlenimi bırakıyor ki. Roozengrachat'ın köşesindeki hiç değişmemiş olan eski büfeyi gördüğümde ancak bir parça hissedebiliyorum o karabasanı. Mavi neon ışıklarının altındaki vıcık vıcık yağlı kızarmış tavuklar sanki on yıl öncekiler hâlâ. Yirmi bir yaşımı doldurmama birkaç ay kala boşandığımda bu birkaç ay yüzünden henüz rüştünü ispat etmemiş sayılabilirdim.

Çok diplerden gelip taşan son anı. Karnımda can yakan, tiksindirici bir duygu. Eski bir korku.

Armin aşağı yukarı üç günlük. Hastanedeyim. Toni ziyarete geliyor, yalnız kalmamızı bekleyip, iyice düşündüğünü, bebeğe yeterince uyku hapı verirsek ondan kurtulabileceğimizi söylüyor fısıldayarak. Ve bundan hiç etkilenmeyeceğini.

Geceleri ağlıyorum. Armin'in küçük yumruklarını seyrediyorum, göğüslerimin sütle dolduğunu hissediyorum ve onun ağlamasını duyuyorum. Ancak, Armin'i korumam gerektiğini hissettiğimde benim için canlı bir çocuk haline geliyor. Kararımı ondan yana veriyorum. İstenilmeyen bir çocuk değil artık.

Ağladığımda doktor bunun normal olduğunu, bunu bütün annelerin yaptığını söylüyor.

Gordes 3

Vardığımızda Gordes muhteşemdi, duvar gibi yükselen kayalara karşı kurulmuş bir kalekent. Mistral esiyor. Kum dişlerimin arasında gıcırdıyor. Bir meydanın çevresinde sokak kahveleri, kalenin tozlu kum rengi tonları arasında rengârenk meyva tezgâhları, taş evler. An, Eric ve Hanneke'nin arabası olup olmadığını anlamak için tam sarı bir Renault'nun içine bakarken neşeli bir çığlık işitiyoruz ve An kollarını açmış bize doğru koşuyor. Kahveye oturduğumuzda onu gördüğüm için ne kadar sevindiğimi fark ediyorum. Çenemiz açılıyor, konudan konuya atlayarak karmakarışık bir sohbete giriyoruz, birbirimize son kavgaları anlatıyoruz, paylaşınca hiç de o kadar umutsuzluk vermediğini, üstüne gülebildiğimizi görüyoruz. Sürahiler dolusu beyaz şarap. Yavaş yavaş kafayı buluyoruz. Bu andan itibaren artık yaptıklarımızdan sorumlu değiliz, diyorum. Yeniden gülmek, onu gördüğüme ne kadar sevindiğimi üç kez yinelemek, An'ın bizi gördüğü için sevindiğini söyleyişini duymak harika bence ve bardakları beyaz şarapla doldurmaya devam etmek.

Bize gururla kaldığı yeri gösteriyor. Küçük bir sokakta, yüksek taş merdivenlerle çıkılan şato gibi bir evde bir oda. Anıtsal bir giriş

kapısı, devasa bir antre, geniş mermer merdivenleri çıkınca kalın duvarların ve pencerelerin ardındaki serin odada eski, rahat sandalyeler. Sonra en büyük övüncü, köyün öbür tarafındaki mezarlığı geçince yükselen sarp kayaların dibindeki bahçe. Yüksek taş duvarların içinde gıcırdayan madeni bir bahçe kapısı, ardında bahçe, kuru ve sıcak, kalın taş duvarlı bir bahçe evi, içerisi serin, başıboş. Hintkamışından eski iskemleler, boş şişeler, duvarlarda eski zaman kitschleri, kayalığın çıkıntısından dışarı taşan balkon, balkonun birkaç metre altına kadar inen çıplak kayalar, ormanlar, geniş bir vadi, uzaklarda pembe bir çizgi halinde Rossignol. Büyülendim, burada kalmak istiyorum, kimsenin beni göremeyeceği, işitemeyeceği ve ağustosböcekleri dışında hiçbir yaşam belirtisi algılamayacağım balkonda oturmak istiyorum, uzakta caddede arabalar ciddiye alınamayacak oyuncaklar gibi. An, ertesi gün onlar gittiğinde balkonda oturabileceğimi söylüyor ve bahçe kapısının ağır anahtarını veriyor bana. Kendimi mutlu hissediyorum.

Yiyip içiyoruz, yemekler üzerine, ilişkiler üzerine sohbet ediyoruz, sevilen konular. Ben kendi hikâyemi anlatır, tam da yalnız kalmak için dehşetli bir ihtiyaç hissettiğim anda Hans'ın her şeyi benimle birlikte yapmak istediğinden söz ederken An'da bildik bir şeyi yakalamanın yansımasını görüyorum. Hans, tembel tembel yatıp kitap okuyan, hiçbir yere birlikte gelmek istemeyen biriyle tatile çıkmanın zorluklarından söz ederken de Eric kafa sallıyor. Eric bizi yılan gibi eğrile büküle uzanan yoldan arabayla çadırlarımızın bulunduğu kamp yerine götürüyor. Armin uyudu uyuyacak.

Ben tam mutlu ve çakırkeyif uyku tulumuna süzülmeye hazırlanırken bir terslik hissediyorum. Hans çadırın bir köşesinde oturuyor. Üzerime atlayıp boğazımı sıkacağından korkuyorum birdenbire. Ama o hiç kıpırdamıyor.. Suskunluğu kırmak için yarın ne yapacağını soruyorum yansız bir sesle. O zaman patlıyor. Ne yapacağımın senin için önemi olabilir mi, yalnız kalmak istediğini niçin açıkça söylemiyorsun, benim ne yaptığım seni zaten ilgilendirmiyor öyle değil mi? Sonra bir sel gibi gerisi geliyor, başka birini hayal etmemi kıskandığını, yazıyor olmamı, onsuz da açıkça başımın çaresine bakabilmemi kıskandığını söylüyor. Kadınlarla olan ilişkilerimi, kadın arkadaşlarımla konuşmalarımdaki rahatlığı kıs-

kanıyor. Yarın bahçeye gideceğim ve ona da gelmesini teklif etmediğim için, ne istediğimi bildiğim için kıskançlık duyuyor. Aslında doğru olmadığını bildiği adi şeylerden de söz ediyor, ama artık bir duvarı yıkmış durumda ve aklına beni yaralayabilecek ne gelirse söylüyor. Sıfırı tükettim, ortak dostlarımız olan arkadaşlarla geçirilen güzel bir geceden sonra, tümüyle mutlu olduğum bir anda böyle bir saldırganlık beklemiyordum. Hans rahatlamış, uykuya dalıyor. Bense uyanık oradan oraya dönüyorum, baş ağrısı, mide bulantısı. Kurup duruyorum. Eğer benim tek başıma yaptığım her şeyi kıskanırsa elimden ne gelir, bu işin içinden nasıl çıkarız, diye düşünüyorum. Bir kısırdöngünün içindeyiz, bazı şeyleri benimle birlikte yapmaya çalıştıkça, beni istemediğim bir şeye zorladıkça ondan uzaklaşmak için duyduğum ihtiyaç artıyor. Ve böylece kıskançlık için daha çok gerekçe çıkıyor.

Ertesi gün kendimi hasta hissediyorum. Hans'ın suratındaki suçunu bilir ifadeyi görmek istemiyorum. Onu hâlâ sevip sevmediğimi sorduğunda yanıtlamak istemiyorum. Sevişirken onu düşünüp düşünmediğimi, ona ihtiyacım olup olmadığını bilmek istiyor. Bilmiyorum, uzaklaşmak, yanız kalmak, herhangi biriyle meşgul olmamak istiyorum. Söylediklerinden dolayı üzgün. Hepsi benim sorunum, diyor, kendim çözmeliyim, bana sabır göstermelisin. Onunla, saldırganlıklarıyla, suçlu insan suratıyla bir ilişiğim olsun istemiyorum. Beni rahat bırak diyorum, başlangıç için yetti olanlar. Bahçeye gidiyorum.

Yolda ekmek ve jambon alıyorum. Bir şişe su, bir şişe şarap. Bahçe kapısını kilitleyip üzerimdeki tüm giysileri çıkarıyorum, bir bardak su, ardından bir bardak şarap dolduruyorum. Balkon. Sessizlik, yalnızca ağustosböcekleri. Önceden düşünmüş olduğum gibi yazmaya başlamıyorum, dinlenmekle meşgulüm sadece, derin soluklar, içim boşalıyor. Güneş, çok sıcak olunca suyla ıslattığım bedenimin üzerinde, kollarımın, göğüslerimin arasında ter dereciklerı. Baş ağrım geçti. Günün sonunda iyileşmiş, huzurluyum. Köye, tanıdık birilerini görmeyi umduğum sokak kahvesine gidiyorum. Bir limon suyuna yetecek kadar param var ancak, ama kimse gelmiyor. Yüzme havuzu ve kampa kadar olan yolu yayan gitmeye karar veriyorum. Kuru sıcakta yarım saat, fazla kuvvetli esmeyen

bir mistral. Yolda harabeye benzer, garip taş binalar. Yüzme havuzunun yanındaki terascafede An ve Eric'i görüyorum, Armin suda kürek çekiyor. Kavgadan sonra durum ne, diye soruyor Eric. Bilmiyorum. Şu anda iyiyim. Armin onlara her şeyi anlatabilirdi, bağırmalardan uyanmıştı. Aslında kamping kavga edilecek bir yer değil. Herkes gergin bizi dinlemiş ve küfretmiş olmalı. Armin sudan el sallıyor. Buz gibi bira içiyorum. Bir bunalımın içinde bedenimin ilkel gereksinmelerine geri döner gibi. Güneş, sessizlik, soğuk bir şeyler içmek. Bedenimi kendi haline bıraktığımda kendi kendini iyileştiriyor.

Sonra Hans arabayla dönüyor. Aslında onu, sorularla dolu korkulu yüzünü henüz görmek istemiyorum. Konuşmak istemediğimi söylüyorum. Pekâlâ, diyor, yemeğe gidelim.

Gece uyurken beni terli bedeniyle bavulun arasına sıkıştırıyor. Onu uzaklaştırmaya çalışıyorum, ama yine üstüme yuvarlanınca, diğer tarafa, kapıya yakın bir yere geçiyorum.

Uyandığında sorduğu ilk şey gitmeyi mi düşünmüş olduğum. Hayır, diyorum, bunu düşünmemiştim. Sonra daha sakin konuşuyoruz. Kendi başına davranma, bağımlı kalmamaya ilişkin sorunları üzerine. Yalnız olduğumda, sen yokken her şey çok iyi, diyor. O zaman niye yine yalnız olmuyorsun diye soruyorum, ama bu onun için kendini zorlaması gereken alışılmamış bir durum. Yaşlandığımı hissediyorum, yalnız kaldıkça, yalnızlığın benim için kolay kolay elimden alınmasına izin vermeyeceğim güzel bir şey haline geldiğini anlıyorum. Hans hayalindeki tatili anlatıyor, iki hafta sürekli birlikte olmak, aşıkane el ele dolaşmak, sevişmek. Ben kendi hayalimdeki tatilden söz ediyorum, kendim için bol alan, huzur, hiçbir şeye zorunlu olmamak, zaman zaman dostça karşılaşmak, birlikte yemek yemek, yan yana bir sokak kahvesinde oturmak, konuşmak, susmak ya da okumak. Belki, ara sıra birbirimize çok yakınlaştığımızda sevişmek.

Hans aslında benim esin perim olmak istiyor, bana ilham verdiğini, desteklediğini sanıyor, ama ben kendi gücümle yazıyorum. Ona ihtiyacım olmadığında kendisini gereksiz hissediyor. Suçluluk duyuyorum. Yola çıkışımızdan önceki günlerde ben tüm gücümü harcayarak çalışırken o durumumu dikkate almış, benim için

yemek pişirmiş, kahve yapmış, çok az konuşmuştu. Şimdi mükâfatını bekliyor. Kendimi suçlu hissediyorum.

Geleneksel bir kadın-erkek ilişkisine sıkıştığımızı fark ediyorum, ama bu kez durum tersine. Benim için güzel bir keşif değil bu. Yaptığı her şeyi kendi eski davranışlarımdan bildiğimi söylediğimde sabır göstermemi istiyor. Telefonun başında beklemek, inisiyatifi ele almamak, kendi varlığını önemsememek ve bunun karşılığında bir ödül beklemek, her zaman vermeyi ve böylece karşısındakini yaşam boyu baskı altında tutabilmeyi düşünmek. Ve kişinin nasıl böyle katı kalpli olabileceğini, kapıyı çarpıp gidebileceğini kavramamak. Birinin, hiçbir şeye ihtiyacım yok, yalnızca burada oturmak ve sana bakmak istiyorum demekle nasıl bir baskı uygulayabileceğini şimdi anlıyorum. Senden hiçbir şey istemiyorum, yanımda olmandan başka. Yalnızca yanında uzanmak istiyorum.

Birkaç yıl öndesin, diyor Hans, bana zaman tanımalısın. Ya ben, diyorum, sen bana yetişinceye kadar gelişmeye ara mı vermeliyim? O zaman senin terapistin olurum. Ama bunu yapmak istemiyorum, kendine ücretini ödeyeceğin gerçek bir terapist ara.

Ama yine de birbirimize tekrar dokunabiliyoruz, birlikte yüzebiliyoruz. Her şeyin tekrar yoluna girdiğinden emin oluncaya değin kendini güvenli bir mesafede tutan Armin'le gülüşüyoruz, yanımıza gelip müptelası olduğu portakallı gazozdan bir şişe daha alıyor.

Toni üzerine bölümler yazıyorum. Kendine kötü muamele edilmesine göz yuman o kadının kendim olduğuna neredeyse inanamıyorum. Çok sonra kadın evinde kalan bazı kadınlarla röportaj yaparken kendi gözümün de morartıldığı aklıma geldi. Özdeneyim grubunda konu üzerinde konuşurken de ırzıma geçildiğini hatırladım. Yüzeye çıkamayacak denli bireysel yaşadığım, adı olmayan deneyimler. Durumumun psikosomatik olduğunu, ama ben dışa karşı normal davranışları sürdürdükçe kimsenin bunun farkına varmadığını neden sonra anladım. Ve insanlar benim morarmış gözümü, Armin'in korkusunu gördüğü halde. Bu özel yaşam, başkaları bundan sorumlu değildir, olanlardan utanç duyması gereken kadındır.

Bir daha asla tamamen kurtulamayacağım varoluş korkusu. Aynı şeylerin tekrar başıma gelebileceğinden korktuğumdan değil. Bunların mümkün olduğu bir toplamda yaşadığımdan dolayı. Kadınların "özel yaşam"larında kendilerine yapılanlara karşı korunmadıkları bir toplumda yaşadığımdan dolayı. Eğer bir Surinamlı sokakta dayak yerse bu politiktir. Bir kadın evinde tartaklandığında bu özel sorundur, ilişkideki bozukluktur. Eğer işçilerin fabrika üretimi üzerinde söz hakları yoksa bu politikadır. Eğer kadınların kendi yaşamları üzerinde söz hakları yoksa, gidebilecekleri hiçbir yer olmadığı için evden kaçamıyorlarsa, erkeğin öc almasından ya da çocuklarının ellerinden alınmasından korkuyorlarsa bu kişiseldir. Kendi başlarına bir çözüm bulmak zorundadırlar, her biri kendisi için. Ve öfkelendiğimizde solcu yoldaşlarımız kalkıp nörotik ve isterik olduğumuzu anlatırlar bize. Baş çelişkiyi unuttuğumuzu, apolitik davrandığımızı, birlikte çalışacağımız yerde erkeklere karşı tavır aldığımızı söylerler.

İkinci bir evlilik

Toni'yi terk etmeden önceki aylarda zaman zaman Jonas'ı düşünüyorum. Belirli bir nedeni yok. Belki bana karşı iyi davrandığını hatırladığım tek kişi olduğu için. Bana karşılığında bir şey beklemeden meyankökü şekerleri getirdiği için.

Belki de tehlikeli görünmediği, aynı benim gibi ürkek olduğu için.

Armin'le birlikte annemlerin evindeki konuk odasında kalıyorum. Bu arada üst kata erkek kardeşim el koymuş. Bundan sonra nasıl devam edeceğimi düşünmem gerekiyor, ama önce kendime gelmeye çalışıyorum. Annemle babam tatilde. Armin'le Amsterdam'da kalıyorum. Bir lüks. Banyo, televizyon ve sifonu çalışan bir tuvalet var. Her gün yalnızca kendim için bir demlik çay yapıyorum, kızarmış ekmek ve hakiki tereyağı. Pencereyi açıp güneşe oturuyorum. Hepsi bu. Tereyağlı kızarmış ekmek, çay, güneş.

Karabasanı henüz tamamıyla atlatmış değilim. Boşanma sırasında Armin'in bakımı bana bırakıldı, ama Toni'nin onu görme hakkı var. Toni kesinlikle çocuğu görme ihtiyacı hissetmiyor, ama benim gitmeme izin verdiği için pişman. Geri dönmemi sağlamaya çalışıyor, bana baskı yapmak için Armin'i kullanıyor. Armin'i alıp götürme tehdidini öyle sık kullandı ki, sonunda gerçekten korkmaya başladım. Bu onun için pek de zor olmazdı. Hollanda ve Belçika arasındaki sınır açık, sınırdan bir kez geçti mi Armin'i bir daha asla geri alamam. Avusturya ve Hollanda arasında iade anlaşması yok. Armin'i Toni'yle yalnız bırakmaya cesaret edemem, bu durumda benim de gitmem gerekir. Cumartesileri Toni'yle Vondel Park'ta oturuyoruz, kâh tehdit ediyor, kâh yalvarıyor. Onunla bir kerecik daha yatarsam kendini bir dağdan aşağı atmaya söz veriyor. Eğer sözünü tutacağına dair bir garantim olsa kesin yapmıştım.

Komşular aileme Toni'nin her akşam karşı kaldırımdaki evlerden birinin girişinde beklediğini anlatıyorlar.

Jonas'la aynı sınıfa giden erkek kardeşimden durumunun iyi olmadığını öğreniyorum. İçiyor, bitirme sınavlarında iki kez kalmış. Şimdi askerde. Bir keresinde televizyon seyretmeyi bahane ederek ziyarete geliyor. Böyle olunca konuşmak zorunda da kalmıyoruz. Sonra benim de okuldan tanıdığım bir arkadaşıyla bir kere daha geliyor. Geç oluyor, durmadan fincan fincan neskafe hazırlıyorum, gitmelerini istemiyorum. Çünkü Jonas'ı görmek istiyorum, bir daha gelmeyeceğinden korkuyorum. Çünkü geceleri evde yalnız uyuduğumda korkuyorum.

Dahili telefonun kullanıldığını gösteren ışığın yandığını görüyorum birdenbire. Evde biri var. İçimde paniğe dönüşen bir korku yükseliyor, tüylerim diken diken. Ben hâlâ orada olup olmadığına bakmak için Armin'in yatağına koşarken Jonas ve arkadaşı diğer katlara bakıyorlar, Jonas Toni'yi tam kapıdan dışarı fırlarken görüyor. Konuklarımı kıskanan Toni ön cepheden yukarı tırmanmış. Jonas ve arkadaşı o gece bizde kalıyor, onlar aşağıda divanda yatarken ben her gürültüde korkuyla yatağımdan sıçrıyorum. Toni

cumartesi günü onlarla yatıp yatmadığımı ağzımdan almaya çalışıyor. Bir şey söylemiyorum. Ne tür önlemler alabileceğini sezdiriyor, bir silahı olduğunu ima ediyor.

Artık geceleri gerçekten korkuyorum. Adım sesleri işitiyorum, gerçek olup olmadıklarını bilmiyorum. Armin'i kendi odama alıp kapıyı kilitliyorum, arkasına elbise dolabıyla barikat kuruyorum. Ve yine de ortalık aydınlanıncaya kadar uyku tutmadan gözlerim açık yatıyorum. Yabancılar polisini arayıp bir şey yapıp yapamayacaklarını soruyorum, biliyorsunuz diyorlar, ancak haneye tecavüz ya da ateş etme gibi bir müdahale olursa duruma el koyabiliriz.

Bu son yıl üzerine kimseyle konuşmuyorum. Zaten kullanabileceğim bir sözcük, başıma gelenlere verebileceğim bir ad yok. Ayrıca kimsenin olan bitenin farkına vardığı da yoktu. Yemek her zaman vaktinde hazır, Armin'in üstü başı temizdi. Ben kitaplarımı okuyordum. Arkadaşlarım yoktu ama, insan yurt dışından yeni dönmüşse bu olağandı. Ne kadar olağandışı yaşadığımı, kendimi ne kadar olağandışı hissettiğimi fark etmiyordum. Yalnızca, yeni bir yaşamı ayakları üstüne oturtabilmek için elimden geleni yapmak zorunda olduğumu kavramıştım.

Ne yapmam gerektiği konusunda hiçbir fikrim yok. Liseyi bitirmedim. Annem daha önce aynı okulda okuduğum bir kızı eve davet ediyor. Kız sosyal danışmanlık yüksekokulunda okuyor. Herhangi bir şey anlatmıyor bu bana. İnsanlarla ilgili bir şey. Lise diploması olmadan da yetenek sınavıyla okula girmenin mümkün olduğunu anlatıyor.

Başvuruyorum, sosyal danışmanlardan biri benimle mülakat yapıyor, yeterli bulunmam beni çok şaşırtıyor. Aslında kendimde yapacak cesareti hissetmediğim başka şeyler de yapıyorum. Kız arkadaşımla birlikte Cinsel Reformlar Birliği'nin gençlik konuşma grubuna katılıyorum, NVHS -(Hollanda Cinsel Reformlar Birliği), daha ilk toplantılardan sonra cinsellik üzerine konuşurken buluyorum kendimi. Cinsel bilgilendirme, korunma yöntemleri ve özgür

aşk üzerine kuramlar. Sanki, Toni'yle haftada üç kez dişlerimi sıkarak yaptığımız seansların dışında cinsellik üzerine bir fikrim varmış gibi.

Sonra devletten para yardımı alma çabaları. Memurlarla, başvuru formlarıyla, banklarda oturup saatlerce bekleyerek yaşanan deneyimler, ki bunları sonra daha pek çoğu izledi. Sosyal yasaların içindeki bir boşluğa düşer gibiyim. Bir kez evlenmiş olduğum için evlilik dışı çocuk yetiştiren bir anne olarak destek alamıyorum. "Suçlu" ben olduğum için geçim masrafı ödenmiyor. Armin için ödenmesi gereken elli gulden gelmiyor ve Toni'yi bulmak mümkün değil.

Bundan sonraki yıllarda, Sosyal İşler Bakanlığı'nın gönderdiği mektuplardan elime asla geçmeyen ödeneğin yükseltildiğini öğreniyorum. İşsizlere verilen destekten ve işsizlik parasından yararlanamıyorum, çünkü daha önce hiç çalışmadım. Sosyal Yardım Dairesi'nden Armin'in yuvası için bile para alamıyorum, çünkü hâlâ üniversitede okuyorum. Yükseköğrenim yardımı alamıyorum, çünkü ailemin hali vakti yerinde ve ben henüz yirmi yedi yaşımı doldurmamışım. Çocuk parası bile alamıyorum.

Daha yüksek mercilere başvurmanın da faydası yok. Başvurduğum memur, önce bir işe girin, diyor. Memura, vasıfsız bir işe girdiğimde devletin bana yıllarca çocuk yardımı vereceğini ve bunun ne kadar pahalıya geleceğini, oysa üniversiteye devam ettiğim birkaç yıl çocuğun yuva parasını ödeyerek benden kurtulabileceklerini söylediğimde, memur hırçınlaşıyor. Söz konusu olan para değil, diyor, ilkeler önemli.

Daha pek çok memurla karşı karşıya geliyorum. Boşanabilmek için bir avukata ihtiyacım var. Eğer bir Hollanda vatandaşı olarak param olmadığını kanıtlarsam bedava bir avukat bulmam mümkün. Ama yeniden Hollanda tabiyetine geçebilmek için de önce boşanmam gerekiyor. Ve bu iş için bir avukat gerekli.

Kâğıtlar, kâğıtlar. Bazen aslında neyi beklediğimi unutuyorum. Yardım parası mıydı yoksa niteliksizlik belgesi miydi -dar gelirlilikle ilgili koşulları sormaya gittiğim bir dairede neyi konuşacağımı şaşırıyorum. Sonunda babam, devlet tarafından desteklenen bir öğrenci olarak hakkım olan yardım miktarının ne olduğunu öğreniyor ve bunu kendisi üstleniyor.

Sonra bir ev. Bulabileceğimin en iyisi. İşçi mahallesi de Pijp'de işyerinden bozma sefil bir ev. Yaşlılıktan bunamış bir doktorun öldükten sonra boşalan muayenehanesi. Yeri bana gösteren adam, burada oturmayı düşünmüyorsunuz sanırım, diyor.

İki oda, küçük bir bölme daha, sonradan ilave edilmiş bir veranda. Zemini öğlesine eğri ki, ayağım kayıyor. Duş yok. Ortalığı pislik götürüyor. Yerde toz kümeleri uçuşuyor. Kusturucu bir yeşile boyanmış duvarlarda yağ tabakaları. Bekleme odasında oturan hastaların başlarını duvara dayadıkları seviyede yağlı bir şerit. Tahlilleri yaptıkları mutfakta duvarda sidik lekeleri. Alt katta bir kereste şirketi. Daire biçimindeki bıçkı sabah sekizde çalışmaya başlıyor ve ancak akşam altıda tekrar susuyor. Verandanın önünde teneke damlar. Sabahları onla on bir arası eğik bir günışığı vuruyor içeri. Küçük odanın ve diğer bölmenin kirasını ödeyebilmek için ön odayı başkasına kiralamak zorundayım. Kabul ediyorum.

Jonas yine geliyor, yanında kendimi iyi hissediyorum. İflas halinde iyi korkak insan. Ona karşı kendimi olduğumdan farklı göstermek zorunda değilim. O da bana karşı değil. Hafta sonu tatilinde gelip bana yardım ediyor. Duvarlara yapışıp kalmış pisliği kazımam haftalar sürüyor, delikleri tıkıyorum, nesiller boyu kullanılmış duvar kağıtlarını söküp atıyorum. Duvarlara bol beyaz boya, örtüler. Küçük bölmeyi Armin için bir oda haline getiriyorum. Kendi odama koyu mavi bir kitap rafı ve yazı masası koyuyorum. Zeminde pirinç sapından yaygılar. Bir renk ayini. Mutfakta sarının bütün tonları. Sifon kordonu ve klozet kapağına varıncaya değin gece mavisi bir tuvalet. Kırmızının tonlarında kolajlar astığım koridor tümüyle kırmızı.

Mutluyum. Canım ne isterse onu pişiriyorum ya da hiçbir şey pişirmiyorum. Dört gün boyunca, Toni'nin kesinlikle sevmediği, tütsülenmiş uskumru yiyorum. Kediler. Biri kızıl, biri kara.

Toni hiç ses çıkarmadan ortadan kayboluyor. Armin'in doğum gününde bir kart bile yok. Ta ki bir yıl geçtikten sonra, çocuğun durumunu kontrol etmek için ailesiyle birlikte kapıya dayanıyor, onları içeri almıyorum.

Jonas'la birbirimize âşığız, bunu görmezden gelmek mümkün değil artık. Arkadaşları bu yüzden onu alaya alıyor. Temkinle başlıyoruz birbirimizi sevmeye. Jonas'la ilk kez. Onun çekingenliği sayesinde olay birdenbire korkutucu olmaktan çıkıyor. Deneyimli olan benim şimdi. Onu dikkatle yönlendiriyorum. Koridorun çıplak zemini üzerinde boya kutuları arasına atılmış minderde, örtünün altında utangaç. Jonas, etkilenmiş, müteşekkir. İlk kez bedenimi olağan biçimde kendine mal etmeyen, onu güzel bulan, saygı gösteren biri. Ama geceleri hâlâ, boşanmış ve çocuklu bir kadınla birlikte olduğu için kendisine suçlayarak bakan ailesinin yanına dönüyor. Ta ki ben onu alıkoyana ve artık toplanmış ve bomboş odadaki minderin üzerinde uyuyup kalana kadar. Elde dikilmiş, kareli çarşaflar. Bir gaz lambası, elektrik henüz bağlanmamış. O sıcak ışıkta birbirimize ilk kez gerçekten bakıyoruz. Omuzları çilli zayıf bedeni. Dumura uğramış kanatlar gibi çıkık omuzbaşları. Gözlüğü olmayınca bi' köstebek gibi körleşen gözleri. Titreyen elleri. Ve ben kendimi onun gözlerinde görüyorum. Toni'nin, şımarık bir oğlan için kendisini düşünmeden feda ettiğimi söylediği Armin'i emzirmiş olan göğüslerime Jonas çekingenlik ve hayranlıkla dokunduğunda göğüslerim yeniden güzelleşiyor. Gaz lambasının yumuşak ışığında hamileliğin bıraktığı çatlaklar da görünmüyor.

Ertesi gün, onun annesi ve benim annem dürülü minderin üzerinde yan yana oturuyorlar, ikisinin de gözleri yaşlı. Bu ne demek, diyor, annem, daha askerdesin, okulunu bitirmedin, ne yapmak istediğini dahi bilmiyorsun. Birbirinizi seviyor musunuz bari, diye soruyor. Jonas'la ben kitaplarımı raflara yerleştirmeye devam ederken birbirimize bakıyoruz. Sevgi üzerine henüz konuşmadık. Eh, diyor, Jonas, yarı doğrular, yarı yalanlar bir tonda. Ama ben artık daha cesaretliyim. Bu bizim meselemiz, diyorum. Babam da devreye giriyor. O evde eğitimimi sürdürmek için kaldığımı ve başka bir amaçla kullanamayacağımı söylüyor. Fakat ben kirpiğimi bile kırpmadan orada kalmaya devam ediyorum.

Ailelerimizin duyduğu korku Jonas'la beni güldürüyor. Onunkiler benimle beraberliğini alkol, bitirme sınavlarını becerememe gibi hatalara eklenen bir yenisi olarak görüyorlar. Benimkilerse hâlâ beni kurtaracak iyi bir avukat ya da tüccar bulunur umudu içindeler. Sanki, şu anda içinde bulunduğumuz iflastan daha büyüğü olabilirmiş gibi korkuyorlar.

İspanya'ya tatile gittiğimizde Jonas sürpriz yaparak bana altın bir yüzük alıyor. Ben de ona bir yüzük alıyorum. Ailelerimize birer kart atarak nişanlandığımızı bildiriyoruz. Bundan sonra sakinleşip bizi rahat bırakıyorlar.

Jonas askerden döndükten sonra ailesinin evinden ayrılıyor. Kendisine ait birkaç parça eşya artık bende duruyor, birkaç kitap, bir çekmece çamaşır ve caz plakları.

Yavaş yavaş ev yaşamını benimsiyoruz. Ayda altı yüz markla yaşıyoruz. Jonas'ın, paraya ihtiyacın yok burada yiyip içip evde kalabilirsin diyen ailesinden büyük tiyatrolardan sonra kopardığı yüz mark. Bir keresinde Jonas'dan daha fazla cesaret göstererek ailesiyle konuşmak için ben gidip oğullarının babamın parasıyla geçinmesine göz yumduklarını söyleyince babası bu düşünceye tahammül edemeyip Jonas'a ayda yüz mark vermeye başladı. Geçinmeyi beceriyoruz. Jonas artık içmiyor. Barlara ya hiç gitmiyoruz ya da çok ender uğruyoruz. Ben daha Almanya'dayken, nasıl ucuz yaşanacağını öğrenmiştim. Ziyarete gittiğimizde Armin'in iyi görünmesini isteyen ailem ona ara sıra giysiler hediye ediyor. Ve çok ender sinemaya gidiyoruz, bu bizim için büyük sevinç. Altı ayda bir, şenlik niyetine bir caz, Stones ya da Beatles plağı.

Jonas herkesi büyük bir şaşkınlığa uğratarak sosyal danışmanlık yüksekokuluna başvuruyor. Benden bir yıl sonra. O da benim gibi, kültürel çalışma bölümünü istemeyip, sosyal çalışmalar bölümünü seçiyor. Oysa herkes onun olabilecek en asosyal insan olduğunu düşünüyor. Başkalarına nasıl yardım edecek. Ama o sesini çıkarmıyor, yaptıkları bir psikolojik muayenede olumsuz sonuç çıkmasına rağmen kendini kabul ettiriyor ve işe girişiyor.

Okula devam ediyoruz, haftada iki kez, salı ve pazar günleri onun ailesinde yemek yiyoruz. Jambonlu yumurta. Jonas haftada bir kez böbrek yahnisi yapıyor, yumurta dışında pişirebildiği tek şey.

Gelecekten söz etmeye başlıyor, önce okulu bitirip sonra bir iş aramam gerektiğini söylüyor. Bir yıl sonra da onun okulu bitecek ve bir çocuk yapacağız, o çalışırken ben çocuğa bakacağım. İnce bacaklı, kahverengi gözlü bir kız olacağını şimdiden biliyor. Ve belki sonra bir çocuk daha.

Konuşmayı öğreniyorum. Yavaş yavaş. Sanki ilk kez konuşur gibi, bir çocuk yürümeyi öğrenir gibi sanki. Konuşma grubunda kendi sözcüklerimi duyuyorum büyük bir hayretle, benim de düşüncelerim olduğunu, insanların beni dinlediğini görüyorum. Düşünmeyi öğreniyorum. Okulda ilk sıraya oturup dersi dinliyorum, sorular soruyor, defterler dolduruyorum, el yazım başlangıçta tutuk. İçinde kaybolmak için okuduğum romanların dışında, içeriği olan kitaplar okuyorum ilk kez. Değişik doçentlerin görüşleri arasındaki farkları henüz kavrayamıyorum, sağ eğilimli ekonomisti sevimsiz bulurken sol görüşlü sosyoloğa sempati duyuşumun nedenlerini anlamıyorum. Yıllarca kuru kalmış bir sünger gibiyim, her şeyi çekiyor ve büyüdüğümü hissediyorum. Bütün sınavları veriyorum, ev çalışmalarından iyi dereceler alıyorum. Olanlara hâlâ tam olarak inanamıyorum.

İkinci yıl kısa bir staj yapmam gerekiyor. Şimdiye kadar ev işleri dışında hiç çalışmadım. Diğer insanların nasıl yaşadığından haberim yok, yalnızca ailemin korunaklı ortamını ve Toni'yle olan evlilik yaşamını tanıyorum. Ama bu bir istisnaydı, diye düşünüyorum sonra, benim hatamdı, yanlış adam seçmiştim. Üç hafta için paketlemeci olarak bir saat fabrikasına gönderiyorlar beni. İş sekizde başlıyor, beş buçukta paydos. Arada yarım saat mola, on dakika çay, on dakika kahve molası. Bir masanın başında saat kayışları için etiketler yapıyorum, Kepa'da fiyatı iki elli, aynı kayışlar Kaufhof'da (bir şirketler zinciri -ç.n.) dört mark. Sırt ağrıları, çeyrek saat gibi süren dakikalar. Diğer kızlarla ilişki kurmayı deniyorum,

ama kolay değil. Bana kuşkuyla bakıyorlar, ne de olsa tatile çıkanların yerine çalışıyorum, gerçek bir işçi değilim. Birbirimizle sadece molalarda konuşabiliyoruz, çalışırken birbirimizden çok uzaktayız ve radyo bütün gün cızırdayıp duruyor. Sadece uzun zamandır orada çalışan kadınlar birbirleriyle konuşabiliyorlar. Tuvaletin tek bir anahtarı var, öyle ki kadınlar birlikte bir sigara bile içemiyorlar. Ve kahve molası için on dakika zamanımız var, asansöre binip alelacele yukarı çıkıyoruz. Asansörde harcanan beş dakikadan sonra kalan beş dakika kaynar kahveyi ağzımı yakmadan içebilmek için Petra bana bir hile öğretiyor. Petra ağızını önce çörekle dolduruyor ve sonra sıcak kahveyi çörekle birlikte yutuyor.

Petra on beş yaşında. Okulu erken terk etmiş bir grup kızın içinde en genci. Birbirleriyle konuşma fırsatı bulduklarında hafta sonu birlikte oldukları arkadaşlarını anlatıyorlar. Yeni ayakkabılardan söz ediyorlar. Petra evlenmek istiyor, neredeyse hiçbir şey kazanmadığı saat fabrikasından kurtulmak istiyor. Hamile kalmaya çalışıyor. Erkek arkadaşına korunma hapı aldığını söylüyor. Hamile kalmayı başardığında erkek arkadaşı ortadan kaybolmak isteyince babasını ardına salıyor. Petra zafer sevinciyle nikâh kâğıtlarının askıda olduğunu bildiriyor. Çocuk eşyaları için para biriktirmek üzere birkaç hafta daha fabrikada kalıyor. Diğer kızlar ona gıpta ediyor. Hiçbiri fabrikada kalmak istemiyor. Aralarında oturup, bir şey söylemiyorum. Ne yaptığına dikkat et, demiyorum. Henüz onların yaşamıyla kendi yaşamım arasında bir bağlantı çizgisi göremiyorum. Benim yaşamım bir rastlantıydı ve ben paçayı kurtardım. Şimdi tatlı bir insan olan Jonas'la birlikte yaşıyorum. Aynı bölümde çalışan ve hepsi evli olduğu için artık ayakkabılardan ve nişanlılardan söz etmeyen daha yaşlı diğer kadınların yaşamıyla da kendiminki arasında bir bağ kurmuyorum. Bu kadınlardan biri, eskiden evlenmeden önce de burada çalıştığını, kurtulduğuna çok sevindiğini anlattığında da bir şey kavramıyorum. Evde durum çok daha kötü olduğundan çocuklar okula başlayınca yine fabrikaya dönmüş. Genç kadınlarla yaşlı kadınlar birbirlerine kulak vermiyorlar. Daha yaşlı olanlar, iki yumurcak peydahlayana kadar bekle-

yin bakalım, ondan sonra farklı konuşacaksınız, diyorlar. Kızlarsa hayallerinden vazgeçmek istemiyorlar, onlar için her şey başka olacak, bambaşka, iyi bir mevkiye sahip yakışıklı bir erkek bulacaklar, kendi evleri, iyi yetiştirilmiş iki çocukları olacak. Bunları duymak bile istemiyorum, onlara dahil olmak istemiyorum, artık Toni aklıma gelsin istemiyorum. Eğer ev kadını olurlarsa bunun kendi suçları olduğunu düşünüyorum kendi kendime. Ben kurtuldum. Okuyorum.

İkinci bir deneyim, genç işçiler için kurulmuş eğitim merkezinde bir yıllık çalışma. Gençlik grupları. Onlardan fabrikadaki kızlardan daha çok korkuyorum. Hemen iki grup veriliyor bana, hazırlıksız, yardımsız. Bir grup postanede telefon kablolarını monte eden çıraklar, diğer gurup postacı çırakları. Aralarında on sekiz yaşındakiler de var. Bir tanesi benimle birkez çıkmayı çok istediğini, ama ona öğretecek bir şeylerim olduğunu sanmamamı söylüyor. Bana karşı saldırganca bir tutum içindeler. Okuldan, küf kokan sınıflarda, karşılarında duran kadının söylediklerini yapmak için ayrılmamışlar. Sınıfsal nefretlerinin tepkisini kadın olduğum için bende boşaltılabileceklerini anlamıyorum. Onlarla birlikte bir program oluşturmak üzere orada bulunduğumu anlatmaya çalışıyorum. Pekâlâ, diyorlar, iyi, o halde futbol. Onlara program dahilinde bir şeyler öğrenmeleri gerektiğini, ama ne öğrenmek istediklerini kendilerinin belirleyebileceğini söylüyorum. Hiçbir şey öğrenmek istemiyorlar, bunu postanede zaten yapıyorlar, okuldan ayrılmış olmaları boşuna değil ki. Eğlenceli şeyler deniyorum, cinsel konularda bilgiler veren, askerliğin nasıl erteleneceğinin yollarını gösteren filmler izletiyorum onlara. Görevler veriyorum, sokakta anketler yapmalarını, fotoğraf çekmelerini istiyorum. Bunlara bazen ilgi gösterdikleri oluyor. Ancak, okulda öğrendiğim gibi, konuyu çalışma koşullarına getirmeye kalktığımda hemen gerginleşiyorlar, itişip kakışmaya, sandalyeleri fırlatmaya başlıyorlar. Onlarda sorumluluk duyguları uyandırmaya çalışmanın hiçbir anlamı olmadığını öğreniyorum. Tek çıkar yol bağırmak, lanet olsun kesin sesinizi, derhal itişmeyi bırakıp ortalıktaki pisliği toplamazsanız saat bire

kadar burada öylece oturmanızda bizim için bir sakınca yok, diye bağırıyorum. On sekizlik ufaklık bile saygıyla kulak veriyor bana. Böyle bir çarşamba öğle sonrasında annemde yemek yerken, çocuğum, diyor, konuşman nasıl da değişiyor.

Gruplardan biri çalışmanın tadına varıyor. Postacılar artık kendi programlarını hazırlıyorlar. Nereden para alabileceklerini öğrenmek için eğitim merkezinin bütçesini inceliyorlar. Müdürle konuşuyorlar, müdür onlara bütçede artık para kalmadığını söylediğinde, beklenmedik giderler için ayrılmış ve henüz kullanılmamış bir kaleme dikkat çekerek, bu parayla pekâlâ bir şeylere başlayabileceklerini anlatıyorlar. Müdür beni daha sonra yanına çağırıyor. Çocukları böylesine coşkulandırmam güzelmiş, buna karşı diyecek bir şey yokmuş, ama yetkili olmadığım alanlardan uzak durmalı ve programa daha fazla uymalıymışım.

Gençler cesaretlerini çabuk yitiriyorlar, program üzerinde kavgalar başlıyor, çaresizlik içinde bana bakarak kararları benim vermek isteyip istemeyeceğimi soruyorlar. Kabul etmiyorum, birbirlerine ne kadar az kulak verdiklerini anlamaları için bir ses kayıt aleti getiriyorum. Onlara toplantı yapmanın yöntemini öğretiyorum. Başkanı kendileri seçip, kararları tutanağa geçirmeye başlıyorlar. Cesaretleri artıyor, polis müdürünü derse davet edip sonra dalga geçiyorlar. Sadece yüksek düzeydeki memurların kullanabildiği posta asansörüne hep birlikte biniyorlar. Bir hafta sonra merkezden grubun dağıtıldığını, bazı oğlanların başka bölümlere gönderildiğini öğreniyorum. Bana sormadan böyle bir kararın nasıl alındığını sormak için ateş püskürerek müdürün odasına girdiğimde, müdür yüzü hiddetten kızarmış masasında oturuyor. Bir şeyler öğrenmek üzere burada bulunduğunu unutuyor musun, diyor. Ve burada kararları benim verdiğimi!

Eğitim danışmanı stajıma son verilmesi için başvuruda bulunulduğunu söylüyor. Atılma yerine biraz daha kulağa hoş gelen bir ifade. Staj yılım tamamlanmak üzere. Eğer yarım kalırsa bu bana bir okul yılına daha mal olacak. Eğitim danışmanı, belki de yeterince sevimli davranmadığımı söylüyor. Sevimli olmak? Bu benim görevim değil ki. Evde sorun üzerinde düşünmeye devam ediyorum. Müdürün öfkesinin ardında yatan ne? Kendisi iki saat spor,

iki saat pratik çalışma, iki saat yurttaşlık bilgisinden oluşan katı bir programdan yana olduğu ve ben ondan farklı çalıştığımdan değil öfkesi sadece. Ondan daha genç olduğumu ve kadın olduğumu hiç düşünmemiştim. Benim dışımda orada çalışan tek kadın olan Ellien'in nasıl yaptığına dikkat ediyorum. Çocuklar onu kızdırdıklarında nasıl ağlayarak sınıftan fırlayıp yardım istemek için müdürü çağırdığını görüyorum.

Sakin davranmaya, stajı sonuna kadar sürdürmeye karar veriyorum. Daha sık etek giyiyorum. Müdürün daktilomu taşımasına ses çıkarmıyorum. Personel toplantılarında eleştirel sorular sormuyorum artık. Yıl sonunda müdürden bir övgü alıyorum. Başlangıçtakinden çok daha açık bir insan olduğumu söylüyor. Oysa ben artık neredeyse hiçbir şey söylemiyorum. Göz kırpıyor ve yokluğumu hissedeceğini söylüyor.

Ben ağlayarak işten eve döndüğümde, Jonas'ın beni teselli ederken neredeyse mutluluk duyması nasıl bir şey? Ben kendimi iyi hissederken onun incelip solgunlaşması niye? Bize ne oluyor?

Az konuşuyoruz. Jonas konuşkan biri değil. Hoşnut görünüyor, pazar kahvaltılarının değişmez tekrarı, değişmez törensi kuralları, sevişmenin değişmez törensi kuralları, babamın parasıyla aldığım ve bir başkasıyla paylaştığımı bilmemesi gereken o dar yatakta sevişiyoruz hâlâ. Jonas'ın solgun yüzü, kapalı gözleri, geceleri içimde batıyor, sanki boğulmak istermiş gibi, kolları hâlâ bedenime sarılı uyuyor. Bildik devinimler, içini dışını ezbere bildiğimiz bedenlerimiz, bir el kalçada, hareketsiz kalmıyor, gidip gelmeye başlıyor, her zaman aynı şekilde devam eden bir dizi devinimi başlatan suskun gizli formül. Bedenim birlikte oluşturduğumuz bir örneğe göre tepki veriyor, işliyor bu. Jonas benim bölgelerimi, ritmimi çok iyi tanıyor. Ona, doyuma varmak isteyip istemediğimi ya da nasıl istediğimi belirtmek için yaptığım devinimleri tanıyor. Artık hoşuma gidip gitmediğini sormasına gerek yok. Doyuma ulaşıp ulaşmadığımı sormasına gerek yok, bunu görebiliyor, duyabiliyor, hissedebiliyor. Kendim istemesem de o çok istediği için onunla birlikte olduğumda da bunu hissedebiliyor. Geceleri, aşk

pratiğimiz bu kadar gelişmiş olmasa da bedenlerimizin elektrik yüklü olduğu o ilk zamanların yoğunluğunu düşlemem niye? Düşlerimi ona niye anlatmıyorum?

Jonas sınavlarda aldığım notların ortalamasını hesaplıyor. 1,8. Öğrenimini sıkı bir çalışmayla sürdürüyor. Ortalamada 1,3'e ulaşıyor. Hoşnut. Akşamları konuşma grubuna gittiğimde bir şey söylemiyor, sadece benzi biraz daha soluyor. Haftasonları Hollanda Cinsel Reformlar Birliği'nin (NVSH) konferanslarına gittiğimde sesini çıkarmadan iskemlesinde oturmaya devam ediyor. Bu gidişlerimden hoşlanmıyor musun, diye sorduğumda, kendi bileceğim şeyler olduğunu söylüyor. Ben coşku içinde geri döndüğümde Jonas'la konuşmak mümkün değil. Ne oluyor, diye soruyorum. Değişmez biçimde, hiç, diye yanıtlıyor, ne olsun ki? Onu zorluyorum, ne olduğunu öğrenmeye çalışıyorum, bir şeyler olduğunu hissediyorum, onunla konuşmak istiyorum. Suskun, acılı, solgun yüzüne daha fazla tahammül edemiyorum.

Sonunda patlıyor, nihayet ağlıyor, bağırıyor ve ancak o zaman beni yitirmekten korktuğunu, benim diğer insanlarla gittikçe daha fazla ilişki kurduğumu, onun dışında kaldığı daha fazla şeyler yapmaya başladığımı söylüyor. Ve ben, Jonas, diyorum, birbirimizle konuştuğumuz sürece beni yitirmemişsin demektir. Yeter ki konuşalım. Ve eski zamanlara benzeyen bir yoğunlukla sevişiyoruz. Hoşnut uyuyorum. Onu seviyorum.

Daha ertesi gün konuştuklarımızı unutuyor. Bir sonraki patlamada, daha öncekinde de aynı şeyleri söylediğini hatırlattığımda inkâr ediyor. Bir süre sonra zorlamaktan vazgeçiyorum. Eğer ben konuşmayı başlatmazsam hiçbir hareket olmadığını görüyorum. Onun solgun yüzünü görmemeye çalışıyorum, dışarı çıkacağım zaman ne düşündüğünü sormamaya başlıyorum. Ara sıra onu da çağırıyorum, bu sefer bütün gece boyunca kendini rahat hissedip etmediğini anlamaya çalışıyorum. Benim gibi toplantıdan toplantıya koşan bir tip değil Jonas. Benim yaklaşık dört bin sekiz yüz Amsterdamlı karşısında, birliğin cinsellik konusundaki görüşlerini temsil ettiğim toplantılarda kendini dıştalanmış hissediyor. Kurduğumuz gençlik kulübünde ben uzmanlık bilgileri engeline takılmadan eşcinsellik, pornografi, kürtaj, doğum kontrolü gibi konularda

hararetle programlar hazırlarken Jonas da olup bitenlerle ilgileniyor biraz. Sandalyeleri boyuyor. Anja'nın erkek arkadaşı Jonas.

Yeni arkadaşlarım var. Birlikte çalıştığım, konuştuğum insanlar. Haftada üç gece gençlik kulübü. Büyük bir yığılma yaşanıyor, provokasyonlar dönemi, havada yeni bir şeyler var. Sonraları bistro de Pieter'e dönüşecek olan, kendi elimizle tamir ettiğimiz, boyadığımız, döşediğimiz mekânlarda her akşam otuz-kırk genç toplanıyor. İlişkiler üzerine, cinsellik üzerine hararetli tartışmalar. Aynı anda birkaç ilişki yaşama olasılığı hakkında, açık ilişkiler konusunda cesaretle tartışıyorum. Ve sonra, Jonas'ın da orada olup olmadığını, onu yaralamış olup olmadığımı anlamak için etrafa bakınıyorum. Sonra olaylar çıkıyor, Den Helder limanından gemiciler merkez gar çevresinin gençlerini dövüyorlar. Ertesi gün, öfkeden kısılan sesimle katedral meydanında bildiri dağıtıp, gençleri kulübe davet ediyorum. Geliyorlar da, şöyle bir yirmi-otuz kişi, önceleri kuşkulu, ama sonra rahatlıyorlar. Marangozluk işlerinde yardım ediyorlar, sadece bir tanesi tartışmalara katılmaya cesaret ediyor. Kentte, sudan bir bahaneyle huzursuzluk başlayıncaya kadar üç hafta her şey yolunda gidiyor. Kulübe gelen gençler saldırganlaşıyorlar, hepsi dolu. Birinci katta birisi Fransızca şarkılar söylüyor. Oğlanlardan biri, bu kaçık anlaşılır bir şeyler söyleyemiyor mu, diyor. Diğerlerinin de zıvanadan çıkması için yetiyor bu. Önce, henüz bir düğünden dönmüş, üzerinde hâlâ şık giysiler olan sürekli müşterilerimizden biri payını alıyor. Gömleğinin düğmelerini tek tek koparıyorlar. Kavga çıkıyor, tuvalete kilitli kalan oğlanlardan biri rezervuarı söküyor. Bir diğeri tabakları pencereden aşağı fırlatmakla meşgul. Diğer ikisinin bir fıçı birayla kaybolduğunu görüyorum. Oradan oraya koşturup, aptallar, diye bağırıyorum, eğer böyle devam ederseniz burayı kapatmak zorunda kalırız, istediğiniz bu mu? Oğlanlardan biri, onu bir laf fırtınasıyla köşeye sıkıştırdığımda bana hak veriyor, ama bu arada diğerleri bir yığın bira bardağını tuz buz ediyor.

Kulübü kapatmak zorunda kalıyoruz, odalar elimizden alınıyor ve biz başka bir yer bulana kadar her şey duruluyor. Provokasyon havası yavaş yavaş dağılıyor. Hollanda Cinsel Reformlar Birliği giderek, yalnızca söz alarak konuşan kibar bayanların ve beylerin

kulübü haline geliyor. Gençlik kulübü, disko tiplerinin devam ettiği, göğüslerini kırmızı-beyaz-mavi boyamış çıplak kızların podyumda hoplayıp durduğu bir gece kulübü haline geliyor. Daha ilk kavgada bırakıp gitmek zor olmuyor. Jonas da beni izliyor.

Bu yaz tatile gidecek paramız yok. Jonas'ın deneme süresi başlamadan önce sadece birkaç hafta boş zamanı var. Halk Yüksekokulu kataloğunda, sübvansiyonlarla finanse edilen üç haftalık bir yaratıcı çalışma programı buluyorum. Bir mektup yazarak, Jonas'la aynı odada kalabilir ve Armin'i de getirebilirsek çalışma grubuna katılmak istediğimizi bildiriyorum. Kabul ediliyor. Pek fazla bir beklentiye kapılmadan yola çıkıyoruz, yanımızda bir yığın kitap, can sıkıntısı ihtimaline karşı. Tiyatroyu seçiyorum, benim için fazla bir şey ifade etmiyor, ama sahne korkusundan kurtulmanın yararlı olacağını düşünüyorum.

Yaratıcı bir karmaşa. Açılıyorum. Gece yarılarına kadar tartışmalar. Bedenlerimizle doğaçlama. Herkesin önceden rol üstlendiği bir tiyatro değil, kendi içimizden bir şeyleri çıkararak yaratmak. Çalışma malzememiz küçük çapta bir toplum olan Halk Yüksekokulu. Burunlarının dibinde, toplumun çözünmesi üzerine bir oyun sergilediğimizde dikkati dağılan kil ve ahşap grubuyla kavga. Bizim küçük model evleriyle oynamamızı isteyen mimarla kavga, biz kendi kentimizi, üzerinde Philips ve Shell yazan büyük beyaz blokları kullanarak içinden kilise müziği yükselen tuvaletin çevresinde kurmak istediğimiz için, yaptığı her şeyi bozuyoruz. Kursiyerleri neredeyse gerçek bir yaratıcılık testiyle kandırdığımızda okul yönetimiyle sorunlar, kursa ilk katıldığımızda biz de böyle bir test doldurmak zorunda kalmış ve sonradan bütün o aptalca soruların "Libelle" adlı aile dergisinden alındığını ortaya çıkarmıştık.

Doğal olarak âşık da oluyorum. Paul. Tiyatrocu, esnek bir bedeni var. Daha sonra aynı evde oturacağımız Bahasj'la tanışıyorum. Uyumaya zamanım yok. Öyle bir çalışma sarhoşluğu, neyin daha önemli olduğunu bilmiyorum, onunla birlikte çalışabildiğim için Paul'ün yakınında olmak mı, yoksa ona âşık olduğum için onunla birlikte çalışmak mı. Geceleri ormanda, dağların arasında yürüyüş-

ler. Köy meydanında Batı Yakası Hikâyesi'nden bir bölüm oynuyoruz. Ertesi gün ne yapacağımıza ilişkin planlar kuruyoruz. Kendimi hiç böylesine özgür hissetmemiştim. Bedenimde uyuklayıp duran olanakları keşfetmeye başlıyorum, ev kadınlığı yaptığım sürece kesinlikle kendini göstermeyen bir yaratıcılık.

Gerilime artık dayanamıyorum, çalışma sarhoşluğu ve âşık olmak arasındaki çelişki bir yanda, Jonas'ın suskun ve baskıcı varlığı diğer yanda. Jonas durumun farkına varmış olmalı ama bir şey söylemiyor. Akşamları yatakta neşesiz yattığımda da bir şey sormuyor. Becerıksizce okşuyor beni. Susuyor. Seninle konuşmalıyım, diyorum ertesi akşam. Artık dayanamıyorum. Ve âşık olduğumu, sonunun nereye varacağını bilmediğimi, ama onun varlığına da artık dayanamadığımı anlatıyorum. Ağlıyor, inanmak istemiyor. Bu durumda benim gitmem mi gerekiyor, diye sorarken onu alıkoymamı bekliyor. Evet, diyorum. Solgun yüzünü gördüğümde, iki hafta birbirimizi görmesek ve sonra tekrar konuşsak, diyorum.

Arabayı alıp gidiyor. Yanında kaldığı arkadaşlar, ertesi gün bana telefon açıyor. Tine benimle konuşmak için Bergen'e geliyor. Onu bu zor durumunda bırakamazsın, diyor, kafası karmakarışık. Kendine bir şey yapabilir. Artık yapamıyorum, diyorum, artık olmuyor. Hayır, sebep sadece âşık oluşum değil. Ama nedenini sana açıklayamıyorum. Onu artık sevmiyorsun, diyor Tine. Bilmiyorum. Sevmek, bu beni alıp götüren dalgayla, kendi gelişimimle kıyaslanacak kadar önemli değil. Ve Tine gider gitmez Jonas'ı unutuyorum, çalışıyoruz, metinler yazıyoruz, birlikte düşünüyoruz, prova yapıyoruz. Suçluluk duymadığım için kendimi suçlu hissediyorum.

Jonas iki hafta sonra tekrar Bergen'e geldiğinde artık onunla birlikte olmak istemediğimi biliyorum. Dışarıda bir bankın üzerinde oturmuş onu beklerken beni gördüğünde bunu yüzümden anlıyor. Üzerinde düşündüm, diyor, eğer Paul'le bir ilişkiye girmek istiyorsan karşı değilim. Olmaz, diyorum, yapamam. Aynı anda iki ilişki-

yi sürdüremem. Ama söz konusu olanın iki ilişki değil, iki yaşam olduğunu biliyorum. Yanımda olmadığı zamanlar ne kadar canlı olduğumu, onun için sorumluluk duymak zorunda olmayınca kendimi ne kadar özgür hissettiğimi, yasaklar koyarak değil, ama suçluluk duyguları uyandırarak beni ne kadar kısıtladığını Jonas'a anlatamıyorum. Kararından tümüyle emin misin, diyor ve ben, evet, dediğimde, o halde kendimi öldüreceğim, diyor. Bana baskı yapıyorsun, diyorum öfkeyle, kendime baskı yaptırtmayacağım. Hayır, diyor, Jonas, sadece haberin olsun diye söylüyorum. Ama bunu yapmayacağına söz verinceye kadar onunla konuşuyorum.

Armin'le birlikte Amsterdam'a döndüğümüzde, Jonas'la ikimizin fotoğraflarını yırtılıp yere atılmış buluyorum. Fakat bu bana acı vermiyor. Paul, benimle sadece bir deneme yapmış olduğunu, ama eşcinsel olduğundan bir ilişkiye giremeyeceğini itiraf ettiğinde de acı duymuyorum. Jonas'ın annesi ağlayarak kapımı çalıp, oğlunun bensiz çok kötü olduğunu söyleyerek onunla tekrar birlikte olup olamayacağımı sorduğunda da. Armin'le yalnız kalmanın, onu yatağa götürecek, okuldan alacak, alışveriş edecek bir başkası olmadan yaşamanın ne kadar zor olduğunu fark ettiğimde de.

Paul'le ilişkimiz tıkandığında bu acı veriyor bana. Kendimi yalnız hissediyorum. Tutunacak pek bir şeyim, güvencelerim yok. Sosyal Danışmanlık Yüksekokulu henüz bitmedi, neredeyse hiç param yok, Armin'e bakmak gerek. Nasıl yaşamam gerektiğini hiç bilmiyorum. Ama tiyatro sanki kanıma girdi, güçlü ve yoğun yaşıyorum. Tekrar evlilik yaşamına dönmek isteyebileceğimi, çocuğum olduğu için, ortada bırakmıyacağım için Armin'e bakmanın dışında bir başka insana bakabileceğimi tahayyül bile edemiyorum.

Şimdi sıra bende.

Gordes 4

Akşamları An, Eric ve Anneke'yle birlikte villâda yemek yiyoruz. Onların da aynı bizim gibi işkembelerine düşkün olmalarına sevi-

niyorum. Onların bedenleri de aşırı içmeye ve kalınlaşmaya elverişli, yuvarlak ve besili. Calvados bulamayınca yemekten sonra içmek için Cointreau alıyoruz. Enginar, çeşitli soslarla birlikte dev bir salata ve etli biber dolması yiyoruz. Ve ilişkiler üzerine konuşuyoruz. Eric, An ve Anneke'nin onsuz birlikte oturmak istemelerinden duyduğu korkudan söz ediyor. Hans benim kadın grubumu kıskandığını anlatıyor. Evet Femsoc* kadınlarına ihtiyacım var, bu doğru. Bir ilişki uğruna onlardan vazgeçmek istemem. Ama bunda gizemli bir yan yok. Ya tekrar birlikte çalışmak ve sevişmek istediğin bir kadına rastlarsan? Bunu gerçekten isteyeceğim o kadar çok kadın yok ki, erkek de olmadığı gibi. Ve seninle, Femsoc kadınlarıyla ettiğimden daha sık kahvaltı ediyoruz Hans, diyorum.

Sonra birisi ileri aylarda bir hamileliği sorar gibi kitabımı soruyor. Büyüyor, büyüyor, diyorum ve zorluklarından söz ediyorum. Benim için önemli olan diğer insanlar üzerine yazabilsem bile sonuçta ancak kendimi anlattığımı söylüyorum. Onları atlayamıyorum, kocasını atlamak zorunda kalan ve böylece kendi hakkında tümüyle yanlış bir imaj yaratan Anais Nin'in yaptığı gibi: Her zaman arka planda kocası bulunduğu halde, yalnız, bağımsız bir kadın imajı. İlk bölümün sonunda gizemli bir biçimde çocuk sahibi olduğunda bunun farkına vardım. Böyle yapmak istemiyorum. Ama diğerleri hakkında ne ölçüde dürüst yazabilirim, kin tuttuğum izlenimini bırakmaz mı bu? Anna'yı düşünüyorsun, diyor An. Ve politik olarak iflas etmiş olan Ton'u diyorum. Sanki ona bir darbe de ben indirmek istiyormuşum gibi görünebilir.

An, bir takma isim kullanarak yazamaz mısın, diye soruyor. Ama bu olasılığı zaten uzun uzun düşündüm ve bir kenara bıraktım. Böyle bir şeyi daha önceden yapmış olmam gerekirdi, artık yazdıklarım kimliğimi hemen ele veriyor. Ve ayrıca artık kimliğimi gizlemek de istemiyorum, utanç bitti. Hâlâ politik çalışmalarımla kişisel yazılarımı aynı kitapta, aynı biçimde birleştirecek durumda olmasam da, bunların bir bütün olarak yan yana olmalarını istiyorum.

* Feminist sosyalist kadın grupları için kullanılan kısaltma. (ç.n.)

O insanlar değersiz değil ki zaten, diyor Eric ve ben bunun üzerine nasıl Anna ve Ton'u savunmaya başladığımı görüyorum. Ben kin tutuyorum çünkü, diyorum, sunduğum üzerinde oynanmış bir görüntü kuşkusuz. Yazdığım için, gazetecilik alanında bazı deneyimlerim olduğu için iletişim araçlarıyla bağlantım var. Ama Anna'nın yok. O ne yapabilir? Gazetelere okuyucu mektupları mı gönderecek? Yazar Wolker'in eski karısının yaptığı gibi gülünç biçimde televizyona mı çıkacak? Ton'u ise tamamen bir kenara bırakalım. Onlardan takma isimlerle söz edeceğim, ama politik geri planı tümüyle konu dışı bırakamam, fazlasıyla belirleyici çünkü. Ton'un kim olduğunu anlayacak olsa olsa bir düzine insan çıkar, ama bunlar da onun için özellikle önem taşıyan kişiler olacaktır. Politikayla uğraşanların paranoyasından haberin yok, diyorum, alay edilmekten ne kadar korktuklarını bilmiyorsun. Birlikte bir yere giderken karşıdan tanıdığı birinin geldiğini görünce elini elimden az mı çekti Ton? Aynı anda hem gizleyip hem açık olamam. Eric, onlara kendi görüşlerini aktarmaları için üçer sayfa ayır, diyor. Eğer kullanmak istemezlerse bu sayfaları boş bırak kitabında. Bu öneri üzerinde düşüneceğim. Kendimi iyi hissediyorum. An, Eric ve Anneke yaptığımı doğru buluyorlar. Hans da öyle. Bu dört sevgili insanla ilişkimiz her halükârda bozulmayacak.

Ertesi gün hâlâ için için kaynıyorum. Korktuğum ne aslında. Oturup düşünüyorum, daha doğrusu duygularımı kendi akışına bırakıyorum. Olabilecek en kötü şey ne? Anna, Ton ya da diğerleriyle kötüye gitmek değil. Onları çoktan kaybettim zaten. *Onlara* acı vermek için yazmıyorum. *Kendi* deneyimlerimi, *kendi* kuyruk acılarımı anlatıyorum. Dostlarım tarafından reddedilmekten korkuyorum. Etie, Anna üzerine yazdığım bölümü gördüğünde, bunu yapman gerekiyor muydu, o kendini savunacak durumda değilken bunu yapmaya hakkın var mı, diye sormuştu. Etie tarafından reddedilmekten korkuyorum, Anna'dan değil.

Bu *benim* hikâyem. Benim *deneyimlerim* olduğu için tamamiyle gerçek. *Benim* deneyimlerim olduğu için kurmaca.

Bir enstantane. Bir yıl önce olsaydı farklı yazardım. Bir yıl

sonra da öyle. Anlamlar birbirinin yerine geçiyor. Şu anda önemli bulduğum deneyimler bir süre sonra önemsiz görünecekler. Dörtgen sayfaları ve düz cümleleriyle sıradan bir kitap yerine bir kaleydoskop olmalıydı. Birbirlerinin üstüne çıkan ve böylece başka renkler oluşturan renkler. Dairelerden, spirallerden oluşan cümleler. Başka deneyimlerin gözetiminde açılan ya da koyulaşan deneyimler.

İnsanlar, kâğıda basılmış sözcükleri öylesine anlattığım şeylerden daha fazla ciddiye almasalar ne olurdu.

2 *Cinsel ve diğer devrimler*

Sol bizi sola yatırıp gidiyor, görmüyor musun bunu kız kardeşim? Ancak seni ezenlerle el ele güçlü olacağın yanılsamasını bırak bir yana. Yönetim ekibinde yer almanın sana belsoğukluğundan başka bir şey getireceği hayalini bırak bir yana.

Robin Morgan, *Goodbye to all that*

The moon and sixpence

Tiyatro aklımı başımdan aldı. Yerleşik tiyatro değil ama, küçük grupların yaptığı, yaşayan, gerçekliğe bağlanan tiyatro. Arayış içindeyim, Paul'le birlikte Terzijde Tiyatrosu'na gidip provaları izliyorum. Gruba yararlı olmaya çalışıyorum, gazetelerde onlar hakkında yazılan yazıları topluyorum, fotokopilerini çekiyorum, mektuplarını postalıyorum. Sonra bir tercih yapmak zorunda olduğumu görüyorum. Bir tarafta tiyatroda gece gündüz neredeyse beş kuruşsuz çalışan, arkadaş evlerinde kalarak ya da ısıtılmayan bir tekne evde minimum koşullarda yaşayan insanlar. Diğer tarafta Armin ve okul. Aralarında çocuğu olan bir ben varım. Ayrıca okulu bitirmek istiyorum. Yarım yamalak katılamam. Grupta başka bir işlev üstlenmeye çalışıyorum. Üzerinde çalışılıp belli temalara dönüştürülen malzemeleri gruba bir tek Annemarie'nin getirdiğini fark ediyorum. Annemarie grubun ona bağımlı olduğundan yakındığında, politik konular üzerinde birlikte daha sık tartışamaz mıyız, birlikte daha sık okuyamaz mıyız, böylece sana daha az bağımlı oluruz, diyorum. Ama bu hoşuna gitmiyor, konumunu grubun diğer üyeleriyle paylaşmak istediğini sanmıyorum. Ve dışarıdan biri olarak benim söyleyebileceğim fazla bir şey yok, gruptaki diğer insanlarla aynı rizikoları üstlenmiyorum. Paul'ü etrafta dolaşır gördükçe kederleniyorum, hâlâ o kadar güzel, dokunulmaz. Kendimi çekiyorum. Ve kısa süre sonra Annemarie gruptan ayrılıyor ve her şey dağılıyor. Arayış içindeyim.

Kadının, bir erkek vasıtasıyla bir şeylere katılma üslubu. Amsterdam'da bir tiyatro festivali. Bir Amerikan oyunu, iğneleyici ve politik. Heyecan içindeyim, peşlerinden koşuyorum, onları Mickeriy'de bir kez daha izliyorum, sonra bir kez daha.Gösteriden sonra oyunda kendisi de rol alan yönetmenle konuşuyorum. Eli. Kısa boylu ve hareketli, neredeyse çirkin, ama onu sahnede izlerken bunu unutuyorum. Ertesi gün için Stedeljik Müzesi'nde bir randevu. Bir saat sonra benim yatağımda sevişiyoruz, terli ellerimizle birbirimizin giysileri altında dolaşıyoruz, soyunmuyoruz,

çünkü Armin her an okuldan dönebilir. Akşam onunla Mickey'ye gidiyorum, dördüncü kez oyunu seyrediyorum, Eli'yi tanıdığım, oyundan sonra yanına gidip ona dokunabildiğim, alıp eve götürebildiğim için gururluyum. Sevişiyoruz, benden bir baş uzun olan Jonas'ın bedeninden farklı bir beden, yabancı. Eli, benim bedenimi tanımıyor, hasıl harekete geçtiğini bilmiyor ve bunu bulmak için bir çaba da göstermiyor. Tiyatro hayranlarına alışkın, işini bitir ve arkanı dön, seksi bulabildiğin yerde al. Ve zaten iki gün sonra gidiyor. Beni istiyor olmasından hoşnudum, sonrasını düşünmüyorum. Eli giderken bana Londra'daki adresini veriyor. Ve birkaç gün sonra bir mektup alıyorum. Benimle ilişkisinin onda tahmininin üstünde bir şeyler uyandırdığını, beni aradığını yazıyor ve Londra'ya gelip gelemeyeceğimi soruyor. Bir hafta için Armin'e bakacak bir kadın bulduktan sonra gidiyorum.

Londra, bu kente batıyorum, sıkı sıkı Eli'ye tutunuyorum. Benimle dolaşacak zamanı yok, yeni bir oyunun provalarının tam ortasında. Gölgesi gibi takip ediyorum onu, provaları izliyorum, öğleden sonraları ve akşamları onunla başka oyunları seyretmeye gidiyorum. Londra tiyatrolardan çatlayacak gibi, altı ay boyunca sahnede kalan gösterişli oyunlar, daha fazla sanatsal havası olan ara sokak tiyatroları ve en dış halka "off-off Broadway", bodrumlarda ve terk edilmiş fabrikalarda politik tiyatro. Günde iki oyun görüyorum, kavrayamadığım oyunlar, insanların üzerine su dökerek ya da gerekirse iplerle bağlayarak seyirciyi oyunun içine çekmeye çalışan bir tiyatro. Bir hafta içinde üç oyunda, insanların soyunduğunu, iki oyunda da izleyicileri dans etmeleri için sahneye sürüklediklerini görüyorum.

Eli'nin peşindeyim, günde iki kez lokantada yiyoruz, kiraladığı odada birlikte yatıyoruz, gaz sobası onluklarla çalıştığı ve onluklar hep bitmiş olduğu için soba hiç yanmıyor. Yaşayan tiyatro üzerine bulabildiğim bütün kitapları alıyorum. Oyundan sonra karanlık bir sokak arası lokantasında oturuyoruz, lokanta bir evin üzerine yaslanmış bir samanlığı andırıyor. Bir karı koca işletiyor, kadın İngiliz, erkek Hintli. The Moon and Sixpence. Olmayacak bileşimler deniyoruz. Curry ile patates kızartması. Pilavlı hamburger. Eli'yi tanıyorlar, içeri girdiğini görür görmez krepini hazır

ediyorlar. Tatlıya olan düşkünlüğü yüzünden Eli'yle dalga geçiyorum. Yahudi kökenim kendini gösteriyor, diyor.

Çifte bir yaşam, Amsterdam'da Armin'in annesi, öğrenci. Londra'da Eli'nin sessizce peşinde dolaşan kız arkadaşı. Tottenham Court Road'da Eli'nin çalıştığı bodrum tiyatrosunun sahibi Marowitz, adımı bile aklında tutamıyor, bana bir şeyler söylemek istediğinde Amsterdam, diye sesleniyor.

Amsterdam'da okulu bitirmeye çalışıyorum. Aynı zamanda Armin'in oyun odası olan tek odanın içinde kolay değil bu. Huzursuz bir çocuk. Sürekli toplar, bilyalar ve değneklerle meşgul. Trafik yüzünden sokakta oynaması söz konusu değil. Bir sınava hazırlandığımda kulaklarımı ellerimle kapatıp öyle okuyorum. Fakat Armin'in haşarılıkları duyulmamaya başlayınca kulaklarımı açıyorum. Ya tuvalette asılı bir posteri yakıyor ya da mutfak lavabosunda tereyağlı ekmeğini yıkamaya kalkıyor, lavabo tıkanıp taşıyor. Koşarak yanına gittiğimde, su hâlâ akarken ıslanan yerleri yastıklarla silmeye çalıştığını görüyorum. Kendisine bir dilim ekmek hazırlamaya kalksa mermelatı duvarlara bulaştırıyor. Ok atarken koşturup kedinin peşlediği kabı deviriyor. Sakin duramadığı için zaman zaman ondan nefret ediyorum. Yatma saati gelene kadar saldırganlık eğilimlerimi bastırıyorum bir şekilde; kitabın üstünde uyuyakalmadan önce bir saat çalışacak fırsatı ancak o yattıktan sonra buluyorum. Acıktığı ya da uyuyamadığı için yeniden yatağından kalktığında neredeyse üstüne saldıracak gibi oluyorum.

Ama yine de başarıyorum. Bitirme çalışmam "Genç işçiler için eğitim sistemi" üzerine. Bölüm başkanı, Bayan Meulenbelt, diyor, görüşlerini öylesine paylaşarak alıntı yaptığınız bu Gorz'un bir Marksist olduğunu biliyor musunuz? Bir Marksist'in ne olduğundan pek haberim yok, ama eğer Gorz Marksist'se ben de olmak isterdim. Niçin solda olduğumu açıklamak için fazladan on sayfa daha yazmam isteniyor. Severek yazıyorum, çünkü bu

arada Vietnam olayıyla tanışmışım ve üniversiteyi işgal edenlere yiyecek götürmek için yapılan bir gösteri sırasında itilip kakılarak burnumun ortasına bir de yumruk yemişim.

Paradiso*'da iş buluyorum ve daha diplomamı almadan kabul ediliyorum. Büyük bir iyi niyetle başlıyorum: Politika ve altkültürün kaynaşması; her tiyatrodan çıkışımda bu kaynaşmayı kendim de hissediyorum. Mümkün olmalı bu, diye düşünüyorum. Benim coşkum Paradiso'ya gelenlere de yansıyor.

Londra'da Eli'nin durumu daha iyileştikçe ve ben Amsterdam'da giderek sola yaklaştıkça ilişkimiz o oranda bozuluyor. Eli artık Open Theatre'de yönetmen değil, Royal Court'a yükselmiş, gerçi büyük salona kadar değil, ama yaptığına underground da denilemez. Kavga ediyoruz. Benim solcu heyecanımı çocukça buluyor. Üniversite işgali sırasında bir polisin neredeyse kafamı kırmaya kalkmasını yerinde buluyor, evde oturmam gerekirmiş. Bir grup öğrencinin üniversite kitaplığının kapısında sıkıştırılıp nasıl dövüldüğünü gördüğümde duyduğum öfkeyi anlatmaya çalışıyorum Eli'ye. Sıkışıp kaldığım cam kapının diğer tarafındaki polislerin yüzünde nasıl bir hınç, sadizm gördüğümü anlatmaya çalışıyorum. Ve bir Vietnam yürüyüşü sırasında polisin motosikletlerle konvoyun içine daldığını gördüğümde elime bir taş alıp fırlatmama ramak kaldığını anlatıyorum. Eli bunu anlamıyor. Ya senin oyunun, diyorum, çaresizlik içinde, seni tanıdığımda sahnelediğin oyun, Amerika'yı, kapitalizmi şiddetle yargılamıyor muydu? Ama o *tiyatro* , diyor sabırsızca. Tiyatro politikayla aynı şey değildir. Ne için tiyatro yapıyorsun o halde, diyorum, ne için yaşıyorsun? İyi tiyatro yapmak için, diyor. Peki, böyle bir müzikal sahneye koymak ister miydin, deyip, başoyuncularının adları yaldızlı harflerle yazılı, gişe rekoru kıran oyunları gösteriyorum. Eğer iyi tiyatroysa tabii, diyor. Hair'i yönetmeyi çok isterdim.

Tekrar barışıyoruz. Ama Londra'ya bir sonraki gidişimde, yılba-

* Gençlere yönelik bir eğlence ve boş zaman değerlendirme projesi. (ç.n.)

şında, yine ayrılma noktasına geliyoruz. Eli yeni bir oyun sahneye koyuyor. Provalara gidiyorum, pek de kavrayamadığım metni okuyorum. Öğleden sonra kentte Eli'nin arkadaşlarıyla yemek yiyoruz, İtalyan-İngiliz kökenli bir yönetmen, semitizm karşıtı bir oyun sahnelediği için Eli'ye saldırıyor. Söze karışmıyorum. Akşam, oyundan sonra başka tanıdıklarla oturuyoruz. Eski ucuz odasında kaldığı dönemlerdeki arkadaşları değil, daha seçkin kişiler. Pahalı giysiler içinde, pahalı bir parfüm sürünmüş, özenle makyaj yapmış genç bir kadın televizyon seyrediyor. Grev görüntüleri geçtiğinde, bunların icabına bakılmalı, diyor. Paraya sahip olmak istemek, ama karşılığında çalışmadan. Eli'ye bakıyorum, fakat o hiçbir şey söylemiyor. Bir sonraki kız arkadaşı, diye düşünüyorum. Saat on ikiye gelip de arkadaşları nihayet gittikten sonra gece, Trafalgar Alanı'nda oyunun gerçekten semitizm karşıtı olup olmadığını soruyorum. Biraz, diyor, evet biraz öyle, ama iyi bir oyun ve farklı tavırları da ortaya koymak gerekiyor. Eli, diyorum, ama sen kendin de Yahudi'sin, böyle bir şeyi nasıl yaparsın? İyi bir oyun, diyor, hiddetle, iyi yazılmış, dinamizmi var. Niye şu eleştirilerine bir son vermiyorsun, yarım yamalak sol düşüncelerinle tiyatrodan ne anlarsın sen, ne zaman büyüyeceksin. Oturup her gün Vietnam için ağlamakla ne kadar ilerleyebileceğini sanıyorsun? Bir-iki gösteri yürüyüşüyle dünyayı mı düzeltmek istiyorsun?

Tartışmaktan vazgeçiyorum. Evet Eli, hayır Eli, diyorum. Ses çıkarmadan yatağın öbür köşesine süzülüyorum. Ertesi sabah uyanır uyanmaz bavulumu topluyorum. Ne yapıyorsun, diye soruyor Eli süklüm püklüm. Gidiyorum, diyorum. Anahtarı masanın üzerine bırakıyorum. Bavulumu metroya kadar sürüklüyorum, taksiye verecek param yok çünkü. Gemide uyuyorum, Hoek van Holland'dan Amsterdam'a kadar, öylesine sık yaptığım bu yolculuk sırasında trende uyuyorum, beni bekleyen kimse yok. Eve vardığımda Armin hâlâ arkadaşların yanında. Ancak yatağa girdikten sonra ağlıyorum.

Yaşamımda yeniden bir boşluk oluştu. Paradiso'da çalışıyorum,

ama bu yetmiyor. Kendimi eksik, amaçsız hissediyorum. Sanki mevcut değilmişim, sanki bir şeyi bekliyormuşum gibi. Eli vasıtasıyla tiyatroyla kurduğum bağın eksikliğini hissediyorum. Ona mı âşıktım yoksa onun kapılarını açtığı dünyaya mı? Oyunları seyretmek yetmiyor, oyunlar hazırlanırken içinde olmak, katılmak istiyorum.

Paradiso'da kendimi yabancılaşmış hissediyorum. On ikide iş başlıyor, beşe kadar aralıksız çalışma. Sonra hızla eve, alışveriş, Armin. Sonra saat sekize çeyrek kala, Paradiso kapılarını konuklarına açıyor, aynı anda yüzlerce kişi içeri akın ediyor, belli günlerde bin beş yüz kişiyi buluyor gelenler. İçindeki insanları artık ayırt edemediğim bir sürü. Karanlık salonlarda kayboluyorlar, müziğin gürültüsünde birbirleriyle konuşmaları mümkün değil, yarı karanlıkta ışık gösterileri yapılıyor, birbirlerini göremiyorlar.

Sabahın ikisinde ya da üçünde son kalanları sarsarak uyandırıyorum, birinin yatıp kalmış olup olmadığını kontrol etmek için bankların altına bakıyorum, sonuncusunu ayağından sürükleyerek sahnenin arkasından çıkarıyorum. Eve gidiyorum, sersem gibi, uyuyorum ve ertesi sabah Armin'i okula göndermek için saat yedide sersem bir halde uyanıyorum. Sonra tekrar uyuyorum ve Paradiso'ya ucu ucuna yetişmeme yetecek bir saatte uyanıyorum. İzinli olduğum pazartesi ve salı günleri evi temizliyorum, kirlileri çamaşırhaneye götürüyorum, alışveriş yapıyorum, kedinin pisliği kabı temizliyorum. Paradiso'daki insanlardan ve şarkıcı olduğu için o da ters saatlerde çalışan Bahasj'dan başka kimseyi görmüyorum. Bir gece yaşamı. Bazen, ev ve iş arasındaki on dakikanın dışında, günlerden beri günışığı görmemiş olduğumu fark ediyorum.

Görev politizasyon. Paradiso'nun parlak zamanları geride kaldı artık. Yaratıcı öncü ekip çoktan başka yerlere dağıldı. Gelenler cankiler, başka hiçbir yere giremeyen gençler, bunlar kapalı olduğumuz pazartesi günleri kapının önünde ne istediklerini bilmeden

takılıp kalıyorlar ya da öğrenciler ve meraklı turistler geliyor. İstediklerini de buluyorlar: Gürültülü pop müzik ve giderek daha mükemmelleşen ışık gösterileri. Bunların içinde batıyorlar, aynı babalarının akşamları ellerinde bir şişe birayla miskin miskin televizyon karşısında yapışıp kalması gibi. İçi boş renkli bir kulis sadece. Temas sağlandığı yanılsaması.

Zaman zaman bazı şeyler deniyorum. Gazete çıkarmak isteyen bir grup topluyorum, tiyatro yapmak isteyen bir başka grup buluyorum. On kişiyle birlikte tavanarasında çalışıyorum, altımızda müziğin uğultusu ve tersine hareket eden Mickey Mouse filmleri. Aynı anda alt katta, torbacılar dışarı atılacaklarını akıllarına getirmeden mallarını uluorta satmaya çalışarak, başka cigaralık isteyen var mı, diye bağırarak koridorlarda dolaşırken yukarıda bir avuç insanla çalışmak bir lüks. Küçük bir salonda film göstermeye çalışıyorum, ama sessizliği sağlamak mümkün değil ve seyircilerin yarısı sıraların üzerine yatıp horlayarak uyumaya başlıyor.

Torbacıları enselemek benim yapacağım iş değil. Hiçbir ilişkim yok onlarla. Eroin, LSD ve diğer bokları satmalarını engellemek için ortalıkta dolandığımda arkamdan sikilmiş kaltak diye söyleniyorlar. Uzun süredir gözaltında tuttuğum bir torbacıyı uzun boylu, yitik bir oğlana herkesin ortasında koyu renkli bir şeyi uzatırken görüyorum, herifi neredeyse dışarı atacağım ki, verdiği şeyin bir parça meyankökü şekeri olduğunu fark ediyorum.

Büyük salonda programlar hazırlamaya çalışıyorum, ben bir Vietnam filmi gösterirken politika ve altkültür entegrasyonu adına sesi kısan ve filmin üzerinde bir ışık gösterisine başlayan sanat yönetmeni Piet'le kavga ediyoruz. Başka şeyler deniyorum. İzleyici kitlede bir girişim gelişip gelişmeyeceğine bakıyorum. Ne tür bir girişim olacağı hiç önemli değil. Politizasyon sözcüğünü çoktan bir yana bıraktım, artık seçmeci değilim. Yeter ki bir şeyler yapsınlar. Ara sıra sesi kapatarak başlıyorum. Salondan çığlıklar. Işıkları yaktığımda ise salondakilerden bazıları gerçekten zıvanadan çıkıyor. (Hey, bana bak, şurada oturmuş duman alıyoruz, pat ışıklar yanıyor, anladın mı, olmaz bu.) Oğlanın biri uçuşa geçmiş

sallana sallana içeri girip bir de onu tripten indirmek zorunda kaldığımızda artık patlıyorum. Deneyler fazlasıyla tehlikeli. Kadınlar tuvaletinin önünde eroini patlatmaya hazırlanan bir şırıngacıyı, içeri girip çişimi yapabilmek için erkekler tuvaletine göndermeye kalktığımda suratıma bir yumruk yiyorum. Bir şırıngacıyı ancak iğneyi bastıktan sonra kenara itebileceğimi öğreniyorum. Hafif uyuşturucuların legalleşmesi için yapılan gösteriye kimse gelmiyor. Kampanyaya katılanlar arasında kendi programını hazırlayacak bir komite örgütlemeye çalıştığımda, görünen o ki sadece torbacılar ve çıkarlarını sağlama almak niyetinde olan tüccar hippiler bu işle ilgileniyor. Büyükbaşlar Paradiso'ya takılmıyorlar, uyuşturucuların legalleşmesine aldırdıkları yok, istediklerini zaten buluyorlar.

Nasıl kuruyup boşaldığımı hissediyorum. Yeni gençliğin odak noktası olarak kabul edilen bir yerin tam ortasında yaşadığım ilişki yoksunluğundan üşüyorum. Kendimi sadece, caz çaldığımız ve normal budalalara bira verdiğim çarşamba akşamları iyi hissediyorum. Bu basit bir iş, kendini kaybedenleri avutmaya, ortalıkta dolanmaktan başka bir şeyler yapmaya, sabahın köründe insanları sarsarak uyandırmaya çalıştığım diğer gecelere kıyasla daha anlamlı geliyor bana.

Eğer zamanım varsa ve bitkin yatağa düşmemişsem Bahasj'la birlikte tiyatroları dolaşıyoruz. Otobüsle Loenerslott'a Mickery'ye ya da Muntplein'in arkasındaki üniversite tiyatrosuna gidiyoruz. Yine bir tiyatro festivali, İngiltere'den, ABD'den gruplar.

İlk dikkatimi çeken gözleri oldu, koyu, yoğun. Müzikal, akıcı cümleleriyle Joyce'dan Finnegan's Wake. Kötü oynuyorlar, kazık gibi bir Amerikalı kadın, yirmi yaş genç görünmeye çalıştığı için yirmi yaş yaşlı görünüyor. Ama Shaun'un kara gözleri -adını programda okuyorum. Onu istiyorum, diyorum Bahasj'a.

Oyundan sonra prömiyer eğlencesine kalıyorum. Kara saçlı bir kadın oyuncuyu uğurladıktan sonra Shaun da kalıyor, yanına gidiyorum. Oyunu iyi bulduğumu, ama kötü oynandığını söylüyorum. O korkunç Amerikalı kadının niçin başrolü aldığını soruyorum. Sorduğun şeye bak, diyor yüzünü buruşturarak, yönetmenin karısı. Gözleri yakından daha da güzel. Gülüyoruz, çekingen, dokunaklı. Birbirimize bakıp sırıtıyoruz. Seni tekrar görmek istiyorum, diyor, ama şimdi gitmeliyim. Yarın bana gel, diyorum, nerede oturduğumu tarif ediyorum. Kesin gelecek misin, diye soruyorum. Evet diyor. Ona parmağımdaki emaye yüzüğü çıkarıp veriyorum. Yüzüğü geri vermek için mutlaka gelmek zorunda olduğunu söylüyorum.

Gece istekle onu hayal ediyorum.

Ertesi gün Paradiso'dan eve döndüğümde bir mektupla birlikte yüzüğü buluyorum. Beklenmedik şeyler çıktığını, gelemeyeceğini yazıyor. Akşam yine oyuna gideceğimi, ilk sırada oturacağımı belirten bir mektup yazıp tiyatroya gönderiyorum. Beni gördüğünde sahnede sözlerini şaşırıyor. Bir süre sonra tiyatroda çalışan çocuklardan biri, parmak uçlarına basarak yanıma geliyor, oyunculardan birinin dışarıda koridorda beni beklediğini söylüyor. Shaun. Gergin. Beş dakika sonra yine sahnede olmalıyım, diyor. Seni görmek istiyorum, ama mümkün değil. Yarın Groningen'de bir gösteri daha, ertesi gün geri dönüyoruz. Niye bu akşam oyundan sonra gelmiyorsun diyorum. Kız arkadaşım, diyor, şu anda sahnede tek başına oynayan. Ona bakıyorum, kara saçlı kadın. Boynum bükülüyor. Belki dönüşümü geciktirip bir hafta sonra gidebilirim, diyor, daha tatilim bitmedi. Ama otelde kalacak param yok. Bende kalabilirsin diyorum. Zaman doldu, tekrar sahneye çıkması gerekiyor. Bu akşam seni göremem, diyor fısıltıyla, kız arkadaşıma söz verdim... Sonra aniden birbirimizin kollarına atılıyoruz, ağızlarımız açlıkla aranıyor. Tanrım, aman allahım, diyor. Kaçıyor. Oyunun devamında ona bakamıyorum neredeyse, karnımda kelebekler uçuşuyor, dizlerim titriyor, amım alevler içinde. Kara saçlı kadınla birlikte gittiğini, çaresizlikle son bir kez dönüp baktığını görünce eve gidiyorum.

Ertesi gün telefon ediyor. Onion? (Anja'ya nedense İngilizce soğan anlamına gelen bu sözcükle hitap ediyor) Dinle, birkaç saat sonra oradayım, kalıyorum. Evin içinde koşturuyorum, ortalığı topluyorum, yatak çarşafını değiştiriyorum, bir şişe şarap alıyorum, soluk soluğa dört-beş kez saate bakıyorum. Sonra kapı çalana kadar hareketsiz bekliyorum, trans halinde kapıyı açmaya koşuyorum. Gündelik kıyafetiyle kapıda duruyor, elinde sarı çiçekler. Hemen bavulunun yanında olmadığını görüyorum, bir terslik olduğunu anlıyorum. Vedalaşmaya geldim, kalamıyorum, diyor. Peşimden odama geliyor. Yapamam, diyor. Dayle histerikleşti, yalnız geri dönmek istemiyor, birilerinden buluştuğumuzu duymuş. Biz nişanlıyız, onu tek başına gönderemem. Ona yaslanıyorum, hiçbir şey söyleyemiyorum, sadece kalmasını istediğimi biliyorum. Sarmaş dolaş olurken, çılgınlık, diye fısıldıyor, birbirimizi tanımıyoruz bile. Tanrım, diyor, ağlayıp duran iki kadınla ne yapacağım ben, ama elleri başka şeyler söylüyor, bedenim sıvılaşmış, bedenindeki kanın benimkinin ritminde attığını duyuyorum. Birbirimizden ayrılamıyoruz, yüzümü ensesine, kara saçlarına gömüyorum, uzun zamandır bir bedenin kokusunu duymamıştım. Saate baktığında bir saat geçmişti. Korkuyor. Otobüsle havaalanına gitmek ne kadar sürer? Aşağı yukarı bir saat. Onunla birlikte KLM bürosuna koşturuyorum. Otobüs çoktan gitmiş. Havaalanına telefon ediyor, kendisine yardımcı olabilecek birini bulduğunda yolcular çoktan uçağa binmiş bulunuyor. Yeminle çok geç kaldığını, kalması gerektiğini mırıldanıyorum. Nişanlısını telefona çağırtıyor, bağırıp ağladığını işitiyorum. Shaun'un, dinle, dinle bir kere Dayle, dinle sevgilim, Dayle sakinleş, çok üzgünüm, dediğini duyuyorum. Tabii ki seni seviyorum, lanet olası uçağı kaçırdım sadece, Dayle...

Başka bir tarafa gidiyorum, çünkü duymak istemiyorum. Sonra yanıma geliyor. Beni alabilirsin, diyor, olaylar bizden yana gelişti, kalıyorum. Ceplerini boşaltıyor. Altı mark otuz fenik. Üzerindekilerden başka tek bir giysi parçası yok yanında. Eve gidiyoruz, şarabı açıyoruz, sessizce birbirimizi seyrediyor, kokluyor, parmak uçlarımızla dokunuyoruz.

Yaz. Armin çocuk kampında, ilk kez altı hafta annesiz. Bir hafta sonra içimdeki çalar saat susuyor, artık sabahın yedisinde uykumdan fırlamıyorum, tanrım, saat dörde on var, Armin neredeyse okuldan dönecek, diye düşünmeyi bırakıyorum. Shaun, Dayle'e bir ekspres mektup gönderdi. Mektupta ne yazdığını bilmiyorum, sadece bir süre kalacağını biliyorum. Ara sıra kendisine mektup olup olmadığını soruyor, ama ilk hafta bir şey gelmiyor. Uyuyoruz, sevişiyoruz, uyuyoruz. Sabahları bir coyntle başlayıp bütün gün dumanlı dolaşıyoruz. Shaun, sanki bir panayırda dolaşıyormuş gibi çocuksu gözlerle etrafı seyrediyor. Bisiklet kiralayıp başımız dumanlı Amstel kıyısında geziniyoruz. Çimenlerde sevişiyoruz. Onun gözleriyle bakmaya başlıyorum, daha hiç yeşillik, çimen görmemiş şehirlinin gözleriyle. Çiçekler topluyor, hayran hayran değirmenleri seyrediyor, kremalı peynir onu kendinden geçiriyor. Bedenlerimizde keşif gezilerine çıkıyoruz, parmaklarım göğsündeki kıvırcık kılların arasında dolaşırken keyifle mırıldanarak bir coynt daha sarıyor, okulu bitirdiğinde yapmak istediği filmlerle ilgili hayaller kuruyor.

Giyinme zahmetine katlanmadığımız, yatağın içinde yaşadığımız günler, ancak, o ya da ben bilmem kaçıncı coyntten sonra durdurulmaz bir çikolata ihtiyacı duyduğumuzda, kimin, üzerine bir şeyler geçirip sokağın karşı tarafındaki Schmidt'in dükkânına gideceğini belirlemek için kura çekiyoruz. Şiirsel bir dille, film yapmak istediği kalçalarımdan söz ediyor, gördükleri içinde en güzel kalçaların benimkiler olduğunu, Dayle'nin kalçalarından da güzel olduklarını söylüyor, Dayle'in adı çok ender anılıyor. Bu konuya hiç girmiyorum. Bir mektup geliyor. Gün boyunca karamsar bir havaya giriyor. Dayle'in kendisini affettiğini ve geri dönüp dönmeyeceğini sorduğunu anlatıyor. Bir cevap yazıp sonra yırtıyor. Daha sonra mektubun parçacıklarını çöp sepetinden toplayıp birleştiriyorum. Dayle, sevgilim, seni seviyorum, çok üzgünüm, her şeyi berbat ettim. Hemen dönüyorum. Ama mektubu göndermiyor ve kalıyor.

Ben işe gittiğim zaman sokaklarda sürtüyor, Paradiso'ya beni gör-

meye geliyor, sanki beni tanımıyormuş gibi yapıp uzaktan seyrediyor, peşimden dolaşıyor. Diğer Amerikalıları buluyor, şimdi bir tanesi de Bahasj'ın yanında kalıyor, Bill, gitar çalıyor, while my guitar gently weeps. Shaun eski bir blokflüt buluyor, bir günlük provadan sonra Bill ve gitarıyla sokakta çalmaya gidiyor. Günün sonunda döndüğünde elinde üç mark elli fenik var, dürüstçe kazanılmış, bana veriyor. Büyükannesiyle büyükbabasına yazıp para istiyor, ama dönüş biletinden başka bir şey göndermek niyetinde değiller.

Günün birinde, sana bir hediye aldım, diyor. Bırak bakayım, bir parça gazete kağıdına sarılmış iki turuncu hap. LSD, en iyisinden, Sunny Explo, hadi gel, yutalım. Biraz tereddüt ediyorum, ama fazla sürmüyor. LSD üzerine her şeyi okudum, neyi yapıp neyi yapmamak gerektiğini biliyorum. Shaun, bunların diğer mallardan iyi olduğunu duyduğunu söylüyor, boktan mal değil. Bill bizim trip ustamız olacak, gerçeklikle bağımızı sağlayacak, çılgınca şeyler yapmamamıza dikkat edecek kişi. Eğer kötü bir tribe girersek bize yardım edecek. Shaun daha önce sık sık LSD almış, Bill de. Ertesi gün almayı planlıyoruz, altı ya da yedi saat, belki de daha uzun süreceğini biliyoruz. Sokağa çıkmak zorunda kalmamak için alışveriş ediyoruz. Etli fondü ve sos hazırlayacağım. Kapının zilini devreden çıkarıyoruz. Önce ortalığı toplamayı düşünüyorum ama ertesi sabah unutuyorum. Dinlemek istediğimiz plakları seçiyoruz, Escher'in bir kitabını, Hieronimus Bosch'un bir resmini el altına koyuyoruz.

Shaun'a, hiçbir şey hissetmiyorum, diyorum, o çoktan inlemeye, gözlerini bir noktaya dikip vay çekmeye başlamış. Bense bunu yapamayacak kadar ayık durumdayım. Bırak kendini, diyor Shaun, bırak seni sürüklesin. Giderek uzayan, kedi kafalı bir zürafaya dönüşen turuncu erkek kediyi seyrederken, hiçbir şey hissetmiyorum, diyorum. Kıkırdadığımı fark ediyorum. Bulanık bir şekilde, kedilerin boyunları iki metre uzunluğunda olmamalı diye düşünü-

yorum. Hep her şeyin sadece kafanda olduğunu düşünmelisin, demişti Bill az önce. Kediyi tekrar kısaltmaya çalışıyorum, eğer gerçekten herşey benim kafamda olup bitiyorsa boyunları tekrar kısaltabilecek durumda olduğum muhakkak. Sonra her şeyi gerçekten olduğu gibi kabul ediyorum, kendimi bırakıyorum, akıntıyla sürükleniyorum. Soluk soluğa çevreye bakınıyorum. Kitapların rafta nasıl kaydıklarını görüyorum. Oda şekil değiştirmeye başlıyor. Ortalığı toplamamıştım, bu şimdi kendini hissettiriyor. Birdenbire, pisliğin zeminin on santim üstünde ve duvarlar boyunca süzüldüğünü görüyorum, dalgalanan bir deniz gibi. Pisliğin içinde bata çıka aynaya kadar gidiyorum, toz halkalarının nasıl parıltılı bir iz bırakarak topuklarımda sürüklendiğini görüyorum. Aynanın önünde diz çöküyorum, içime korku salan derin, yeşil kedi gözleri görüyorum, bir kuyuya düşer gibi içlerine batacağımdan ve bir daha çıkamayacağımdan korkuyorum. Kendimi zorla koparıyorum, Yahudi kafalarıyla uyduruk bir filmdeki paşalar gibi yan yana duran Shaun ve Bill beni engelliyorlar. Shaun bir şeyler söylediğinde, bu bir çizgi romandaki konuşma balonu gibi başımın üzerinde asılı kalıyor. Gülüyorum, gülüyorum, durmadan gülüyorum. Ve sonra, Shaun'un vedalaşmak için getirdiği ve hâlâ canlı kalmış sarı çiçeklerin içine batıyorum. Gerçekten yaşıyorlar şimdi, büyüyor, parlıyorlar. Uyuşturucular hakkında yazılmış kitaplarda okuduğum her şeyin doğru olduğunu fark edince yine gülüyorum: Evrenin odak noktası benim, aynı zamanda bir hiçken, hiçbir önem taşımazken ben her şeyim. Bir gerçek, tıpkı bir inek gibi.

Mutfakta vay çektiğini duyduğum Shaun'un yanına gidip bunları ona anlatmak istiyorum, hâlâ değişmeye devam eden odada bir yürüyüş, sanki beni yakacakmış duygusunu uyandıracak kadar yoğunlaşan renkler, ördek ayaklarına dönüşmüş ayaklarımı dikkatle basıyorum, ki bu iyi oluyor, çünkü zemin yer yer sıvılaşmış ve duvardaki görünmez noktalara oyulan mağaraların etrafından dolaşmam gerekiyor. Bir zamanlar mutfak olan yerde Shaun elinde bir domates, duruyor, parlayan, kor gibi, kırmızı bir küre. Bunu yiyebilir miyiz, diyor, gerçekten emin misin bunu yiyebileceğimize? Domatesi elinden bırakıyor, yere düşen domates bir kan gölü-

nün içinde can veriyor. Bunu yiyemeyiz diyor ve fondü için alınmış sığır etini gösteriyor, dörtköşe ölü hayvan parçacıkları, görmemek için çatalla bir kenara itiyorum. Peynir topağı, peynir yapalım, diyor Shaun ve dehşetli gülüyoruz. Sos için alınmış kremadan peynir yapıyoruz, kremayı tereyağına kesene kadar çırpıyoruz, içine tuz ve sirke katıyoruz. Ortaya hiçbir şey çıkmayınca kahkahadan kırılıyoruz, peynirimizi Bill'e götürüp yedirmek istiyoruz. Koridora açılan eşikte kalıyoruz, mavi marley zemin bir okyanusa dönüşmüş, duvarlarsa bir katedral, geçemiyoruz. El ele odaya geri dönüyoruz, sarsak sarsak yürüyoruz, sanki saatlerce süren bir yol. Hieronimus Bosch'un resmi önünde duruyoruz, birlikte resmin içine koşuyoruz, evet evet evet, şuna bak, baksana, evet havuzun etrafında, diğer çıplak insanların arasında, sonra yine dışarı çıkıyoruz. Shaun elimi bırakıyor, İron Butterflys'ın bir plağını koyuyor, müziği şimdi değişen renk dalgaları halinde görebiliyorum. Yatağın üzerinde yatıyoruz, artık konuşacak, kıpırdayacak halde değiliz. Shaun'un saçları içine batıyorum, balta girmemiş parıldayan bir orman, düşmemek için dikkat etmek zorundayım. Onu inceliyorum ve yaşlandığını görüyorum, saçlarının ağardığını, teninin kırıştığını. Sevimli, yaşlı bir adamcağız. Sonra onun yaşlanmayıp, aksine gençleştiğini görüyorum, bir bebek. Bilge, yaşlı bir bebek. Gözlerinden ışınlar çıkıyor, sırf göze kesiyor, çenesi kayboluyor. Kim olduğunu görüyorum, bir peygamber, herhangi bir şey yapan biri değil. Shaun bana bakıyor, parıldayan yeşil kedi gözleri görüyor, yılanlar gibi kıvrılıp bükülen ve yaşayan saçlar görüyor. Medusa, bir cadı. Yılanları uysallaştırıyor, yılanlar kendilerini bırakıyor. Şimdi her şey, renkler, desenler, şehvete teşne bir kaleydoskop, birbirine dokunmayı gereksiz kılan büyük bir orgazm halinde çözülüyor. Kendimi müziğin içinde kaymaya bırakıyorum, birlikte sürüklenmek zorundayım, yoksa canımı acıtabilir.

Sonra yavaş yavaş çekiliyor. Renkler yoğunluklarını yitiriyorlar. Birbirimizden ayrı tribin sonuna varıyoruz. Shaun, Escher'in gravürlerine gömülmüş, ben onu uzaktan seyrediyorum, sıcak, keyifli. Son renk çakıntıları. Son kitaplar da raftaki yerlerine dönüyorlar. Bitkiniz. Uyumadan önce, Bosch'un resminde hangi yol-

lardan geçtiğimizi gösteriyoruz birbirimize, konuşmadan. Aynı yol, tek başıma yürümedim, gerçekten beraberdik orada. Artık bir daha hiçbir zaman eskisi gibi bakmayacağıma, görmeyi öğrendiğime inanıyorum.

Dayle'den bir mektup daha, Shaun Bill'le birlikte dışarı çıktığında okuyorum. Lütfen geri dön, sana ihtiyacım var, senin çocuğunu doğurmak istiyorum. Mektubu okuduğumdan söz etmiyorum, hiçbir şey anlatmıyorum. Yaz neredeyse bitti, Shaun üniversiteye dönmek zorunda. Büyükannesi ve büyükbabası ona bir hafta içinde kullanılması gereken bir dönüş bileti gönderdiler. Bir gün, bisiklete atlayıp gidiyor. Geri döndüğünde başka bir şey yapamayacağını, gitmek zorunda olduğunu söylüyor. Dayle'e, üniversiteye geri dönmek zorunda olduğunu. Sessizce ağlıyorum, duş alırken, tuvalette, onun beni göremeyeceği yerlerde.

Verandayı eflatuna boyuyoruz. Beni sevdiğini hiçbir zaman söylemeyen Shaun, eflatun boya duvarı örter örtmez, üzerine te quere,* yazıyor. O kadar İspanyolca anlıyorum. Shaun gitmeden iki gün önce Bill bir miktar LSD ile geliyor. Shaun, hayır, diyor, ama ben istiyorum, onu ikna ediyorum, gerçekten bir kez daha onunla birlikte uçmak istiyorum. Bill gidiyor. Bahasj'ın odasında benim tanımadığım Amerikalılar kalıyor, hoşlanmıyorum onlardan. Tedbirsizce, yanımızda bir trip ustası olmaksızın, sabahleyin ilk LSD'yi alıyoruz, son aldığımızın aynısı değil. Dışarısı gri, ve gri kalıyor. Renkler bu sefer gelmiyor. Görüntü getiren bir LSD değil, içindeyken konuşabildiğin, hissedebildiğin bir trip. Shaun tuvalete gidiyor, gidiyorum, diyor, seni serbest bırakıyorum. Ben odada kalıyorum. Hâlâ, söylemiş olduğu şeyi duyuyorum, *gidiyorum.* Korkuyorum, üşüyorum. Renklere, sıcaklığa varmak istiyorum tekrar. Yarım doz daha alıyorum. Sonra, yine yanlış bir şey yaptığım korkusuyla panikliyorum. Shaun'u yeniden öbür odada, Birleşik Devletler, geri döndüğünde ne yapmak istediği, yokluğunu

* İspanyolca seni seviyorum. (ç.n.)

çektiği hamburgerler, yapmak istediği filmler hakkında derin bir muhabbete dalmış buluyorum. Buraya dahil değilim, üç Amerikalı yabancı. İçlerinden biri Shaun'a benziyor. Odama dönüyorum, kağıda bir şeyler yazmaya çalışıyorum, spiraller oluşuyor ve bazı sözcükler. Elbise dolabına gidip siyah giysiler arıyorum, siyah bir gömlek, siyah uzun bir etek giyiyorum. Shaun geri geldiğinde aynanın önünde oturuyorum, bir dul. Onion, diyor, Onion, yatağa gel. Ama ona dokunduğumda teni gri ve soğuk, elleri ağır ve cansız. Yanaklarımda soğuk ıslak gözyaşları fark ediyorum, ama ağladığımı anlamıyorum. Onion, diyor, Shaun, anlamsız bu. Geri dönmeliyim. Uykuya dalıyor. Ben uyumuyorum, sonradan aldığım yarım doz etkisini sürdürüyor. Ona, uyuyan bedenine bakıyorum. Ölü gibi. Bana tanıdık olan Shaun'un yüzüne sahip mermer bir heykel. Dama, penceremin önündeki oluklu tenekenin üzerine, beni merakla koklayan kedilerin arasına oturuyorum. Acı, soğuk bir acı, soğuk. Güneş, bir bulut tabakasını delip gri renklerle yükselene kadar orada oturup kalıyorum. Parmak uçlarıma kadar soğumuş, oturmaktan katılaşmış bir şekilde Shaun'un yanına sokuluyorum, dönüyor ve uykusunda mırıldanıyor. Soğuktan titriyorum. Shaun'un sırtı ısıtmıyor. Ertesi sabah bulduğum kendi el yazımla karalanmış kağıtta şunları okuyorum: Sen yalnızca koridorumdaki fısıldayışlardın.

Fazla konuşmuyoruz. Söyleyecek fazla bir şey yok. Büyükanne ve babasının Shaun'un geri döneceğine emin olduktan sonra yolladıkları parayla Shaun'a giyecek birşeyler alıyoruz. Bana altın simlerle işli kırmızı ve siyah renkli bir Hint gömleği alıyor. Yavaş yavaş çoğalmış olan eşyalarını topluyoruz, benim ona vermiş olduğum Escher'in gravürleri, yine benim onun için goblen bir masa örtüsünden yaptığım çanta, Amsterdam'da benim paramla satın aldığı ve damdaki kedilerin filmini çektiği bir kamera. Onu Schiphol'e kadar götürüyorum ve gidene kadar beklemiyorum.

Ertesi gün kamptan dönen Armin'i Schipol'den almam gerekiyor,

Armin neşe içinde gevezelik ediyor. Anneyi oynuyorum, onu dinliyorum, gülüyorum. Armin uyuyana ve ben yalnız başıma kendi yatağıma uzanana, acı beni sanki üzerimden bir silindir geçmiş gibi yatağa çivileyene kadar kederlenmeye zaman yok. Acı bileklerimde, ellerimde, karnımda. Dönüp duruyorum, Shaun'u arıyorum iptila içinde. Yokluğa alışmak için ilk çabalar. Kendi seçmiş olmadığım ilk yalnızlık.

Shaun'dan bir mektup, Onion, diyor çocuksu, köşeli el yazısıyla, seni seviyorum. Şimdi Dayle'in yanındayım, başlamış olduğum bir şeyi bitirmek zorundayım, sana yemin ediyorum, Onion, eğer yanılmışsam geri döneceğim. Ve sonra mektupların arası giderek açılıyor, evlendiklerini, Dayle'le birlikte bir komünde kaldıklarını yazıyor. Yaptığı bir film ödül kazandığında gazete kupürlerini gönderiyor. Yine beni sevdiğini, tekrar birlikte olacağımızdan emin olduğunu yazıyor, ama ne zaman, nasıl olacağından asla söz etmiyor. Ve onun mektuplarından anladığım, giderek daha farklı iki insan olduğumuz, ben hayvan gibi politika için uğraşıyorum, o politikayla ilgisi olmayan televizyon filmleri yapıyor.

Gordes 5

Hans'ın eski karısı oğulları Manuel'i getirip bize bırakıyor. Hans'la karısı mahkeme masrafı ödemek istemedikleri için resmen boşanmıyorlar ama ayrı yaşıyorlar. Manuel Armin'den birkaç yaş daha büyük, boyu da benden uzun, ama ikisi iyi anlaşıyorlar, özellikle de suda.

Artık hemen hemen her gün yüzme havuzunun kenarında oturuyorum, vazgeçilmeyecek kadar güzel olan tembelce bir alışkanlık. Önce burada sadece birkaç gün kalmak üzere konuşmuştuk. Her gün tembel, yağlı bedenlerini güneşin altında kavrulmaya bırakan turistlerden olmak istemiyorduk, buranın bir ölçüde şık ve gözde bir turistik bölge olması da kalmamamız için ayrıca bir nedendi, tercihimizi mazur gösterebilecek türden basit, proleterlere özgü bir tatil yeri bile değildi. Fonda sürekli caz ya da pop müzi-

ği. Vadinin kıyısında bir yüzme havuzu, buradan baktığımda kilometrelerce ötesini görebiliyorum.

Dengesi bozuk masalardan birinde yazıyorum. Mavi defter artık neredeyse doldu. Sözcüklerim tükendiğinde yenileriyle dolmak için güneşe yatıyorum. Yüzüyorum, tembellik ediyorum. Bir tur sırtüstü kulaç, stilim hâlâ bir şeye benzemiyor. Ve gözlemliyorum.

El değmemişlik yanılsamaları ve yeni çıkmış göğüsleriyle bikinili incecik kızlar. Kendimi onların yanında hantal ve feleğin çemberinden geçmiş hissediyorum. Her gün aynı şey. Havalı oğlanlardan ikisi bikinili kızlardan birini havuza sürüklüyor ve törenle suya atıyor. Kız bağırıyor, ama laf olsun diye direniyor sadece. Havuzdaki bütün erkekler sırıtarak seyrediyorlar. Uluorta yaşadıkları zaferden dolayı bu oğlanlardan nefret ediyorum, öyle bir güç gösterisi ki bu, zavallı, küçük bir adam bile kendine pay çıkarabiliyor. Ama oğlanın taşaklarına bir tekme indirip, eğer canı istiyorsa suya kendisi atlamayan kızdan da nefret ediyorum.

Etrafım her boydan erkekle sarılı. Hans, en iyi dostum, Armin, oğlum, benim diğer en iyi dostum ve Manuel. Yazabilmek için onların ilgi beklentileri karşısında hazırlıklı olmalıyım. En fazla deneyime sahip olan Armin, yıllardır antrenmanlı. Şimdi çeneni kapat, diyorum, cümlenin tam ortasındayım. Hiç mızıldanmadan, tamam diyor. Ama bunu yaperken gösterdiği doğallık beni ürkütüyor, ben çalışmak, okumak, uyumak zorunda olduğumda kendini öyle sıkı geriye çekmesi gerekiyor ki. Akşamları sık sık çalışmak zorunda olduğum sıralarda bize komşu oturan Bahajs, Armin'in ben gittikten sonra nasıl hep gizlice ağladığını ancak çok sonraları, artık bana acı vermeyeceğini düşündüğü zaman anlatmıştı. Oysa benim kaygı dolu sorularım karşısında, neşeyle, git, derdi, için rahat olsun, bence bir sakıncası yok.

Havuz başında yeni tipler. Kaplan desenli küçücük bir mayo giyen yapılı bir adam. Yanında siyah, parlak mayosu içinde bir

valkür.* İkisi de kendine iyi bakmış, karınları içeride, yağları sıkı. Onları acımasızca, eş değiştiriciler olarak değerlendiriyoruz. Bikinili kızların sirki yine başlıyor. Aralarında yeni bir kız daha var, şişkonun biri, onun da göğüsleri yeni beliriyor, ama yanılsamaları gözle görülecek kadar daha az diğerlerinden. Güzel kızların yanı başında suya atlayıp, kuru kalmasını istedikleri saçlarını ıslatan bir baş belası, rahatsız edici bir yaratık. Çığlıklar atıyor, içten pazarlıklı davranıyor. Bunları niçin yaptığını çok iyi anlıyorum.

Anja, diye bağırıyor Armin ve beni suya çağırıyor, alışabilmek için önce bir süre kasıklarımın hizasında kalıyorum. Sonra su sıçratıp beni ıslatıyor ve peşinden sürüklüyor. Aramızda anlaştık, beni bir kere ıslatırsa, bir kere de rahat bırakacak. Bir kere genç, bir kere yaşlı ve üşüyen Anja. Peşinden yüzüyorum, kaygan ve ıslak bedenini tutmaya çalışıyorum. İstemeden tırmalıyor beni. Küfrediyorum. Acıyor mu, diyor, neresi, acıyan yeri öpüyor, geçti, aynı bir zamanlar benim ona yaptığım gibi. Tanrım, bu oğlanı nasıl da seviyorum.

Yüzme hocası uzun zamandır gördüğüm en güzel erkek. Yüzme hocası kavramıyla birleşen o gösterişli kas yapısı yok onda. Ufak tefek, sıkı ve ince, kasları cildinin derinlerinde, göbeğiyle rengi atmış mayosu arasında dokunaklı bir kıl tutamı. Kedi adımlarıyla yürüyor. Çekingen. Yüzme öğrettiği çocuklara karşı sevecen, asla bağırmıyor onlara, yorulduklarında yardım etmek için elini uzatıyor. Gördüğüm yüzme hocaları içinde tek sudan hoşlanmayan o. İsteksiz bir kız çocuğuna kulaç atmasını öğretmek için titreyerek göbeğine kadar suya giriyor. Havuzun neredeyse boş olduğu saatlerde günde birkaç kez daldığı bile oluyor, bir fok balığının okşayıcı devinimleri, sonra yine su yüzüne çıkıyor, parlayarak, ışıldayarak. Belki o sırada mırlıyordur da.

Seksist düşünceler.

Adı Nikolas.

* Valkür: Cermen mitolojisinde savaşta şehit düşüp şeref diyarına gidecek erkekleri seçen bakire. Güçlü kuvvetli, gösterişli kadınlar için de kullanılır. (ç.n.)

Bana ait olan birisi, bir erkek olmadan yaşayamam. Kısa bir süre için bile olsa. Yalnız olduğum zamanlar gri, renksiz. Böyle zamanları bekleyerek geçiriyorum, bekliyorum -hâlâ o masallardaki prensi. Hayır, evlilik değil beklediğim, hararete, ateşe, renge duyulan ihtiyaçla hiç ilgisi olmayan bu kurumlaştırılmış yalnızlığı beklemiyorum.

Âşık olduğumda bir başka dünyada yaşıyorum. Âşık olduğum insanın içinde doğuyorum, onun hayatını birlikte yaşıyorum. Âşığım tiyatrocuysa tiyatro içiyor, tiyatro soluyorum. Politikanın içindeyse politikayı yaşıyorum. Eğer heykeltıraşsa yalnızca sanata ilgi duyuyorum. Aşksız yaşayan kadınları anlayamıyorum, nasıl yalnız olabildiklerini ya da renksiz bir kocayla nasıl birlikte yaşayabildiklerini anlayamıyorum.

Shaun'un gidişinden sonra duyduğum yoksunluk belirtilerini aşmak için tek bir çare yeni bir aşk. Ve onu en çabuk bulacağımı umduğum yerde, tiyatroda arıyorum. Kışın bile Bahasj'la otobüse atlayıp buz tutmuş yollarda Loenarsloot'a, Mickery'ye gidiyoruz. Sadece gidiş bileti alıyoruz. Orada kalacağımızı, birinin bizi alıkoyacağını ya da geri getirecek birini bulacağımızı umuyoruz. Eğer hoşlanacağımız ve birlikte olmak isteyeceğimiz bir erkeğe rastlarsak birbirimizi yanlız bırakmak için sözleşiyoruz Bahasj'la.

Matthew, Shaun'a benziyor, aynı kara bıyıklar ve kara gözler. Ama Matthew sıcaklık vermiyor, birlikte gülemiyoruz. Bedenim bunu bir ihanet gibi algılıyor, katılmıyor. O bunun farkında bile değil, kadınları yolunun üzerindeki duraklar olarak görmeye, işini bitirdikten sonra hemen çekip gitmeye alışmış. Üç gün sonra gitmesinden hoşnudum.

Bill tatlı, yüzeysel ve neşeli, ama ne yazık ki onda aradığım yoğunluğu bulamıyorum. Fakat Bill, -Bread and Puppet-* tiyatro-

* Bread and Puppet (Ekmek ve Kukla) döneminin sokak tiyatrosu yapan en önemli gruplarından biri (ç.n.)

sundan, birlikte yaşayan neşeli insanlardan oluşan büyük bir grup. Neredeyse onların peşine takılacağım, ama hayır, Armin var ve ayrıca aradığım Bill de değil.

Ardından gelen Tom, Jim ve Bob'da da aradığımı bulamıyorum. Sanki bütün Amerikalılarda aynı kara kıvırcık saçlar, aynı sarkık bıyıklar var, seri üretim gibi. Seri halinde yatıyorum onlarla. Sanki bütün Amsterdam, erkek arkadaşlarına Avrupa'daki harika kızlarla hava atmak isteyen, ABD'ne, kız arkadaşlarına, nişanlılarına, okullarına dönmeden bir gecelik keyifli yatak maceraları, bedava kalacak yer ve kahvaltı arayan Amerikalılarla dolu. Ve ben kendi adıma bu söylenceyi ayakta tutmak için elimden geleni yaptım. Aslında turizm bakanlığının bana bir nişan vermesi gerekirdi.

Acı duymamak için sürekli dumanlı dolaşıyorum, birlikte ne yaparsak yapalım yüzeyimi aşamayan neredeyse isimsiz bedenler. Özümden çok uzakta. Ya da zaman zaman çok kısa bir süre için yaklaşıyorlar. Sürprizler. Mickery'de izleyiciler arasında tanıdığım Bob gibi. Evet yine kara gözler, kara kıvırcık saçlar ve sarkık bıyıklar. İnce, uzun bir beden. Tembel bir heykeltıraş, yumuşak objeler üzerine tasarılar kuruyor, üç metre uzunluğunda tuzlu kurabiye, yumuşak kauçuktan askılar, Oldenburg bir yıl sonra benzer objelerle Stedelijk Müzesi'ne kabul edildi. Ama Bob, herhangi bir tasarısını sonuçlandıramayacak kadar tembeldi. Duman alıp aşk yapmaktan ve güneşte yatmaktan başka bir şey düşünmeyen bir kedi. Esnek bir bedeni var mutlaka gerekmedikçe hareket etmiyor, gerekenden fazla tek bir söz sarf etmiyor, tümüyle kendi bedensel ihtiyaçlarına, bencilce kendi bedensel keyiflerine yönelik, suçluluk duymadan, utanmadan ve üzerinde düşünmeden yaşıyor. Kendimi onunla birlikte sürüklenmeye bırakıyorum, erotik ısı dalgaları, neden sadece bu.

Bir hafta sonra ABD'ne dönme zamanı geldiğinde, kalan son parasıyla benim için bulabildiği bütün güzel şeyleri alıyor, Afrika işi bir kolye, bir Hint şalı, çiçekler, Armin'e bir kazak. Birkaç ay sonra tekrar geleceğine, Amsterdam'da bir atölye arayıp nihayet yumuşak objelerini yapacağına söz veriyor.

Ama Amerika'dan gönderdiği mektuplarda bunların sözünü bile etmiyor, yalnızca bedenlerimizin nasıl birleştiğine, daha neler yapmak istediğine dair plastik betimlemeler, bunları okurken amım alevler içinde. New York'a gitmek için para biriktiriyorum. Tam yola çıkacakken birkaç gün önce San Fransisco'ya taşındığını öğreniyorum. San Fransisco için param yeterli değil. Sonra son bir mektup, karmakarışık, eroinden ve birlikte olduğu adamdan söz ediyor. Kauçuk bir kalp ve zımpara kâğıdından bir vajina gönderiyor. Artık onu beklemekten vazgeçiyorum.
Armin sabahları yatağımın kenarından bakarken, adı ne, diye soruyor. Sanki alıp eve getirdiğim ve sonra kaçıp giden bir köpekten söz eder gibi. Amerikalılar yetti artık. Eğer iyi sevişemiyorlarsa onlardan kurtulmaya bakıyorum. Sabahları, bu yabancı bedenin yatağımda işi ne, diye düşünüyorum. Üstelik bir de karnını doyurmak gerekiyor. Ve zaman zaman ateşten bir şeyler bulduğumda onu korumak istiyorum. Bittiğinde tekrar yoksunluk acıları. Yüreğimdeki deliği tıkamak için yeni bir ikame aramalar. Bunun seksle fazla bir ilgisi yok.

Michael kara kıvırcık saçlı, kara gözlü değil. Uzun boylu ve çok içiyor, göbeğinden de belli bu ve hafiften tepesi açılmış bile. Tam bir kaçık. Amerikalı değil, Londralı. Pasaportunda, meslek hanesinde çevre yaratıcısı yazıyor. İçine gömülebilinen hikâyeler halinde değil, insanları farklı davranmaya zorlayan bir ortam yaratarak tiyatro yapıyor. Onu ve ekibini Mickery'de ilk kez gördüğümde siyah ve beyazın anlamını tersine çeviren bir oyun oynuyorlardı. Her şeyi çok kaba bulan, şok olmuş bir seyirciyi bir direğe bağlıyorlar. Oyunculardan biri aniden kucağına oturup üzerine atılınca kadının biri neredeyse ağlayacak, nişanlısı ise kaskatı yanında oturuyor ve bir şey yapmaya cesaret edemiyor. Ne de olsa bu *sanat*. İzleyiciler köle olarak açık artırmada satılıyor. Mickery seyircisi deneylere hazır, oyuna neşeyle katılıyor. Bütün ara boyunca, kendilerini satın alan oyunculara kelepçelerle bağlı, itaatle boyun eğerek dolaşıyorlar. Oyunun sonunda Michael'le konuşuyorum. Gece elbiseleri giymiş şık kadınlar Michael'in sözünü kesi-

yor, oyunu olağanüstü bulduklarını belirtiyor ve böyle bir oyunla asıl anlatmak istediği şeyin ne olduğunu soruyorlar. O, anlamını bilmediğini, bunu kendisinin de düşünmesi gerektiğini söylerken birbirimize sırıtıyoruz, ittifak. Saygısız. Ondan hoşlanıyorum. Bol miktarda eski genever içiyorum, o da içiyor. Birisi karısının telefonda olduğunu söylüyor. Geri döndüğünde genevere devam. Hâlâ birbirimize sırıtıyoruz. Bahasj çoktan biriyle beraber gitti. Amsterdam'a dönüşümü ayarlamayı unutuyorum, Armin'in yanında olmalıydım, sabah erken kalkıp okula gitmesi gerekiyor. Michael'le planlar yapıyorum, grubunun Paradiso'da sahneye çıkması için uğraşabilirim. Ona oradaki işimden, kitleyi hareketlendirmenin ne kadar zor olduğundan bahsediyorum. Buradaki kitleyi gördün mü, diyor. Aslında bu tür tiyatro çalışmayı hiç istemiyorum. Bu insanlarla yapabileceğin tek şey onları şoke etmek. Bunun için geliyorlar. Aylık sansasyon porsiyonlarını almaya. 'Soyunan Laura'yı görmeye. Ama onun yerine karşılarında beni çıplak buluyorlar.

Gülüyoruz. Gittikçe daha çok hoşlanıyorum ondan. Onun da Amsterdam'a gitmesi gerekiyor, birisi bizi arabasına alıyor. Konuşmadan yan yana oturuyoruz, içtiğimiz geneverler biraz başımızı döndürüyor. Benimle gelebileceğini söylüyorum, ama tereddüt ediyor. Hayır, diyor dostça. Grubuyla Paradiso'da çıkıp çıkamayacağını öğrenmek üzere bana yazmak için adresimi istiyor. Arabadan inerken yalnızca yüzüne parmak uçlarımla dokunuyorum. Yatağa düşüyorum, bu kez doğruca bedenime el atan biri olmadığı için mutluyum, yatakta yalnız yattığım içinse birazcık kederli. Art niyetsiz, öylesine bir dostluk kurulabildiğini de görmekten mutluyum. Alışkın değilim buna.

Ertesi gün berbat çalışma koşulları, yetersiz uyku ve baş ağrısıyla asabım bozuk Paradiso'dan döndüğümde Bahasj onun geldiğini söylüyor. Bir şişe genever ve bir not buluyorum, yarın beşte oradayım.

Uzun zamandan beri hiç kimseyle böyle keyifli konuşmamıştım. Aynı şeylere gülüyoruz. Hoşumuza gittiği ve biraz da âdetten

olduğu için arada sevişiyoruz. Ertesi gün Londra'ya dönüyor, bir dizi gösterinin programı hazır. Vedalaşıyoruz, biraz mahsunum, bir dost gidiyor. Onu bir daha göreceğimi düşünmüyorum, o karısı, iki çocuğu, tiyatrosu ve oradaki yaşamıyla Londra'da. Ben Armin ve işimle burada.

Ertesi gün Paradiso'ya gittiğimde Londra'dan birisinin beni telefonla aradığını söyledikleri zaman şaşırıyorum. Sonra bir ekspres mektup. Michael, beni yeniden görmek istediğini, beni düşünmekten vazgeçemediğini yazıyor. Telefon ediyor, sesi uzaklarda cızırtılar ve hışırtılar arasında, Londra'ya gelmek ister misin, diye soruyor. Olmaz ki, diyorum, karın... Sana yazacağım, diyor. Sesi yabancı sesler arasında yitiyor. Bir ekspres mektup daha alıyorum. Yaşamımı ve işimi ilk kez biriyle paylaşmak istiyorum, diyor. Şimdiye kadar ya biri ya diğeri oldu. Seni görmeliyim. Biliyor musun, ilk gece seninle niye gelmediğimi şimdi anlıyorum. Seni kaybetmek istemiyordum, bir gecelik biri olmak istemiyordum, senden daha fazlasını bekliyordum, sana ihtiyacım var.

Elimde bavulum Londra havaalanına indiğimde, orada yok. Nasıl buluşabileceğimizi telefonda saatlerce konuşmuştuk. Londra'da bir sanat kongresi, gitmek için bir bahane. Olur mu gerçekten? Bütünüyle emin misin, diye defalarca sordum. Victoria'yla durumu önceden ayarlayacağım, diyor. Bozulacağını sanmıyorum. Eğer bozulacak olursa da bu bir şeyi değiştirmez. Seni görmeliyim.

Yarım saattir bekliyorum. Victoria'yla durumu hallettiğinden emin olmadan telefon edemeyeceğimi, evine gidemeyeceğimi düşünüyorum. Artık trene binip geri dönmem gerektiğine neredeyse aklım yatmışken benimkine benzer bir isim anons ediliyor. Michael'den bir mesaj, şehre otobüsle gitmemi rica ediyor. Şehirde bir süre daha bekledikten sonra arkamda bitiyor. Karşılıklı duruyoruz ve çekingence kucaklaşıyoruz. Kokusunu unutmuşum. Birbirimizi bütün bir gün bile görmedik, ilişkimizin geri kalanı mektuplar ve telefon görüşmeleri. Gözlerinin ve kulaklarının biçimini artık anımsayamıyordum, diyor.

Önce bir şeyler yemeliyiz diyor. Londra, kente özgü aynı ıslak

kömür kokusu. İkimiz de parasız, taksiye binemiyoruz, metroyla gidiyoruz. Soho'da bir Yunan lokantası. Eli'yle burada olduğum zamanlardan bildiğim bir lokanta. Michael birdenbire suskunlaşıyor. Yemek bittiğinde birbirimize bakıyoruz. E şimdi, diye soruyorum. Ellerine bakıyor. Biliyor musun, diyor, tereddütle. Kongre. Başkan seçildim. Bu fazla zamanımız olmayacak demek. Başka bir şeyler daha çıkacak duygusuyla, sonra, diye soruyorum. Victoria da kongrenin sekreterliğini yapacak, diyor. Mideme soğuk bir taşın oturduğunu hissediyorum. Onunla konuşup konuşmadığını soruyorum. Zamanım olmadı, diye mırıldanıyor. Londra'ya daha bu sabah geldim, onu henüz göremedim. Bu akşam evde değil. Benimle birlikte evde kalabilirsin. Yarın Trafalgar Alanı'nda oynayacağız. Sen de gelebilirsin. Akşam kongre başlıyor. Duruma bakacağız. Onunla gidiyorum. El ele, Putney, Themse'in yarı karanlığında kuğular. Bende kalan başka arkadaşlar da var, diyor. Onlara senin kongre için geldiğini söyleyeceğim, bir şey fark ettirme, hepsi Victoria'nın da arkadaşları.

Onun için aldığım geneveri arkadaşları bitiriyor. Arkamdan geleceğini umut ederek nerede uyuyacağımı soruyorum. Bir saniye daha tahammül edemeyeceğim duygusu içindeyim, arkadaşlarıyla tanımadığım insanlar hakkında gevezelik ediyor, benden çok uzak. Bir anda her şey öylesine önemsiz, öylesine gerçekdışı görünüyor ki. Aramızda bir şeyler yaşandığı, öylesine tanışan iki insan gibi karşılıklı oturmadığımız duygusuna yeniden varabilmek için bedenini sımsıkı yanımda istiyorum. Bakışlarını yakalamaya çalışıyorum, ama benden tarafa baktığında gözlerinde hiçbir şey görmüyorum. Turuncu bir odada, garip bir biçimde eğimli olan yabancı bir yatakta üşüyerek yatıyorum ve onu bekliyorum. Aşağıda eğlendiğini, çene çaldığını, merdivenleri inip çıktığını duyuyorum. Tenini tenimde, ellerini bedenimde hissetmeliyim, orgazma vardığını, sonra hoşnut mırıldandığını duymak, gülmek istiyorum. Bedensel bir acı olarak duyduğum bu gereksinme, birbirimizden uzak olduğumuz zamanlardaki hüzünlü düşüncelerden çok farklı. Buna dayanamıyorum, aramızda sadece bir duvar var ve ona yine de ulaşamıyorum. Uykuya dalıyorum, oradan oraya yuvarlanıyorum.

Ertesi sabah beni bir fincan İngiliz çayı ve sütle uyandırıyor. Ona sarılmak için giysilerinin altında bedenini arıyorum, ama o kendini çekiyor ve kalkmamız gerektiğini söylüyor. Diğerleri çoktan uyanmış onu bekliyorlar, yarım saat içinde bizi evden alacaklar.

Londra'da karanlık bir gün, yağmur çiseliyor. Bir eylem grubu adına St -Martin-in-the-fields kilisesinin basamaklarında doğaçlama bir oyun oynuyorlar, aynı sırada eylem grubunun üyeleri de dikkatleri Üçüncü Dünya üzerine çekmek amacıyla yirmi dört saatlik bir açlık grevi sürdürüyor. Michael'in aklına oruç tutanların üzerine kovalar dolusu soğuk spagetti dökmek geliyor, önce alkışlıyorlar, sonra bağırmaya başlayıp bunun politikayla ilgisi olmadığını söylüyorlar. Michael kaldırıma şeker parçaları diziyor, yayalar ya dikkatle aralarından geçiyor ya da üzerlerine basıyorlar, basanlara yiyeceğe saygı göstermedikleri için kalayı basıyorlar. Bu arada eylem grubu Michael'e iyice öfkeleniyor. İçlerinden biri, sen hangi taraftasın diye bağırıyor. Michael de, şeker parçalarının tarafında diye yanıtlıyor. Bu arada Laura, caddenin diğer yanında ıslak asfaltın üzerinde önü açık bir yağmurluğun içinde çıplak ve yalınayak duruyor. Bir başka oyuncu boğazına bir ip geçirerek onu sürüklemeye çalışıyor ve sonunda bir sokak lambasına bağlıyor. Bunun Üçüncü Dünya'yla ne ilgisi olduğunu kimse anlamıyor, bazen bir oyunun ortasında sahneye bir merdiven dikip merdivene doğru sadece amcık! amcık! diye bağıran ya da çırılçıplak bir bisiklete binip tam da en olmadık anlarda oradan oraya dolaşmayı seven Laura'nın fikri büyük ihtimal. Seyrederken soğuktan ve uykusuzluktan üşüyorum. Kendini tümüyle yaptığı şeye veren ve beni belki de unutmuş olan Michael'e, onun hiç de güzel bulmadığım, ama şiddetle istediğim bedenine özlemle bakıyorum, yatakta onun hemen yanında sıcak bir leke haline gelmek istiyorum.

Sonra bistro, burası en azından sıcak ve ben Michael'in sıcaklığını biraz olsun hissedecek ve onu gizlice koklayabilecek kadar yakınında durabiliyorum. Fakat diğer oyuncular hâlâ bizimle, var-

lığıma ilişkin hiçbir şey sormuyorlar, ama belli ki durumu fark etmemeleri gerekiyor.

Kongre bir felaket. Michael daha da uzak, podyumda bir masanın başında oturuyor. Onları bu kadar meşgul eden şeyin ne olduğunu anlamıyorum. Yanında Victoria olması gereken esmer bir kadın. Gözlüklü. Ara verildiğinde Victoria benim çok yakınımda duruyor. Güler yüzlü ve çirkin bir kadın. Yanına gitmeye cesaret edemiyorum. Michael'i saatlerden beri yalnızca uzaktan gördüm. Saat beş için sözleşmiştik, ama saat altıya gelmesine rağmen Michael hâlâ, çok önemli şeylerin konuşulduğu izlenimi veren bir toplantının başkanlığını yapıyor. Victoria'ya bakmamaya çalışarak mümkün olduğunca tarafsız bir ifadeyle yanına gidiyorum. Bir saat sonra dışarıda beni bekle, diye fısıldıyor. İki saat geçtikten sonra nihayet geliyor. Hava kararmış. Kentin bu kesimini tanımıyorum, bu saatte iş yerlerinde in cin top oynuyor. Michael bana bir kere bile dokunmuyor. Yüzü solgun. Üzgünüm canım, diyor, bu akşam seninle birlikte olamayacağım, toplantı devam ediyor, bir tartışma metni hazırlamalıyım. Victoria'yla mı, diye soruyorum. Victoria'yla, diyor. Böyle düşünmemiştim, önceden bilemezdim.

Ben nereye gideceğim, diyorum, kentin bu düşmancıl mahallesinde kendimi birdenbire yapayalnız hissediyorum, bana yardım edecek kimse yok. Arkadaşlarıma telefon ettim, diyor, onlarda kalabilirsin, işte adres. Ağlamamaya çalışıyorum. Seni tekrar ne zaman göreceğim, diye soruyorum. Bu akşam oraya gelecek misin? Deneyeceğim, diyor Michael, sana söz veremem, telefon ederim. Benim için bir taksi durduruyor. Adres tamam mı? Paran var mı? Sesimi çıkarmadan başımı sallıyorum. Beni öpmeyi unutuyor.

Ertesi gün dönüyorum. Onu bir kez daha görmeden.

Oturup yaşamımız üzerine konuştuğumuz gecelerden birinde Bahasj, diyorum, bizde yanlış olan ne? Yasemin çayı ve nane çayı.

Uzun monologlarımdan biri. Neyi yanlış yapıyoruz. Belki çok şey bekliyoruz, belki de istediğimiz mümkün değil sadece. Eğer evlilik istemiyorsan yaşayacağın bu. Seçim yapabiliriz; ya birinin karısı ve ev kadını olacağız ya da her zaman, uçarı, kullan at ilişkiler olarak kalacağız. İkinci sınıf, haksız, hukuksuz, kolay bir av.

Bahasj'a Michael'in mektuplarını okutuyorum. "Canım, olan biteni sana açıklayamıyorum. Aklım karmakarışıktı. Bağışlamanı istemiyorum. Senin istediğin türde ilişkilere yatkın değilim. Tekrar Amsterdam'a gelirsem zaman zaman seni arayabilir miyim?"

Hayır, diye yanıtlıyorum.

Ve sonra olan biteni kendim anlayabilmek için bir deftere yazıyorum. Anlamıyorum. Ben Amsterdam'dayım ve mutsuzum. Victoria Londra'da mutsuz. Kimse istediğine ulaşamıyor. Temelden yanlış olan bir şey var. Ama ne. Ben mi hep yanlış erkekleri seçiyorum?

Olasılıklar:

a) Erkeklerin hiçbiri işe yaramaz;

b) Benim antenlerim böylelerine açık;

c) Onları bu hale ben getiriyorum;

Buradan bir yere varamıyorum. Ancak açık olan bir şey varsa, birlikte olduğum erkekler için güçlü duygular beslememem gerekiyor. Eğer oyuna katılmak ve hırpalanmamak istiyorsam başka türlü davranmalıyım. Ben de onlar gibi bağlanmaktan kaçınmalıyım. Çok geç olmadan çekip gitmek, kaybetmek acı verici hale gelmeden bitirmek gerekiyor. Tanrım, bu nasıl bir misyon. Birini sevmekten nasıl kaçınabilirsin? Niçin içimde hep yarı kısık tutabileceğim bir termostatla dünyaya gelmedim?

İş. Paradiso'da her şey ters gidiyor. Torbacılar da, şıngacılar da gittikçe çoğalıyor. Cumartesi üç tanesi birden aynı anda keçileri kaçırdılar. Oğlanlardan biri neredeyse balkondan aşağı atlıyordu. Şıngacılar tuvaletin önünde kuyrukta. Tampon olarak kullandıkları pamuklar sürekli lavaboları tıkıyor. Dışarı atılan torbacılardan

birinin intikam almak için sokakta pusuya yatıp kafama bir şey indirmesinden korkuyorum. Kitleyi denetim altında tutmak için jiujitsu bilen birkaç herif tutuldu, ama bunun da pek yararı yok. Esrarı speed'den ayırt etmeyi bile bilmiyorlar, ayrıca birbirlerinden mal çalan torbacılar sandalye bacaklarıyla kavgaya giriştiklerinde bu yumuşakçaları yardıma çağırmayı pek düşünmüyorlar. Tam bir sivil görümündeki sivil ekipler ara sıra baskın yapıyorlar, fakat bunun da faydası yok. Bej pardesülerini ve eski fötr şapkalarını herkes daha uzaktan tanıyor. Millet sivilleri dalgaya alıyor, başlarından aşağı "yanlışlıkla" bira döküyorlar, bir başkası elindeki izmariti üstlerinde söndürüyor. Müfettiş, Paradiso'ya her gelişlerinde pardesülerini temizletmek zorunda kaldıklarından yakınıyor. Ve bir şey bulamıyorlar tabii. Bir baskından sonra yastıkların altında ve tuvaletteki rezervuarlarda birkaç yüz marklık mal buluyoruz.

İşbirliği içinde çalışmayı da pek başaramıyoruz. Ekibin bileşimi akıllara ziyan. Kâğıt üzerinde dört kişi birden aynı pozisyona sahip görünüyor. Eski bir junky-hippie olan Piet programdan sorumlu. Benden iki kat fazla kazanıyor. Sadece, gidip böyle olmasını talep ettiği için. Aramızda iletişim kuramıyoruz. Piet, kendine ait fikirleri olan kadınlardan hoşlanmıyor. Bir çalışanlar toplantısına kırmızı takım elbiseyle katıldığımda çekip gidiyor, benden kötü titreşimler alıyormuş. Biraz alttan almalısın, diyor, fazla çıkıntısın. Piet boyun eğen kadınlardan hoşlanıyor. Kendi itaatkâr karısı iki hippie çocuğunu büyütürken, o depoda başka munis kadınlarla düşüp kalkıyor ve günlerce evine uğramıyor.

Alışveriş sorumlusu Emiel bir başka tip. Dumancı değil, biracı, kafayı bulduğunda çekinmeden Endonezya'da öldürdüğü siyahlardan söz edebilen eski bir asker. Emiel de itaatkâr kadınları seviyor, onun da evinde böyle bir tane var, duygusal bir tonla onun ne kadar iyi bir ev kadını olduğundan, sabahları hep aynı sandalyenin üzerinde temiz iç çamaşırlarını ve kâğıt gibi ütülenmiş gömleğini hazır ettiğinden bahsedebiliyor. Emiel aslında Paradiso'da yönetici olmak istiyor, ama anlayışımız herkesin eşit olduğu bir ekip

kurmak olduğu için bunu açık açık söyleyemiyor. Yine de birisi ona yönetici sıfatıyla hitap ettiğinde hiç karşı çıkmıyor. Önemli bir toplantıya gittiğimizde evrak çantasını taşımam için bana veriyor, böylece sekreteri gibi görünmemi sağlamaya çalışıyor.

... Üçüncü kişi Evelin, asıl görevi sekreterlik. Kahve pişiriyor, erkeklerin sırtını sıvazlıyor. Kavgaları yatıştırıyor. Çalışanlar toplantısından öfkeden köpürerek çıkıp lanet okuduğunda bana erkeklere karşı daha becerikli davranmam gerektiğini söylüyor. Aslında çocuk gibidirler, diyor. İstediklerini verirsen her şey daha iyi gider.

Kitleyle iletişim kurabilecek, şırıngacıların güven duyup sorunlarını açabilecekleri bir sosyal danışmana ihtiyacımız var. Jonas başvuruyor ve kabul ediliyor. Benim yapamadığımı yapmayı başarıyor. Süzgün soluk yüzüyle ziyaretçilerden pek ayırt edilmiyor, Jonas onları daha iyi anlıyor. Eski ilişkimizin onun için sorun yaratıp yaratmadığını soruyorum, hayır, diyor, sessizce işine devam ediyor.

Paradiso'nun işletme anlayışında bir kez daha yeni bir çizgi. Torbacılara karşı daha katı davranılacak, farklı bir kitleye de seslenebilen daha çekici programlar hazırlanacak. Sol örgütlerden Paradiso'da bir oluşum yaratabilecek gençleri topluyorum - zamanlarını birbirleriyle kavga etmekle geçiren Kızıl Gençlik, Dördüncü Enternasyonal, Sosyalist Gençlik'ten çocuklar. Yine ışık gösterisini başlatıp pop musluğunu çevirmekle yetinen Piet'le kavga ediyoruz. İstifamı vermeyi düşünüyorum, ama sonra bir kez daha denemem gerektiğine karar veriyorum. Sonuçta yine de sürtüşme çıkıyor.

Michael grubuyla birlikte Paradiso'da. Karnımda yine o eski duygu. Henüz bitmemiş. Programı üzerinde birlikte çalışıyoruz. İzleyicilerin üzerine katı yumurtalar fırlatıyor, eğer tepki gelmez, millet hareketsiz kalırsa bu sefer pişmemiş yumurtalara başvuruyor. Gençlerden biriyle itişip kakışıyor. Emiel öfke içinde. Bütün

kitlenin ayağa kalktığını, hareketlendiğini görüyor ve biz üçümüz bütün bu karmaşayı sınırda tutmaya çalışıyoruz. Emiel kitleyi edilgen ve tüketici konumunda görmeyi yeğliyor, o zaman daha az bokluk çıkıyor. Olay bittiğinde Michael bir bira içiyor. Söylemek istediğim, sormak istediğim şeylerle gırtlağıma kadar doluyum, ama susuyorum. Sürekli müşterilerden İzzy yanımıza geliyor. Allak bullak olmuş yüzümü gördüğünde, onu seviyor musun, diye soruyor. Boynum bükük, evet, diyorum. Sen de onu seviyor musun, diye Michael'e soruyor. Gözleri yerde, evet, diyor. Eh, o halde her şey yolunda, diyor İzzy, peki canınız niye bu kadar sıkkın. Michael'e, benimle gelir misin, diyorum. Başını sallıyor.

Üç gün. Hiçbir şey için sözleşmiyoruz, sonrayı konuşmuyoruz. Nasıl davranmam gerektiği artık açık. Belli sözler vermesi ya da açık olması için zorlamadığım sürece kaçmıyor. Sabahın dördünde meyhaneden beni arıyor. Sana beş dakikalık yoldayım, sanırım sana geleceğim, diyor. Ve iki saat sonra geliyor. Artık mutlu olamıyorum. Bunun son olduğu, hiçbir şey bekleyemeyeceğim belli. Akşam yola çıkmadan önce Paradiso'ya beni görmeye geliyor. Birbirimize sarılmış ve körleşmiş bir şekilde ışık gösterisini izliyoruz. Aslında ortalıkta dolaşıp düzeni sağlamam gerekiyor, ama buna gücüm yok. Her şey bensiz de gayet iyi gidiyor. Piet ve Emiel'i görüyorum, ama daha fazla dikkat etmiyorum onlara. Kol kola eve gidiyoruz, sevişmeyi unutup uykuya dalıyoruz.

Ertesi gün çalışanlar toplantısında kavga çıkıyor. Emiel de, Piet de öfkeden kuduruyorlar. Şaşkınlık içinde ne olduğunu sorduğumda, Emiel kavramıyor musun diyor, dünkü davranışının farkında değil misin? Salonun orta yerinde biriyle sevişirsen insanların sana saygı duyacağını mı sanıyorsun? Şimdi senin kolay bir parça olduğunu düşünecekler. Suratlarına bakıyorum. Piet'in tavan arasında kız arkadaşlarıyla sevişmelerini, Emiel'in belden aşağı esprilerini, benim ya da Evelyn'in poposuna nasıl el attığını düşünüyorum. Podyumda eğlenceli gösteriler yapan çıplak kızları, boyalı

vücutları üzerinde yapılan ışık gösterilerini düşünüyorum. Fakat Emiel durumu abartmak niyetinde. Yönetim kurulu üyelerine telefon ediyor, onlar da ortalık yerde tam bir cinsel birleşme gösterisi yaptığıma inanarak apar topar olağanüstü kurula geliyorlar. Ayrıca yapmış olsaydım da fena bir program olmazdı, değişiklik olurdu en azından.

Michael'a sadece sarılmış olduğumu açıklıyorum, ama artık kendimi savunmaya hevesim yok. Piet ve Emiel'le hiçbir konuda anlaşamadığımız, birlikte çalışamayacağımız uzun zamandan beri ortada. Yorgunum, boşum, yıpranmış durumdayım. Yönetim kurulu ne yapacağını bilemiyor, Paradiso'nun yönetimi konusunda uzun süredir kuşku içindeler, ama yeni bir krizi de göze alamıyorlar, çünkü bu durumda dükkânın tamamen iflasa gitmesi de söz konusu. Bu durumda bana yol görünüyor. Doğru dürüst bir bonservis hazırlayıp elime veriyorlar. Jonas başından beri hiçbir şey söylemeden sessizce oturdu. İşten çıkarılmam konuşulurken de ne benden yana ne bana karşı tavır aldı. Öcünü almış oldu.

Gordes 6

Neredeyse hep bir düşle uyanıyorum, tüm ayrıntıları görebildiğim, içindeki bütün odalarla bir evin tümünü düşleyebildiğim, raftaki kitapları okuyabildiğim, evde ortaya çıkan tanımadığım insanlardan geçmişi görebildiğim türde düşler bunlar. Coğrafi mekânlar düşleyebiliyorum, bazen kentler. Birisine rastlamak için belli bir düşte, belli bir evde, belli bir merdivenden çıkabiliyorum. Düşümde, rastlayacağım kişinin hoş biri olmasını umut ediyorum, ama bu belli olmaz ki. Ve sonra bir sürpriz. O bazen çekingen bir öğrenci, beni beklemiyor ve gerginlikten titriyor, öyle ki gömleğinin düğmelerini ben açmak zorunda kalıyorum. Bu gece bir müzisyendi, çok iyi değil, otuzlarında. Benim örgü yatak örtümün dışında, her şey tüylü ve kızılkahve tonlarda, örtü de orada ve gökkuşağı renklerinde. Uyanıkken hiçbir zaman çekici bulmayacağım bir erkek, saçları yapış yapış, çok fazla içtiği belli olmasın diye de karnını içine çekiyor. Masallarımın prensi olmadığı açık,

ama bu düşlerde fazla seçici davranamıyorum. Orgazma varmasının oldukça uzun sürebileceğini önceden söylüyor ve bana bir prezervatif veriyor. Bu iyi de oluyor, çünkü (düşümde) sevişmeyi düşünmemiştim ve bu nedenle (düşümde), diyaframımı evde bırakmıştım. Bir restoranın orta yerindeyiz. Kendimize masalar ve pembe masaörtüleriyle bir yuva hazırlıyoruz. Giysilerimizin düğmelerini ve fermuarlarını açmak için birbirimize yardım ediyoruz. Garson şikâyet ediyor. Daha yemek yemek isteyenler olduğunu, bütün masaları işgal ettiğimizi söylüyor. Onu eve götürmek istiyorum, saat dörtte Armin'in ve birlikte oturduğum birinin daha (Hans mı, Jonas mı?) eve döneceğini düşünüyorum, bu yüzden ona ertesi gün döşemedeki aralıklardan suyun göründüğü kanal kıyısındaki evimde randevu veriyorum. Garson yeni müşterisini, gözkapaklarını altın renkli farla kalın bir tabaka halinde boyamış bir kadını masaya götürürken biz tekrar giyiniyoruz. Sonra uyandım. Bazen düşümde orgazma varıyorum, titreşimler hafiflerken uyanıyorum, son dalgayı hâlâ içimde hissediyorum.

Benim devrimim değil

Yine yaşamımda bir boşluk. Sosyal yardım dairesi ile iş ve işçi bulma kurumuna gidip gelmekten başka yaptığım bir şey yok. Armin'le ilgileniyorum. Herhangi bir şey yapmak için ne keyfim var, ne gücüm. Yatakta kaldığım saatlerin sonu gelmiyor, kronik uykusuzluğa karşı kür.

Sevgililerimden hiçbirini görmüyorum. Michael tamamen kayboldu. Bob son mektubuma yanıt vermedi. Shaun'dan yılda bir kez beni hâlâ sevdiğini ve tekrar görüşeceğimizi yazdığı bir mektup alıyorum. Belki Dayle ile birlikte Avrupa'ya tekrar geleceğini, Dayle'i sonunda, bir başka kadınla yattığında basit kıskançlık sorunları çıkarmayacak kıvama getirdiğini yazıyor. Dayle'in başka erkeklerle yatıp yatmadığından söz etmiyor tabii.

Tuhaf bir keşifte bulunuyorum, hemen hemen hiç arkadaşım kalmamış. Paradiso zamanından birlikte hâlâ bir şey yapmak isteyebileceğim kimse kalmamış. Ve o aptalca çalışma saatlerimle

başka yerlerde arkadaş edinme olanağı da yoktu. Bütün bunların ne kadar keder verici olduğu konusunda yakınabileceğim tek kişi evdeki diğer odada kalan Bahasj.

Yaşamıma giren bütün insanlar aynı şekilde çekip gitmişler. Kalan kimse yok. Bir erkekle iyi dost olmak olanaklı mı ki? Bütün ilişkilerim seksten geçiyor ve bu bir süre sonra ters gitmeye başlıyor. İşimi kaybettiğimde şu an hiçbir yere ait değilim. Köksüz.

Altkültür çevresinde aradığımı bulamıyorum, bu belli oldu. Paradiso'da çalıştığım dönemde hiçbir şey, hatta gazete bile okumamış olmama rağmen üstünde yaşadığım dünyada hiçbir şeyin yolunda olmadığı yine de ağır ağır bana ulaşmıştı. Öğrenci hareketiyle, sol gruplarla bağlantım yok. Ama oraya ait olduğumu hissediyorum. Harekete katılmanın yolu ne?

Tiyatro tutkum hâlâ sürüyor. ABD üzerine bir oyun, hüzünle seyrediyorum. Amerika, hiç gitmediğim, ama bu ülkeden kaçıp Avrupa'ya sığınan ve tekrar geri dönecek mazotu aldıktan sonra ortadan kaybolan erkeklerinin bedenlerinde, paranoyası neredeyse benim kendi paranoyam haline gelen Amerika. Oyundan sonra ince yapılı bir adam Amerika'da siyahlara uygulanan baskıdan, Black-Panther partisinin kuruluşundan, üyelerinin izlendiğinden, hatta bazen katledildiğinden söz ediyor. Kısa süre önce bir dayanışma komitesi kurulmuş. Daktilo yazacak, fotokopi çekecek, gazete dağıtacak insanlara ve paraya gereksinim var. Anlatılanlar etkiliyor beni ve adımı yazdırıyorum.

Toplantı; yine bir alan buldum kendime. Küçük bir grup gazeteci, bir yayıncı, bazıları siyah. Zayıf, uzun boylu olanın kız arkadaşı Hanna daktilo işlerini ve idari işleri hallediyor. Bilgilendirici bir broşür yayınlıyoruz, Black-Panther gazetesini getirtiyoruz, toplantılar düzenliyoruz. Black Panther'le ilgili elime ne geçerse okuyo-

rum, günlerce adres yazıyorum, yayıncının bodrumunda gazeteleri paketliyorum. Yeniden yaşıyorum. Yaptığımın anlamlı olup olmadığı üzerine kafa patlatmak yok, açık çünkü. Amerika'dan filmler geliyor, bilgilendirme toplantılarına ben de gidiyorum, çevirileri ben okuyorum. Her seferinde öyle etkileniyorum ki boğazım tıkanıyor, siyahların patlayan öfkesi, şiddetli, gururlu, güçlü. Huey, siyahların başkaldırıp kendilerine ait olanı geri alacakları günü betimliyor. Up against the wall motherfuckers, tihs ise hold-up, we're gonna get what's ours.* Polisin gettolarda Black-Panther'lere ait yerleri nasıl yakıp yıktığını, çocuklara kahvaltı verebilmek için topladıkları yiyeceklere nasıl el konduğunu okuduğumda kahroluyorum. Bazıları öldürülüyor, polis yataklarında vuruyor onları. Basında ise kendi başlattıkları bir çatışma sırasında vuruldukları yazılıyor.

İlk konuşmamı başkasının bu iş için zamanı olmadığı için yapıyorum. Kendi sesimin salonda nasıl güçlü ve öfkeli çınladığını duyuyorum. Amacımıza ulaşıyoruz, gazete satmak için insanlar başvuruyor, kitap edinmek istiyorlar, ne yapabileceklerini soruyorlar. Başka konuşmalar da hazırlıyorum, bazen Surinamlı Marçel'le birlikte kürsüye çıkıyoruz, ben Amerika'daki durum hakkında bilgi veriyorum, o Surinam'daki olaylarda bizim de ne kadar sorumluluk payımız olduğunu anlatıyor. Haftada iki-üç kere başka yerlere gidiyoruz, bazen trenle, bazan arabayla, kitapları, gazeteleri sürüklüyoruz. Yazıları çoğaltıyoruz. Sahne arkasındaki işlerin en ağır bölümünü neredeyse kimse fark etmeden halleden Hanna'yla konuşuyorum. İşlerin en büyük bölümünü Hanna'yla benim üstlendiğimizi fark ediyorum. Gazeteci, bilgilendirme broşürüne yazı hazırlıyor, yayıncı da ara sıra gazete paketliyor. Diğerleri ise toplantılara gelip kararları alıyor.

Cineclub'tekilerle kavga çıkıyor. Sol kara çalmacılıkla ilk tanışmam. Elitizmle suçlanıyoruz, okullarda konuşmalar yaptığımız için fazla burjuva bulunuyoruz. Cineclub'ün gençleri, sokağa çık-

* Anamızı sikenlere karşı ayaklanalım. İsyan edelim, zaten bize ait olanı geri alacağız. (ç.n.)

malısınız, eylem koymalısınız, diyor. Birlikte çalışmayı öneriyoruz. Eğer yararlı olacağına inanıyorlarsa sokağa çıkmayı onlar üstlenecek, bir gazetenin ve diğer bilgilerin dağıtılmasını sağlayacağız. Ama onların kastettiği bu değil. Cineclub'ten oğlanlar bir gösteriyi dağıtıyor, aniden öncülük krizine kapılıp, ellerinde megafonlar bağırıp duran bu küçük beyaz oğlanlar grubunun ne yapmaya çalıştığını anlamayan Surinamlıların ve Antillilerin şaşkın bakışları altında koşarak yürüyüş kolunun önüne geçiyorlar. Hanna'yla ben olayı tartışmak ve karara bağlamak için temsilci olarak Cineclub'e gidiyoruz. Cinclub'ün gençlerinden biri, şimdi karar alıyoruz diyor ve oylamaya geçiliyor. Yirmi oğlanın karşısında Hanna ve ben iki kişiyiz. Liderleri halinden hoşnut bir şekilde, işte demokratik merkeziyetçilik budur, diyor. Böyle bir şeyden haberiniz yoktu, değil mi. Gidiyoruz. Aşağı yukarı on dördünde gösteren en genç oğlan, hey çocuklar, diyor, arkamızdan şunları bir yoklayalım mı.

Çalışmaya devam ediyoruz, gazete giderek daha fazla yaygınlık kazanıyor. Cineclub bir dolap hazırlıyor. Komiteyi kitle karşısında suçlayabilmek için, üzerlerinde henüz baskıdan çıkmış Black Panther amblemli gömlekleriyle oldukça kalabalık bir sayıda uluslararası bir kongreye geliyorlar. Gazetenin ve broşürün dağıtımı Cineclub'ün eline geçiyor ve bir sayı daha çıktıktan sonra yayın duruyor. Gazeteler zamanında gönderilmediği için dağıtım ağı kopuyor. Ama bu Cineclub'ü engellemiyor, hemen başka bir şeylerin peşinde koşmaya başlıyorlar. Kâğıt işçileri mi olur, Moluk Adaları mı olur, önemli değil, yeter ki hareket olsun. Artık şunu anladım ki, arayışlarımı yakın çevremde sürdürmeliyim. Aslında bize gereksinim duymayan bir grubu desteklemenin getirdiği hiçbir açılım yok. Bizi ziyarete gelen panterlerden biri, kendi ülkenizdeki sorunlarla uğraşmalısınız, diyor, siz kendi pisliğinizi temizlemeye bakın, biz kendi işimizi kendimiz hallederiz.

Ve ait olmadığım siyahların hareketi içinde kendime yer edinmek bana da zor geliyor.

Londra'dan Oscar, siyah militan tiyatro, Black Pieces. Sadece

arkadaşlarına bir beyaz kadın daha düşürdüğünü göstermekten hoşlandığı için benimle yattığını anlayınca onu bırakıyorum. Ben sadece beyaz kadınlarla yatarım, diyor gururla, sanki bu boyunu bir karış uzatıyormuş gibi. O halde, *Black is beautiful ve black pride* üzerine yaptığın oyun ne anlama geliyor, diye soruyorum. Bak, diyor, ben ekmeğimi kazanmak zorunda olduğum için bu oyunlarda oynuyorum, sadece *bir zenci* yılda bir kez Othello'yu oynayabilir. Artık onunla beraber olmak istemediğimi söyleyince de şaşkına dönüyor. Seni tatmin edemedim mi bebek, diyor ve kulağıma yatakta daha neler yapabileceğimizi fısıldamaya başlıyor. Ama ben artık istemiyorum. Black Panther'lerin attıkları havaları görmek de bende kuşku uyandırıyor. Güç gösterileri. Bill, daha sonra yatakta ne kadar kötü olduğunu anlatmak için komitedeki kadınlardan biriyle yatıyor. Kadınların siyah hareket içinde alabileceği tek pozisyonun yatay olduğunu söyleyen Stokeley Carmichael üzerine hikâyeler anlatılıyor. Kendimi buraya ait hissetmiyorum, ama niye olduğunu da tam olarak ifade edemiyorum. Rasizmin ne olduğunu kavrıyorum. Ama seksizm kavramı daha keşfedilmedi.

Kendi sorunlarını kendilerinin çözmesi, örgütlerini kurması gerekiyor, kendi yöntemleriyle. Ben MLB'ye katılıyorum, Marksist-Leninist öğrenci birliği; Hollanda Komünist Birlik Hareketi KEN'in anaokulu. Bağlı oldukları Vietnam grubu bir Amerikalı tarafından dağıtılan birkaç öğrenciyle birlikte katılıyoruz harekete. Daha sonra, Vietnam grubunun dağılmasını sağlayan Amerikalının CIA tarafından tutulduğu çıkıyor ortaya.

Bambaşka bir kesim. Bağrışıp çağrışan burjuva aydınların canlı toplantıları yok artık, bunun yerine işçiler gibi görünmeye çalışan yoldaş-öğrencilerin katı disiplini. Kılık kıyafetimle buraya uyum sağlıyorum. Paradiso için fazla akıllı uslu bile sayılan renkli giysiler yok artık. Kalın kazaklar, dirsekleri yamalı olursa daha da iyi. Erkeklerin saçları kısa, kadınlar saçlarını ya bir lastikle sımsıkı arkada topluyorlar ya da kısa kestiriyorlar, yüzler makyajsız.

Ciddiyet önemli, çok az gülünüyor. Okuyoruz. Mao, Lenin.

Eğitimi yöneten KEN'li yoldaş Marks'ı daha sonra okuyabileceğimizi söylüyor. Eğer eğitimimizle ve yaptığımız pratik çalışmayla seçkinci pozisyonlardan vazgeçtiğimizi ve işçi sınıfıyla gerçek bir dayanışma içinde olduğumuzu kanıtlarsak daha sonra gerçek işçilerin bulunduğu KEN'e üye olabileceğimiz söyleniyor. İşçileri hayalimde uzun boylu, adaleli, geleceğe iyimser gözlerle bakan mavi tulumlu adamlar olarak canlandırıyorum. Kitleyi ise geleceğe bakan bir işçi yığını olarak. Fabrika kapılarında bildiri dağıtmamıza ve limanda "tribune" satmamıza izin var. Daha sonra, önceden seçilmiş işçilerle anketler yapmamıza izin veriliyor.

Elimden geleni yapıyorum, dersimi çalışıyorum. Başkan yüzüncü kez delici bakışlarını üzerime dikip, özel olarak benim gibi burjuva kökenli insanlar için yazılmış olan Mao'nun *Liberalizmle Mücadele*'sini bir kez daha okumamı tavsiye ettiğinde fazla eleştirel sorular sormamam gerektiğini anlıyorum. Ama sadece ailem burjuva diye ben de otomatik olarak burjuva sayılmam ki, gibisinden bir şeyler geveleyip sonra eleştiriyi yutuyorum. Belki de onlar haklı. Belki de tartışmak ve görüş birliği sağlamak isteği seçkinci bir tutum. Farklı bir görüşe sahip olmak bir lüks. Devrim söz konusu olduğunda kendine böyle bir hak tanıyamazsın. Yönetim işçilerde olmalı, bende değil. Onlar KEN'den. Bu durumda, üstlerimizin bize havale ettiği görevleri yerine getirmemiz gayet normal.

Eğitim çalışmalarında müthiş canım sıkılıyor, ama bunu söylemeye cesaretim yok. Asla kimse gülmüyor. Kimse asla kendinden söz etmiyor. MLS dışında ne yaptığımla kimse ilgilenmiyor. Bölünmüş bir yaşam. Evde Armin, Bahasj ve kediler. İyi ki yoldaşlardan hiçbirinin aklına bana uğramak gelmiyor. Eğer odamı, okuduğum kitapları, alçak yatağımın üzerindeki yastıkları, tütsüleri, pop plaklarını ve yasemin çayını, altkültür yaşamımdan kalma bu artıkları görmüş olsalardı KEN için yeterince uygun bulunmayacağım kesindi.

Mavi şeffaf bir kutucuğun içinde duran son parça esrarı hızla çoğalan Mao ve Lenin kitaplarının arkasına saklıyorum. Bundan

sonra sıradan bira, proleterlerin içtiğinden. Benim odamın, büyük olasılıkla kısa bir süre sonra KEN'e kabul edilecek olan yoldaş Linda'nın odasıyla yakından uzaktan benzerliği yok. Linda'nın odasında tertemiz bir yazı masası ve üzerinde eski bir örtüden başka bir şey bulunmayan açılır kapanır yatak duruyor, duvarda bir afiş asılı, afişte Engels, Mao, Stalin ve Lenin. Diğerlerine göre çok daha az sempatik bulduğum Stalin'in onların arasında ne aradığını sormaya cesaret edemiyorum.

Sade bir aşk yaşamı. Yoldaşlardan hiçbiri, okşanabileceği izlenimini uyandırmıyor. Aylardan beri, Panther döneminden elde tuttuğum ve on beşte bir bir saatliğine uğrayan bir erkekten başkasıyla yattığım yok. Önce giriş konuşması. Birbirimize söyleyecek çok az şey var. Sonra yatağa, yarım saat. Yataktan dışarı, karısının yanına. Giderken her seferinde, çok güzeldi, diyor değişmez olarak. Kendi kendime bu ilişkiyi niye sürdürdüğümü soruyorum. Bu konuda Bahasj'la konuşuyorum. Bana keyif verdiğinden değil. Tümüyle yalnız kalmama duygusu. Beni zahmete değer bulan birinin olduğunu bilmek. Evli olduğu için kimsenin duymaması gerekse bile bir yerlerde bir erkeğin olduğunu bilmenin yatıştırıcı duygusu. Hiç yoktan iyi. Rastlantıyla düştüğüm bir partide eski sınıfımın gözde oğlanlarından Frits'le karşılaşıyorum, hep şu güzel kızla çıkanla. Onu eve götürüyorum. Kalıyor. Kendime ondan hoşlanıp hoşlanmadığımı soruyorum. Hiçbir konuda konuşamıyoruz, okul döneminden kalma hikâyeler çoktan tükendi. MLS'deki etkinliğim üzerine birkaç seferden sonra artık gülünçlüğünü yitiren espriler yapıyor. Beni, kendisi de solcu olan ve ona çok az sevgi gösteren annesiyle karşılaştırıyor. Benim bir toplantıya gitmem gerektiğinde Armin yine yalnız başına yatağına giderken,' zavallı oğlan, diyor. Ama bir kez olsun Armin'e birlikte bir şey yapmayı önermiyor.

Sevişmek. Onunla sevişmenin beni niye açmadığını bilmiyorum. Bir yandan penisini suratımın önünde sallayıp dururken, güzel bir

penisim olduğunu söyle, diyor. Söz dinleyip, evet, diyorum, güzel bir penisin var, ama pek de inanarak değil. Çünkü penisi güzel olmasına rağmen bedenimde hiçbir kıpırtı uyandırmıyor. Alev yok, renk yok. (Ah Shaun, ah Michael.) Sessizce kabullenilmesi gerekir gibi görünen bir rutin oluşuyor. Frits hafta sonları geliyor. Hafta arası kendi evinde. Tıraş makinesi benim banyomda duruyor. Hafta sonları onun için yemek pişiriyorum. Televizyondaki filmden sonra. Bir keresinde arkadaşlarında içip eğleniyoruz, onları aptal buluyorum, kadınlar ve solcular hakkında aptalca espriler yapıyorlar. Frits'den başka ne bekleyebilirim ki.

Wouter hiç olmazsa solcu. Bana âşık ya da olmasa bile onunla yatmam için beni ikna etmeye çalışıyor. Niçin olmasın, diye zorluyor. Böylece tamamen vazgeçeceğini düşünerek, çünkü iki tane sevgilim var zaten, diyorum sonunda. Ee ne olmuş, diyor. Ve etrafımda vızıldamaya devam ediyor. Ötekilerde kendisinde olmayan ne varmış. Ben de bilmiyorum doğrusu. Pes ediyorum. Aşırı ihtiyaç içinde olduğu görülen ve aslında sempatik sayılabilecek birine karşı gerekçe bulamıyorum. Bir dostluk hizmeti. Fakat bu andan sonra artık Wouter'i savmak olanaklı değil, her defasında niçin istemediğim için yeni nedenler bulmak zorundayım. Böylece üç erkekle birlikteyim -biri hafta içinde, biri hafta sonu için, biri de ara sıra yedekte.

Niçin mutlu değilim, diye soruyorum Bahasj'a. Bunu o da bilmiyor ve şu sıra hakkında yakınacak bir erkek arkadaşı bile yok. Politik bir hedef, hepsi de hoş insanlar olan üç sevgili, artık başlamış görünen cinsel devrim döneminde ileri bir model. Daha ne istiyorum.

Ah Shaun.

Michael.

Sevgililerim aşırı sekse düştüğümü düşünürken ben aslında soğuk ve sekse uzak hissediyorum kendimi. Sadece yalnızken, üçünden biri yanımda değilken doyuma varabiliyorum. Kendisinin benimle yatmaktan zevk aldığı kadar benim de ondan zevk alıp almadığımı soran üçünden biri yoksa yanımda.

Rotterdam'da tersane grevi. Yoldaşlar arasında heyecan. Kapitalizm nihayet can çekişiyor. Sosyalizmin nihai zaferine, proleterya diktatörlüğüne doğru ileri, kitleler harekete geçiyor.

Grev için pazar yerinde bağış topluyorum. Para toplamak için işçi mahallelerindeki evlerin merdivenlerinde bir aşağı bir yukarı koşturuyorum. Kocaları görmeden cüzdanlarını tamamen silkeleyen kadınlar. Gidip kocalarını çağıran ya da arkalarından seslenen kadınlar, Henk! dayanışma için bir şeyler verecek miyiz? Bütün KEN'in para toplamak için Amsterdam'da koşturduğunu sanıyorum. Topladığım paraları ve birinin yardım olarak verdiği gulaş konservesini teslim ederken, tabanları yanana kadar koşturup duranların neredeyse yalnızca ben ve Willem olduğunu fark etmeye başlıyorum. Willem ara sıra konuşabildiğim ve yanında kuşkularımı dile getirmeye cesaret edebildiğim tek kişi. Bizimle ne yapıyorlar, diye soruyoruz birbirimize. KEN'e üye olan kaç işçi var gerçekte. Hiçbirini görmedik daha. Bizi KEN'e kabul edecekler mi, yoksa her zaman ayak işlerine mi koşacağız?

Sonra grevin Amsterdam tersanesine de sıçraması için bir girişimde bulunuyorlar. Başkanımız Amsterdam liman işçilerine seslenmek için bir sandığın üzerine tırmanıyor. Son derece proleter bir tavırla, yoldaşlar, diye bağırıyor, ama işçilerden hiçbiri bu tavra aldanmıyor. Bir öğrenci! diye bağırıyor bir tanesi. KEN, grevin öncülüğünü almaya çalışıyor. Bunun için de, kabul edilmeyeceğini önceden bildikleri daha yüksek talepler dayatıyorlar. Karışıklık ve görüş ayrılıkları oluşuyor. Kuşkuya düşüyorum. Proleteryaya vermemiz gereken desteği böyle düşünmemiştim ben. Burada proleterya desteklenmiyor, burada birkaç öğrenci ve bir-iki işçi, proleteryaya ne yapması gerektiğini dikte ediyor. Buna aldanmamaları şaşılacak bir şey değil.

Sonra hararetli tartışmalar. Başkan, mücadelenin önderliğini işçi sınıfının en bilinçli kesimi üstlenmeli, diye bağırıyor. Bu siz misiniz, diye soruyorum, Rotterdam'da sizin için çalışan bir avuç insan mı bu bilinçli kesim?

Onlar bizi atmadan biz kendimiz ayrılmayı yeğliyoruz. Ben, Willem ve birkaç öğrenci daha.

Yeni bir adım atmamız gerektiğine karar veriyoruz. Öncülük iddiaları olmayacak. Biz kendimizi sunmalıyız ki işçi hareketi yeteneklerimizden, öğrenci oluşumuzun sağladığı fazla zamandan, savunduğumuz eleştiriye açık pozisyondan yararlanabilsin. Grup olarak küçük bir metal sendikasına katılıyoruz. Onlar için üye toplamayı, gazetelerini çıkarmayı, zaman bulamadıkları işleri üstlenmeyi öneriyoruz.

Willem'le dost oluyoruz. Birlikte para topladık, birlikte KEN'den ayrıldık, bu bir dayanışma duygusu veriyor. Gerçek bir proleter kökene sahip olan Willem şimdi öğrenci. Burjuva bir kökenden gelen ben şimdi işsizlik parasıyla yaşamak zorundayım, haftada bir sosyal yardım dairesine, ayda bir iş ve işçi bulma kurumuna gidiyorum. Willem Armin'le satranç oynuyor. Willem'in bisikletinin önüne oturmuş bir toplantıdan dönerken artık birlikte yatmamızın zamanının geldiğine karar veriyorum. Doğal bu. Eğer uzun zamandır bir erkekle arkadaşlık ediyorsan bu böyledir. Sevgililerimin üçüne de yol görünüyor, zaten uzun zamandan beri onlardan kurtulmak için bir gerekçe arıyordum. Willem'le aramızda hiç olmazsa karşılıklı sempati var ve ortak bir politik çalışma sürdürüyoruz. Diğer sevgililerimin hiçbiri için bunu söyleyemem. Cinsel devrim tamamen kabak tadı verdi artık. Ayrıca tipik bir küçük burjuva üstyapı şekillenmesinden başka bir şey değildi.

Birdenbire yeniden birisiyle birlikte yaşamaya başlıyorum. Kararlar alınmadı, öylece gerçekleşti. Bunu kendim için olumlu buluyorum. Bütün oynaşlardan, oradan oraya savruluşlarımdan, bütün acılardan, yabancılarla, evli erkeklerle yaşadığım bütün zorluklardan sonra düzenlilik. Sade bir yaşam. Bir erkek, bir kadın, bir çocuk. Politik çalışma. Sakin, doğal bir yaşam biçimiyle mutlu olmayı kafama koyuyorum. Beni seviyor musun, diye soruyor Willem. Evet, diyorum günde beş kez. Ben de diğer erkekler kadar iyi sevişiyor muyum, diye soruyor Willem. Bunu sorman gerekiyor mu, diyorum, karşılaştırmak zorunda değilsin. Yalan söylemek durumunda kalma korkusu.

Ah Shaun,
Michael.

Sonunda tekrar iş buluyorum. Sosyal yardım dairesine gidiş gelişler artık iyice canıma yetmişti. Posta kutusunda sarı kâğıda yazılı mektuplar, bugün saat onla on bir arası lütfen bizi arayıp dün saat on ikiye çeyrek kala bir görevli sizi evinizde boşu boşuna ararken nerede olduğunuzu açıklar mısınız. Açıklama; eğer bütün gün hiçbir şey yapmadan evde oturup beklersem kültürel alanda asla iş bulamam. Gelen yanıt; kurallara uymak ve evde kalmak zorundayım ki kaçak çalışmadığım ya da bana bakabilecek durumda bir adamla beraber yaşamadığım denetlenebilsin. Willem'in burslu geçiniyor olması bir şans. Bir keresinde sosyal yardım çekimi gecikmeli olarak bozdurmak istediğimde memurla kavga ediyoruz ve parayı alana kadar günün dörtte üçünü cezalı olarak beklemekle geçiriyorum. İş ve işçi bulma kurumundaki memura her ay nerelere başvurduğumu iletmekle yükümlüyüm. Kültürel alanda her işe uygun olmadığımı, yapacağım işin politik bir yönü de olması gerektiğini gereksiz kuşkulara yer vermeyecek bir dille anlatmak zorundayım. Memur, bu kadar fazla şey istemeyin Bayan Meulenbelt, diyor, ama yine de kartımı damgalayıp dostça oğlumun nasıl olduğunu soruyor. Kurallara uymak için, zorunlu olduğum için, kabul edilmeyeceğimi umduğum, çünkü bir ay sonra işten çıkarılacağımı bildiğim yerlere yaptığım başvurular. "Toplumsal reformlar ve kilisenin çağdaş gençlik karşısında yeni görevleri arasında iletişim" kurmaya heves eden ve benim toplumsal reformları temsil edebileceğimin düşünüldüğü bir Katolik tartışma merkezinde gençlik çalışması yapmak üzere beni işe almak istediklerini duyunca dehşete kapılıyorum. Marksist jargonu üzerine basa basa kullanınca tedirgin olup daha yumuşak başlı bir tipi işe alıyorlar.

Sonra, sanki benim için yaratılmış gibi görünen bir iş. Eylem grupları ve politikayla ilgilenmeye başlayan, ama nereden başlayacaklarını bilemeyen gençler için herkese açık bir merkez. Bir zamanlar benim de geçirmiş olduğum bir süreç. İşçi sınıfıyla bağı

olmayan eylem gruplarıyla çalışmanın politik bir önemi var mı, diye soruyor yoldaşlarım. Onlara başlangıçta dikkatli olmamız gerektiğini ve eğer merkez açılırsa bir Marksist eğitim kursu düzenleyebileceğimizi anlatıyorum. Ben de eskiden eylem gruplarında çalışmış olduğum ve beni altkültür karmaşası içindeki aklı başında insanlardan biri olarak gören Paradiso yönetimi vasıtasıyla belediye meclisiyle iyi ilişkilerim olduğu için işe kabul ediliyorum. Henüz pazarlık içinde olan yeni yöneticilerim bu projenin belediyeden ek bütçeler almak için iyi olduğunu düşünüyorlar.

Yorucu bir rutin. Haftada beş gün merkezdeyim. Bazen akşamları da. Haftada iki gece yoldaşlarla. Bir akşam eğitim, bir akşam gazete katlama, çoğaltma ve sendikacılarla toplantı.

Bu arada benden ilgi bekleyen Armin. Ve yine ilgi, bakım ve hazır yemek bekleyen Willem. Neredeyse hiçbir şey pişirmeyi beceremiyor ve mutfakta öyle bir karmaşa yaratıyor ki kendim yemek hazırlamayı yeğliyorum. Giysilerini çıkardığı yerde bırakıyor. Lekelerin kendi kendilerine kaybolmasını, tozun kendiliğinden uçmasını, alışverişin kendiliğinden hallolup nevalelerin mutfakta hazır olmasını bekliyor. Onunla birlikte ailesini ziyarete gittiğimde neden böyle olduğunu anlıyorum. Onun için oradan oraya koşturan bir anne, şikâyet etseler de Williem bir şey istediğinde hizmet eden üç kız kardeş. Annesi, kız kardeşleri veya ben bulaşık yıkayıp kahve pişirirken o koltuğuna yaslanıp sigara tüttürüyor. Willem'le kavga ediyorum, annesinin onun için saçını süpürge edebileceğini, ama benim böyle bir şeye niyetim olmadığını söylüyorum. Söylene söylene elektrik süpürgesiyle odayı temizliyor. Yere atıp bıraktığı pisliklere dokunmadan çevresinden özenle dolaşıyor ve ben bir ev canavarı gibi peşinden gidip, ortalığa savurup unuttuğu gazetenin altında da toz olduğunu göstermek zorunda kalıyorum. Böyle yakınırken kendi kendimden nefret ediyorum. Ama her şeyi tek başıma yapmak zorunda kalmak da hiç tercihim değil.

KEN'de onca zaman uzak tutulduğum işçilerle ilk karşılaşmalarım. Sendika yönetimiyle toplantılar. Dehşetle eksik parmaklarına, sakatlanmış ellerine bakıyorum. Sinir iltihaplanmalarına, sırt ağrılarına ilişkin anlatılanlar kulağıma geliyor. Kartoteksleri gözden geçirdiğimizde, savaştan hemen sonra sendikaya üye olan hiç kimsenin artık çalışamadığı, hepsinin çürüğe ayrıldığını görüyoruz. Bu kadar kötü olduğunu bilmiyordum. Sağlık yönetmeliklerine uyulmayan bir dökümhanedeki eyleme katılıyoruz, işçiler her gün zehirli dumanların içinde çalışıyorlar. Mide bulantısına ve bunun ağızlarında bıraktığı yapışkan tada karşı önlem olarak günde bir şişe süt hakları var. Dumanın gerçekten zehirli olup olmadığını saptamak için bir kimyager gönderiyoruz. Zehirli olduğu ortaya çıkınca bildiriler hazırlıyoruz. Bildirileri grubumuzun üyeleri dağıtıyor, çünkü işten çıkarılma olasılığı bulunan metalciler kadar rizikoya sokmuyor bu bizi. Eylem başarılı oluyor, dumanı çekecek filtreler yerleştiriliyor. İlk küçük zafer. Sendika yeni üyeler kazanıyor. Bizimle birlikte cephe değiştirenlerin arasında en yaşlısı ve kendisi de bir zamanlar işçilik yapmış olan eski bir KEN üyesi sendika yönetimine giriyor.

Bir erkekler dünyası. Sendikadaki öğrenci grubunda tek kadın benim. Katılmama izin verildiği için seviniyorum. Sendikadaki erkeklerle işim kolay değil. Bana Anja demelerini rica ettiğim halde bu isteğimi ciddiye almadıkları için yine de genç bayan diye hitap ediyorlar. Genç işçiler için eğitim merkezinde çalıştığım zamanlardan tanıdığım aynı çifte anlamlı tepkiler. Cins ve sınıf ayrımları karmakarışık. Üniversiteli Willem'in kız arkadaşı. Kendisi de üniversite bitirmiş, diksiyonu iyi bir kadın olarak aralarında bulunmamdan dolayı kendilerinde duydukları güvensizlik ve eksiklik duygusundan kaynaklanan hınzı örten hassas nezaket tabakası. Eğer başka bir ortamda karşılaşsak büyük bir ihtimalle, hey çocuklar şuna bir binelim mi, ya da hey, küçük, memelerine bir el atabilir miyim, demekte bir sakınca görmeyecekleri hafifmeşrep bir karı olacaktım onlar için. Willem'e göz kırpmalar, cinsel dokundurmalar. Sonra bunları nasıl karşıladığımı görmek için

bana yöneltilen meraklı ve temkinli bakışlar. Ben pişirmeyi reddettiğim için kahve pişiren ve bana da getiren Kees'in takılmaları, iyi ki karım görmüyor, yoksa bu işi her akşam yapmak zorunda kalırdım. Ama senin için sadece bir kerelik yapıyorum. Eğitim çalışması yaptığımız akşamlarda elimden geleni yapmak için dehşetli çaba gösteriyorum. Programa aldığımız kitabı zamansızlıktan okuyamadığımda utanıyorum. Diğerleri, yalnızca aktif işçilerle mi çalışacağız yoksa aktif olmayanlarla da çalışmalı mıyız sorusu üzerinde gecenin birinde hâlâ hararetle tartışırken ben ayakta uyuyorum. Henno'nun evinde toplandığımızda kız arkadaşı bize katılmıyor, mutfakta ya da yatak odasında oturuyor. Kahve mi yoksa çay mı içmek istediğimizi soruyor. Henno, ikisi de, diyor, hem sonrası için köşeden bira da alıver. Kendimi başka bir türe dahilmiş gibi hissediyorum, daha akıllıyım, ben buraya dahil olabiliyorum, Henno'nun kız arkadaşı olamıyor.

Willem, o da katılmak istemez mi, diye soruyor. Yoo, diyor Henno, bunlar ona göre değil. Ona dokunmayın, böylesi daha iyi.

Biralarken frijit kadınlar üzerine espriler. Erkeklerden biri beraber olduğu kız için, karı odun gibi, diyor, yapılacak hiçbir şey yok. Diğeri, bir kız arkadaşından, kendisini rahat bırakmadığı, ona her şeyin bittiğini açıkça anlattığı halde hâlâ kendisini beklediği için yakınıyor. Kızın isterik olduğunu söylüyor: Ben bir şey demiyorum, onlardan biri gibi davranıyorum. Hiçbir kadının frijit olduğuna inanmadığımı söylemiyorum. Üzerinde konuşmamayı yeğlediğim bir konu. Willem yeni konumundan hoşnut, kız arkadaşı olan bir erkek.

Yatakta benden uzaklaşıp kenara devrilirken, iyiydi değil mi, diye homurdanıyor. Beni hâlâ seviyor musun? Gövdesinin altında nasıl ezildiğimden, bir kez bile kıpırdanamadığımdan, sadece altında kaldığımdan söz etmeye cesaret edemiyorum. Orgazmın yakınından dahi geçmediğimi, yaptığının benim için giderek tutuklaşan mekanik bir eziyetten başka bir şey olmadığını söylemeye cesaretim yok. Onu kıramayacak kadar tatlı buluyorum ve içinde saklı tuttuğunu hissettiğim saldırganlıktan korkuyorum. Egosu bir Noel ağacı süsü kadar kırılgan.

Başlangıçta, henüz çok duyarlı olduğum sıralarda, onunla sevişmenin harika olup olmadığına aldırmadığım zamanlarda, daha birbirimize alışmamız gerek diye düşünüyordum. Onun için sevişiyordum ve bundan hoşnuttum. Ama bu gidiş bir kere oturduktan sonra hakkında konuşmak ve hiçbir zaman iyi olmadığını söylemek daha da zorlaştı. Ve bu durumun değişeceğine ilişkin bir umudum da kalmadı. Ne söylemem gerekiyor? Sadece penisiyle sevişmemesini mi? Benim sadece bir am değil bütün bir beden olduğumu mu? Fincanını neredeyse kıracakmış gibi kavradığını, aşırı kalın sigaralar sardığını ve suskunlaştığını izliyorum. Dokunacağı yer burada ama elleri öbür tarafta. Çok duyarsız ve parmak uçlarından elektrik taşmıyor, dudakları enseme dokunduğunda titremiyorum, *eğer* dudakları enseme değerse tabii. Onun yaşama biçimi bu. Nasıl sevişeceğini ben öğretemem ona.

Ah Shaun.

Shaun'u, Michael'i, yaşadığım tüm erotik dalgaların bileşimi olarak kafamda canlandırdığım yabancı erkekleri düşlüyorum. Bedenimi ateşlere veren tembel heykeltıraş Bob'u, onunla bedenlerimizin sunabileceği tüm kokulara ve tatlara dalışımızı düşlüyorum. Tüm bedeniyle yaşayan, dudaklarımla bacakları ve karnı arasındaki duyarlı geçiş bölgesinde keşif gezilerine çıktığımda kediler gibi mırıldanan Bob, yanağıma kaskatı bir şey dayandığında ikimiz de gülmekten kendimizi alamıyoruz. Yaratık tekrar içeri girmek istiyor, diyor, biz birbirimizin içinde yüzerken, birbirimizle dalgalanır, birbirimizi avutur ve sonra yüksek sesle doyuma varırken, neredeyse can yakıcı bir tat. Bedenimi unutmuş gibiyim, bedenim sanki sadece duyarlılıktan, titreşimlerden, kokulardan, tenimin okşanmasından oluşuyor. Anne olmuş bedenimden, Armin'i emzirmiş olan göğüslerimden duyduğum utancı unutuyorum. Öğrenci grubumuzdan bir tip, bir kadından sarkık memeli kız diye söz ettiğinde, utanç yeniden yükseliyor.

Ne düşünüyorsun, diye soruyor Willem. Ah, hiçbir şey, diyorum. Yalan söylediğim için utanıyorum.

Sendikada sorunlar. Bizim gruptan yönetime seçilen adamın tekrar KEN'e üye olduğu ortaya çıkıyor. Son zamanlarda zaten bir tuhaftı. Yine eski jargonu kullanmaya başlamıştı. KEN'in onu ya sendikayı ele geçirmek ya da dağıtmakla görevlendirdiğini öğreniyoruz. Ya KEN'den ayrılmasını ya da en azından KEN'e katıldığını sendikaya açıklamasını istiyoruz. O ise bizim tekrar KEN'e üye olmamızı ve merkez komitenin vereceği görevlere uymamızı istiyor. Karşı çıkıyoruz. Hararetli tartışmalar, sendikadaki çalışmamız aksıyor. KEN'e olan eski bağlılığımız, sendikadakileri haberleri olmadan çizilen bu stratejiden haberdar etmekten alıkoyuyor bizi. Ama KEN'in yönetimdeki adamı sendikayı ele geçirme hazırlıklarına girişip de, KEN merkezinden verilen görevleri yapmaktan kaçınmaya devam etmemiz halinde bizi de sendikadan atacağını söyleyince artık bardak taşıyor. İşçileri Marksist anlayışa kazandırmak için arkalarından dolaplar çevirmenin geçerli bir yöntem olduğuna inanmıyoruz. Benjamin, sendika yönetimindekilerden biriyle konuşup ona durumu anlatıyor. KEN üyesi öfkeden deliye dönüyor. Sağdaki güçlerin ekmeğine yağ sürdüğümüzü haykırıyor. Benjamin, sendika bürosuna gittiğinde onu bir merdivenlerden aşağı atmadıkları kalıyor. KEN üyesi, eğer bu kapıdan bir daha adımınızı atarsanız kemiklerinizi kırarım, diye bağırıyor ve bunu yapacak durumda olduğunu görüyoruz.

KEN üyesi sendika yönetiminden atılıyor, her şey ortaya çıkınca bizim bütün grup dağılıyor. Sendikadakilerin öğrencilerin saçma sapan kavgalarıyla geçirecek zamanları yok, gerçekten de yapacak başka şeyleri var. Sendikadan atılan KEN üyesinin bizim gruptan birini pataklamak için kapısına dayandığını duyduğumuzda Willem'le birlikte birkaç hafta bir öğrenci evinde saklanıyoruz. Bir süre ortalıkta görünmemeyi yeğliyoruz. Grup çalışmasını sürdürüyor, ama artık pratik iş yapma olanağı azaldığından eski coşku yok. Gramsci'yi, Gorz'u, *Kapital*'in bölümlerini okuyoruz. Devrim stratejileri üzerine tartışıyoruz. Sendika, grubun geri dönmesini ve gazetenin çıkarılmasında yardım etmesini istemeye istemeye kabul ettiğinde Willem'le benim aram artık pek iyi değil.

Shaun bir arkadaşını göndermiş. Günün birinde habersiz kapıya dayanıyor. Kısa boylu, esmer, bol kıllı. Willem'le ilk bakışta birbirlerinden nefret ediyorlar. Willem benim bütün o yabancı kuşlarla dolu kötü geçmişime ait hiçbir şey bilmek istemiyor.

John yasemin çayı içerek kedim Miepie'yi okşuyor. Kedi keyifle mırıldayarak sırtüstü yatıp başını arkaya atıyor, gözlerini kapatıp okşanmanın tadını çıkarıyor, patileri zevkten geriliyor. Karnımdaki hayvan eşinip inliyor. Ben de okşanmak istiyorum.

Ama John birkaç gün sonra, benim için çok şey hissettiğini hiçbir şey yapmadan duramayacak hale geldiğini, eğer ona gitmezsem kenti terk edeceğini söylediğinde beraber olmayı kabul etmiyorum. Ardından, bendeki gerilimi hisseden ve kıskanan Willem'le şiddetli bir kavgaya tutuşuyoruz. Ev işleri yüzünden belki de yüzüncü kavga, ama bu kez sorun ev işleri değil. Sanki burası senin evinmiş gibi davranıyorsun, diye bağırıyor Willem. Eğer sen de kıçını biraz daha kıpırdatsan senin de evin olur diye tıslayarak karşılık veriyorum. Willem, o halde işe girişelim bakalım, diye bağırarak benim çok sevdiğim kurutulmuş çiçeklerin durduğu vazoyu atmaya yelteniyor. Ancak cesedimi çiğnersen yaparsın, diye cıyak cıyak bağırıyorum, çiçekler giderse sen de gidersin. Willem, pekâlâ, deyip birkaç parça eşyasını toplamaya başlıyor. Ben suskun kaldıkça hareketleri gittikçe ağırlaşıyor. Daha önce belki de on kez oynadığımız bir sahne, Willem elinde bavuluyla kapıda öfkeden burnundan soluyarak ben gidiyorum diyor. Ben ağlamaya başlıyorum ve onu kalması için ikna ediyorum. Tekrar yalnız kalmaktan, Armin'e tekrar yalnız başıma bakmaktan çok korkuyorum. Willem'le ayrılırsam öğrenci grubundaki yerimi kaybetmekten de korkuyorum. Fakat bu kez ağlamıyorum. Ve Willem elinde bavuluyla çekinerek kapıda durup, eh o halde ben gideyim derken sesimi çıkarmıyorum.

John'la ilişkim bir ay devam ediyor. Tam anlamıyla bir hata, ama sonraları bu beni pek etkilemiyor, çünkü Willem'le ilişkimizi zaten daha fazla sürdüremeyecek olduğumuzu iyice görüyorum. Sürekli onun zedelenen egosunu sağaltmaya çalışan, hep kendin-

den özveride bulunan hastabakıcı ve ev kadını rolü için hiç mi hiç uygun değilim. Yalnız yaşamak ne denli çaba gerektirse de, yine de daha iyidir, diye düşünüyorum.

John bir sadist. Hem de su katılmamış. Yaşamımda karşılaştığım ilk gerçek sadist. Bir keresinde kendimizden geçerek sevişiyoruz, bir başka sefer sevişmeyi beceremediğinde hasta numarası yapıyor. Sonra bana ilk karısının fotoğraflarını gösteriyor, çırılçıplak, gözleri bağlı ve yatağa bağlanmış. John'un yüzüne bakıyorum. Eğer sen istemiyorsan yapmak zorunda değilsin, diyor. Ama sonra beni birazcık bağlayıp bağlayamayacağını soruyor, sadece bir oyunmuş. Hayır, diyorum. Birazcık vurabilir miyim, öyle hızlı değil? Hayır, diyorum. Bunun üzerine, benimle ilişkisi olduğunu duyunca salya sümük ağlayacak kadar mazoşist olan kız arkadaşına gidip ortadan kayboluyor. Yatakta ağlayan kadınlarla başarılı oluyor. Kız arkadaşından döndüğünde ben yatağın üzerinde ağlarken derhal ereksiyon haline geçtiğini görünce bunu daha iyi anlıyorum. Ama hem ağlayıp hem sevişmeme olanak yok, ayrıca güzel de bulmuyorum böyle bir şeyi. Oturup konuşuyoruz. Cinsel devrim dönemleri bana adamakıllı ders verdi. İki insan arasında geçen, ikisinin de istediği her şey iyidir. O, ancak kadınlar yatağa bağlanmışken ya da ağlarken doyuma varabiliyorsa, ben bunu reddetme hakkını nereden buluyormuşum? Üzgünüm, diyorum, rastlantı bu ya, benim hoşuma gitmiyor. Numaralarımızı birbirimize göstermek için anlaşmaya hazır bir durumda hoşuna giden ne o zaman, diye soruyor. Yoksa bir ileri bir geri yetiyor mu? Ona seksin benim için çeşitli numaralarla, pozisyonlarla, ucuz sanat gösterileriyle ilişkisi olmadığını nasıl anlatayım.
Ah, Shaun.
Michael.

Felaketlerle dolu bir kış. John'un teknesindeki kedi, benzin jeneratörünün durduğu bölmede bir kutunun içine giriyor ve dumandan zehirleniyor. Onu ancak birkaç gün sonra, kutunun içinde

uyur gibi yumulmuş ve donmuş bir halde buluyoruz. Hava soğuk, sürekli üşüyorum. Karşımızda bir yerlerde büyük bir yangın çıkıyor, ertesi gün gazetede orada iki yaşlı kadının yandığını okuyorum. Her şey ters gidiyor. Armin teknede uyumak istemediği için ağlıyor, John artık bana dokunmuyor bile, akşamları sigarasını tüttürüp, porno kitaplara bakarak kendi kendini tatmin ediyor. Bu beni tiksindiriyor, ama tiksinmeye hakkım olmadığını düşünüyorum. Akşamları koltuğa oturup onunla hiç konuşmadan kitabımı okuduğum zaman, beni yeterince seksi giyinmemekle, kollarımın uzun oluşuyla, kötü kokmakla eleştirince bunları ciddiye alıyorum. Daha sonra, bu davranışlarının nedenini, amacının beni ağlatmak olduğunu, çünkü ancak böyle uyarıldığını anlıyorum.

Çekip gidiyorum. Kendi odama dönüyorum. Odayı tamamen değiştiriyorum, mavi ve yeşil ne varsa hepsini atıyorum. Koyu kahverengi duvarlar, koyu kahverengi saman minderler. Masanın üstünde uyumaktansa yatağın üzerinde yemek yemenin daha kolay olduğuna karar verdikten sonra dar yatağı ve masayı atıyorum. İki kişilik bir yer atağı alıyorum, bir de koyu kahverengi yatak örtüsü. Bütün bu değişiklikten sonra oda şimdi daha büyük. Sadece koyu kahverenginin hâkim olduğu bir mekân, kitaplar ve yatak. Parlak renkli bir Çin afişi. Koyu kahverengi bir küp üzerinde gökkuşağı renkli birkaç ıvır zıvır. Daha önce Shaun'la birlikte sürdüğümüz eflatun badananın üzerinden kahverengiye boyadığım verandada bitkiler. İçine sığınabileceğim bir mağara. Felaketlerle dolu bir kış karşısında sırtımı sağlama alıyorum.

Beklediğim şey oldu: Artık Willem'le beraber olmadığım için öğrenci grubu içindeki durumum giderek zorlaşıyor. Benjamin şatafatlı bir nutuk çekiyor. Bana bir şans tanıyacaklarını, ama bir süre sonra gruptan çekilenlerinin çoğunlukla kadın olduğunu deneyimlerinden bildiğini söylüyor. Olağanüstü çaba göstermeyi kafama koyuyorum, ama pek başaramıyorum. İşyerinde yönetimle ilk sorunlar ortaya çıkıyor. Akşamları bitmek tükenmek bilmeyen toplantılar. Öğrenci grubuyla bir işim olduğu için gidemediğim zaman iş arkadaşlarım ve yönetim bozuluyor. Eğer iş toplantısına

gidersem bu sefer yoldaşlardan eleştiri geliyor, bak işte, senin zaten fazla istekli olmadığını biliyorduk. Bu arada Armin okulda başına iş açıyor, öğretmenine boktan karı, diye küfrediyor. Bir keresinde öğle teneffüsünde gittiği kreş için form doldurmayı unutuyorum. Bana Armin'i artık kreşe kabul edemeyeceklerini, öğle teneffüslerinde eve gitmesi gerektiğini bildiren bir mektup gönderiyorlar. Öfkeyle telefon açıp niyetlerinin ne olduğunu soruyorum. İstifa edip yardımlarla geçinmemi mi, yoksa Armin'in her gün kapının önünde kalmasını mı istiyorlar. Bayan Meulenbelt, diyor okul müdürü, bunlar insanın yaşam biçimindeki belli değişimlerin sonuçlarıdır, hattın öbür ucunda asık suratını görür gibi oluyorum.

Neredeyse hiçbir şey yapamıyorum artık. Tükenmiş ve yorgunum. Durmadan hastalanıyorum. Grip olduğuma artık kimse inanmıyor, çünkü en fazla bir gün yatakta kalabiliyorum, sonra sürüklenerek ayağa kalkıyorum. İş arkadaşlarım telefon açıp bazı sorunları aktardıklarında sadece kafamın içinde evirip çevirmekten başka bir şey yapmıyorum. Armin'in iyi beslenmesi gerek, alışveriş yapmak zorundayım. Öğrenci grubuyla konuşuyorum. Artık yetişemediğimi söylüyorum. Bir süre sendika çalışmasına katılmayıp sadece eğitim grubuna devam etsem olur mu? Benjamin, önerimi asık suratla karşılıyor ve grubun bu konuda bir ilke tartışması yapması gerektiğini söylüyor. İşyerine geliyorlar. Gerekçelerim hakkında beni sorguya çekiyorlar. Onlara hem Armin'e bakıp, hem tam gün çalışıp, hem de gruptaki çalışmayı sürdüremeyeceğimi anlatıyorum. Eh, diyor, Benjamin, bu bir öncelikler sorunu, öyle değil mi. Öyle görülüyor ki işine öncelik tanıyorsun. Ve merkeze sadece, işçi sınıfıyla doğrudan bağı olmayan eylem gruplarının geldiğini tartışmaya girişiyor. Kendimi son anda tartışmaya kapılmaktan alıkoyup, eylem gruplarından ne beklediğimi açıklamaya çalışıyorum. Marksizm'i nasıl benimsediğimi aklımdan geçiriyorum. Bir günde marksist olup çıkmıyor insan. Gruptakiler arasında bir tek benim çalışarak para kazandığımı, diğerleri gibi burslardan ya da ailemin verdiği parayla geçinmediğimi ve Armin'e bakmak zo-

runda olduğum için politik etkinliği işe tercih etme şansım olmadığını düşünüyorum. Ve bana yalnızca erkek arkadaşı grupta olduğu için çalışmalara katılan, ama iş yapmaya geldiğinde parmağını kıpırdatmayacak kadar ahmak ve şımarık bir burjuva keçisi olarak baktıklarını görüyorum yine. Yoldaşlar eğitime devam edip edemeyeceğim konusunda karar almadan önçe kendim ayrıldığımı bildiriyorum. Benjamin, aslında ilke tartışması yapılmadan olmaz ama, diyor, biz zaten bunu hesaba katmıştık.

Merkezdeki işim zor ve karmaşık da olsa hoşuma gidiyor. Elimizde yalnızca lokalin yenilenmesine yetecek kadar para var, ek bütçeler hâlâ tartışılıyor. Kazanç sağlamak gerekiyor, ama kendileri zaten para sıkıntısı içinde bulunan eylem gruplarıyla çalışırken nereden para bulacaksın? Başkan, kira isteyin, diyor. O zaman herkes ortadan kaybolur, diyoruz. Filmler gösterin, giriş parasını artırın. Bu durumda bile en fazla projeyi sürdürecek kadar kazanç sağlayabiliriz. O halde lokalden kazanmalısınız, diyor başkan ve biz, merkeze çekmeyi hiç hedeflemediğimiz, durmadan bira içip kafayı çeken tipleri gözümüzün önünde görür gibi oluyoruz.

Feminist eylem grubu Dolle Mina, hareket noktası olarak bizim merkezi alıyor. Kürtaj, Angela Davis. Onlarla birlikte koşuşturuyorum. Üye olmayı düşünüyorum, ama sonra vazgeçiyorum. Niye olmayım ki. Kadınların çığlık çığlığa bağırdığı büyük toplantılar, bu beni çekmiyor. Sınıf mücadelesi daha önemli, Dolle Mina'da da bunu söylüyorlar ve ben de aynı düşüncedeyim. Ben zaten Marksist'im ve aslolanın sınıf mücadelesi olduğunu dinlemek için yeniden çocuk bahçesine dönmeye ihtiyacım yok. Kürtaj, harika, Angela Davis de iyi, ama bunlar için kadın kitlelerini toplamak gerçekten gerekli mi?

Eylem grubu önderlerinden biri, saat beş oldu canım, diyor, eve gitmem gerek, kocam yemek bekler. Aşmış olduğumu düşündüğüm sorunlar. Ev kadınlığından kurtuldum. Eşit olma konusunda bir sorunum yok. Özgürüm, bağımsızım ve bir işim var. (Ve mutsuzum, ama bunun eşit konuma gelmekle ne ilgisi var?)

Üniversite sırasında Betty Friedan'ı okumuştum. Heyecan ve-

rici. İsimsiz hastalık, ev kadını geçmişimden tanıdık. Geçmiş. Bitirme sınavını yapan doçent, sıcak avucunu dizime dayayıp, Bayan Meulenbelt, diyor, erkek ve kadın arasında bir fark var yine de değil mi? Teselli niyetine, a tabii elbette, diyorum. Yoksa ne kadar sıkıcı olurdu, değil mi deyip bana bitirme notu olarak kıyak tarafından bir iki veriyor.

Eylem merkezi neredeyse faaliyete geçmek üzereyken hiç beklenmedik biçimde benim ve diğer arkadaşların işine apar topar son veriyorlar. Mali konularda işletme hatası, diyor başkan, ticari açıdan iyi iş yapamamışız. Şaşkınlık içinde, eylem gruplarından kazanç sağlamayı nasıl umdunuz, diye soruyorum, ama belli ki sorun bu değil. Belediye yönetimiyle Paradiso zamanından iyi ilişkilerim olduğu için işe alınmış olduğum şeklinde söylentiler kulağıma geliyor. Ve aslında projeye hiçbir katkısı olmayan, bu yüzden kendisini ciddiye almadığım için de benden nefret eden başkan, zaten belediyeden gelecek ek bütçe garanti edilir edilmez beni kapı dışarı etmeyi ve yerime kafasının dikine gitmeyen daha yumuşak bir tipi getirmeyi çoktandır kafasına koymuş. Ertesi gün eşyalarımı toplamak için büroya gittiğimde duvara astığım Marks afişi yırtılmış bile, işten çıkarılmaya itiraz ediyoruz, başvurduğumuz bilmemkaçıncı merci haksız yere işten çıkarıldığımıza, aslında işletme hatası yapılmadığına karar verdiğinde bütçeler kesilmiş ve merkez iflas durumunda.

Yine kahrederek resmi daireler arasında dolaşmaya başlıyorum. Sigorta, sosyal yardım dairesi. İş ve işçi bulma kurumunda benim dosyama bakan eski memurun kapısını tekrar çalıyorum. İşten çıkarılmam konusunda yönetimin haksız olduğu ancak merkez kapandıktan beş ay sonra karara bağlandığı ve şimdi bu beş aylık gelir açığından kimse sorumlu olmadığı için örneği olmayan bir durum bizimki. Sosyal yardım dairesinde, ama bu olmaz ki, diye bağırıyorum. Herkesin yardım alma hakkı vardır, herkesin yaşamını sürdürebilmesi gerek.

Bayan Meulenbelt, diyor memur gayet kuru bir biçimde, görülüyor ki siz bunu başarmışsınız.

Gordes 7

Yeni bir defter, temiz, taze kokuyor, sarı kaplı. Kitap büyüyor. Sözcükler artık güvenle akıyor. Geceleri uyanıyorum, bölümler noktasına virgülüne kadar içimden yuvarlanıyor. Sanki benden bağımsız gelişiyor, ben aracıyım. Doğruca beynime bağlanabilecek bir kayıt aleti olmayışı yazık, o zaman gölgede bir masa ile kalem ve defter aramak için tembel bedenimi güneşin altında sürüklemek zorunda kalmazdım. Durmadan mürekkebi biten dolmakalemle de uğraşmazdım.

Daha doldurulması gereken büyük, beyaz boşluklar var: Ton, Anna, özdeneyim grubu, sol gruplar. Zor değil, ama çok iş. Bir genel bölümleme yapıyorum, başlıkları kabaca bölümlere ayırıyorum ve korkuyorum. Çok fazla. Bazı şeyleri atmalı mıyım, atabilir miyim? Hepsini kitaba almam gerektiği hissine kapılıyorum. Gelecek yıl böyle bir kitap daha yazamam. Otuz yıl sonra belki. Ama içlerinden sıyrılıp yeniden boy attığım onca ilişki, işyeri, komün, arkadaş çevresi varken, kısaltmak zorunda kalacağım.

Hans düşünüp duruyor. Daha yazması gereken mektuplar var. Okulu bitirmek zorunda. Şimdiden işyerini, tatilden sonraki ilk günü, birlikte katılacağımız işyeri seminerini düşünüyor. Birlikte yaşayan iki insan olarak orada bulunmak sana tuhaf gelmiyor mu, diye soruyor. Niye? Bu aklıma hiç gelmedi ki. İkimizi bir çift olarak görmüyorum. İşimi kendi yöntemlerimle biçimlendiriyorum. Ben kendi sorunlarım için uğraşmak istiyorum, orada senin yarın olarak bulunmak değil.

Ama diğerleri bizi bir çift olarak görüyor. Hans ve Anja da geliyor mu, diye soruyorlar. Bir yere yalnız gittiğimde, Hans'ın nerede olduğu soruluyor. Şunu nasıl buluyorsunuz. Hans bazen tuzağa düşüyor. BİZ yaparız, ya da BİZ hafta sonu uğrarız, diye yanıtlıyor. Birbirimize kaynadık. İç içe geçiş gerçekleşti, biz artık dört ayaklı hantal bir hayvanız. Karıkoca.

Evli bir çiftin yarısı olmak istemiyorum. Yaşamımı bir başkasına göre planlamak istemiyorum. Eğer onun yatağında yatmak istemiyorsam bunun hesabını vermek zorunda kalmak istemiyorum. Bir evliliğin öldürücü kabullenilmişliği ve ileri ilişkilerde bile bunun öykünmesi. Beni Hans'ın durumundan sorumlu kılan kurşun gibi ağır heteroseksüel normlar.

İki aylık beraberlikten sonra, bir gün iş çıkışında Joyce ve Selma'yla bir şeyler içmeye gittiğimizde telefon edip onu da çağırmak içimden gelmediği ve gece onda kalmak istemediğim için kendimi suçlu hissediyorum. Onda kalmak için neden göstermeme gerek olmadığı, ama kalmadığım zaman neden göstermeme gerektiği gibi bir karar hangi noktada alındı? Ki onunla birlikte oturmamak için bilinçli bir karara varmıştım. Eşyalarınız aynı evde durduğu, plaklarınızı, kitaplarınızı birlikte aldığınız, mektuplarınız aynı adrese geldiği için birlikte kalmak zorunluluğu olmamalı, kabullenilmişlikler olmamalı.

Sanırım fazla tembelim. İşten sonra Hans'a gitmek, başka insanlarla birlikte yaşadığı komün evinde yemeğimi yemek, televizyonun karşısında pineklemek, gece orada kalmak kolayıma geliyor. Kahvaltı bulaşığının daha toplanmamış yatağın üzerinde durduğu, kaloriferin yanmadığı Noodermark'daki evimize gitmek zorunda olmamak Armin için harika bir olay. Evde yerlerin elektrikli süpürgeyle temizlenmesi gerekiyor. Armin'in odası bir domuz ağılı gibi. Kendimi evde hissetmem, yuvamı yeniden kurmam bir saatimi alıyor. Kendimi kolayca Hans'ın evindeki gündelik akışa bırakıyorum. Hans kahvaltımı yatağa getiriyor, kızarmış ekmek, çay, az pişmiş bir yumurta ve portakal suyu. Daha nasıl olduğunu anlamadan kendimi yine bir evlilik ilişkisi içinde buluyorum. Eve gitmediğim zaman hesap veriyorum. Kendi odamda birkaç gün geçirmek için özürler bulmam gerekiyor. Böyle olacağını düşünmemiştim.

Eski iş arkadaşım Ed beni bir müttefik olarak görüyor. Çünkü ben

de onun gibi evlenmek, biriyle birlikte oturmak, bir çiftin yarısı olmak istemiyorum. Ed'in ikimizi böyle benzeştirmesi bana güven vermiyor. Onun duygulardan korktuğunu, bir kadınla dörtbeş kere görüştükten sonra bağlanma korkusuna kapıldığını görüyorum. Bu şemayı bütün sevgililerimden tanıyorum. Korkan, zorlandıklarında hemen kaçan eski sevgililerimden dolayı çok bildik bir tavır. Ed'in eski kız arkadaşlarından biri, öylesine çok çeşitlemesini duyduğum aynı hüzünlü hikâyeyi anlatıyor. Birlikte gezmek, birlikte yatıp kalkmak, ama üzerinde konuşmamak. Herhangi bir randevu vermemek, kendi işine geldiğinde uğramak. En önemlisi hiçbir vaatde bulunmamak, hiçbir söz vermemek. Günün birinde kız ona yanında ne aradığını, niye geldiğini sorduğunda Ed, kıvırttırıp, ağzının içinde bir şeyler geveleyerek duruma bir ad vermekten kaçınıyor. Kız, gecenin ikisinde evine gelemeyeceğini ve hiçbir şey söylemeden yatağına giremeyeceğini, beklememesini söylüyor. Beyefendinin aklına gelip de ortaya çıkana kadar onca zaman beklemekten hoşlanmadığını, kendisinin de inisiyatif kullanmak, onunla birlikte bir hafta sonu planlamak ve söz verdiğinde geleceğine güvenmek istediğini söylüyor. Ed homurdanıyor, her şeyi plana bağlamanın, birdenbire herşeye kural getirmenin bir yararı olmayacağı gibisinden bir şeyler geveliyor. Patırtı çıkartmak zorunda mıydın, diyor. Gelecek hafta sonu birlikte dışarı çıkmaya söz veriyor ve ancak cumartesi gecesi saat birde gelerek meyhanede sohbetin biraz fazla uzadığını, ertesi sabah da çayırlık bir yere gidebileceklerini söylüyor. Kız, defol karşımdan, diyor, böyle sözleşmemiştik. Merdivenleri yuvarlana yuvarlana inip kapıyı arkasından çarparken bu kadınlar, diye söyleniyor. Her zaman insanı bağlamaya çalışırlar, her zaman bir şey beklerler, niçin sadece hoş bir şey olarak sürdürülmez ki bu. Ve sokağa çıktığında rahat bir nefes alıyor. Paçayı kurtarmıştır. Haydi bir sonraki yatağa. Yazık oldu, fıstık gibi kadındı. Ed hiçbir zaman çılgınlığı, tutkunluğu, karnında kelebekleri yaşayamayacak. O an en önemli şeyin birbirine dokunmak olduğunu, eğer biriyle berabersen saniye gibi akıp giden saatleri, anlamını yitiren zamanı, eğer gözün saatte bekliyorsan yıl gibi uzayan on dakikalar yaşayamayacak. Çılgınlık. Bu çılgınlığı ikide bir yaşamam şart değil, çünkü

bir kez içine düştüm mü ne çalışabiliyorum, ne yiyebiliyorum, ne uyuyabiliyorum. Bu çılgınlığı hiç yaşamazsam da renksizleşirim, tek boyuta inerim. Bir duygular seli, içinde boğulmaktan korkuyorum. Yeterince nedenim var bunun için. Ama ben, Ed'in bileklerine kadar suya girip havuzun kenarında duran ve derinden korkan kız arkadaşları gibi olmayacağım. Korku anlaşılır bir şey, ama Ed'in birlikte olacağı kadınlara dahil değilim.

Yazdıklarımı okuduktan sonra, güzel, Meulenbelt, güzel de, diyorum kendi kendime. İyi ama bunlardan ortaya ne çıkaracaksın?

Sonsuz bir çetrefil ilişkiler akıntısı. Hepsi kitaba sığmıyor bile. Bazı insanları atladığımı fark ediyorum. Hans'a yakınıyorum. Sevgililerime yer yok. Otuz kadar hepsi. Düşün, her birine ortalama beş-altı sayfa ayırsam yüz elli sayfadan fazla eder ve sadece erkeklerden söz etmiş olurum. Daha sıra kendime gelmedi bile. Bir dizin yap, diyor Hans. Kitabın arkasına eklersin. Birkaçını atarım olur biter, diyorum elimdeki gücün keyfini çıkararak. Onları daha şimdiden, kitapçılarda koşturur haklarında ne yazdığımı bulmaya çalışırken görür gibi oluyorum. Ve hiçbir şey yok. Ha!

Bir kuşku krizine giriyorum. Bütün bunlar nereye varacak. Sanki bütün yaşamımı düzüşerek ve ağlayarak geçiriyormuşum gibi. Bir özet mi yapmalı? Bu, adlarını birbirine karıştırdığı için, hâlâ yaşamımdaki erkeklerin bir listesini çıkarmam gerektiğini düşünen Hans'dan başka kimi ilgilendirir. Eleştirmenlerimin yine tantana ettiğini duyuyorum. Kendine acımanın bir özeti. Psikoterapistlerin notlar düştüğünü görüyorum. Promisküite. Yüzeysel ilişkiler. Davranış biçimlerinin kaçınılmaz tekrarı. Uzun süreli ilişkiler kuramama durumu.

Shaun, bunların doğru olmadığını söyle onlara. Hans, ben yüzeysel miyim? Ama Hans tabii ki hayır diyecek. Ve Shaun çok uzaklarda, kariyer yapma yolunda şişmanlamış bir yönetmen. Ben ona Marksizm'i ve feminizmi benimsediğimi yazarken, Shaun liberalist olduğundan söz ediyor. Beni hâlâ sevdiğini yazıyor, ama artık uzun zamanden beri benimle bir ilgisi yok, korumak istediği sadece bir düş, bir Avrupa düşü, bir gençlik düşü, bir yerlerde hâlâ

onun için var olduğum duygusu. Son mektubuna yanıt vermedim. Düşleri ortalıktan kaldırıyorum artık.

Şişkocuğum, diyor Hans, gel yüzelim.

Beyaz atlı prens

Geçimimi sağlayamayacağım korkusu nöbet halini aldı. Artık bir daha asla iş bulamayacağımı sanıyorum. Çalışma yaşamımda iki işten çıkarılma sicilime işlenmiş, Amsterdam'da sosyal işlerde çalışanlar bir klan gibi, herkes herkesi tanıyor. Artık iş bulamam. Kendimi sonsuza değin işsizlik parasına ve sosyal yardıma mahkûm olmuş gibi görüyorum. Haftada bir gelen sosyal yardım çekleriyle, kontrolden ötürü evde beklemelerle, iş ve işçi bulma kurumunun kartıma vurduğu damgalarla, ne kabul edileceğim ne de çalışmak istediğim yerlere yazılan başvurularla dolu minimumda sürdürülen bir yaşam.

Kahverengi mağarama çekiliyorum. Yeniden işsizlik parası bağlanana kadar gerçek bir gelir yerine ödünç parayla geçinmeyi öğreniyorum yeniden. Geçim korkusu. Yaşamım sallantılı bir zeminde duruyor. İşsizim, dahil olduğum politik bir grup yok. Eski iş arkadaşlarımdan ikisi de öğrenimlerine devam ediyorlar, ilişkileri var. Niçin yaşadığımı artık bilemiyorum. Olup bitenleri anlayamıyorum. Gerçekten de kalın kafalı mıyım ben? Daha diplomatik olmayı, çenemi tutmayı, benden bekleneni yapmayı beceremiyor muyum? Bir süre daha, artık buluşma yerleri olan toplantı merkezini de ellerinden kaçırmış bulunan eylem gruplarına takılıyorum. Ama coşkum kalmadı. Yeniden baştan başlamak. Hepsi de aşırı çocuksu oldukları izlenimi bırakıyor, ne çocuk yetiştirmek zorundalar, ne de geçimlerini sağlayamama korkusu içindeler. Ya burs alıyorlar, ya aileleri yardım ediyor ya da yarı asalak yaşamaya fit oluyorlar. Sonrasını düşünmüyorlar, çünkü sonrasında nasılsa her şey yoluna girecek. Kendimi yaşlanmış hissediyorum, daha şimdiden sonrayı yaşıyorum, gelecekte kendim için bir açılım göremiyorum. Bir ilişkiyi güvence altına alabilen insanları kıskanıyorum.

Bir akşam yine Bahasj'la otururken ona yakındığımda, sıkıntı uç noktaya gelmişse kurtuluş da yakındır, diyor. Bir daha asla olmayacak, diyorum karamsarca. Oysa geçmişim göz önüne alındığında karşıma hoşuma gidecek bir erkeğin çıkmayacak olması istatistik açıdan pek de olası değil. Ama evli olmayan, yurt dışında oturmayan, sağ görüşlü olmayan ayrıca hoşuma gidecek çekici biri? Bütün piyasa koşulları aleyhimize Bahasj, diyorum. Bütün erkekler kendilerinden genç kadınları arıyor. Otuzuna yaklaşmış kadınlarla birlikte olmak isteyen bütün hoş erkekler de ya evli oluyorlar ya da bir kadınla birlikte yaşıyorlar. Eğer buna rağmen bizim gibileri isterlerse, yalnızca eğlencelik bir yedek ilişki olarak ve çok şey istemeye başladığımızda hemen başlarından atıvermek koşuluyla isterler. Eğer evli değillerse, bizi en kısa yoldan evcil bir hayvan olacak şekilde eğitmeye bakarlar. Ya da duygularını yaşamayı bilemeyen beceriksiz tipler olurlar, bir ay sonra kafanı kalın bir duvara çarptığını anlarsın. Harika seçenekler var karşımızda, yanaklarımda alkolün çözdüğü iri gözyaşı damlaları zırlıyorum. Lanet olsun.

Ama sıkıntı uç noktaya geldiğinde kurtuluş da yakındır ve sanki arka planda kemanların göründüğü bir reklam spotundaymış gibi David ortaya çıkıyor. İş arkadaşlarımdan birinin tanıdığı, işten atıldıktan sonra itiraz başvurularımızı formüle etmekten, yeni taktikler düşünmekten kafalarımız iyice karışıp da merkezle uğraşmaktan vazgeçerek işten çıkarılmayı kabul edecek hale geldiğimizde onu yardıma çağırıyorlar. David geliyor ve bize yardım ediyor, çözülmesi olanaksız gibi görünen hukuksal karmaşıklıkları anlatıyoruz. Birkaç noktayı bir kâğıda not ediyor. Eğer işten çıkarma raporlarındaki bütün gerekçeleri çürütebilirseniz, sonra iş ve işçi bulma kurumuna gidersiniz ve daha sonra... Karnımda titreşimler yaratan gözlerinde batıyorum. Elleri büyük ve ince, biraz da titrek. Çok canlı elleri var. Yürüyüş yapmak için kumsala gidiyoruz. David, Armin'le futbol oynuyor. Birbirimizin çevresinde çemberler çiziyoruz, aramızdaki hava elektrik yüklü. Bizi birbirimize çeken esnek bir göbekbağı var. Kıyıdaki büfede ısınmak için

genever içerken ellerimizin arasında sanki kıvılcımlar oluşuyor. Çıkışta bana çarptığında, özür diliyor. Dakikalar sonra ellerimizin birbirine dokunmuş olduğu noktayı hâlâ hissediyorum, sıcak. Ertesi gün için onu yemeğe çağırıyorum. Sonra aceleyle, isterse arkadaşlarını da getirebileceğini söylüyorum. Tamam, diyor, yarın görüşmek üzere.

Bahasj'a, işte, diyorum yine başıma geldi. Karmakarışık durumdayım. Körleşmiş, tutkun. Başka bir şey düşünemiyorum. David'i ben mi aşılıyorum, onun paylaşmadığı şeyleri mi hissediyorum diye kuruntuya düşüyorum. Bahasj, evli mi, diye gayet mantıklı bir soru yöneltiyor. Hayır, diyorum, ama biriyle birlikte oturuyor. Kız arkadaşı şu sıra kış tatilinde, bir süre kalacak. Ertesi gün David, geldiğinde gerilimden neredeyse elim ayağım tutmuyor. Ayaklarım birbirine dolanıyor, bir şarap bardağını deviriyorum, ne söyleyeceğimi şaşırıyorum. Arkadaşların gelmedi mi, diyorum. Onlara sormadım ki, diye yanıtlıyor. Bir itiraf. Benimle yalnız kalmak istiyor. Yemek boyunca lafı dolandırıyoruz. Lezzetli olmuş, diyor David. Ben hiçbir şeyin tadını almıyorum. Üzerinde tek oturabileceğimiz yer yatak. Şans. Armin yatmaya gidiyor. Bir plak koyuyoruz. Bekliyorum. Kendini eşit gören bir insan olarak bütün cesaretim, bütün girişimciliğim beni terk etmiş durumda. Benim için yaşanan çok önemli. Ancak reddedilme korkusu duymuyorsam ilk adımı atmaya cesaret edebilirim. Konuşmadan yan yana oturuyoruz, aramızdaki beş santimetre mesafe gerilimden canlanmış gibi. Elinin büyük bir dikkatle saçlarımda dolaştığını hissediyorum, inleyerek birbirimizin kollarına düşüyoruz, eller, ağız, ten. Sanki boğuluyormuşuz gibi gözlerimiz kapalı.

Bütün bir hafta. İkimiz de çalışmıyoruz, zamanımız bol. Uyuyoruz, sevişiyoruz, konuşuyoruz, sevişiyoruz, konuşuyoruz, uyuyoruz. Yemek yiyoruz. Barda oturuyoruz, genever bardaklarımızın üstünden birbirimize bakıyoruz. Konuşuyoruz. Günler akıp gidiyor. Birbirimize doyamıyoruz. Birbirimize geçmişimizi, bütün ya-

şadıklarımızı anlatıyoruz, birbirimizi dinliyoruz. David öğrenimini yarım bırakmış. Şimdi evde oturuyor, piyano çalıyor, Wittgenstein ve Hermans okuyor. Ara sıra dağlara tırmanmak için tatile çıkıyor. Parmağımla omzundaki yara izinin üzerinde dolaşıyorum, omuzlarının zayıflığı yüzünden, bir keresinde tırmanırken düşmüş ve kolu kırılmış. Düşüşünü karnımda hissediyorum, mide bulandırıcı bir duygu. Öpücükler ve bir zamanlar duyduğu bütün acılar gidiyor. Bir hafta. Neyle geçiniyorsun, diye soruyorum. Lin çalışıyor, daktilo, diyor. Lin, acı veren bir konu. Başka şeyler sormaya korkuyorum. Ne zaman döneceğini, dönünce ne olacağını sormuyorum. Ona bırakıyorum.

İşsizliğim birdenbire sorun olmaktan çıktı. Politik yurtsuzluğum önemini yitirdi. Hepsi sonraya ertelendi.

Hepsi bir hafta. Cuma günü öğleden sonra, bir saat içinde gideceğini söylüyor. Lin'in treni geliyor. Sesimi çıkarmıyorum, hiçbir şey sormuyorum. Tekrar ne zaman geleceğini bile. Lin'e anlatmak için zamana gereksinmen var, diyorum anlayışlı bir tavırla. Başını sallıyor.

O gidince yaşamaktan vazgeçiyorum yine. Evde yokken telefon ederse korkusundan neredeyse evden hiç dışarı çıkmıyorum. Telefonun sesini, kapının çalmasını bekliyorum. Odanın içinde daireler çizerek dolaşıyorum ya da kaskatı yatağın üzerinde oturuyorum. Okumaya çalışıyorum, ama gözlerim bir şey anlamadan mekanik olarak satırların üzerinden kayıyor. En sevdiği yazar olduğu için aldığım Hermans'ı bile okuyamıyorum. Ama birkaç gün sonra tekrar geldiğinde ve seviştiğimizde her şey yine yoluna giriyor, acılar ve korku unutuluyor. Bedenlerimiz sanki birbirimizi yıllardan beri tanıyormuşuz gibi bildik. Benlerini, bedenindeki her teli, her lekeyi, her kokuyu tanıyorum artık. Bütün hareketlerinin, çıkardığı her sesin anlamını biliyorum. Shaun'u yeniden buldum, Bob'u, Michael'i yeniden buldum. Şimdiye kadarki en iyi sevgili, diyorum ve bu kez söylediğime inanıyorum da.

Ter içinde yan yana yatıp bu şenliğe gülerken yürek atışlarımızın ritmi aynı.

Geliyor, gidiyor, ne olacağı önceden belli değil. Ne zaman gideceğini, tekrar ne zaman geleceğini sormamdan hoşlanmadığını hissediyorum. Doğaçlamayı öğreniyorum. Ancak saat beşe geldiğinde göze alıp onun için de bir şnitzel almamı isteyip istemediğini soruyorum. Ve gece bende kalıp kalmayacağından yine de emin olamıyorum. Lin ilişkimize aldırmıyor mu, diye soruyorum dikkatlice. Hayır, diyor. Lin'le ilişkimizde sahiplenme iddiaları yok.

Durum açık. Sahiplenme hakkı aradığım bir ilişki istediğim duygusu uyandırmamalıyım.

Geçmişinden bahsediyor. Çok sevmiş olduğu bir önceki sevgilisini anlatıyor. Niye ayrıldın ondan, diyorum. Çok duygusallaşmış, fazla gelmeye başlamıştı, korktum, diyor. Ve birden ağlamaya başlıyor, sanki paslanmış gibi gıcırdayarak. Ona sarılıyorum, pışpışlıyorum, onu okşuyorum. Gözlerinden hâlâ yaşlar akarken yıllardan beri böyle bir şey başıma gelmemişti diyor. Beni bu kadar iyi anlayan, böyle konuşabildiğim kimse olmadı. Şimdi her şey yerli yerine oturuyor.

Ama ilişki sana yine zor gelirse beni de bırakırsın? Hayır, diyor yapmam bunu. Korktuğumda hemen sana geliyorum. Bana sarıldığında korku bitiyor.

Sonra yine gülüyoruz. Duygusalım, diyor. Hayır, diyorum, duyarlısın. Duyarlı olmak duygusal olmaktan daha kabul edilebilir, öyle değil mi?

Bana Lin'i anlatıyor. Önceki kız arkadaşından ve benimle olan ilişkisinden çok farklı bir ilişki. Eskiden günde iki kere sevişirdik, diyor. Ya şimdi, diye soruyorum korka korka. Kafasını enseme gömmüş, onu artık o kadar arzulamıyorum, diye mırıldanıyor. Bir tarzımız var, ilişkimiz yalın. Dingin, birbirimize söyleyecek fazla bir şeyimiz yok. Onunla fazla konuşmuyorum. Onu terk etmeye cesaret edemiyorum. Bana hâlâ o kadar bağımlı ki. Önce biraz kendi ayakları üzerinde durabilmeli, yeniden üniversiteye başlamalı ya da benzer bir şeyler yapmalı. Birkaç arkadaş edinmeli.

Bunları duyduğumda, Lin'le büyük bir dayanışma duygusu

içine girerek, acele etmene gerek yok, diyorum. Bir numaralı kadın olmanın, beni gerçekten sevmesinin verdiği sakinleştirici güven içindeyim. Beni sevdiğini söylemesine gerek bile yok, bunu bedenimde duyuyorum. Ve bana biliyor musun, diyor seninle telefonla konuştuğumda evde bütün gün ereksiyon halinde dolanıyorum.

Bir tanıdığın peşine takılıp günü birliğine Antwerpen'e gidiyoruz. El ele dolaşıyoruz, birbirimizden ayrılamıyoruz. Yeşil soslu ve midyeli yılan balığı yiyoruz. Belçika birasının verdiği hafif sarhoşluk. Neredeyse trans halindeyiz. Yılın sokakta mantosuz dolaşabildiğimiz ilk günü. Çaresizlik içinde sevişecek bir yer arıyoruz, ama bütün Antwerpen'de uygun bir yer bulamıyoruz. Nihayet limandaki gemicilik müzesinde inleyerek birbirimize yapışıp sürtünecek karanlık bir köşe buluyoruz, bu arada sanki maketler ve gemilerle ilgileniyormuş gibi yapıyoruz. Ama müze bekçisi durumun farkında, işkilli işkilli peşimizde dolanıyor. Ta ki Amsterdam'a dönüp de benim tanıdık yatağıma devrilip sonunda istediğimize erişene kadar.

Gece David, evine geri dönüyor. Lin'e söz verdim, diyor. Oldukça gergin. Bu durumla artık pek baş edemiyor. Ama bir çözüm bulmak zorundayız. Başımı sallıyorum. Ben de artık pek baş edemiyorum. O yanımdayken yaşadığım kendimden geçişle, o olmayınca içine düştüğüm kör atıllık arasında gidip geliyorum.

Lin telefon edip benimle konuşmak istediğini söylüyor. Aradığında David yanımda. Gerekli mi bu, diye soruyor. Dram yaratmamız şart mı? Ama Lin bir saat sonra kapımda dikiliyor. David bir tavşan gibi kaçıyor. Hale bakın, diyor, ben eve gideyim bari. Ellerim titreyerek Lin'e sherry koyuyorum. Ondan hoşlanıyorum, bu, durumu zorlaştırıyor. Bana kâğıttan yapılma bir çiçek getirmiş. Sesi titreyerek, biliyor musun, diyor, başka bir kadınla yatmasına pek aldırdığım yok, ama konumumu, eve ne zaman geleceğini, ne zaman gideceğini bilmemek beni deli ediyor. Tam yemek hazırla-

mış oluyorum, bir bakıyorum yine paltosunu giymiş kapıda, artık dayanamıyorum. Ben de pek dayanamıyorum diyorum, ama senin buna alışkın olduğunu söylemişti. Lin, bana da senin için aynı şeyi söyledi, diyor. Sherry bardakları elimizde kıkırdaşıyoruz. Bu arada şişeyi bitirmişiz, sallanarak caddenin karşısındaki dükkâna gidip bir şişe daha alıyorum. Konuştuğumuz anda gerilimlerin ortadan kalkması ne tuhaf. David telefon açıp acıktığını söylüyor. Lin'in gelip gelmeyeceğini soruyor. Yoo, diyor Lin, burada rahatım yerinde, git hazır bir şeyler tıkın. Böyle bir tavır gösterdiği için David öfkeyle bana koşacak olsaydı Lin'in asla yapamayacağı bir kahramanlık bu. Ama şimdi David'in yapacağı bir şey yok. Birbirimizi kızıştırıyoruz, çıkarsamalar yapıyoruz. İkimizin de talepler getirmeye, bir kavgayı başlatmaya cesareti yok. Çünkü bu durumda David ikimizden birine sığınabilir. Böyle devam edemez, diyor Lin, seçim yapmak zorunda. Onaylıyorum. Saklı düşünceler. Eğer seçim yapacak olursa benden yana yapar. Bunu söylemiş kadar oldu zaten. Lin'le ilişkisinin tükenmekte olduğunu, Lin'in bağımlılığından bıktığını, bende kendini yeniden bulduğunu söyledi. Ama Lin'i yaralamamak için bunları yüksek sesle söylemiyorum, sinsice içimden geçiriyorum.

Hiç olmazsa bir süre, birbirimize birazcık olsun yardım edebilseydik, David'den açık olmasını isteyebilseydik, diyorum. Birlikte davranırsak onu açık davranmaya zorlayabiliriz. Ve çok kötü duruma düştüğümüzde birbirimizi aramak için sözleşebiliriz. Tamam, diyor. Olur mu bilmiyorum, ama deneyebiliriz. Giderken öpüşüyoruz, sarhoşuz. Gerçekten güzeldi, diyor. Daha sık yapmalıyız bunu. Bense ondan hoşlandığıma emin değilim, ama birlikte böyle oturabiliyorsak ve David bir başka yerdeyse... Bırak, diyorum, David ne yiyeceğini daha sık kendisi düşünsün. Fena olmaz, biraz daha büyür.

David aşağı yukarı bir hafta verdiği sözleri tutuyor. Ama suratı karanlık. Yürümüyor, diyor, Lin dayanamıyor. Tuhaf tuhaf şeyler yapmasından da belli bu. David'in en yakın arkadaşıyla yatıyor, ırzına geçmeye kalkan bir adama otostop yapıyor ve adamdan

yirmi beş gulden sızdırdıktan sonra bunu yapmasına izin de veriyor. David kıskançlık belirtisi gösteriyor, ama kara kara düşünüyor. Benim yanımdayken Lin gece yarısı sarhoş bir şekilde telefon açtığında öfkeye kapılıyor. Tutuk tutuk kısa yanıtlar veriyor, evet, hayır, hayır, yarın. Oflayarak kollarıma yığılıyor. Bir şeyler olmalı, birkaç hafta için Almanya'ya çalışmaya gitsem diyorum. Böylece önümüzdeki zaman için para gelir. Ve biraz düşünecek fırsat bulurum.

Ayrılmasından önceki iki hafta akıp gidiyor. Karnımda, David'le yatağa girdiğimde bile geçmeyen bir kurşun ağırlığıyla dolaşıyorum.

Gideceği gün kahvaltıda konuşmadan yan yana oturuyoruz. Hep bir şey söylemesini bekliyorum, ama David konuşmuyor ve ben de herhangi bir soru yöneltmeye cesaret edemiyorum. Söyleyebildiğim tek şey, Almanya'ya gittiğinde bana yaz, oluyor. Hayır, diyor, asla kimseye yazmayacağım. Ayrıca yazacak olsam beni de diğer sevgililerin gibi bir lastikle bağlayıp arşivine katacaksın. Eli'nin, Shaun'un ve Michael'in mektuplarının durduğu büyük kutuya bir dokundurma.

Gitmesine yarım saat var ve David gazete okuyor. Birdenbire içimde çılgın bir öfkenin yükseldiğini hissediyorum. Deli gibiyim. Burada yapmak istediğin tek şey gazete okumak mı, diyorum. Bıkkın bir tavırla, ne istiyorsun diye soruyor. Örneğin konuşabiliriz, diyorum. Ne konuşmak istiyorsun ki, diye soruyor. Mesela, sen, ben ve Lin'in durumunu. David soğuk bir biçimde, şu anda bu konuda bir şey söyleyemeyeceğimi biliyorsun, diyor. Bir anda öfkeden kendimden geçiyorum. Elindeki gazeteyi parçalıyorum. Gazeteni evinde oku, diye haykırıyorum. Lin'de. O her şeye göz yumar. Ben bunu yapmam ama.

Pekâlâ, diyor gayet resmi, o paltosunu giyerken ben donmuş gibi seyrediyorum. Kapıyı ardından çarpıyor.

Sonra içimdeki öfke korkuya dönüşüyor. Korkudan kötüleşiyorum. Ne yaptım ben, diyorum. Telefona koşup numarasını çeviriyorum. Lin, David'le kavga ettim, ona lütfen istemeden olduğunu,

eve geldiğinde lütfen beni hemen aramasını söyler misin, diyorum. Elimden geleni yaparım, diyor Lin, sesi neşeli.

İnleyerek yatağıma uzanıp telefon bekliyorum. Aramıyor. Tekrar telefon ediyorum. Yine Lin. Ona söyledim, ama bir şey demedi, diyor. Şimdi evden çıktı, alışverişe. Sanırım çok kızgın. Ağlayarak, lütfen bir daha söyle, diyorum. A tabii, diyor, ilkinden daha da neşeli bir sesle.

Taşlaşmış bekliyor, bekliyorum, bir acı yumağı. Aramıyor. Gecenin yarısında aklımı kaçıracağımı sanıyorum. Telefon ediyorum, durmadan çalıyor, Sonunda Lin açıyor. Lütfen, diyorum, ona söylemek zorundasın, diye Lin'i zorluyorum. Daha fazla dayanamayacağım. Adımlarını duyuyorum, uzaktan David'in sesini işitiyorum, yine adım sesleri, Lin'inkiler. Üzgünüm, diyor, gerçekten konuşmak istemiyor. Bir mektup yazıyorum, çok üzgün ve aklımı kaçırmış olduğumu, ne yaptığımı bilmediğimi, onsuz yaşayamayacağımı, onu sevdiğimi. Sonra ağlamaktan şişmiş gözlerimi gizlemek için güneş gözlüğümü takıp mektubu evine götürüp posta kutusuna atıyorum. Yola çıkmadan önce mutlaka eline geçeceğini umut ediyorum.

Valium'la, alkolle yaşıyorum. Hastayım. Uzun mektuplar yazıyorum. Yine umutlanıyorum. Böyle bitemez, diye düşünüyorum. Böyle aptalca bir kavga yüzünden bitemez.

Vajinamda kaşıntılar, uyuz olmuşum. David'in de tedavi görmesi gerekiyor. Doktora Almanya'da olduğunu söylüyorum. Doktor David için de haplar veriyor ve ben bunları Bahasj'ın David gibi Almanya'ya çalışmaya giden bir arkadaşıyla gönderip yanına da çikolata ve yazdığım diğer mektupları katıyorum. Yanıt olarak tek bir yaşam belirtisi bile gelmiyor, zaten böyle bir şeyi pek beklemiyorum da. Üç hafta sonra Amsterdam'da bir hafta sonu geçirmeyi planladığını biliyorum. Keder içinde bekliyorum. Evine telefon açıp gelip gelmediğini sormaya cesaret edemiyorum. Ve eğer gelmemişse, bunun daha düşünmeye gereksinmesi olduğu an-

lamına geldiğini düşünüyorum. Sonra belki de her şeyin bittiğini, beni artık istemediğini yavaş yavaş kabullenmeye çalışıyorum.

Ve sonra hiç beklenmedik bir biçimde Ferdinand-Bol pazarında karşı karşıya geliveriyoruz.

Sanki hiçbir şey olmamış gibi, merhaba, diyoruz birbirimize. Aptal aptal, buralarda mıydın, diye soruyorum. Evet, diyor. Bütün hafta sonu boyunca sana gelmeyi düşündüm. El ele eve gidiyoruz. Bu akşam sende kalabilir miyim, diyor. Tabii, diyorum. Bedenlerimiz birbirini anlıyor. Açlığımızı gideriyoruz. Almanya'dan anlat, diyorum. Ve yaptığı ağır işi, insanda ıslahevi etkisi bırakan çıplak yatakhaneyi anlatıyor. Bana yazmak istediğini, ama ne söyleyeceğini hâlâ bilemediğinden cesaret edemediğini, beni korkunç özlediğini, sonra yine, bu kadınların ikisini de görmek istemiyorum, ne birini, ne öbürünü, diye düşündüğünü anlatıyor.

Haplarını aldın mı, diye soruyorum. Hayır, diyor, bu kendimden yana bir karar olurdu. Ama, bir daha kimseyle sevişmek istemediğimi, bu durumda zaten fark etmeyeceğini düşündüm. Peki şimdi alacak mısın ilaçlarını, diyorum. Tabii, diyor. Lin'i arayıp burada olduğunu söylemen gerekmiyor mu, diyorum. Hayır, diyor, kendisi düşünür bunu. Uyuyoruz. Son bir kez daha öncekilerden daha yoğun ve hüzünlü seviştikten sonra onu Almanya'ya gideceği otobüse götürüyorum. Birkaç hafta içinde kesinlikle dönmüş olurum, diyor. O zaman bir karara da varmış olurum. Dönmeden önce sana haber vereceğim, sana yazacağım, söz veriyorum. Gülüyorum. Yakında bir lastikle tutturulmuş, kutumun içinde yerini alırsın, diyorum. Sadece minicik, kısacık bir mektup olacak, diyor. Otobüs geliyor. Diğer erkekler David'e sesleniyor. Hadi bırak artık kadını, Almanya'da da kadın var. Giderken bir daha dönüp bakmıyorum arkama.

Dört-beş hafta geçiyor. David'den hâlâ bir haber yok. Düşündüğümden de uzun sürüyor. Arkadaşlardan biri uğruyor. Geçen hafta Lin ve David'le Loosdrectsen'deki göllerdeydik, diyor. David'le mi? diye sorarken kanın beynime hücum ettiğini hissediyorum. Bilmiyor muydun, diye soruyor endişeyle, Almanya'dan

döneli iki hafta oluyor. Gidene kadar bekliyorum. Sonra telefona gidip malum numarayı çevriyorum. David, diyor. Anja, diyorum, David, durumu açıklayabilir misin bana? Hal böyleyken durum açık diye düşündüm, diyor. Öyle mi, diyen sesimi duyuyorum, hoşçakal o halde David, ve telefonu kapatıyorum.

Bahasj, çığlığımı duyduğunda korkuyla yanıma koşturuyor. Ne oldu, diye soruyor. Ama bir şey anlatamıyorum, sadece yaralı bir hayvan gibi başımı duvara dayayıp inleyebiliyorum. Bahasj bana çay yapıyor, valium buluyor. Acı, acı, artık düşünemiyorum, sadece acıdan kurtulmak istediğimin farkındayım. Bahasj, ölmek istiyorum, diyorum. Bahasj, ölmek istiyorum. Artık yaşamak istemiyorum, yapamayacağım. Ölmek istiyorum. Kurtulmak istiyorum. Yaşamak istemiyorum. Artık yapamayacağım.

Valium, alkol, uyku ilaçları. Bir iptiladan kurtulma tedavisi. Cold Turkey,, diyorlar buna, aniden bırakarak iptiladan kurtulma, ne bir çare, ne krizleri hafifletecek bir ikame. Ham bir acı, içinde batıyor, sonra yine yüzeye çıkıyorum. Bağlantıları çok net bir biçimde görebildiğim soğuk, kristal berraklığında anlar. Çok fazla şey umduğumu, varlığımın tüm anlamını bir başka insana yüklediğimi anlıyorum. Ve aklım başıma gelir gelmez David'in ne kadar boktan bir tip olduğunu, iki kadını ince bir oyunla karşı karşıya getirip terk edilme korkusu yaşamadan her ikisinden de verebileceklerinin en iyisini aldığını anlıyorum. Lin'in ihtimamı ve sessizce verdiği destek, yatağında temiz çarşaflar, yemeği hazır. Ve sonra benim yanımda gerilim, seks ve duyarlanmalar.

Bu duruma uyum sağlayarak, her şeyi rahatça taşıyabilen özgür, neşeli kadını oynayarak onu ve aynı zamanda kendimi de nasıl kandırdığımı anlıyorum.

Artık krizin geçtiğini düşünürken beklenmedik bir anda acı yeniden kendini hissettiriyor. Bir vitrinde Wittgenstein'dan bir kitap gördüğümde, birlikte gittiğimiz bir barın önünden geçtiğimde, bir plağı dinlerken. Karnımda kesici bir acı, soluk almaya çabalarken

ellerimde, bileklerimde bıçaklar. Çok uzun sürüyor. Birbirini aldatamayan bedenlerimizin anısı. Bu gerçek değil, diye düşünüyorum, yaşadıklarım yalan değildi, kanım, tenim, parmakuçlarım aldanmaz. En doğrusunu amım bilir.

İyileşiyorum. Günü gününe yaşıyorum. Çalışma masamın üzerinde *Notes from the second year*. Kadın hareketinin son durumundan hebardar olmam gerektiğini düşündüğümden feminist Amerikan yazınını izliyorum. Sonuçta eylem gruplarından birine katılıyorum.

Grupta hazırlanan metinlerde Shulamith Firestone'dan aşk üzerine bir bölüm buluyorum. Şaşırtıcı, aşk üzerine yazan bir eylem grubu. Shulamith aşkı zayıf noktamız olarak niteliyor, politikanın alt yarısı, özel yaşam olarak adlandırdığımız yere tıkıştırılmış bölümü. Kendimden geçmiş okuyorum. Beni anlatıyor. Erkeklerle ilişkileri bitirdikten sonra çekilen bütün sancıları. Pekâlâ cinsel olan, ama devrimci olmayan cinsel devrimi anlatıyor. Birbirimizin sömürülmesine nasıl izin verdiğimizden, birbirimize karşı kullanıldığımızdan söz ediyor. Hepsi de ihtiyacını duyduğumuz aşk adına. Erkeklerin de ihtiyaç duyduğu, ama adını işitmek istemedikleri aşk adına. Erkekler biz kadınların oluşturduğu aşağı tabakaya düşmek istemiyor. Bunun yerine ara sıra bir kadını bir süre için bir basamak yukarı çıkarıyorlar, öyle ki doğruca gözlerinin içine bakmalarına gerek kalmasın.

Her erkeğin sorunu, diyor Shulamith, kendisi aynı tarzda bir yatırım yapmak zorunda kalmadan kadınları nasıl kendisine âşık edecek hale getireceğidir.

Eşit olmayanlar arasında aşk olanaklı değildir, diyor. Ve biz eşit değiliz. Biz bu oyuna katıldıkça, aşksız yaşamak zorunda kalmaktan öylesine korkup onların koşullarına uydukça bu eşitsizliğin sürmesini sağlıyoruz. Kendimizi düşük fiyatla satıyoruz. Yalnızlıktan ürktüğümüz için ikamelerle yetiniyoruz. Cinsel devrim, körce içine yuvarlandığımız bir tuzak. Bir erkekle yatmadığımız için kötü olduğumuzu söylemelerine izin verdiğimiz oldu. Erkek tavrına öykünmek, erkeklerin mustarip olduğu duygu yoksullu-

ğundan başka bir şey getirmiyor. Sıcaklık ve ilişkiye olan gereksinimimiz can sıkıcı, mekanik bir cinsel jimnastiğe kanalize ediliyor.

Ya da bin bir çabayla bir erkeğin kabuğunu çatlatmayı "to psyche him out" başardığımızda, güçlü bir bağa yakalanmanın verdiği isterik korkuyla kaçıp gidiyorlar. Hepsi yetti artık, diyor Shulamith. Ezildiğimiz sürece hiçbir çözüm yok. Face it, baby. Face it.* Çözüm yok. Birkaç olasılık arasında seçim yapabiliriz. Aşkı yaşamımızdan kovup atabiliriz, ki bu yüzü düzeltmek için burnu kesip atmak kadar acı vericidir. Geleneksel oyuna geri dönebiliriz ve bir süre sonra bütün erkeklerin boktan tipler olduğundan yakınan kahretmiş bir otuzluk olarak buluruz kendimizi. Ayrıcalıklarından vazgeçmeye hazır bir erkeği bekleyebiliriz ve bu durumda bekleme listesine adımızı yazdırmak için mücadele etmeyi göze alırız. Kadınlar arası ilişkilerin bozulmasının hareket için oluşturacağı tüm rizikoları göze alabilirsek kadınlarla beraber olmayı deneyebiliriz. Kendi bedenimize karşı daha iyi bir cinsel ilişki geliştirebilir, kendi kendimizi tatmin eder ve bir başkasıyla seks yapmanın kısmetimizde olmadığını kabul edebiliriz.

Dile getirilişteki bu katılık beni ağlatıyor. Beyaz atlı bir masal prensi yok. Bir çözüm yok. Ama, bu ikilemle mücadele etmek zorunda kalan bir ben değilim.

Yalnız değilim.

Yalnız değilim.

Yalnız değilim.

* Aç gözünü bebek, az gözünü. (ç.n.)

3 | *Sıradan bir kadın*

Her kadının boynunda, korkunun incecik zinciri ucunda taşıdığı bir şey vardır -bir çılgınlık muskası. Ve her birimiz için aşağılanmanın öylesine yoğun olduğu bir an gelir ki zincir boynumuzu yırtacak da olsa elimizi atıp muskayı koparırız. Ve bizi gerçeği görmekten kurtaran son koruyucu da yoktur artık.

Robin Morgan, *Goodbye to all that*

Kendim için üzüntü çektiğimi düşünüyorsan, haklısın. Bu kendine özgü duyguya sahip olan insanlardan özellikle hoşlanırım. Verimsiz Protestan etiğinin yapısına terstir bu. Kendin için derin bir üzüntü duyamadığın sürece insani bir varlık olduğunu da bilemezsin. Sonra etrafına bir bakarsın ve belki de ilk kez hepimizin birlikte bu noktada çakıldığımızı görürsün, sonra ilk kez bu tuhaf duyguya kapılırsın ve böylece hafif bir şok geçirerek, Fransız eksistansiyalistlerinde tanrının öldüğünü okumuş olsan da dindar olduğunu saptarsın.

Jill Johnston, *Lesben Nation*, (Amazonlar Yayınevi, Berlin)

Eşitliğin olanaklı olduğuna inanan, yüksek ideallere sahip kadınlar, tipik kadınsı özelliklerinden vazgeçmek ve onları erkeklerin dolaysızlığı, dürüstlüğü, hareket özgürlüğü sandıkları şeye dönüştürmek için tüm çabalarını gösteren kadınlar pek de rağbet görmediler. Anneleriyle aynı kişiliği edinmemek için bulundukları büyük özveriye, yüksek amaçlarına, aydın sohbetlerine kimsenin değer vermediğini fark ettiler. Çünkü erkekler onların zekice takılmalarından, tarzlarından, cinselliklerinden, mum ışığında yemeklerinden keyif alsalar da her seferinde kafasızın biriyle evlenmek için çekip gittiler, daha da kötüsü sonra geri gelip nasıl bir canavarla evlendiklerinden yakındılar...

Shulamith Firestone, *Love*

Saçlarımı kısa kestiriyorum. Yeni bir yaşama başlıyorum. Daha sonra, diğer kadınlarla birlikte kendi tarihimizi ve öncü annelerimizin tarihini keşfettiğimiz kitapları okurken, Çin'de de kadınların bunu yaptığını, ezilmeleri karşısında direncin simgesi olarak saçlarını kestirdiklerini öğreniyorum. Yeni bir başlangıç için yeterince plan var. Ama tutunabileceğim bir şey yok. Köklerim yok, oradan oraya savruluyorum. Önceleri erkeklere tutundum, onlara tutunup yukarı çektim kendimi. İlişki kurduğum erkeklere, birlikte çalıştığım erkeklere, sol gruplardaki erkeklere tutundum. Hepsi kayboldu. Bir ilişki sona erdikten sonra duyulan kaçınılmaz sıkıntı, hiçbiri dost olarak kalmadı. Hele Amerikalıların hiç sesi çıkmıyor, bir Shaun'un yıllık mektubu geliyor, o da artık bana değil, bir gölgeye, bir televizyon reklamı düşüne yönelik. Bana bir şey anlatmak için değil, hâlâ burada olduğumdan, düş olarak el altında bulunduğumdan emin olmak için yazılmış mektuplar.

Havuzda, renkli bayraklar, ipler ve cam kâselerle sanatsal bir şeyler yapan beyaz takım elbiseli adamın Michael olduğunu birdenbire fark ettiğimde, Carla ile birlikte Stedelijk Müzesi'ndeyiz. Michael'in yanında dizlerine kadar suyun içinde duran kadın Victoria değil. Programda okuyorum: Karısı. Michael beni görüyor. Ama tanıdığına dair en ufak bir belirti göstermiyor. İyi bir oyuncu.

Ona takılıp kalmadığın iyi olmuş, diyor Carla, böyle suyun içinde durmak sistitine pek iyi gelmezdi.

David'i bir sokak kahvesinde otururken görüyorum. Yolumu değiştiriyorum, onu görmek istemiyorum, karnımdan bulantı veren bir öfke yükseliyor. Eski solcu gruptaki yoldaşlar yolda karşılaştığımızda bana selam vermiyorlar: Döneğin biriyim ben.

Yaşamımda bir şeyleri başlatmam gerekiyor. Beklemek yerine bir plan yapmalıyım. İş, bir iş bulmalıyım, ama Amsterdam'daki sosyal hizmet sektöründen hiç ümit yok. O halde en iyisi üniversiteye devam etmek, altı yıl geçim derdim olmaz.

Ve ayrıca ilişkilerdeki beceriksizliğimin ardında temel bir yöntem hatası olduğunu düşünüyorum. David'den sonra girdiğim bunalımı bir kez daha yaşamak istemiyorum. Bir kere daha üstesinden geldim, ama daha kaç kez başarabilirim bunu? Terapi merkezine başvuruyorum, artık analiz mi olur terapi mi, benim için neyi uygun buluyorlarsa yapmalarını istiyorum. Takım elbiseli bir beye hikâyemi anlatırken, beni hasta olarak kabul edecek kadar deli bulup bulmadıklarını soruyorum kendi kendime, ama yeterince deli olduğuma hükmediyorlar ve bekleme listesine alıyorlar.

Ve ayrıca konuşmak da istiyorum, şu anki durumuma ilişkin olarak sonsuza değin konuşmak istiyorum. Neyi yanlış yapıyorum. Yoksa beklentilerim mi hatalı. Okuduğum Amerikan feministlerinin makaleleri içimde bir şeyleri sarsıp uyandırdı. Bu noktaya gelebilmem için önce bütün yanılsamalarımı tamamen yitirmek durumunda kalışım bir rastlantı değil. Önce sınıfsal ayrıcalıklarımı yitirdim sonra geri dönülmez biçimde çevremin dışına düştüm ve artık bir daha asla oraya dönüş yapamam. Beni, yitik kızlarını tekrar kabul etmeyeceklerinden değil, eğer uslu olursam, hele bir de bir avukat ya da bir tüccarla evlenirsem, koltukaltlarımı tıraş edip, saçlarım gözüme kadar uzadığında ucundan kendim kesecek yerde bir berbere gidip modaya uygun bir biçim verdirirsem, niye olmasın. Ama ben dönemem artık. Kendileri görmek istemeseler de onların ne olduğunu çok net görüyorum. Sınıflarının duyarlılık yoksunluğunu, pahalı mobilyalar arasında duydukları can sıkıntısını, hayatlarının, işlerinden ve ailenin konumunu zenginleştirme çabasından başka bir içeriği olmadığı için besinsiz kalmaktan mustarip olduklarını çok iyi görüyorum.

Ve diğer yanılsamalarım: Eğer yaşamımı iyi bir davanın hizmetine adarsam daha az yabancılaşma yaşarım. Eğer devrim için çalışmak uğruna kendimden vazgeçebilirsem. Solcu delikanlılar benim eski sınıfımdan dolayı duyduğum suçluluğu öyle rahat kullanıyorlar ki. Yemek dağıtan kadın bana fazlaca kibar davrandığında, taksi şoförü kapıyı tuttuğunda utanıyorum. Tezgâhtar kadının biri bana terslendiğinde aslında onun haklı olduğunu düşündüğüm-

den sesimi çıkarmaya cesaret edemiyorum. Kendilerini başkaları için feda eden, kocaları için değil de yoldaşları için kahve pişirdiklerinden dolayı eşitliklerini kazandıklarını düşünen, sırf çevreye dahil olmak için istemeden radikal bir tiple yatmak ile moralleri bozulmasın diye kocalarıyla istemeden yatmak arasında büyük bir fark olduğunu sanan kadınların arasına kabul ediliyorum.

Artık bu bölünmüşlüğü kaldıramıyorum, bir yandan diğerlerinin ezilmişliğinden söz ederken, diğer yandan kendi sorunlarımı bir kenara itmek. Bu beni tüketiyor.

Sonraları, ancak artık yitirecek hiçbir şeyim kalmadığında, kendimi kadın hareketine açmamın bir rastlantı olmadığını düşünüyorum. Ancak ardına saklanabileceğim tek bir hayal bile kalmadığında. Sınıfsal ayrıcalıklarım kaybolduktan, işimi yitirdikten ve en yüksek beklentilerimi bağladığım politik gruplar tarafından da ortada bırakıldıktan sonra kadın hareketine yaklaştım.

Uzun zaman direnç gösterdim. Evliliğin normlarını reddederek annemin kaderinden kurtulabileceğim yanılsamasını besledim. Kendimi bireysel olarak eşit kılma girişimim başarısızlığa mahkûmdu. Kariyer yapmak, diğer kadınlara tepeden bakmak, sıcaklıktan yoksun bir yaşamı sürdürmek için gereken güce sahip değilim. Ev kadınıyla "özgür kadın" arasında seçim. Gerçekdışı iki ideal arasında seçim. Asılmakla boğulmak arasında seçim. Hemen her evliliğin gerektirdiği kendi benini feda etme bedelini vermeye, bu yüksek fiyatı ödemeye artık hazır değilim. Ama erkeklerin egemen olduğu ve bir av hayvanı olarak görüldüğüm bir toplumda kendi ayaklarımın üzerine basacak kadar güçlü de değilim. Kullanat ilişkilerindeki sözümona ilericilik, duygu yoksunluğu, soğukluk karşısında savunmasızım.

Önceleri çekine çekine arıyorum kadınları, sadece onlara gereksinme duyduğum için. Bunun, erkeklerle başarılı olamadığım için yaptığım ikinci sınıf bir seçim olduğunu kabul ediyorum. Yarım yamalak ilişkiler beni tükettiği için, her seferinde cinsellik ve ma-

neviyat arasında, erkek normlarına uygun olduğumu kanıtlamak ile karşımdaki tarafından eğitilmek arasında seçim yapmak beni tüketti için arıyorum kadınları.

Kadınlar. Neredeyse hiç kadın tanıdığım olmadığını ilk kez fark ediyorum. Kadınlara hâlâ pek inancım yok, öylesine uzun süre kendimi bu cins karşısında üstün hissettim ki. Erkeklerin yanına çıkmak ve kadınlara tepeden bakmak kendi kendimi küçük görmekten başka bir şey değil. Buradaki körlüğüm kendi ezilmişliğimin bir belirtisi sadece.

Ya şimdi? Sadece Bahasj'ı tanıyorum. Eşitlik hareketi MVM daha çok bir bayanlar kulübü havasında, ben çok solda kalıyorum, fazlasıyla politikaya bulaşmışım. Dolle Mina ise erkeklerin dikte ettiği parti programları, sınıf mücadelesi sloganları içinde boğuluyor. Kendine varmak için fazla alan yok burada.

Kadınları arıyorum. İşyerinden iki arkadaşımın karılarını, önceleri daha ilginç bulduğum erkeklerinin askıntısı olarak görmemezlikten geliyordum. Şimdi onlarla konuşuyorum. David'den, diğer tüm ilişkilerimden, içimdeki hiçbir yere ait olamama duygusundan yakınmalarım bitmek tükenmek bilmiyor. Beni dinliyorlar! Ve bana kendi hikâyelerini anlatıyorlar. Erkek arkadaşı başka bir kadınla kaybolduğunda kıskançlık içinde kıvranan Marri. Ve kıskanmaya hakkı olmadığını düşünmesi, çünkü yaşadığımız yıllar cinsel özgürlük ve mutluluk yılları. Erkek arkadaşı, Marri, diyor, birbirimizin özgürlüğünü kısıtlamamaya söz vermemiş miydik? Ve sevgilisi partilerde küçük kızlara asıldığında burulan Ellis, karışmaya hakkı olmadığını düşünüyor, özgürlük mutluluk getirir, öyle değil mi? Ayrıca aynaya baktığında kendisini şişman buluyor, bu durumda zayıf ama aklı kıt kızlarla ilgileniyor diye ona nasıl kızsın ki? Sevgilisinin kızların klişeleşmiş sohbetlerini dinler gibi yaparken aslında memelerini dikizlemesini sindiremese bile sesini çıkarmıyor. Fay, Amerika'dan dönüyor. Fay'ı uzun zaman önce sosyal danışmanlık yüksekokulunda tanımıştım, ama pek ilişkimiz olmamıştı. Fay, Amerika'da kadınların bu tür konuları konuşmak için küçük gruplar oluşturduklarını anlatıyor. Budalaca bir fikir. Gü-

lünç ve çekici. Belki de bunu burada da yapmalıyız, diyoruz ve tedirgin kıkırdaşıyoruz. Böyle bir şeye ilgi gösterecek kadınlar tanıyor musun, diye soruyor Fay. Marri, Ellis, Bahasj, Willem'in, yine kötü biten bir ilişki yüzünden darmadağın durumda olan kız kardeşi. Fay'ın da eskiden tanıdığı bir arkadaşı var. Kendimizi suç ortağı gibi hissediyoruz, biraz da gülünç. Eğer bu gruptan bir şey çıkmazsa istediğimiz zaman vazgeçebiliriz, diyorum.

Biraz küçük görür bir edayla kahve sohbeti diyoruz toplantılarımıza.

Birbirimizi tanıdık, birbirimizi hazırladık. Ne yapmamız gerektiği üzerinde konuştuk. Kitap mı okumalı? Bu sonu olmayan bir gevezeliği getirmez mi? Eğer bir yere varmazsak, ben ayrılırım, diyor Ellis. Ve Fay'ın arkadaşı Nel, sadece erkeklere karşı olmakla yetinmeyeceğimizi umduğunu söylüyor.

Marri nasıl başlayacağımızı biliyor, benzer bir grubun birbirlerine yaşam öykülerini anlatmakla işe başladığını duymuş. Ama artık planlar yapmaya gereksinmemiz yok, çünkü farkına varmadan konuşmaya başlıyoruz ve bir daha duramıyoruz. Deneyimler üst üste yığılıyor, diğerini sonuna kadar dinleyecek sabır bile yok. Görünüşe bakılırsa hepimiz çoktan patlama noktasına gelmişiz. İlişkilerle, cinsellikle, kıskançlıkla, yalnızlıkla olan sorunlarımız. Bir erkekle beraber mi olmalı, yalnız mı yaşamalı? Aynı anda birkaç ilişki olmalı mı, olmamalı mı? Çocuk olmalı mı, olmamalı mı? İşyerinde erkekler. Sol gruplardaki erkekler. Diğer kadınlar. Annelerimiz. Bende tuhaf bir şeyler oluyor. Karnımda sıcak bir duygu. Marri'nin ağladığını gördüğümde ben de ağlıyorum. Ellis erkek arkadaşının kendisini nasıl aldattığını anlattığında ben de öfkeleniyorum. David'i, Shaun'u, Michael'i anlatırken çevremdeki yüzlere bakıyorum. Gerilim içinde yüzler, kendilerini tamamen bana vermişler. Neden söz ettiğimi anlıyorlar. Beni kavrıyorlar. Gecenin geç saatlerinde kapıda gülerek vedalaşırken birbirimize dokunuyoruz, birisi, Marri, diyor, ona kapıyı gösterebileceğini unutma. Ellis, eğer çok zorlanırsan telefon edeceksin değil mi. Ve ben, içimde bir sıcaklık ve karmaşık duygularla eve giderken, bana neler olduğunu

tekrar tekrar aklımdan geçirebileceğim için yalnız kalmaktan neredeyse mutlu, karnımdaki tuhaf sıcak duyguyu düşünüyorum. Sanki âşık olmuşum gibi. Sol gruplarda üzerinde o kadar çok konuştuğumuz, o derinlerden yükselen kor bu mu?

Dayanışma.

Yalnız değilim, yalnız değilim.

Terapi merkezinde sıram geliyor. Ne ölçüde deli olduğumu saptamak için yapılan ön konuşmalar. Mektupla bana bildirilen adrese gidiyorum. Her yer krem rengi halılarla kaplı, pleksiglas masaların üzerinde Meksika konusunda pahalı sanat kitapları. Duvarda uyumlu renklerin hâkim olduğu bir resim. Beni rahatlatmak için ara sıra göz kırpan sıska bir adam. Gözlerini o kadar sık kırpıyor ki, bunun bir tik olduğu söylenebilir. Evdeki koşullar nasıl, diye soruyorlar. Yerimde doğrulup bir buçuk odalı, tuvaleti çökmüş, mutfak, tavanı harap bir evde bir çocukla birlikte yaşamanın ne anlama geldiğini anlatmaya çalışırken adam sözümü kesiyor. Bunu kastetmemiş, yalnızca bir giriş sorusuymuş. Sonra asıl işe geçiyor. Her biri için bir hikâye anlatmam gereken resimler veriyor. Mürekkep lekeleri gösterip neye benzettiğimi soruyorlar. Sadece yarasalar görüyorum, ama onu düşkırıklığına uğratmamak için başka şeyler de uyduruyorum. Uzun bir soru listesiyle birlikte eve dönüyorum. Örümcekten korkar mıyım, zaman zaman sesler işitir miyim, dışkım bazen siyaha çalar mı, kendi cinsimden kişileri çekici bulduğum olur mu? Bahasj'la birlikte kahkahadan kırılarak yanıtları yazıyoruz.

Sonra asıl seanslar. Yine açık renk takım elbiseli, kravatlı bir adam. Yine sehpaların üzerine dikkatsizce bırakılmış sanat objeleri. Ona siz diye hitap ediyorum. Son yıllarda bu hitap tarzını hiç kullanmamış olduğumu fark ediyorum, insanların "siz"le konuştuğu çevrelerde düşüp kalkmıyorum. Hoş bir adam, genç. Yaşamında şimdiye kadar neler yapmış olabileceğini soruyorum kendi kendime. Pek bir şey yaşamadığını tahmin ediyorum. Niçin terapiye geldiğimi ona açıklamaya çalışıyorum. Erkeklerle ilişkilerimin neden bu kadar çetrefil bir biçimde geliştiğini, neden bu kadar

darbe aldığımı anlamak istiyorum. Üstesinden gelmek için ne yapmam gerektiğini bilmek istiyorum. Bütün bunları bana tercüme ediyor. Aslında sizin durumunuzda söz konusu olan, diyor, erkeklerle ilişkilerinizde hırpalanma duygusu taşımanız. Evet, diyorum tereddütle. Ama aklımdan hayır geçiyor. Hırpalanma? David, bunun doğru olmadığını söyle. Tenlerimiz arasında geçenlerde hırpalanmış hiçbir şey yoktu. Sonraları oldu, canımıza tak ettiğinde, duygulardan patlayacak hale geldiğimizde. Ama bunları bu adama anlatacak sözcükleri bulamıyorum. Yanlış sorular sorduğu duygusu içindeyim.

Gençliğime dönüyoruz. Erkek kardeşinizle aranızda fazla rekabet var mıydı, diye soruyor. Evet, hayır, evet, buna nasıl yanıt verebilirim? Bu sorunun ardında dile getirilmeyen önyargıların yığılı olduğunu hissediyorum. Yanlış sorular. Niçin ne düşündüğünü açıkça söylemiyor ki? Niçin hakkımda bilmek istediklerini açıkça sormuyor ki? Karşısında otururken, sorduğu sorularla yakınından bile geçemediği hikâyelerle dopdoluyum. Buna rağmen sorularını yanıtladığımda, tamam işte, diyor ve not alıyor. Cinsel ilişki sırasında doruğa erişmekte zorluk çekiyor musunuz, diye soruyor. Evet, hayır, evet, duruma bağlı... (Ve Michael'le seviştiğimde tenimin altında bir ateş yanarken orgazma aldırmadığımı. Jonas'la yatarken yaşadığım mekanik orgazmın hiçbir şey ifade etmediğini ona açıklamalı mıyım acaba diye düşünüyorum. Doruk noktası nedir, diye sormak istiyorum. Senin için ne anlama geliyor. Pardon sizin için?)

Üç seans boyunca onun maskesini biraz çatlatmak, ondan bir tepki koparmak için uğraşıyorum. Üçüncüsünde gençlik dönemimden eğlenceli bir olayı anlatırken gülümsüyor. Hurra, adam yaşıyor. Eve giderken, onun benim için uğraştığından çok ben onun için uğraşıyorum, diye düşünüyorum. Ve bu konuyu özdeneyim grubumdaki kadınlarla konuşuyorum. Bir erkekle duygular üzerine, acı üzerine nasıl konuşabiliyorsun? Sen şimdiye kadar erkeklerle duygular hakkında hiç konuşamadın mı, diye Ellis soruyor. Tabii konuştum, çıplak erkeklerle. Ama bu adam takım elbisesinin içinde o kadar katılaşmış ki. Soy o halde, diyor Marri. Bu düşünce bana tiksinti veriyor, soyunduğunda ortaya çıkacak pencere macu-

nu rengindeki deri tabakasını aklıma getirmek istemiyorum. Pijaması da mutlaka gri çubukludur, diyorum. Erkeklerle ilişkilerimdeki sorunları, ilişki kurmakta zorluk çektiğim bir adamla nasıl konuşabilirim.

Kadınlarla iki-üç görüşmeden sonra vardığım iletişim düzeyine onunla varmak için en az bir yıl gerekeceğini tahmin ediyorum. Tanıdığım erkeklerle ilişkilerimden öğrendiğim gibi onu ısıtmak, temkinliliğinden çekip çıkarmak için bütün enerjimi kullanıyorum. Ben ona ödeyeceğime o bana ücret ödemeli.

Terapi merkezindekilere seanslardan niye vazgeçtiğimi açıklamak için mektup yazıyorum. Bir telefon geliyor, soru formunu hâlâ göndermediğimi hatırlatıp, buna bir daha gereksinme duymayacağımı dilediklerini söylüyorlar.

Cinsellik ve ilişkiler üzerine bitmez tükenmez konuşmalar.

Bu konuda tek sorunlu olan ben değilim, bu bile bir rahatlama. David hakkında konuşuyorum. Aynı şeyin bu kadar sık yinelenmesi niçin: David artık dayanamadığını söylüyor, Michael aniden karmaşaya düşüp ortadan kayboluyor.

Aptalca olan ne biliyor musun, diyorum. Aynı dalga boyunda olmadığımız için, harika bulmadığımız için kopup giden ilişkilerden o kadar farklıydı ki David'le. Çünkü ikimiz de aynı yerdeydik, David de, ben de. Beni deli eden bu oldu, birlikteyken öylesine güzeldi ve sonra aniden ayrılık kararı, bir türlü anlam veremiyorum. Çok iyi olduğunu kesinlikle söyleyebildiğim için deli sayılamam değil mi? Yani, bedeni seni böylesine aldatabilir mi? Tanrı aşkına başka neye daha fazla güvenebilirsin ki?

Ellis, çok şey mi talep ettin, diye soruyor. Bunun üzerine konuşuyoruz. Sanmıyorum, diyorum. Lin'i bırakmasını istemedim. İstediği zaman gelip, istediği zaman gidebiliyordu. Başka nasıl daha az talepkâr olunur ki.

Biliyor musun, diyorum, bir süredir kafamda dolanan bir görüntü aniden netleştiğinde, onun korktuğu duygusuna kapılmıştım. Michael'in de. Shaun'un da. Hayır, bulunabileceğim talepler yüzünden değil, duygulardan, aşırı duygulardan korkuyorlardı.

Benim duygularımdan değil, *aksine* kendi duygularından. Böyle bir şey olur mu, diye soruyorum diğer kadınlara, erkeklerde duyguları harekete geçirdiğimiz için kendimizden korkmamız olanaklı mı?

Birini sevmekten korktukları, tüm sıcaklıklarını mekanik sekse kanalize ettikleri, bu olanaksızlaşınca da kaçıp gittikleri doğru mu? Bulmacanın parçaları yerini buluyor. Şekiller tamamlanıyor. Ben onlar için hiçbir şey hissetmezken beni isteyen erkekler karşısında duyduğum şaşkınlık. Benim için inkâr edemeyecekleri duygular besledikleri için kaçıp giden erkekler. Ve hepimizi, bu küçük oyunları birlikte oynayacak kıvama getiren bir bahane, cinsel devrim. Seksi ve aşkı birbirinden ayıracak kadar çağdaş olmadığımız söylendiğinde buna kendimiz de inanmamız. Tabii, ancak evlenme olasılığı varsa, sekse güvenle yaklaşmak gibi eskiden kalma koşullanmalarımız var. Ama bizim için, şimdi bulunduğumuz durumda, bu artık uzun zamandır geçerli değil. Aradığımız bağ değil, kendimizi parçalanmış hissetmek istemiyoruz, seksin sıcak yanını yitirmek istemiyoruz. Hoş bile bulmadığımız biriyle yatmak istemiyoruz. Kendimi toparlayamadığım için, duygularımı dizginleyemediğim için peşlerinden koşanın, çılgın olanın *ben* olduğumu düşünürken bedenim hizmet vermeyi reddediyor, kandırılmayı kabullenmiyor. Neler olup bittiğini yavaş yavaş görmeye başlıyorum. Belki de aslında kendilerinde eksik olan sıcaklığı bende hissettikleri için beni çekici bulup yakınlaşan ve aynı zamanda bundan korku duyan erkekler. Bu çelişik durumda ayakta kalabilmek için ip üzerinde dans etmek zorundayız. Ve bir anda kuralları daha iyi anlıyorum. El altında bulunmak, ama bir şey talep etmemek için nasıl adım adım eğitildiğimizi. Ne zaman geleceğinin kararını ona bırakmanın, sevgi üzerine konuşmamanın -cinsellikten de ağır bir tabu-. Ama bu arada konuşmadan sevgiyi aktarmanın bize nasıl öğretildiğini anlıyorum.

Bize bunu yapmalarına nasıl izin veriyoruz, diye soruyorum aklım karışmış. Daha iyi bir fikrin var mı, diye soruyor Ellis.

Deli değiliz, diyorum. Ya da hepimiz birden deliyiz.

Peki, o halde bunların sonucu, artık erkeklerle yapabileceğimiz hiçbir şey kalmadığı mı, diyor Marri. Başka türlü de olabileceğinin örnekleri vardır herhalde, diyor Ellis, umutla birbirimize bakıyoruz. Ama her şeyin iyi de gidebileceğini gösteren pek örnek bulamıyoruz ve artık yeterince deneyim sahibiyiz. Marri bu arada uzun süren tantanalardan sonra erkek arkadaşından ayrıldı ve ya o ya ben, kararını ver, diye dayattı. Sevgilisi ortadan kayboldu, diğer kadınla sorunları oldu mu ara sıra geri geliyor, ama Marri'nin artık onu avutmaya hevesi yok. Willem'in kız kardeşi Suzan'ın da erkek arkadaşı yok, aynı ben ve Bahasj gibi. Fay, bir İspanyol mülteciyle kırıştırıyor, ama pek gönülden değil. Ellis hâlâ her zamanki sevgilisiyle. Eh, diyor, işte böyle gidiyor. Seni kıskanıyorum, diyorum ona. Eve gittiğinde sıcak bir yatak buluyorsun. Ama sen de istediğini yapabiliyorsun, diyor. Bu moralimi bozuyor, özgürüm, kuşkusuz. Kuru bir özgürlük bu. Ne istediğimi çok iyi biliyorum, diyorum. Çok kısa da olsa bunu yaşadım. Michael'e duyduklarım, gerçekten temel bir şeyleri paylaştığımız duygusu. Eğer yataktaki birkaç saatin dışındaki şeyleri de paylaştığını, aynı türden olduğunu duyuyorsan, seks de inanılmayacak kadar yoğunlaşıyor, buna ne diyorsun?

Bunun yalnızca kısa bir süre için olduğunu kabul etmek istemiyorum. Eve keyifsiz gidiyorum. Boş yatağıma.

Eve vardığımda telefon çalıyor. Ellis. Sürekli bir ilişkisi olanları kıskandığın için sana bir şey söylemek istedim, diyor, şimdi eve girdim, oda domuz ahırı gibi, giysiler dolaptan sarkıyor, tıraş makinesi lavabonun içinde. Sayın beyimiz belki ki sürtmeye gitmiş. Eve döndüğümde sıcak bir yatak bulduğumu söylüyordun değil mi? Gülüşüyoruz, yatağa girdiğimde keyfim biraz daha iyi.

Hâlâ tamamen pes etmiş değilim. Antwerpen'den Sjef, solcu, en azından bu da bir şey ve bluejeani üzerine harika oturuyor. Bir saat içinde karar veriyorum ve ancak, kaybedecek hiçbir şeyin kalmadığı, olsa olsa her şeyin daha iyi olabileceği duygusunun verebileceği bir özgürlükle Sjef'in bir arkadaşının şaşkın bakışları altında - bana göz koyan aslında oydu- kahverengi yatağıma girmiş sevişi-

yoruz. Kendi haline bırakılmış tenim tutuşmaya başlıyor. Kendini vererek sevişiyor ve birlikte gülebiliyoruz da. Sjef, Antwerpen'e döndüğünde kendimi harika hissediyorum. Birazcık âşığım, ama öyle dehşetli değil. Belki de yürür.

Ama ben Antwerpen'e gittiğimde hemen tadı kaçmaya başlıyor. Aslında konuşacak bir şeyimiz yok gibi. Yaptığı alaycı esprilerin onun standart tepkisi olduğunu anlayınca aklım karışıyor. Ona kadın grubundan söz ettiğimde alayla geçiştiriyor. Kadınların ezilmesi, ne büyük saçmalık, diyor. Şimdiye kadar fark etmemiş bile. Belki de kadınları dinlemediğin için, diyorum iğneleyerek, şimdi de beni dinlemediğin gibi. Bak, diyor, senden hoşlanıyorum, çünkü nefis bir kadınsın, ama bu tür aptalca şeylerle beni rahatsız etmen gerekmiyor. Ve daha sonra bir barda otururken oradaki kadınlara asılmaya çalışıyor. Yan gözle benim görüp görmediğime bakarak eski bir kız arkadaşının kıçını okşuyor.

Ama gece yatakta eskisinden de sıcak, sanki sıcaklığı sadece belli bir anda, sevişirken ortaya çıkıyor. Ertesi gün yine soğuk, mesafeli.

Amsterdam'da kavga ediyoruz. Niçin? Belki de kadınlara karşı hoş davranmadığını söylediğim için. Yaşamını nasıl böyle bölebildiğini, aşkı paylaşmadığı bir erkek arkadaşıyla dost sohbetlerini ederken, incelikle birbirlerine karşı kullandığı kadınlarla da seks yapabilmesini anlamadığımı, yatağın dışında zayıf yanlarını göstermeye cesaret edemediğini, beni dinlemediğini söylediğim için.

Breda'dan bana telefon ediyor. Meulenbeltcik, diyor, sen harika bir kadınsın. Eğer hemen Breda'ya hareket eden ilk trene binebilirsen birlikte Antwerpen'e gider güzel bir hafta sonu geçiririz. Böylesine açıkça gösterdiği ilgiden şaşkın gidiyorum. Belki de derdimin ne olduğunu biraz olsun çaktı. Ama Antwerpen'e vardığımıza her şeyin ters gittiğini fark ediyorum. Sanki duygularını o denli göstermesini telafi etmek zorundaymış gibi, mesafeli kalmak ve olabildiğince alaycı görünmek için özel bir çaba gösteriyor. Barda sanki ben yokmuşum gibi davranıyor, bütün güzel kızlara takılıyor, bir benle ilgilenmiyor. Bana bak, diyorum öfkeyle. Başkalarına nasıl asıldığını seyretmeye gelmedim buraya, hemen dönüyorum. O zaman biraz kendine geliyor. Hepsinin sadece şaka olduğunu

söylüyor, kalmamı rica ediyor, birazdan keyfimize bakacağız, diyor. Son tren de kalktıktan ve gidemeyeceğimden emin olduktan sonra örtük kadın düşmanlığını kusacak ne varsa yapıyor. Kendi başının çaresine bak, diyorum, hırsını kadınlardan çıkartman için ben sana fırsat vermem. Senin ne mal olduğunu daha görmemiş olan kızlarla dene sen. Senin daha tatlı biri olduğunu sanmıştım, diyor Sjef, o küskün, saldırgan karılardan biri olacağını düşünmemiştim. Ertesi sabah ilk trene biniyorum.

Ve trende ona hak veriyorum. Evet olağanüstü küskünüm. Ve bu arada çılgınca saldırgan. Onmaz biçimde. Eskiden kadınlığın en üst noktası olduğunu düşündüğüm o esnek, sorunsuz, seksi ve çekici kadın değilim. Ve bu küçük oyunlara katılmayı kabul etmediğim takdirde beni neyin beklediğini de çok iyi biliyorum. Saklı tutulan saldırganlıkların açıkça dışavurulması. Kızlardan beklenen davranışları reddettiğim an, annelerinden kızlara karşı kibar ve sempatik olmaları gerektiğini öğrendiklerini hemen unutan erkekler. Tahammül etmeyi öğrenmem gereken ilk şey; artık sanki beni hoş buluyormuş gibi bile yapmayacaklar.

Özdeneyim grubu, bir araya gelip yaralarımızı yaladığımız sıcacık bir köşe haftanın içinde. Sanki her şeyi başka türlü algılıyormuş gibiyim. Acı verici bir netlik, çünkü görmemeyi tercih edeceğim pek çok şeyi görüyorum. Bu beni korkutuyor, bazen eski yaşamıma dönmemin giderek zorlaştığını fark ediyorum ve bunun karşılığında elime ne geçecek onu da bilmiyorum. Yeni bir şey kurmak eski bağları koparmaktan çok daha zor olacak.

Bu arada Marks'ı tamamen unutmuş değilim. Marksist eğitimimin hâlâ çok eksik olduğunu biliyorum ve beni hemen fabrikalara göndermeyeceklerinden ve sükûnet içinde eğitim yapabileceğimden emin olduğum Troçkist bir eğitim grubuna katılıyorum. Haftada bir kez Karel'in evinde *Kapital*'i okuyoruz. Karel, düşme eğilimi gösteren kâr marjları hakkında bir şeyler mırıldanırken bir yandan da çoraplarıyla oynuyor. Kahveyi karısı pişiriyor, bu artık hemen

gözüme çarpıyor. İki kadın daha var, biri gruptaki oğlanlardan birinin karısı, en fazla olumsuz eleştiri alan da o. Diğeri yalnız geliyor ve boş zamanlarında Karel'in çalışmalarını daktilo ediyor. Oğlanların böyle şeyler için zamanı yok.

Derinlemesine çalıştığımız kesin. Bir malın değişim değerine *sahip olduğu* ve bir kullanım değeri *oluşturduğu* üzerine Karel ve diğer iki bilmiş oğlan arasında uzayıp giden tartışmalar. Bilmiş oğlanlardan biri büyük bir tantanayla Marks'ın da bilmemkaçıncı sayfada bilmemkaç tane hatasını keşfettiğini anlatıyor. Kendimi iyice aptal hissediyorum. Ve bunun fark edileceğinden korktuğum için soru sormaya cesaret edemiyorum. Diğer kadınlardan da çok ender soru geliyor. Yanımda oturan kadına, pantolonunu nereden aldın, diye fısıldıyorum. Kendim diktim, diye fısıldıyor ve yakalanıp da utanç içinde çenemizi kapatmak zorunda kalana kadar giysiler üzerine fısıldaşıyoruz.

Karel, her hafta okuduğumuz bölüm hakkında sorular soruyor. Birkaç kez gerginlik içinde oturup bana da soru sormasını bekledikten sonra kadınlara hiçbir şey sormadığı hakkında birkaç laf ediyorum. Bir sonraki hafta yapıyor bunu. Görelim bakalım, diyor, hanımlardan biri bu konuda yanıt verebilecek mi? Ve ben hemencecik bir yanıt bulamıyorum tabii, kızarıp terleyerek alaycı havanın dağılmasını bekliyorum. Sonra bana başka soru yöneltilmemesinden hoşnut gecenin sonuna doğru yarı uyur vaziyette kendi kendime hayale dalıyorum. Gruptakilerden hiçbiriyle eğitim çalışmaları dışında ilişkim yok. Çoğu soyadımı bile bilmiyor ve ne yaptığımdan haberleri yok. Sadece bir keresinde Armin kötü bir rüya görüp de telefon edince Karel'in karısı çocukla bütün bunların nasıl üstesinden geldiğimi soruyor. Ama sürdürmem gerektiğini, *Kapital*'i en azından bir kez doğru dürüst okumamın iyi olacağını düşünüyorum. Ayrıca eğitime benimle birlikte başlayan Thomas'la ara sıra çalışma bittikten sonra bir şeyler içmeye gidiyoruz ve bazen birbirimizi okşuyoruz. Kendinden bahsederken, geç gelişen biri olduğunu ve kendini biraz da her şeyi öğrenebilmek için benim kollarıma attığını söylüyor. Thomas kadın hareketinin kendisini çok ilgilendirdiğinden bahsediyor. Üç hafta boyunca her şey harika, ta ki bana hafta sonu Berlin'e gidip beraber olduğu kızı alacağı-

nı ve Amsterdam'da birlikte oturacaklarını anlatıp, beni, henüz kendini kadın olarak eşit konuma getirememiş olan ve duygularıyla da pek iyi baş edemeyen kız arkadaşının eksiğini çok iyi tamamladığım için seçtiğini itiraf edene kadar. Daha önce, müzik alanında çok başarılı olan bir kadını gözüne kestirmişmiş, ama kadın Marksist değilmiş ve bu onun için daha önemliymiş. Suratına boş boş baktığımda, Marksist görüşleri daha iyi benimsemen gerekiyor belki de, diyor Thomas, gözümün önünden kaybolmasını, artık onunla içmeye gitmek için de hevesim kalmadığını söyleyince tek kelime anlamadan bakıyor. *Kapital*'in Berlin'de satın aldığı güzel bir baskısını hediye ederek beni hâlâ yatıştırmaya çalışıyor ve beni kız arkadaşıyla tanışmaya davet ediyor. Teşekkür edip geri çeviriyorum. Bir yıl sonra ona rastladığımda, yazdığım duygusal makalelerin onu hayal kırıklığına uğrattığını, benden beklediği içeriği bulamadığını söylüyor. Bu erkekler gerçekten de Mars'dan gelmiş gibi, sanki bambaşka bir dil konuşuyorlar, diyorum, kadın grubunda. Adımız artık kadın grubu ve toplantılarımıza kahve sohbeti demiyoruz.

Gordes 8

Canım sıkkın. Mistral esiyor. Çarmıha gerilmiş İsa bakışı adını verdiğim bakışlarıyla etrafımda dolanan Hans'a öfkeleniyorum, beni rahat bırakmaya karar verdi, ama yine de gözünü üstümden ayırmıyor. Bir günlüğüne Avignon'a gittiğimizde bakışlarını üzerimde hissediyorum, yapışkan. Eğer Anna daha önce ayrılmamış olsaydı Avignon'a birlikte gidecektik.

Kaleyi dolaşıyorum, sanki yalnızmışım gibi yapmaya çalışıyorum. Eğer etrafımdaki insanlara sürekli dikkat etmek zorunda kalmazsam, melonkolim daha çekilir bir hal alıyor, ama Hans'ın bakışlarının kalede dolaşan turist grubunun üzerinden bana dikildiğini hissediyorum.

Kampingde ben oturup yazmaya devam ederken Hans yine yemek pişiriyor. Fransız ve Belçikalı kadınlar, kıskançlık ve dışlama karışımı bir ifadeyle bizi izliyorlar. Burada Fransız erkeklerin

yemek pişirdiğini hiç görmedim. En fazla, kadınlar çamaşır yıkar, sebzeleri ayıklar, tavaları ovarken bir parça eti ızgaranın üzerine yerleştirmekle yetiniyorlar. Erkekler balık avlamaya gider, uyur ya da oyun alanında jeu-de boules* oynarken veya diğer erkeklerle iki tek atarken kadınlar günde iki kez adamakıllı bir sofra kurabilmek için koşturup duruyor. Fransız kadınları sokak kahvelerinde de çok az görüyorum, sadece kentten gelen birkaç genç kadın. Ben oturup yazmakla yetinirken diğer kadınların bana şarap getiren, soğan ayıklayan Hans'ı göz ucuyla merak ve kıskançlık içinde izlediklerini görmeme rağmen hâlâ niye yakınıyorum ki.

Kitabımdaki geçişlerle boğuşuyorum. Gece uyandığımda mantıklı bir bölümleme buluyorum. Bir parça geçmiş, kopuş noktalarında bir parça Gordes. Hep üçer yıldan oluşan kendime özgü bir dönüşüm. Hamileliğin getirdiği kopuş -çevremden uzaklaşmam... Üç yıl evlilik. Kopuş. Üç yıl Jonas. Kopuş. Üç yıl cinsel özgürlük ve Marks. Sonra David'in ardından yine bir kopuş. Sonra kadın hareketi. Ve Anna'dan sonra bir kopuş daha. Her defasında baştan başlamak, her defasında ayaklarımın altından zeminin kaydığını yaşamak. Yine baştan alıp işi piyangoya bırakmak. Bir şey çıksa bari.

Ama yazmaya oturduğumda, bu farklı dönemler öyle mantıklıca birbirinden ayrılacak gibi görünmüyor. Feminizme "iman ettikten" sonra da erkeklerle ilişkilerimin yine eskisi gibi tuhaf olduğunu görüyorum. Eğilimim bu konuyu es geçmek. Kadın hareketine geçişim anılarımda tam bir kesinlik taşıyor, eski yaşamımı tamamen geride bırakıyorum. Bunu bugün de böyle görüyorum. Fakat bu arada örneğin Sjef'le ilişkimin bir önceki döneme uygun olduğunu, ama özdeneyim grubu döneminde yaşandığını görüyorum.

Geçişi nasıl vereceğim, aptalca mistik kavramların içine düşmeden nasıl tanımlayacağım. İman edişim. İlân edişim. Şeylere bambaşka bir tarzda bakmak. Bir başka yaşam düzeyi, açıklığın şok edici darbeleriyle gelen ve ağır ağır gelişen koşullanmalardan kurtulma süreci, sonra yine geri düşüşler, karmaşa, aslolan ne burada.

* Bir metal küreyi daha büyük ahşap kürelerle vurarak puan kazanılan bir takım oyunu. (ç.n.)

Davranışlarım ilk aşamadan çok ağır bir değişim geçirirken vardığım bambaşka bir bilinç düzeyi. Bu olaylarda kendini göstermese de yaşamımın başka bir nitelik kazandığı gerçeğini nasıl betimleyeceğim. Yaşamımın bölük pörçük bölümlerini bir bilmecenin parçaları gibi yerlerine oturtan, geçmişimin çizgilerini görünür kılan tartışmalar. Kadınlarla yaptığımız bütün o kongreler, toplantılar, şenlikler, bütün bunları bir kitapta görünür hale getirmek yaşadığım ilişkileri anlatmaktan daha zor. Dilim yetersiz kalıyor. Kadın-erkek ilişkilerinin kurallarını herkes biliyor. Duyarlılıkları, sanki bir filmde izler gibi, hemen tanımak kolay. Ama dayanışmanın ilk deneyimlerini, karnımdaki ateşi, aşklarımı anlattığım gibi canlı, hissedilir ve gerçek bir biçimde, aşırı kavramlara kapılmadan nasıl anlatacağım. Kız kardeşlik. Bu kavram aynı hemşire, rahibe, kız kurusu kavramları kadar modası geçmiş geliyor kulağa.

Stop, dur.

Ters gidiyor. Çünkü şu anda Gordes'de güneşin altında mermer bir masanın başında defterlerimle karşı karşıya değilim. Amsterdam'da Boukje'nin odasında Marjan'ın daktilosu başındayım. Durum karışıyor. Çünkü şu anda içinde bulunduğum süreç, altı ay öncesi Gordes'dekinin aynı değil. Gordes'de çağrışımlarımı özgür bırakıp, kitabın nasıl bir kitap olacağı konusunda kaygı duymadan, hatta ortaya bir kitap çıkıp çıkmayacağı üzerinde bile kafa yormadan, şarabın ve güneşin verdiği sarhoşlukla aklıma gelenleri yazıyorum. Gordes'de çağrışımlarla bir araya getirdiğim malzemeyi Amsterdam'da düzene sokmak zorundayım. Daktilo ederken doldurması daha kolay olur diye bıraktığım boşluklar, şimdi halledilmesi en zor olanlar. Kendi kendimi yanıltıyordum. Sivri deneyimleri anlatmak, yıllarca süren, sürekli geri düşüşlerin yer aldığı ağır gelişen süreçleri anlatmaktan daha kolay. Ve Gordes'de yüzeye çıkanlarsa tam da bu türden deneyimler oldu.

Gündelik uğraşlarımın arasında yazmak da başka bir şey. Konferanslar, toplantılar, oturumlar arasından çalınan günler. Rahatımı

bozan telefonlar, mektuplar, alışveriş, yemek pişirme derdi, Armin ve benden bir şeyler bekleyen insanlar. Gordes'de zahmetsizce yüzeye çıkan eski renkleri bulmak için bazen saatlere gereksinme duyuyorum.

Ve sonra yayıncıyla yaptığım, konsantrasyonumu bozan, keyfimi kaçıran aşırı nesnel pazarlıklar. Anamdan emdiğim süt burnumdan gelerek ilk bölümü tamamlayıp büyük bir cesaret göstererek gönderdikten sonra Carlien'den yüreklendirici bir mektup geliyor. Sonra kitabın yayınlanacağı söyleniyor. Ardından kontratı henüz gönderemeyecekleri. Yine neler dönüyor?

Önce, sözünü tutmayan ve benim haberim olmadan *Our Bodies, our selves* için ticari bir kapak yapan yayıncı Bertje Bakker'le kavgalar. Kitaptan en azından bazı şeyleri kurtarabilmek için girişimler, bütün bunlar asıl çalışmadan daha fazla enerjiye mal oluyor. Sonra sosyalist SUN yayınevindeki tiplerin kibirliliği, bizim çalışmamızın orasını burasını kurcalamayacaklarını, feminist bir yapıtın son redaksiyonunu yapacak durumda olmadıklarını kafalarına dank ettirmek için bitmek tükenmek bilmeyen çene yormalar.

Ve yine sorun. Bu işlerin niye böyle yürüdüğünü kimse bana açıklayamıyor. Mieke beni avutuyor, Carlien bir sherry getiriyor ve ben inatla De Bezige Bij ve Meulenhof yayınevleri hakkında bir şeyler mırıldanırken sonunda sözleşme geliyor.

Kazandım, ama eve dönerken ağzımda kötü bir tat var. Mücadele etmeyi sevmiyorum. Her seferinde şeytana uyup verilen tavizler. O zaman *Our Bodies, our selves* ticari bir kapakla yayınlansın daha iyi. O zaman Sun'daki tiplere pes edip, radikal feminizm kokan her satırı çıkarmalarına izin vermek, her cümlede bunun sınıf mücadelesine ve Hollanda'da Marksizm'in bilimsel gelişimine uygun olup olmadığını tartışmak daha iyi.

"Feminizm ve Sosyalizm" adlı kitabım yayınlandığında arka kapaktaki satırları okuyunca yükselen öfke. Arka kapakta yer alması gereken satırlar şöyle: "Kadın hareketinin hedefi sosyalizmin dışında bir şey değildir, tam tersine, kadın hareketi mücadeleyi, fazlasıyla kenarda kalmış alanlara da, yani aileye, yeniden üretim alanına ve insan ilişkilerine de taşır." Ve bunun yerine yazılan şu: "Kadın hareketi sosyalizmin dışında bir hedef gütmemelidir, kadın

hareketi, mücadeleyi, şimdiye kadar fazlasıyla kenarda kalmış alanlara da taşımalıdır: İşçilerin dünyasının içinde ve dışında kalan toplumsal ilişkiler ve aile." Anlamı değiştiren birkaç sözcükle bizi yine erittiler, sınıf mücadelesine tabi ettiler. Bir yanlışlık olmuş, kimse bunu amaçlamamış, ama bu arada olan olmuş.

Bıkkınlık geldi. Yine ben peşinden koşmalıyım, hiç olmazsa bant atılması, benim ifademin değiştirildiğinin belirtilmesi için yine ben uğraşmalıyım. Pes ediyorlar. Sadece feminizmin piyasası iyi olduğu için ve bütün yayınevleri kadın kitaplarına tav olduğu için de -tabii içinde seks de varsa- olsa, her seferinde yine de biz kazanıyoruz. Her şeyi fırlatıp atmak istiyorum.

Hannecke'nin Einhoven'den gönderdiği mektup duvarda asılı. Bu kitabı yazdığım için bana Brabant'lı sıcaklığını taşıyan yirmi adet mest edici öpücük göndermiş. An ve Eric'in bana cesaret vermek için gönderdikleri mektuplar, Hanneke'nin bir armağanı ve Gordes'teki balkonda çekilmiş bir resmi. Leni'nin gözlerindeki yaşlar ve kollarıyla beni saran Ria, Femsoc grubundan Mieke'nin mektubu. Nurith'in telefon açıp kitabı beğendiğini, şimdi beni daha iyi anladığını söyleyişi. Yayınevinden Mieke ve Carlien'in kitabı beğenmeleri. Armin'in benimle gururlanması ve yalnızca küçük oğlan olarak geçen ifadeleri oğlan olarak değiştirip değiştiremeyeceğimi sorması.

Her şeyin Gordes'dekinden daha zorlu olduğu sivil dünyaya döndükten sonra devam edebilmek için gereksinme duyduğum tüm sıcaklık. Eleştirileri dayanışmacı ve bana yol gösteriyor. Mieke, Gordes bölümlerinin bir yığın içki muhabbeti ve benzer şeylerle dolu olduğunu söyleyince iki sokak kahvesini ve bir porsiyon Salade Nicoise'ı çıkarıyorum. Marjan, bu kadar çok erkek hikâyesinin bir süre sonra bıktırıcı olduğunu söylediğinde üzerinde kafa yoruyorum. Ve bu bölümleri bırakmaya karar veriyorum, benim içime de öğürtü veriyor, ama sorun da bu ya. Herkes canının istemediği yeri atlayabilir. Çok güzel bir kitap değil. Olduğundan güzel göstermek yok.

Tamamen çıkmaza girmeden Gordes'e dönüyorum.

Sarı defterdeki kara harfleri çözdüğümde yine keyifsizliğimle karşılaşıyorum. Açıklaması olmayan umutsuz bir ruh hali. Her şey aklımı karıştırıyor. Hans beni izliyor. Kamptaki su tesisatı bozuk. Tuvaletler tıkalı, ağızlarına kadar bok dolu. Yanı başımızda aptal Hollandalılar. Mızırdayan bir çocuğu babası tokatlıyor ve sağlam kalan öbür dişini de mi kırayım, diye haykırıyor. Gerginliğimin sivri kenarlarını şarapla törpülüyorum. Armin, uzun zamandan beri bu sabahki kadar tatsız olmamıştın, diyor. Hafif kafayı buldum, diyorum. Ve biraz kederliyim. Sen de zaman zaman böyle olmaz mısın? Evet, diyor Armin, sonra bir yürüyüş yapıyorum ve hepsi geçiyor. Oğlum akıllı bir çocuk. Yazmaya devam et diyor ve benim için bir çiçek koparıyor, çiçeği yanımdaki cola şişesine koyup sular hâlâ akmadığı için son birkaç damla maden suyunu şişenin içine döküyorum.

Akşam takvimime göz attığımda regl zamanımın gelmiş olduğunu görüyorum. Regl öncesi gerilimler, sebep bu.

Annen gelmeyecek

Kadın çalışması bir harekete dönüşecekmiş gibi görünüyor.

Her şey, bir kadının telefon edip kendisinin de bir özdeneyim grubunda olduğunu söyleyerek, tanışmak için uğramak isteyip istemeyeceğimizi sormasıyla başlıyor. Kendi yaşadıkları üzerine konuşamadıkları için Dolle Mina'dan ayrılan bir grup bu. Bizim durumumuzda olan başka kadınlar var mı? Biz yedi deli, yalnız değiliz, sekiz budala daha var. Sonra eşitlik hareketi MVM'de iki özdeneyim grubu olduğunu duyuyoruz, bunlar da tüm engellere rağmen oluşmuş. Gruba erkekleri almadıkları için çevrede oluşan aşağılamayla karşılaşmışlar. Bu suçlama karşısında ne kadar duyarlıyız hâlâ. Haftada bir, yalnızca kadınların bulunduğu bir gruba katıldığımız için erkek düşmanı oluyoruz. Sanki genç işçilerle çalışan herkes, tanım yerindeyse yaşlılara düşmanmış gibi, ama bu

karşı çıkış noktasına çok sonra varıyorum. Şimdilik buna gereksinme duyduğumdan ve kendimi böyle iyi hissettiğimden başka gerekçem yok. Ve bir kadın grubunda olduğum için kendimi savunmamı gerektirecek durumlardan kaçınmaya çalışıyorum. Ancak bu konudan söz etmek dikkatsizliğini gösterdiğim bazı durumlarda erkeklerde nasıl tepkisel öfkelerin, kadınlardaysa korkuların ortaya çıktığını fark ediyorum.

Diğer delilerle bir parti. Beni zorla oraya sürüklüyorlar. Kendi grubumdaki kadınlara daha yeni alışmışken, bir anda bu kadar çok kadınla karşılaşmak ürkütücü geliyor. Ama gidip de Marjan'ın çatı katında çöreklendiğimizde korkumu aşıyor ve neşeyle diğer kadınlarla gevezelik ediyorum. Hepimiz aynı şeylerden söz ediyoruz, aynı şeyleri keşfediyoruz. Bunu daha sık yapalım diyoruz, özdeneyim gruplarından haberi olup da katılmak isteyen, çevremizdeki bütün kadınlara haber verelim. Eski Dolle Mina'lı kadınların kurduğu grup bir kadın dergisi çıkarmaya başlıyor. Bir sonraki sayıyı birlikte hazırlıyoruz, grup içindeki ve dışarıdaki deneyimlerimiz hakkında yazıyoruz. İlk kez mektupların dışında bir şey yazıyorum. Yazdıklarımızı birbirimize okuyoruz, fikir veriyoruz, ama eleştirmiyoruz. Ve bütün yazılar dergiye giriyor. Neyin iyi, neyin kötü olduğunu yargılayan bir yazı kurulu yok. Ve ilke olarak hiçbir makaleye imza konmuyor, çünkü hangi deneyimlerin kime ait olduğu, kimin daha iyi yazdığı önemli değil. Muhteşem bir anarşi. Yazıları çoğaltmak yine keyif vermeye başlıyor, yabancılaştırıcı değil. Bu bizim kendi ürünümüz, başkasınınki değil bu kez. Önceleri iki yüz, üç yüz, sonraları daha çok sayıda bastığımız dergilerimizle gururlanıyoruz. Aramıza durmadan yeni gruplar katılıyor. Artık birinin evinde toplanamayacak kadar kalabalığız.

Geçirdiğimiz oluşumun artık bir adı var. Bütün yaşamımızı altüst edip yeniden şekillendiren, geçmişin farklı yorumlanmasını sağlayan bu değişik bakma biçimine bilinç kazanma diyoruz; koşullanmalardan kurtulma diyoruz. Çünkü dünyamızda kadınlara nasıl

davranıldığı konusunda bilinçlenirken, aynı zamanda, bizim de hasar görmüş olduğumuzu, kendi hakkımızdaki imajımızın yapıştırma olduğunu ve içselleştirdiğimiz normlar yüzünden kendimizi geride tuttuğumuzu görüyoruz.

Özdeneyim grubunda bedenlerimiz üzerine konuşuyoruz. Herkes hoşuna gitmeyen yanını söylüyor. O zaman kimsenin kendi bedeninden hoşnut olmadığı ortaya çıkıyor, gerçekten güzel bulduğumuz kadınların bile. Çok şişkoyum, diyor Ellis. Kendimi yağlı bir lokma gibi hissediyorum. Marri başının biçimini beğenmiyor ve çok ince olan saçlarını ne yapacağını bilemediğini söylüyor. Fay, şimdiye kadar kimsenin dikkatini çekmemiş olan baldırlarının kalınlığından söz ediyor. Ya sen, diye soruyor biri bana. Derin bir soluk alıyorum. Listem uzun. Aslında hiçbir yanımı beğenmiyorum. Baştan başlayarak, kafamın arkada neredeyse hiç eğimi yok, diyorum. Komik bir burnum var ve şu yanaklar yerine her zaman ince, ilginç bir yüzüm olsun istedim, dişlerim korkunç çirkin ve -duraksıyorum. En zayıf noktam. Göğüslerim sarkık, diyorum alelacele. İçinizden hiçbirinin göğüsleri benimkiler kadar çirkin değil. Armin'i emzirdim ve sonra kendiliklerinden sarktılar. Kendi yüzünün bombok olduğunu düşünen, ama göğüsleri yuvarlak ve güzel olan Marri, bu sence çok mu kötü, diye soruyor.

Sadece yeni birinin yanında soyunmak zorunda kaldığımda, diyorum. Birbirimizi bir kere tanıdıktan sonra o kadar kötü değil, ama sutyeni açtığım ilk an ve sonra düşününce... Göstersene, diyor Ellis. Geçiştirmeye çalışıyorum, öyle anlar var ki... Ellis, göster bir, diyor. Cesaretim yok, diyorum. Biz sana yardım ederiz, diyor Fay ve kendi soyunuyor. Ben kazağımı çıkarınca Marri sutyenimi çözüyor. Gördüm mü, diyor, ne kadar tatlılar. Neyi güzel, neyi çirkin bulduğumuz aptalca aslında. Hoş bir duygu veriyorlar mı, diye soruyor Ellis. Evet, diyorum, ellerimde yumuşak bir ten ve sıcak bir ağırlık. Bedenimizden hoşlanmayı öğrenebiliriz, diyoruz. Kendimize erkek gözüyle bakmaktan vazgeçmeyi öğrenebiliriz. Sürekli, nasıl olmamız gerektiğini düşünmek yerine kendimizi olduğumuz gibi beğenmeyi öğrenebiliriz. Kimse standartlara uymuyor,

hiç kimse. Bir avuç manken ve kırışıklarını gerdirmek zorunda olan ünlü film yıldızları dışında.

Olduğumuzdan güzelmişiz gibi görünme yükünü taşıyacak yerde kendimizi gerçekten olduğumuz gibi göstermeye bir yerden başlamalıyız. Sutyen takmaktan vazgeçebiliriz. Bunu bütün kadınlar yaptığında göğüs kompleksinden hemen kurtulabiliriz. Ben artık takmayacağım, diyorum şevkle. Ve kazağımı giyiyorum. Artık hiç olmazsa, ambalaj, içindekinden fazlasını vaat ettiği için kimse hayal kırıklığına uğramayacak, diyorum. Senin kendini nasıl hissettiğin çok daha önemli, diyor Marri.

Eve giderken mantomun altında yumuşak bir çalkalanma hissediyorum. İstenmeyen çocuklar gibi soğuklaşmış ve duyarsızlaşmışlardı. Sanki benim bir parçam değillermiş, bir suçları varmış gibi. Çocukken olduğu gibi yine tüm bedenimle birlikte yaşamayı öğrenmeliyim.

Cinsellik sık sık döndüğümüz bir konu. İlk deneyimler hemen hepimiz için boktan olmuş. İlk orgazmlarımız. Daha yedi-sekiz yaşlarında bir çocukken düzenli olarak kendini tatmin eden Marri. İlk orgazmını sevgilisiyle saatler süren zahmetli bir uğraş verdikten sonra yaşayan Ellis. Ve sevişirken hiç doyuma ulaşmadığı için benim gibi frijit olduğunu düşünen Nel. Geriye dönüp, Toni'yle tastamam uyguladığımız halde benim soğukluğumu gidermeyen cinsel birleşme pozisyonlarını düşünüyorum. Biri, ilk kez ne zaman doyuma vardın, diye soruyor. Jonas'la, hayır, doğru değil, daha önce bir kere küvette duşla. Toni'yle yaşamaktan kaçındığım ve onu, yeni deneyler, yeni pozisyonlar için heveslendirmesinden korktuğum o beklenmedik elektrikli şoku ilk kez böyle yaşamıştım.

Ancak NVSH'ye bir mektup yazdıktan sonra, frijit oluşumla uzlaştım. Gelen yanıtta, sabır göstermemiz gerektiği, geleneksel eğitim alan daha pek çok kadının aynı sorunu olduğu söyleniyordu. Yaşamam gereken vajinal orgazm konusunda kitaplar okudum. Ne şekilde istediğini ona niye söylemedin ki, diye soruyor Nel. Nasıl istediğimi kendim de bilmiyordum ki. Seksten, Toni'nin okuduğu

pornografik kitaplardan, postayla ısmarladığı ve erkeklere, karılarını bağırtarak doyuma vardıracakları garantisi verilen kauçuk penis başlıklarından tiksinti duyuyordum. Toni'ye duyduğum tiksintiyi seksten tiksinmekle karıştırıyordum.

Ya şimdi ne durumdayız, diyor Ellis. Kendimi yalnız hissettiğim kederli kendi kendimi tatminleri düşünüyorum. Eskiden ben de kendimi yalnız hissederdim, diyor Marri, ama artık değiştim, şimdi gerçekten keyif alıyorum. Bunun hâlâ prensin gelip de öperek uyandırmasını bekleyen pamuk prenses benzeri aptalca hayallerden kaynakladığını sanıyorum. Seksin sende olan bir şey değil, sana verilmesi gereken bir şey olduğunu düşünüyorsun. Bir başkasıyla daha güzel değil mi ama, diyorum. Fakat kendi kendinle de güzel olabilir, kendine de tatlı davranabilirsin. En fazla baş başa kalmak zorunda olduğun kişi yine kendinsin, bu durumda en iyi dostluğu kendinle kurabilirsin. Bu, sadece konuklar gelecek diye değil, kendin için iyi bir şişe şarap almak gibi bir şey. Ya da bedenini güzel bir sabunla ovmak gibi. Ya da şekerlemeler alıp hepsini bir kerede yemek gibi, diyor, lezzetli bir yiyecekten her zaman büyük keyif alan Ellis. Aptalız biz, diyorum. Oturmuş bize bir şeyler verilmesini bekliyoruz. Kendimizi yalnız hissedecek kadar bekleyeceğimize kendi kendimize armağan olarak güzel bir orgazm yapabiliriz.

Kendi bedenimize yeniden ulaşmalıyız.

Kendime bir yüzük alıyorum. Eskiden böyle bir şeyi asla yapmaz, birinin bana bir armağan vermesini beklerdim. Kendi kendimle evlendiğimin bir simgesi, kendime iyi bakmalıyım. Dükkândan çıktığımda kendimi her zaman olmadığım kadar neşeli hissediyorum, Armin'e yeni bir ayakkabı gerekmesine ve evdeki bütün havluların lime lime olmasına rağmen yüzüğe bir yığın para verdim, olsun. Kente kahve içmeye gidiyorum, yanında koca bir dilim de pasta yiyorum.

Cinsellik. Konuşmalarımız hep cinselliğe dönüyor. Bu konuda

bunca aptalca deneyimimiz olması hepimizi şaşırtıyor. Sevişmek keyif için yaptığımız bir şey, öyle değil mi? Aramızda, sırf kendinden beklendiği için, aksi daha yorucu olacağı için yatan kaç kişi var?

Biliyor musunuz, diyor Ellis, hayır dediğimde kendimden nefret ediyorum, budala bir tavuk gibi hissediyorum kendimi, hele bu arada bir haftadır da yatmamışsak. Ve sonra iyi bir kavganın ardından ya da hafta sonu birbirimizi görmemişsek veya güzel bir sohbetten sonra yine harika oluyor. Ama anlaşılan bu onun için yeterli değil. Bu durumda Piter'in barındaki fıkır fıkır kızlara gittiğinde ona kızamam değil mi?

Konuşmalar sırasında, aslında istemediğimiz halde niye yattığımıza dair bir yığın neden ortaya çıkıyor.

Üstüne bir de kavga çıkacağı ve daha saatlerce kafanı meşgul edeceği, uykun kaçacağı ve ertesi sabah keyfin bombok olacağı için.

Gazetelerin "sorunlarınız" köşesine yazıp da kocasının durmadan yatmak istediğinden yakınan aptal karılara benzememek için.

Aksi takdirde ilişkinin iyi gidip gitmediğini sorgulamaya başlayacağın için.

Yatmayı reddettiğin zaman sana iyi davranmadığı ve senin de sıcaklığa gereksinmen olduğu ve bunu yolu otomatikman yataktan geçtiği için.

Bir akşam biriyle sinemaya, ardından bara gidip de ona, biliyor musun, sadece konuşmaya ihtiyacım vardı, diyemeyeceğin için.

Erkeklerin haklarında konuştuğunu duyduğumuz tadı kaçmış, iffet düşkünü, frijit kadınlar grubuna dahil olmak istemediğimiz için.

Hâlâ senden geçmediği, hâlâ çekici olduğun duygusunu yaşamak için, Tanrım, diyorum, kendimiz için değil de onların hoşuna gitsin diye ne kadar sık yapıyoruz bunu. Ve bir ayrım koymak ne kadar zor. Bir noktadan sonra ne istediğimizi kendimiz bile bilmiyoruz. Hiçbir zaman kendimizi tanımlayabilecek bir konumda bulunmuyoruz ki. Ya sürekli aynı erkekle birlikte oluyoruz, o zaman haftada üç kere farz ve yakınmak yok, ya da tamamen yalnızız, hiç kimse yok. Veya bağ kurmadan onla bunla düşüp kalkıyoruz, bu

durumda birini evine götürüp de sonra bir de bundan keyif alıp almadığını düşünmenin bir anlamı yok.

Hayır, beni çok zorladığı ve olmaz demeye cesaret edemediğim için değil, aslında ona duygu temelinde yaklaşmanın biricik yolu olduğu için bir erkekle yattığım çok oldu. Çünkü ardından daha iyi muhabbet kurabilirsin. Çünkü yatak onun maskesini birazcık araladığı, normal, duyarlı ve yumuşak olduğu tek yerdir. Bazen. Yoksa asla göstermeyeceği yumuşak öze varmak için bir fındık gibi kabuğunu kırman gerekir.

Alt tarafı bir sözleşme, diyorum. Bir sıcaklık bulabilmek için seksle ödeme yapıyoruz, onlar seks alabilmek için sıcaklıklarını vererek ödeme yapıyorlar. Ve sadece bir kerecik birlikte yaşanıyor, bir defalık bir şölen, bir kendinden geçiş.

Niçin daha azı için yapalım ki bunu?

Aksi halde ilişkin bozulacağı için, diyor Ellis. Bu olmaz. Eğer birlikte yaşıyorsan, diğerinin gereksinimlerini karşılamakla seni yükümlü kılan sözleşme geçerlidir. Eğer bunu yerine getirmezsen ortadan kaybolup başkasına gider ve senin buna bozulmaya hakkın yoktur. Hah ve eğer sen de katılırsan çoğu kez harika da olur. Ve ardından daha iyi uyursun. Ve o hoşnutsa her şey biraz daha iyi yürür.

Ne kadar acıklı aslında, diyoruz.

Nel uzun süredir bir şey söylemiyor ve duraksama içinde. Bir sorunum var, diyor. Aslında bu konuda konuşmak için tam bir cesaret duymuyorum. Suskunluk. Biliyor musunuz, diyor duraksayarak. Normal birleşmede ben orgazm olmuyorum. Fred'le de böyle oldu ve o, bir önceki sevgilisiyle her şeyin iyi olduğunu söyledi. O andan sonra ben de sanki orgazm olmuş gibi davranmaya başladım. Ve bunun bir saçmalık olduğu sonradan kafama dank etti, aslında vajinal orgazm diye bir şey yoktu ve ben frijit değildim. Çünkü kendi kendimi tatmin ettiğimde gayet güzel doyuma ulaşıyordum ve önceki sevgilimleyken o yalnızca ellerini kullandığında

da orgazma varıyordum. Ama şimdi çaresizim, çünkü artık pek çok defa sadece orgazm olmuş gibi yaptığımı Fred'e söylemem zor, artık onun iyi sevişmediğini söylemek için de çok geç.

Sevişme çok uzadığında bunu ben de sık sık yaptım, diyor Fay. Ben de, diyorum, çünkü kalkıp da bunu açıklamak daha zahmetli olacaktı. Bazen öyle erkekler çıkar ki karşına, o şekilde hoşlanmadığını söyleyecek olsan bunu asla kaldıramayacaklarını önceden bilirsin.

Başka kim, diye soruyor Nel. Rol yapmayı kesin olarak reddeden Marri dışında herkes. Rol yaparak kendi durumunu zorlaştırırsın, diyor Marri ve senden sonra geleceklerin durumunu da. Eğer bir erkeği anında iyice eğitmezsen bir daha asla öğrenemez. Eğer üç kadın ona harika bir sevgili olduğunu söylerse, artık hiçbir şey öğrenmesine gerek olmadığına inanır.

Bakışıyoruz. Biz deliyiz diyoruz. Ve bir daha asla böyle bir şey yapmayacağımıza dair birbirimize söz veriyoruz.

Kadınlar kongresi sırasında küçük bir anket yapıyoruz ve kadınların *dörtte üçünün* daha önce bir kez de olsa sanki orgazma varmış gibi davrandıkları ortaya çıkıyor. Yaşasın cinsel devrim, diye bağırıyor Ellis. Lanet olası bok. Bir erkek teklediğinde acırız, onunki kalktığında bizim canımız istemiyorsa kendimizi suçlu hissederiz. Onun zevkini kendimizinkinden önemli tutarız. Biz aklımızı kaçırmışız. Zırdeliyiz.

Cinsellik, nedir bu aslında. Bir bedene, sıcaklığa, bakılmaya ve dokunulmaya olan gereksinme. Bunların büyük bölümünü artık kadınlarda buluyordum. Bunu istemeyi öğreniyorum. Sıcaklığımı diğer kadınlara vermeyi öğreniyorum.

Orgazma varma gereksinimi. Artık bunu bir başkasının bana vermesi gerekmediğini de öğreniyordum. O benim en iyi arkadaşım. Ben güzel orgazmlar yaratabilirim. Eskimolarda kar için, Araplarda deve cinslerini belirtmek için bir yığın kavram olması gibi biz de orgazmlar için değişik karşılıklar bulmalıyız. Sonunda

soğuk bir havuza varan kaydırak gibi orgazmlar. Trende giderken içine badem ezmesi doldurulmuş ekmek yemeyi çağrıştıran, renkli, sıcak, bulutsu dalgalara benzeyen orgazmlar, böylesini nerede bulacaksın. Orada kalıp bir daha aşağı inmeyeceğini düşündüğün orgazmlar. Yanlış yerde hapşırık krizine tutulmak gibi bir anda geçen hayal kırıcı orgazmlar. Gol anında yuh çeken bir oğlan çocuğu kadar şaşırtıcı orgazmlar.

Ve sonra en uç noktaya çıkmaya, kendinden geçmeye duyulan ihtiyaç. Bütün bu, gelip giden, birbiri içinde eriyen tek olan klişeler. Bunlar var, ama mistik deneyimler kadar nadir. Nasıl olmuş da bütün bu gereksinmeleri bir insanla geçirilen bir saatçiğe tıkıştırmayı ve ruhumuzdaki açlık bu törensi jimnastikle doldurulamayacağı için de, hemen her zaman düş kırıklığı yaşamayı öğrenmişiz. Derin bir açlığı doyurmak için bir dilim reçelli ekmek. Hepimiz avucumuzu yalamışız, hepimiz.

Gereksinimlerimi birbirinden ayırmayı öğreniyorum. Sıcaklığa duyulan, orgazma duyulan ve evet, kendinden geçmeye duyulan gereksinme, ama bu ender bir durum. Pamuk prenses uyanıyor ve artık prensi beklemiyor. Cancağızlarım diyor, eğer size gereksinmem olursa haber veririm.

Kiralık bir çiftlik evinde başka özdeneyim gruplarından kadınların ve çocuklarının da katıldığı bir Noel tatili. Eğer gerçek bir aile değilsen Noel günleri geçmek bilmez ve hiçbir Noel'de de ne aldırış etmemeyi, ne de gerektiği gibi kutlamayı becerebildim. Olayı Armin'le birlikte güzel bir şeye dönüştürebilmek için gönülsüz girişimler, daha Noel gelmeden kedilerin süslerini söktüğü Noel ağaçları. Bahasj ailesinin yanına gittikten sonra Armin'le tabaklarımızı alıp televizyon başında oturmalarımız.

Ama bu konuda da bir ben böyle değilim. Durum, tek başına çocuk büyüten bütün anneler için benzer tatsızlıkta. Aile ziyaretleri seni zaten hoşnut etmeyen zorunlu alıştırmalar. Böylece bir grup kadın şömine ateşinin başında oturuyoruz, bu arada çocuklar ranzalarda çığlık çığlığa oynuyorlar, şansları var ki bağırsak da sesimizin etki etmeyeceği kadar uzaktalar. İlk kez, çocuk sahibi olan

başka kadınlarla konuşuyorum, benim özdeneyim grubumdakilerin hepsi benim yaşlarımda ve on yedisinde çocuk sahibi olan fazla kadın yok.

Corry, birkaç gün önce onu neredeyse balkondan aşağı fırlatacaktım, diyor. Diğerleri gülüyor. Benim ağzım bir karış açık. Böyle bir şeyi nasıl açıkça söyleyebiliyorlar! Ve ilk kez yıllardır taşıdığım suçluluk duygularından, Armin'e gerekeni veremediğim, yeterince sevgi almadığı için duyduğum sonsuz suçluluk duygusundan söz ediyorum. Ama, diyor Annet, eğer çocuklar yalnızca bizden sevgi görüyorlarsa hiçbir zaman yeterince sevgi alamazlar ki... Olabilir mi bu? Bu durumda doğal olarak zaman zaman nefret duyarsın çocuğuna. Ve bunu öyle bir hissederler ki. Senin suçluluk duygularını yakalayan radarları vardır ve sonra seni mat etmek için, verecek durumda olmadığın dikkati talep etmek için ne gerekiyorsa yaparlar. Seninki ne yapıyor, diye soruyor Corry, benimki açlık grevine gidiyor. Tam benim dışarı çıkmam gerektiği bir anda Armin üzerini değiştirmek için saatler harcıyor, diyorum. Ya yatma saati, diye soruyor Corry. Orada sorun çıkarmıyor, ama sanırım bunun nedeni bir zamanlar onun uyuyup uyumadığına bakmadan gecleri işe gitmek zorunda oluşumdu. Suçluluk duygularıyla kaynıyordu içim, ama yapabileceğim bir şey yoktu, çalışmak zorundaydım. Ben ilk yıllar sürekli evdeydim, ama suçluluk duygularından yine de kurtulamıyorsun, diyor Corry. Gazeteyi sonuna kadar okuyabilmek için yatak odasına kilitlerdim. Çocuklar da çişleri geldiğini ya da susadıklarını söyleyerek kapıyı yumruklarlardı. Kulaklarımı tıkamam gerektiğini, arada bir altlarına yapmalarının o kadar da kötü olmadığını gerçekten öğrenmem gerekti. Arada sırada onlardan nefret ediyorum. Onlar da benden. Neredeyse bir evlilik gibi, birbirimizin çok yakınındayız, birbirimizin sinirini nasıl bozabileceğimizi çok iyi görebiliyoruz. Kimsenin suçu yok. Ve şöyle bir bak. Senin çocuğun tatlı bir yumurcak olmuş işte, öyle değil mi?

Armin'e uzaktan bakıyorum, yanakları kıpkırmızı, tepesi aşağı bir kalasta sallanıyor, dışarıda koşturuyor. Aramıza birazcık mesafe girince onu ne kadar sevdiğimi bir daha anlıyorum. Birbirimizin üzerine oynadığımız, birbirimize bağımlı olduğumuz sürece, ben

dinlenmek ve öğrenmek için onun bana rahat vermesine, o benim ona vereceğim sevgiye bağlı kaldığımız sürece neredeyse unuttuğum bir duygu. Corry'yi başımla onaylıyorum. Aslında felaket tatlı bir oğlan diyorum. Ama ben kendi yaptığım yanlışlara o kadar saplanıyorum ki, sonunda sadece yolunda gitmeyen şeyleri görüyorum ve bunlar da benim suçum diyorum. Eğer okula geç kalırsa benim suçum, eğer okula gitmeden önce çamurda yuvarlanıp eve kara bir domuz gibi gelirse bu benim suçum, okula götürdüğü ekmeğin arasına herkesin yaptığı gibi marmelat sürmek yerine salatalık turşusu koyarsa benim suçum, okuldan telefon açıp yemeğini kurallara uygun olarak bir naylon torbada değil de gazete kâğıdına sarıp götürdüğünü söylediklerinde bu yine benim suçum. Kendimi öylesine suçlu hissediyorum ki, bu konuda sizlerin dışında hiç kimseyle konuşamıyorum.

Astrid'in kızı Esther ağlıyor, Astrid çocuk doktoru ve diğerlerine de sorunları olduğunda akıl veriyor. Fakat her akşam aynı şey, Esther uyumak istemiyor, haykırmaya başlıyor ve annesi gelinceye kadar viyaklayıp duruyor. Bütün annelere bu durumda çocukları susana kadar beklemelerini önerecek de olsa, kendisi her seferinde dayanamayıp Esther'in yanına gidiyor. Kendi çocuğunun haykırışı beynin direktifiyle doğruca bam teline basıyor, bu bir başka çocuğun ağlamasını duymandan çok daha beter. Ve Astrid'e çocuğun ağlamasından rahatsız olmadığımızı ne kadar söylesek de sonunda yine dayanamıyor. Bu da, bu olayı muhteşem bir oyun olarak gören ve uykuya dalana kadar muzaffer bir sırıtmayla Astrid'in kucağında oturan Esther'i müthiş sevindiriyor. Ertesi gün Esther yine aynı sahneyi oynamaya başladığında, Annet, Astrid'e, sen burada kalıyorsun, diyor. Ve bir süre sonra haykırmaların dindiğini ve bir daha başlamadığını duyuyoruz. Ona ne yaptın, diye soruyor Corry Annet'e, kafasına bir çekiç mi indirdin. Hayır, diyor Annet, yalnızca gözlerine baktım ve annen gelmeyecek, dedim.

Daha Annet'le tanışmadan bahsini işitmiştim, buradaki ilk feministlerden biri. Bütün toplumsal kuralları çiğneyerek kocasını terk eden ve çocukları da onda bırakan Annet. Bu yüzden onu herkesin

yargıladığı bir dönemde hem de. O çocuklarla daha iyi ilgileniyor, diyor, ben o kadar iyi bir anne değilim, çocuklar da aynı düşüncede. Annet'i uzun boylu, karanlık bir kadın olarak düşünmüştüm, böyle zincirleme sigara içen, kupkuru, bir sinir ve damar yumağı olarak değil. Bir keresinde, yine erkeklerle düştüğüm sıkıntılı durumlardan söz ederken, biliyor musun, diyor, duyguları onlara çay kaşığıyla yutturacaksın, bir kerede o kadar çoğunu kaldıramazlar. Aynen giyinmesini öğrenirken önce en kolay giysilerden başlayan çocuklarda olduğu gibi en üsttekilerden başlayacaksın, hepsi bir kerede olmaz. Bunları nereden öğrendin, diye soruyorum. Zayıf akıllılar için yazılmış el kitaplarından, diyor.

Annet beni tam anlamıyla büyülüyor, öylesine bir şeyler yansıtıyor ki, içinde yıkanıyorum, daha önce görmediğim şeyleri anlamama yardım ediyor, henüz sözcüklere sığdıramadığım duyguları sözcüklere döküyor. O gittiğinde ortam daha kuru, gerilim azalıyor. Odaya girişini arkama bakmadan sırtımda hissediyorum.

Ve hep birlikte uyuduğumuz çatı katında Astrid'le fermuarlarından birleştirdikleri uyku tulumları içinde seviştiklerini fark ettiğimde şok oluyorum. Fısıldaşdıklarını, sessizce güldüklerini duyuyorum. Kıskanıyor muyum? Astrid gittiğinde ve birdenbire gerginleşip ürkekleştiğimde kıskançlık duymadığıma hükmediyorum. Aklına esip benimle sevişmek istediğini düşünüyorum. Ve hayır demek zorunda kaldığımı. Çünkü istemiyorum. Ama o hiçbir şey sormuyor. Rahatlar mıyım, düşkırıklığına mı uğrarım? Henüz bir isim veremediğim duygular.

(Lezbiyen? Ben mi? Saçmalıyorum herhalde!)

Ve ayrılırken bu konuda bir kere daha konuşuyorum. Şu anda bulunduğum süreçte bazen ne kadar ürktüğümü. Bir daha geri dönememe duygusuna kapıldığımı. Bir yığın erkek arkadaş yitirdiğimi, erkeklerin çoğuyla, belki de hiçbiriyle artık bir iletişim kuramaya-

cağımı söylüyorum. Çok şey yitiriyoruz, diyorum Annet'e. Ardımızda o kadar çok köprü yıkıyoruz ki. Ve yolun bizi nereye götürdüğünden haberimiz yok. Ama karşılığında pek çok şey alıyoruz, diyor Annet ve gülümsüyor.

Ama ben buna gerçekten inanıyor muyum? Bu beni yaşatmaya yeter mi, daha fazla suya gereksinmesi olan ve her an savrulup gidebilecek küçük bitkiler gibi bu küçük, duyarlı dayanışmalarla ayakta kalabilir miyim? Bu, sahip olduğumuz ve onmazcasına yıkılan, bir daha geri gelmeyecek bütün o düşlerin yerine geçer mi?

Gordes 9

Burada kediler güneşte değil, gölgede yatıyor. Sıska ve ürkek hepsi. İstediğim zaman okşamama izin veren kendi kedilerimi arıyorum. Yaşamıma girmiş olan bütün kedileri. Onlara hep Katzenstein ve Katzenbach gibi güzel isimler vermek istedim ama her seferinde değişmez olarak ya Muschi ay Mieze oldu adları.

Sevgililerimden biri, bu hayvanları niye sokağa atmıyorsun, diye sorduğunda, çünkü demiştim, onlarla olan beraberliğim seninle beraberliğimden daha uzun sürecek.

Evimdeki kediler bir altyaşam sürüyor, benimkinden farklı bir varoluş düzeyi. Durmadan bir şeyler isteyen, insana musallat olan ve köpek kokan köpekler gibi yaltakcı değiller. Eriyerek dizlerime dayanıp bana köpekçe ve yaltaklanarak bakan bir köpek benim için bir salya torbası sadece.

Ay daha alçalmış ve turuncu. Yemek ağırlığı basmış. Gaz lambasına yapışan pervaneler.

Armin'le ikimizin keyfi yerinde. Sözümona bir siyam kedisi olan yarım kuyruklu, beyaz patili şişko Pierpus'un Armin onu yemeğe çağırınca merdivenlerden nasıl tökezleye yuvarlana aşağı koştuğunu taklit ediyorum. Gördüğüm en sakar kedi, hırstan virajı alamadığında tırnakları marley zeminde cıyklıyor ve Armin'in kendisiyle dalga geçtiğini, yemeğinin daha hazır olmadığını anlayınca öylesine salakça bir ifade beliriyor ki yüzünde.

Armin çadırın içine devrilip gülmekten iki büklüm oluyor, kediler hakkında saatlerce muhabbet edebiliyoruz. Armin çadırların üzerinde el fenerleri ve renkli balonlarla bir ışık gösterisi yapıyor. Neyse ki tam ben oynamayı yeni yeni öğrenirken onun oyun yaşı geçmedi.

Ertesi gün An, Eric ve Anneke yemeğe geliyor, ben hazırlık yapmakla meşgulüm. Dostlarım için severek yemek hazırlıyorum, Fransa'daki yiyeceklerin tadı henüz Hollanda'dakiler gibi plastiği andırmıyor. Sebzeler ellerimin arasından parça parça kayıyor, soğanlar, domatesler, rezeneler. Şeftalileri, kavunları parçalara ayırıyorum. İkiye böldüğüm kavunların içine porto şarabı dolduruyorum. Tavuğun başı ve bacakları ayrılmamış, daha kesilmesi lazım, eskiden bu iş beni iğrendirirdi, ta ki bir gün hayvanın ölü gözlerine bakamazken onu yemenin daha kötü olduğunu düşünene kadar. Tavuğu iri sarmısak dişleri, soğan ve köklerle birlikte şarapta pişiriyorum. Sonra taze krema ile tatlandırıyorum. Süpermarkette yiyecek bölümünden ayrılamıyorum. Eve her seferinde yeni bir baharatla dönüyorum. Kuskus için harissa, Paella* ve Bouillabaisse** için baharatlar. Ve balık tavalarına, salata kâselerine, tahta kaşıklara açgözlülükle bakıyorum, ta ki Hans beni kolumdan çekip de paramızın neredeyse bittiğini ve arabanın çadırlarla tıklım tıklım dolu olduğunu hatırlatana kadar.

Hans'la aramızda hâlâ bir gerginlik var. Beni rahat bırakmak için o kadar çaba gösteriyor ki, bir yerlere gitmeyi teklif etmeye cesaret edemiyor. Rahatla biraz, bırak düşünmeyi, diyorum. Sana tatil veriyorum, git, canın neyi çekiyorsa onu yap. Ya da Armin'le Manuel'i alıp günübirlik bir yerlere git.

Eşkenar olmayan bir üçgen

Oturum bittikten sonra çalışma grubundaki kadınlardan biri, Pieter'in barına gelir misin sen de, diyor.

* Ispanyolların yaptığı, içine her tür et ve çeşitli baharatlar katılan bir pilav. (ç.n.)
** Marsilya çevresinde yapılan bir balık çorbası. (ç.n.)

İyi çalıştık, yedi kadın ve üç erkek, ikisi zararsız ve homofil, üçüncüsü zararsız ve çekingen. Toplumumuzdaki kadınlar üzerine bir çalışma yapıyoruz. Üniversite, konunun sınıf mücadelesiyle ilintisini göstermek gerektiği gibi aptalca uyarılardan sonra bizi çalışma grubu olarak onayladı. Daha kimse feminizm ve sınıf mücadelesi arasındaki ilintiyi ortaya koymadı, bu işe başlamak için bizi kabul ederseniz iyi olur, zaten bizim yapmak istediğimiz de bu. Ama bu yeterli bir gerekçe olarak görülmedi ve sonunda kendi jargonlarına uygun laf salatasıyla dolu bir yazı hazırlamamız gerekti. Sonuçta bu konuda bize resmi onayı verecek beylerden çok daha fazla bilgiliydik ve artık bütün bir yıl boyunca kadınlar üzerine çalışmamızı sürdürebileceğiz.

Bilmiyorum, diyorum, öyle yorgunum ki.

Kadın hareketi, ağır ağır ama kesin biçimde tüm haftamı dolduruyor, boş akşamları özdeneyim grubuna yeni kadınlar bulmak için Zocherstraat'ta geçiriyorum, kadın dergisinin toplantıları, yazılar, kongre hazırlıkları. Bir yılın sonunda özdeneyim grubu işlevini tamamlamış gibi, artık yeni şeyler yapmak istiyoruz. Bilinç kazanma süreci kendiliğinden devam ediyor, durdurulacak gibi değil zaten. Yazıları çoğaltırken, çalışırken deneyimlerimizi aktarmaya devam ediyoruz. Ve bir de Armin var, öğrenimin yanı sıra anne ve ev kadını olmaya devam. Ayrıca bursa ilaveten para kazanmak için verdiğim uğraşlar, ekstradan beş yüz mark. Yılda. Benden daha fazla yiyen, daha çok giysi eskiten, sınıf gezilerine katılmak zorunda olan, arkadaşları için hediyeler alması gereken ve okula giderken kullanmak için bir bisiklete ihtiyacı olan ve futbol yüzünden durmadan ayakkabı paralayan on yaşında bir çocuğa bakmam gerekiyor çünkü.

Hadi gel, diyor kadınlardan biri, fazla kalmayacağız zaten. Tek bir bira, diyorum.

Pieter'de, birlikte gittiğim insanların dışında hoşlanabileceğim hiç kimse olmuyor. Ama artık birlikte çalıştığım kadınlarla eğlen-

meyi yavaş yavaş öğreniyorum, saldırganlaşmaya başladıkları ana kadar çevredeki erkekleri unutuyorum. Barda kadın kadına eğlenmek kurallara aykırı, çünkü nihayetinde oralara erkeklerle beylik oyunları oynamak için gidilir, eğer bunu canın istemiyorsa bazı sorularla karşılaşmaya hazır olmalısın: Hanımların hepsi lezbiyen mi acaba, size hizmetlerimi sunmaya hazırım, aslında harika bir çiftsiniz bence, hiç karşı değilim, yeter ki ben de dahil olayım.

Josje'nin bir erkek arkadaşı da Pieter'de, konuşmalara katılıyor. Bu herifi nereden tanıyorum? Anımsıyorum, bir politik toplantıdan, o zamanlar daha eylem merkezinde çalışıyordum ve o tanınmış bir sol sima olarak daha kurtarılacak bir şey var mı diye bakmaya gelmişti. Ton. Yüzüksüz ellerine bakarken, o zamanlar alyans taşımıyor muydu, diye düşünüyorum. Pek evli olduğu izlenimi bırakmıyor.

Ben de aralarına katılıyorum, Josje'nin arkadaşını dostça selamlıyorum, merhaba, diyorum Ton'a. Şu eylem merkezinde Dolle Mina'da değil miydin sen, diye soruyor. Yanlış, ama bu arada o kadar da yanlış değil ve bir anda kendimizi sohbetin içinde buluyoruz. Onun politik çalışmalarından, merkez dağıldıktan sonra benim yaptıklarımdan söz ediyoruz. Bir deneme yapmak için feminizm konusuna geliyorum, böylece ne olduğu hemen ortaya çıkar, bu konuyu açmaya başlangıçta çekindiğimi ve sonra soğuk bir duşla karşılaştığımı eski deneyimlerden biliyorum: Tanrım sen de o berbat karılardan biri misin, hah ha, hiç de öyle görünmüyordun ama.

Ama ilk izlenime bakılırsa Ton karşı değil, hatta konuyla ilgili ve müzik dolabının sesini bastırabildiğimiz ölçüde güzel bir sohbet sürdürüyoruz. Saat bir, çevrede kapatan barlardan gelenler Pieter'i tıklım tıklım dolduruyor ve ben Ton'un yanına iyice sıkışıyorum. Hiç de tatsız değil. Beni koluyla sardığını hissediyorum. Hadi, diyorum kendime, bütün işi zavallı çocuğa bırakma ve Josje ile sevgilisi öbür köşeye doğru itildiklerinde birden ayağa kalkıp öpüşmeye başlıyoruz. O kargaşada ne kadar olursa.

Sonra Pieter de kapatıyor. Eve gidip gitmeme konusunda tereddüt ettiğimi görünce, devam ediyor musun, diye soruyor Ton. Pekâlâ, Okshoofd, Pieter'den daha da dolu, aslında bizi içeri bırakmayacaklar, ama Ton'un kapıdakilerden birinin eline bir onluk

toka ettiğini görüyorum ve böylece içeri sızıyoruz. Okshoofd, altkültür ve Amerikalılardan tamamen koptuktan sonra adım atmadığım korkunç bir ahır. Müzik o kadar gürültülü ki, ne söylediğin ancak dudak hareketlerinden anlaşılıyor, ben bunu Paradiso'dan iyi biliyorum, ama Ton tecrübesiz, biz de öpüşüyoruz. Ton'un arabasına bindiğimizde eve gitmek istediğimi söylüyorum, bir lüks bu, diğer arkadaşlarımın sadece bisikletleri var. Bak, diyorum, seni de birlikte götürmek isterdim ama, tam şu sırada tatilden dönecek olan biri beni bekliyor olabilir, bu durumda seni eve götüremem, ama bir başka sefer için sözleşmek isterim. Salı günü saat on birde Pieter'de. Eliyle giysilerimin altında sutyen taşımadığımı fark eden Ton, gerçek bir feminist, diyor.

Neredeyse hiç tanımadığım biriyle randevu. Onu Pieter'de ilk gördüğümde birdenbire gelen cesaretten eser yok. Hep aynı şey, birinden gerçekten hoşlanmaya ve onun tepkilerine daha fazla bağlı kalmaya başlar başlamaz inisiyatifi elimden kaçırıyorum ve öylece gergin, bağımlı, oturup onun ne yapacağını bekliyorum. Ama Ton geliyor ve o da en az benim kadar çekingen, ritüellerin kendisi için artık o kadar otomatik biçimde gelişmediğini itiraf ediyor ve aslında bu çok çekici bir çelişki, tıklım tıklım salonlarda konuşmalar yapan, herkesin tanıdığı Ton, burada biraz çekingen oturuyor ve bira bardağını evirip çeviriyor. Üzerinde kırmızı bir kazak var ve iyi ki kravatsız. Bu da olumlu.

Benimle eve geliyor musun, diyorum. Ben çok iyi bir sevgili değilim, diye fısıldıyor arabada kulağıma ve bunu da harika buluyorum. Futbol maçı değil ki bu, diyorum ve sonra her şey olağanüstü geçiyor, ondan hoşlanıyorum. Sevişme arasında sohbete devam ediyoruz. Ton evli, bu boktan, ama karısıyla birbirlerini özgür bıraktıkları bir ilişki içinde olduklarını söylüyor. Ve ben bunun doğru olması gerektiğini düşünüyorum, yoksa nasıl sabaha karşı üçte gidebilir evine? Elbiselerini üzerine geçirirken, yazıklanıyorum, onunla birlikte uyumayı ve sabah birlikte uyanmayı isterdim, ama seçim bana ait değil. Cumartesi sana geliyorum, diyor, oldu mu? Uykulu kafamla, evet, diyorum ama saat kaçta geleceğini sormayı unutuyorum ve sevilmiş, sıcak bedenimle, mutlu cinsel birleşme kokusu sinen çarşafların içinde uyuyorum.

Cumartesi sabahı odamdaki pisliği topluyorum, salı akşamı lamba ışığında pek belli değildi ama, çiğ günışığında pislik olduğu açıkça ortada. Armin bir arkadaşında yatıda, bu işi kolaylaştırıyor. Özellikle akşamları Armin uyuduktan sonra gelen eski sevgililerimle bu sorun olmuyordu, ama nedense Ton'la daha fazlası olacak duygusu içindeyim ve Ton'un annesini baştan çıkarmakta olduğu için Armin'e özellikle iyi davranmak zorunda olduğunu hissedeceği, Armin'in de bunu açık bir ima kabul edip, durumu gerektiğinden daha kolay hale getirmek istemediği için sadece alaycı bir şekilde onu süzerek tek heceli yanıtlar vereceği sahneyi mümkün olduğunca ertelemek istiyorum.

Alışveriş için dışarı çıkarken Bahasj'a kapı çalarsa açmasını ve telefonlara cevap vermesini tembih ediyorum. Döndüğümde Ton daha gelmemiş. Saat kaçta geleceğini söylememiş olması aptallık, diyorum. Yapacak bir şey kalmadı. Ev toplandı. Yiyecekler alındı, Bahajs ailesinin evine gidiyor. Bir sigara sarıyorum. Okumaya çalışıyorum ama başaramıyorum. Bir sigara daha, Ton geldiğinde daha saat beşte alkol kokmak istemediğim için ortadan kaldırdığım şarabı çıkarıp bir kadeh koyuyorum. Telefon açıp ne zaman geleceğini sormayı düşünüyorum, ama bunun fazla ısrarcı olacağı kanısındayım ve bu yapmak isteyeceğim en son şey. Ve ayrıca, birbirlerine tanıdıklarını söylediği bütün özgürlüğe rağmen karısının bunu nasıl karşılayacağını bilmiyorum.

Saat sekize geliyor. Onca sigaradan sonra ağzımda pis bir nikotin tadı. Dişlerimi bir daha fırçalıyorum. Ton akşam geleceğini söylememiş miydi? Aç değilim, yemek buzdolabında, herhangi bir duruma karşı iki kişilik... Sat on oluyor, on bir oluyor, Ton hâlâ yok ve artık gerçekten gerginleşmeye başlıyorum. Lanet olsun, diyorum, belki de gerçekten unuttu. Ve sonra; sinirlenme, belki daha gelir. Sakin kalmaya çalışıyorum. Gelmese ne fark edeceğini düşünmeyi deniyorum. Ama çok şey fark edeceğini anlıyorum. Ton'la bir şeyler olsun istiyorum. Hem solcu hem de hoşladığım erkekler her gün karşıma çıkmıyor. Hem çekici bulduğum hem de benden hoşlanan erkekler. Saat on iki. Artık yeter diyorum, en iyisi yatağa girip, düşünmemeye çalışmak, ama bunun yerine Bahasj'ın karanlık odasında volta atarak arabasının gelip gelmediğini gör-

mek için dışarı bakıyorum. Sonra hiç olmazsa köşeyi dönen her arabada kulak kesilmemek için kendi odama dönüyorum. Ama bu sefer de daha beter, zili beklemeye başlıyorum, yine Bahasj'ın odasına gidip voltalıyorum. Saat ikide yatmaya gidiyorum, uyku tutmuyor, kuruyorum, kulağım kapıda, neden gelmemiş olabileceğine dair binlerce neden buluyorum. Bok, lanet. Ve artık telefon etmek için çok geç, bunu daha önce yapmalıydım. Bok herif, görürsün sen.

Sabah uyandığımda öfkeli ve kararlıyım. Oturup ondan ses çıkmasını beklemeyeceğim. Hemen telefon edeceğim, karısı bundan hoşlanmazsa onun sorunu. Eğer fazla ısrarcı bulursa, pekâlâ, biter. Ve kadın grubunda birbirimize yüzlerce kez söylediğimiz şeyleri kendi kendime tekrarlıyorum. Kendi koymadığımız kurallara uymak zorunda değiliz. Gelişkin olsunlar olmasınlar kendi koşullarımızı öne sürmeliyiz. Kendi yaratmadığımız beklentileri yerine getirmeye kimse bizi zorlamıyor. Sonra da bizi yapışkan, baskın ve itici buluyorlar.

Telefonu Ton açıyor. Baksana, diyorum, dün bana gelmek için söz verdin sanıyordum. Ah, diyor, Ton, ne aptallık, *belki* gelirim, dememiş miydim? Ve gerçekten gelmeye çalıştım ama kurtulamadım, ev bütün gün misafir doluydu, hep gitsinler diye düşündüm, ama bir türlü gitmediler ve sonra da telefon etmek için çok geç oldu. Ama seni görmeyi öyle çok istedim ki, canım, seninle her şey çok güzeldi. Şimdi hemen gelebilir miyim?

Ben çoktan eridim bile.

Yugoslav lokantasında yemek yiyoruz, el ele Amstel kıyısında dolaşıyoruz. Sanki on beş yaşındakiler gibi, diyor Ton, sanki âşıkmışız gibi, ne söylüyorum ben, âşığız tabii. Bu yaşımızda hâlâ âşık olabilmek.

Kıymetli saatler. Burada olduğunu karın biliyor mu? Bu yüzden

kavga ediyor musunuz? Neredeyse ayrı yaşıyoruz, diyor Ton, benim kendi odam var ama iyi anlaşıyoruz ve çocuklar... Çocuklar, onları daha hiç görmedim, ama tam ben Ton'la birkaç çalınmış saat geçirmeyi hesaplarken en uygunsuz zamanlarda grip olurlar ya da birinin diş doktoruna götürülmesi gerekir. Çocuklarıyla ilgilenen bir baba. Bu nedenle gelemiyorsa bir feminist olarak yakınmam mümkün değil.

Çocuklarla birkaç günlüğüne karısının ailesine gittiklerinde onu özlüyorum. Yine şehre döndüğünde, arada bir birkaç saatliğine buluştuğumuzda, şehirde alelacele bir şeyler yediğimizde yeniden hayat buluyorum. Ton'un bitmez tükenmez toplantılarının birinden sonra birlikte geçirdiğimiz birkaç sessiz saat, karısını aldatan erkeklerin eve dönmek üzere giyinirken sevgililerine bütün gece kaldıklarını, karılarına ise sabah olmadan döndüklerini söyleyebildikleri sabahın beşindeki o büyülü ana kadar.

Tek bir kez arabayla Bergen'e gidiyoruz. Deniz kıyısında yürüyüş yapıyoruz, masalarda tüylü halılar olan bir kahvede oturup konyak içerken Marksizm ve feminizm üzerine konuşuyoruz. Ya da sessizce yan yana oturup çalışıyoruz, ben üniversite için, o politik işleri için. Çalışmalarım hakkında konuşabildiğim, yanında oturup çalıştığımda canı sıkılmayan fazla kadın tanımıyorum, diyor Ton. Ama bunları birlikte gayet güzel yapıyoruz.

Dönerken arabada planları üzerine, daha yapması gereken araştırmalar, yazılması gereken kitaplar, geliştirilmesi gereken kuramlar hakkında konuşuyoruz. Eylem gruplarıyla çalışmalar. Yapacak çok şey var.

Radyoda nafakaların yükseltildiği, boşanmalara yeni koşullar getirildiğine dair bir şeyler anlatılıyor. Ton sıkıntıyla, yakında ben de bunlarla uğraşmak zorunda kalacağım, diyor. Yüreğim ağzıma geliyor. Bum, ama bir şey söylemiyorum, bir şey söylemiyorum, bir şey söylemiyorum.

Beraber neler yapacağımıza dair harika planlar yapıyoruz. Ama gerçekte yaşadığımız kopuk saatlerden ibaret. Biliyor musun, haşlanmış yumurtayı rafadan mı, katı mı yediğimizin dışında birbiri-

miz hakkında her şeyi biliyoruz, diyorum. Öylesine çok yattık birbirimizle, ama daha hiç birlikte uyumadık. Ara sıra Ton'un uykuya daldığı ve eve gitmesi için saat üçte ya da dörtte onu uyandırdığım birkaç saatin dışında. Çocuklarının neye benzediğini bile bilmiyorum, diyorum. Ya da nasıl bir evde yaşadığını. Karım evde olmadığı bir zaman gelebilirsin, diyor. Ama bu tüylerimi diken diken ediyor ve sağol, deyip, önerisini geri çeviriyorum. Sanki zorla dünyasına giriyormuşum gibi hissederim kendimi. Onun alanı, onun çocukları.

Ve toplantıların uzadığını, tartışmalara barda devam etmek gerektiğini öne sürerek saatlerce geç kaldığında her defasında bunları yutuyorum. Biliyor musun, diyor en önemli kararlar toplantılardan sonra barda alınıyor. Birer bardak biranın karşısına geçince resmi toplantılarda olduğundan çok daha fazla bilgi alıyorum. Bu da işimin bir parçası. Eğer bir kere politikaya bulaşmışsan, bunun gereklerini yerine getirmen gerekir. Ayrıca onlara, gitmem gerek, sevgilim beni bekliyor demek pek kolay değil. Niye değil ki, diye soruyorum, zaman zaman, karım bekliyor, gitmeliyim, diyorsundur herhalde? Ama bu zayıf bir gerekçe, çünkü politikayla uğraşanların karılarının çoğu, yıllar boyu yemeği sıcak bekletmeye ve hiçbir şeyden emin olmamaya alışmışlardır. Ve ben onun karısı bile değilim.

Sonra bir fırsat. Paskalyada üç günlüğüne Paris'e gitmeye ne dersin, canım? Üç gün, tanrım. Hem de Paris, bir kere içinden şöyle bir geçmiştim sadece. Doğru mu söylüyorsun, diyorum. Karın gerçekten kabul eder mi bunu? Ona daha söylemem lazım, diyor, ama olur herhalde. O paskalyada çocuklarla birlikte kendi ailesine gitmek istiyordu, benim gitmememem konusunda anlaşmıştık. Paris'te herhalde bağımlı ve gayrıfeminist olacağım, diyorum, çünkü tek kelime Fransızca konuşamıyorum ve bir lokantada bir şey ısmarlamak zorunda kaldığımda korkudan altıma edecek gibi oluyorum. Ama sonra da sen benimle Londra'ya gelmelisin, çünkü Londra'da da ben kuvvetliyim.

Üç gün Paris, başıboş yüzdüğümüz bir zaman denizi. Bir ara sokakta, odaları çiçekli duvar kâğıtlarıyla kaplı bir otel. Ton'un fazla parası yok, ama yine de benden iyi durumda. Âşık insanların ne yapması gerekiyorsa hepsini yapıyoruz, el ele sokaklarda dolaşıp binaları seyrediyoruz, şarap kadehlerinin üzerinden bakışıyoruz. Paris Komünü üyelerinin kurşuna dizildikleri Peré Lachaise mezarlığında saatlerce dolaşıyoruz ve ben Ton'un bu konuda anlattıklarını minnetle dinliyorum, tarih bilgim Fransız Devrimi'ni okuttukları sırada okuldan atıldığımdan bu yana doldurmadığım koca bir boşluktan ibaret. Gıcırdayan kocaman bir yatakta beraber uyuyoruz - kaçamak yapıyorsak bunu aklımızdan çıkarmamız gerekiyor tabii, diyorum. Bunca zaman, birlikte kahvaltı edebilmek, bir lüks.

Son günü Bois de Boulogne'da geçiriyoruz. Jugendstil bir kahvenin bahçesinde güneşin altında açelya mı, gardenya mı, o tatlı renklerdeki çiçeklerin adı her neyse, işte onların arasında oturup pastel renklerdeki pastalarını yerken yanında kadehler içinde sunulan zehir yeşili ya da yakut kırmızısı içeceklerini yudumlayan yaşlı hanımları seyrediyoruz. Konuşmuyoruz. Daha doğrusu bir süre konuşmuyoruz. Ton, Fransızca bir gazete okuyor.

Dönüşte niçin o kadar suskun olduğumu soruyor. Gereken sözcükleri bulamıyorum. Sonra kendisi söylüyor: Çünkü bu yolculuktan sonra yine arada bir, birkaç saatlik beraber oluşlara dönmek çok zor. Evet, diyorum, beni iyi anladın ve yanaklarımdan sabırsızca sildiğim gözyaşları yuvarlanıyor, anlaşmamıza uygun değil bu. Evli olduğunu, elinden geleni yaptığını biliyorum. Daha başlarken çok şey bekleyemeyeceğimi zaten bilmiyor muydum?

Aslında ne olmasını isterdin, diyor Ton. Hadi, gerçekten ne istediğimizi söyleyelim birbirimize. Yerine getirme sözü vermeden ama. Ne olacağına sonra bakarız.

Evlilik istemiyorum, diyorum. Buna inanmalısın Ton. İlişkiyi gizlice bir evliliğe dönüştürmeye çalışmıyorum. Birlikte oturmak da istemem, o da ayrı şey. Böyle bir şeyi bir daha tekrarlamamam gerektiğini, kendim için iyi olmayacağını biliyorum. Ama, Tanrım, bir kere de teklifsizce sana gelebilsem, sen gecenin bir saatinde giyinip gitmek zorunda olmasan, canımız istediğinde birkaç gün beraber kalabilsek, hafta sonları ve tatillerde birlikte olmak için didiş-

mek gerekmese, teklifsizce arkadaşlarınla tanışabilsem ne güzel olurdu.

Ton başını sallıyor. Biliyorum canım, diyor. Bunu benim de ne kadar istediğimi bir bilsen. Belki de ayrı oturma konusunda daha fazla durmam gerekiyor, o zaman hiç olmazsa eşit konumda oluruz. Belki, belki, bir karara varmak o kadar kolay değil, çocuklar var ve bunun üstesinden gelebileceğimden emin değilim. Düşünmek için zamana ihtiyacım var.

Artık eskisi kadar kederlenmiyorum. Hiç olmazsa durumun bir tek benim için zor olmadığını ve onun da bir çözüm aradığını biliyorum, bu beni mutlu ediyor. Aceleci kararlara varmamak daha iyi.

Amsterdam'a döner dönmez yine eski kalıbımıza giriyoruz. Her şeyin öyle güzel olduğu, sessizce birlikte oturup okuyabildiğimizi, aynı şeyler üzerine konuşabildiğimizi fark ettiğimiz Paris'ten sonra bu daha da zor.

Sartre ve Beauvoir, diye şakalaşıyor Ton, ama Sartre'ın sabahın üçünde karısına ve çocuklarına dönmesi gerekmiyordu. Birbirimize sürekli mektuplar yazıyoruz, o, mektuplarını geceleri posta kutuma atıyor, ben de kendi yazdıklarımı onun iş ya da toplantı için gittiği adreslere bırakıyorum. Eve gönderme, diyor Ton, durumu bilse bile kolay değil onun için. Bu arada bende bir mektup yığını birikiyor. Sakla, diyor, Ton, toplu eserler 23. cilt için, Yazışmalar. Yaz tatilinden önceki son haftalar uçup gidiyor. Kadın grupları, kadın kongreleri, kadınlar üzerine konferanslar. Ton'la birbirimizi beş aydır tanıyoruz. Yazın bir ay birbirimizi görmeyeceğiz, o ailesiyle Yugoslavya'ya gidecek. Ben de ilk kez Femø'ya, Danimarka'daki kadın kampına. Ton, yazın onunla her şeyi sakin sakin konuşacak zamanım olacak, diyor. O zaman ona bunca toplantı arasında yaklaşabileceğimden daha kolay yaklaşırım. Ve neler olup bittiğini sana yazarım. Tamam, diyorum. Ve evinden ayrılmazsa ilişkiyi bitirmem gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde tahammül edemem.

Femø. Yolculuğun son bölümünü küçük bir gemide geçiriyoruz,

arabayı bırakıyoruz. Vardığımızda birkaç kadın görüyoruz. Onlar mı? Aydınlık yüzler, bize gülüyorlar. Feministler. Diğer kadınlar tanımadıkları kadınlara böyle açıkça gülmezler. Bir Amerikalı, iki Danimarkalı kadın. Çantalarımızı ve uyku tulumlarımızı taşımamıza yardım ediyorlar.

Büyük bir çayır, on tane zeytin yeşili dev ordu çadırı. This is it, diyor Danimarkalı, öbür tarafta altı numaralı çadırda yer var. Tuvalet burada, büronun bulunduğu çadır şurada, gerisini zaten bulursun. Uyku tulumumu samanın üzerine serip çekingence diğer kadınlara gülümsüyorum. Yanımda küçük bir çocuk ve altı aylık bebeğiyle uzun boylu bir Amerikalı var.

Anarşi. Neredeyse hiçbir şey organize edilmemiş.

Her gün bir başka çadır yemek sorumlusu. Elişleri için malzemelerin bulunduğu bir çadır var. Didaktik nedenlerle, çünkü Danimarka hükümeti bu tür projelere para vermek için böyle koşullar koyuyor. Dışarısı soğuk olduğunda tartışmaları yürütmek için kullanılan bir çadır var, bir tane de geceleri eğlenmek için. Tartışma grupları oluşuyor, eğer biri belli bir konu üzerinde konuşmak istiyorsa, tuvaletteki tahtaya bir kâğıt asıyor. Yüz elli kadınız, kalabalık. Ortalıkta dolanıyorum ve kendimi daha evimde hissedemiyorum. Bana teklifsizce gülümseyen, parıldayan yüzler beni çekingenleştiriyor. On değişik ulustan kadın. Bazıları sadece kendi dillerini biliyor. Çadırların arasında her dilde geçerli bir şamatayla anlaşan erkek çocuklar, iplere takılıp düşünce yine annelerinin kucağına koşuyorlar.

İlk gün hava sıcak, herkes parça parça üstündekileri çıkarıyor. Önce kazaklar. İkinci gün hava daha da ısınınca geri kalan ne varsa.

Üçüncü gün hemen hepimizin bir tarafı güneş yanığı ve kadınlar ortalıkta garip giysi kombinasyonları içinde dolaşıyor. Biri çıplak kıçının üstüne bir tişört geçirmiş. Bir başka kadın sadece ayağına lastik çizmeler ve saçlarında kocaman bir çiçekle dolaşıyor. Bütün bu çıplak bedenlere bakıyor, bakıyorum. Elli yaşlarında bir kadın uzun saçlarını salmış, hamileliğinin en az sekizinci aylarında

olan bir kadınla birbirlerininin karnına güneş yağı sürüyor. Birbirimizi ördüğümüz çelenklerle, şallarla, çiçeklerle süslüyoruz. Kadınlar el ele sahile yüzmeye gidiyor. Ve eğer dışarıda güneşte sevişmiyorlarsa, lezbiyenlerin buluştuğu beş numaralı çadırda sevişiyorlar.

Akşamları el ele sahilde gezindikten ya da yalnız başımıza günbatımını seyrettikten sonra en büyük çadırda dans ediyoruz. Janis Joplin. Freedom's just another word nothing left to loose. Dans ederken bedenimin nasıl giderek gevşediğini hissediyorum. Tek başına, diğer iki kadınla ya da birdenbire koca bir çemberin ortasında dans etmek. Önce birinin davet etmesini beklemek yok, alışmamışım. Lezbiyen görünüşlü ufak tefek bir Fransız kadının bana gülümsediğini görünce biraz gerginleşiyorum. Ama yakınlaşma denemelerinde bulunmuyor ve ben çadırın öbür yanında dans ediyorum.

Ertesi gün onunla aynı tartışma grubundayım. Elvi. Ve sonradan korkunç hoşlanıyorum ondan. Şapşal şapkasıyla neşeli bir palyaço, hava soğuyunca onunla ve kampın diğer ucundaki çadırda karate dersi veren, ordu çizmeleriyle gezen, kampın en uzun kadınıyla adanın tek barına gidiyoruz. Beni nasıl ürküttüğünü anlatıyorum ona. You tink ze lesbians all walk around to grab ozzer women,* diyor ağır bir Fransızca aksanıyla ve gülüyor. You think I want you when you not want me. I am not like ze men.** Korkum geçiyor ve sonra beş numaralı çadıra gitme cesaretini de buluyorum, iki kişi gerçekten de uzanmış sevişiyor ve benim varlığımdan hiç rahatsız olmuyorlar. Benden utanmadıklarını fark ettiğimde ne diye orada dikilip baktığımı düşünüyorum, sonra tekrar onlara bakıyorum ve sevişen kadınları seyretmenin aslında çok güzel, içten ve dokunaklı bir şey olduğunu düşünüyorum.

Bedenim esnekleşiyor. Yüzümdeki maske yırtılıyor. Dış görünüşümü unutuyorum. Kampta, ilke olarak, hiç ayna yok. Vücudumdaki işe yaramaz yerleri saptamak için her gün yaptığım kontrolü yapabileceğim bir yer yok. Nerelerimi çirkin bulduğumu

* Bütün lezbiyenlerin diğer kadınları araklama derdinde mi olduğunu sanıyorsun? (ç.n.)

** Sen beni istemezken benim seni isteyeceğimi mi sanıyorsun? Ben bir erkek değilim. (ç.n.)

unutuyorum. Yalnızca, güneşte ısınmış derimden soğuk suyun akmasının, rüzgârın apış arama vurmasının güzel olduğunu hissediyorum. Bakışımın değiştiğini fark ediyorum. Diğer kadınlara bakarken, eskisi gibi hemen fazla kalın, göğüsleri sarkık gibi değerlendirmeler yapmadığımı, aksine onları güzel bulmaya başladığımı, geniş, ağır kalçaları, dik başları, gururlu sırtlarıyla salına salına yürüyüşlerinin güzelliğini keyifle seyrettiğimi fark ediyorum. Kampa her gün yeni kadınlar geliyor. Onları katı tavırlarından, aşağılarda dolaşıp göğüsleri, karınları, bacakları endişeyle ölçüp biçen bakışlarından hemen tanıyorum. Ürkek gülümsemeleri, omuzlarındaki kasılmışlık yüzlerine bakar bakmaz görülüyor. Akşamları şarkılar söylüyoruz: Hey, kırkını aşmış kadın, at korseni, bigudilerini, uyku ilaçlarını bir yana. Bize gel, -bizimle güzelsin.

Kampa, radyo yayınları hazırlayan Danimarkalı bir gazeteci kadın geliyor. Mesleği, çıplak bedeninde taşıdığı ses alma aygıtından anlaşılıyor sadece. Danimarkalı bir küçük kızla söyleşi yapıyor. Nasıl buluyorsun burayı, diye soruyor. Oo harika, diyor kız. Bir tek, yedi yaşından büyük erkekleri buraya almamaları gerektiğini düşünüyorum. Onlarla hiçbir şey yapmak mümkün değil. Başkalarını kızdırıp aralarında kavga etmekten başka bir şey bilmiyorlar.

Yine de tam anlamıyla mutlu değilim. Çünkü her sabah posta arabasının uzaktan yokuşu tırmanmasını izliyorum. Postacı artık bütün bu çıplak bedenlere bakmıyor bile. Ertesi gün de kadınlar onun bir erkek olduğunu unutuyorlar. Anaerkillikte utanca yer yok. Ton'un gelmek bilmeyen mektubunu bekliyorum. Her sabah aynı gerilim. Bugün gelir artık. Ve hiçbir şey yok. Elvi, sana bir mektup var, diye bağırıyor, ama mektup Ton'dan değil, Norveç'teki çocuk kampından yazan Armin'den.

"Sevgili Anja. Gerçek bir ailenin yanında kaldım. Çok güzeldi. Ben iyiyim. Selam. Armin."

Ve her seferinde, posta arabası gittikten sonra, sakin bir köşe

arayıp oraya büzülüyorum. Her şeyin bittiğini bilmek bile peşimi bırakmayan bu bekleyişten daha iyi. Sonra, acaba ben mi bitirmeliyim, diye aklımdan geçiriyorum. Ama bu karar öncesinde bunu yapmaya cesaret edemiyorum. Bunu her zaman yapabilirim diyorum. Yedi-sekiz gün geçiyor. Mektup yok. Yugoslavya'da neler konuşuyor olabileceklerini kuruyorum. Belki şiddetli bir kavga. Belki büyük barış ve Ton'un benimle ilişkisini kesme kararı.

Belki, aynı David gibi, onun da bana bunu yazacak cesareti yok. Tek başıma yüzmeye gidiyorum, her şey geçene ve ben yine çevremdeki kadınlardan keyif duyacak, ertesi gün mektup geleceğine inanarak Janis Joplin'in müziğiyle dans edecek hale gelene kadar, gözlerimde güneş, sırtüstü yüzüyorum.

Kamp bitti. Havalar soğudu. Biz rüzgârlıklar ve lastik çizmelerle soğuktan katılmış bir halde ortalıkta dolaşıyoruz. Yağmur yağıyor, bütün arazi bir çamur gölüne dönüşüyor. Küçük çocukları olan annelerin hepsi gitti. Yemeklerimizi, tabakları kucağımıza koyarak birbirimize sıkı sıkı yapışıp yiyoruz. Geriye dönmeden önce, Elvi, Jean ve birkaç Hollandalı kadınla birlikte Kopenhag'daki kadınevinde bir-iki gün kalmaya karar veriyorum.

Birkaç günlük parıltılı bir sevinç. Çünkü Ton burada olduğumu bilmiyor ve mektup gelmesi ihtimali yok. Bu durumda oturup beklemiyorum. Çok geç olarak, keşke adresimi vermeseydim, diye düşünüyorum, o zaman gerçek bir tatil yapmış olurdum.

Kadınevinin kitapçısında kitaplara gömülüyorum, İngilizce ve Amerikanca makaleler. Harfleri görmeden geçen bir hafta. Sanki bir hafta bir şey yememişim gibi. Yazmak istediğim makale için notlar alıyorum. Niçin kitaplara hücum ettiğimi anlamayan Elvi, gerçek bir entelektüel, diyor. Feminizm yaşadığın bir şey, bu konuda okumana gerek yok. Ona gülümsüyorum.

Femø'da unuttuğumuz bütün ayrımlar uygar dünyada yeniden ortaya çıkıyor. Jean ve Elvi'yle bir bara gittiğimizde bize nasıl baktıkları dikkatimi çekiyor. Uzun boylu, güçlü ve kaba yapılı Jean, yürürken bize ayak uydurmak için tıpış tıpış koşturmak zorunda kalan ve sürekli arkamızdan, beni bekleyin, olimpiyatlarda

değiliz, diye bağıran Elvi ve ara ölçülerdeki ben. Lezbiyen olduğumuza kesin gözüyle bakıyorlar. İlk defa, gözler bize dikildiğinde, bakın bakalım, diyorum ve ben de onlara bakıyorum. Barlarda boktan, sarhoş herifler üzerime geliyor, belimdeki kolun Elvi'nin değil de, sarhoş ve şişko bir Danimarkalının kolu olduğunu anlayınca dehşete kapılıyorum. Defol bok herif, diye bağırıyorum Almanca, çünkü Danimarkaca kadın hareketine kvindebevriellse ya da benzer bir şey dendiğinin dışında bu dilde tek kelime bilmiyorum. Sonra eşcinsellerin takıldığı bir yere gittiğimizde de durum iyiye gitmiyor, orada bütün ince yapılı, saçları özenle düzeltilmiş uslu çocuklar, dans ederken gömleğimin içinde zıplayan göğüslerime ve koca çizmeleriyle lokalin içinde dolaşan Jean'e küçümseyerek bakıyorlar. Garsonlar kibar davranmıyor ve biz de durumun hakkını tam vermek için çiçek dolu bir vazoyu deviyoruz. Gidelim buradan, diyorum, bu ortama bir numara büyük geliyoruz ve sokaklarda kederle kol kola yürüyoruz, sözlerini değiştirip kadınlar için Enternasyonel'i söylüyoruz. Femø'yu şimdiden özledim. Gerçekdışı bir sığınak, sürmesi mümkün olmayan bir düş, henüz gerçekleşmemiş bir kolektif yaşam için avans. Bir erkek toplumunda kadın olarak yetişmemiş olsaydın nereye varabileceğini, belki de çok sonra bir başka toplumda mümkün olacakları hissedebildiğin bir ada. Ama şimdi değil. Ve Kopenhag'da aşağı yukarı bir gün geçirir geçirmez yüzüm yine her zamanki gibi dışa kapanıyor ve yine aynaya bakıp burnumun hâlâ komik, dişlerimin hâlâ çirkin olduğunu görüyorum.

Evin kapısını yüreğim çarparak açıyorum. Kediler üzerime atlıyor, okşanmak istiyorlar, bekleyin biraz, diyorum, önce Ton'un mektubunu aramalıyım, biriken postanın arasında olmalı. Mektup yok. Aman Tanrım, Demek bu kadardı. Ve kendimi yine gelmesi kaçınılmaz olan o tanıdık yeniden oluşma dönemine hazırlıyorum. İki gün sonra, artık beklemezken mektup geliyor.

Canım, diye yazıyor. Seni unutmadım ve şimdi, seni görmediğim şu haftalarda, ilişkimizin benim için ne kadar değerli olduğunu, birlikte ne kadar yol almış olduğumuzu daha iyi görüyorum.

Vedalaştığımızda yüzünün solgunluğunu hatırlıyorum, o gün her şeyin biteceğinden ben de korkmuştum, ama burada, sensiz yaşamak istemediğimi ve yaşayamayacağımı kavradığım her dakikadan sonra bir karara varmam gerektiğini anladım: Amsterdam'da ayrı bir odaya çıkacağım.

Yugoslavya'dan bir mektup geldiğini gören Bahasj, durum nedir, diye soruyor. Yüzümdeki kuşkuyu görüp, kötü mü, diyor. Bilmiyorum, diyorum. Evden ayrılmak istediğini yazıyor, ama nedense inanmıyorum. İnandırıcı olmayan bir şeyler var. Mektubunu bir daha okuyorum. Karısının tepkisine dair hiçbir şey olmaması garip. Satır aralarında evdeki çalışma odasını tutmak istediğini belirten bir cümle. Sanki karısını çocuklarını bırakıp gitmesi ama odasını buna rağmen tutması çok normalmiş gibi. Kafam basmıyor. Bir terslik var. Ve birkaç gün sonra ikinci mektubu aldığımda ne olduğu ortaya çıkıyor.

Sevgilim, diyor Ton, bir hafta önce sana kararımı bildirmek için yazdığım mektuptan sonra burada durumlar fırtına hızıyla değişti. Önce bir itiraf: Bütün yolculuğu karanlık bir ruh haliyle geçirdikten sonra, ona ayrı oturmak istediğimi söyledim. Senden sadece üstü örtülü değinmelerle söz ettim, çünkü bu kararı senin yüzünden aldığımı sanmasını istemiyor, kendi bağımsız kararım olduğunu bilmesini istiyordum. Sonra senin bir mektubunu buldu ve bir hafta süren şiddetli ağlama nöbetinden sonra her şeyi konuşabildik. Nihayet bütün hikâyeyi anlattım ve tepkisi beni utandıracak kadar beklediğimden olumlu oldu. Seninle birbirimizi gerçekten seviyorsak, üç yetişkin insan olarak bir çözüm bulmak zorunda olduğumuzu söyledi. Bunun dışında, birbirimizle tam bir açıklık içinde telefonlaşabileceğiz ve artık bütün bir gün (artı gece) sende kalabileceğim. Hiçbir şeyi gizlemeden. Bu konularda anlaştık.

Yine ne oldu, diye soruyor Bahasj. Deli olacağım, diyorum. Ayrı oturmaktan vaz geçmiş yine ve şimdi ortaya çıkıyor ki, karısına benden sadece üstü kapalı söz etmiş, gizli tutmadan birbirimizi görebilmek için onayı ancak alıyoruz, ben zaten gizli olmadığını sanıyordum.

Şimdi sinirden gerçekten mideme ağrılar giriyor.

Geri döndüklerinde Ton telefonla arıyor. Dinle canım, diyor,

yarın saat birle iki arası sana geleceğim, o zaman konuşuruz. Yarın, diyorum, alayla. Hem de bütün bir saat? Artık her şeye iznimiz olduğunu sanıyordum. Ve bana her şeyi anlatabilmek için daha fazla zamana ihtiyacın olacağını düşünüyorum. Karmakarışık özürler dileyip, evdeki gerilimden, hemen kapıma dayanmak istemediğinden, yarın başka randevuları olduğundan söz etmeye başlayınca telefonu kapatıyorum. Kendimi ağlayarak yatağa atıyorum. Lanet olası bok, hep aynı terane. Oyalamacalar, uzlaşmalar, arada bir bir saatçik beraberlik. Buna son vermeliyim, diyorum, yoksa aklımı kaçıracağım.

Ertesi gün Ton geldiğinde alaycı ve mesafeliyim, ama o küçük, yaramaz bir oğlan çocuğu gibi karşımda oturuyor.

Nasıl olup da karısının her şeyi bildiğine inanmışım ve aslında durumun hiç de farkında olmadığı şimdi ortaya çıkıyor. Ona her şeyi anlatacağımı söylememiştim zaten, diyor Ton, buna gerek yoktu, bu ona gereksiz yere acı vermek olurdu sadece... Ya ayrı oturma meselesi, diyorum, şimdi her şeyi bilmesi, ama daha önce bilmiyor olması neyi değiştiriyor? Evden ayrılmaktan niye vazgeçtin? Evden *ayrılmamaya* karar vermedim daha, ama her şeyi birbirimizi rahatça görebilecek ve geceleri de sende kalabileceğim şekilde ayarlarsak, o zaman yalnız oturmam gerekmez ve çocuklar... zaten birlikte oturmak istemiyorduk ki, orada kalmam ya da yalnız oturmam neyi değiştirir bu durumda?.. Yarın buraya gelmek, seninle konuşmak istiyor, büyük değişikliklere zorlanmadan halletmek mümkün aslında, diyor Ton umutla. Süngüm düşüyor. Önümde bitip tükenmez sorunların uzandığını görüyorum, belirsizlikler, şimdiden gerginlikler. Hepimize numara yapıyorsun, defol git, demeliyim hemen, ama sadece düşünüyorum, cesaretim bu adımı atmaya yetmiyor.

Gordes 10

Bütün bir gün yalnızım, bir lüks. Hepsi arabaya bininceye kadar çadırların etrafında heyecanlı bir koşuşturmaca, son bir abartılı annelik kriziyle Armin'e yırtıksız bir pantolon giydiriyorum. Her za-

manki gibi protesto ediyor, giydiği şeylerin ne kadar kirli ya da yıpranmış olduğu Armin'i zerre kadar ilgilendirmiyor çünkü, yeter ki ben yanında olup da utanmayayım.

Yalnız geçirdiğim bir gün. Gün boyunca konuşmak zorunda kalmayacağım için seviniyorum. Ama yüzme havuzunun başında yalnız oturmak pek kolay olmuyor Fransa'da. Yanı başımdaki birkaç yağlı adam, mamselle, mamselle, diyor dikkatimi çekmeye çalışıyor. Görmemezlikten geldikçe de daha fazla yanaşıyorlar. Yeni gelen erkekler önümden geçerken göbeklerini içlerine çekiyorlar, beni Hans'la gördükleri için özel mülkiyet olduğumu, kamuya açık olmadığımı bilen eskiler artık zahmete girmiyorlar. Önlerinden geçerken fısıldaşıyorlar. Kişiliğime yönelik değil, tamamen alışkanlıktan.

Düşünürken beni rahatsız ettikleri, ters ve katı davranmaya zorladıkları için onlardan nefret ediyorum. Bütün bir gün yalnız kalacağım için o kadar sevinirken, Hans'ın dönmesini ve yine onun koruyuculuğu altına girmeyi çekici hale getirdikleri için nefret ediyorum.

Yemeğimi tek başıma yiyorum. Benden başka yalnız yemek yiyen kadın yok. Demek ki bana takılmalarını istiyorum.

Bol çocuklu, gürültücü bir Fransız ailesinin arkasına saklanıyorum.

Gözünde kocaman baykuş gözlükleriyle, dağınık sarı saçlı bir kadın geçiyor. Siyah bikinisinin içinde göğüsleri sallanıyor, başı yukarda, erkeklerin yapışkan bakışlarının üzerinden kaymasına aldırmıyor. Karnımda alevler. Aklımdan Anna'nın yeşil çarşafımın üstündeki bir görüntüsü geçiyor. Önümden geçip giden onca gergin kadın bedeni bana bir şey hissettirmezken niye bu kadını birdenbire çekici buluyorum? Tavrından bu. Kimsenin hoşuna gitmeye çalışmıyor, bedeninden utanmıyor, onunla rahat. Alımlı oturup oturmadığını, karnında katlar oluşup oluşmadığını, bacak arasını iyi kapatıp kapatmadığını düşünmeden bir sandalyeye fütursuzca bırakıyor kendini. Onu olağanüstü buluyorum ve bedenimle onun kadar rahat olabilmeyi istiyorum.

Bu ortamda bedenimin fazlasıyla farkındayım. Unutacak olursam, erkeklerin kıymet biçen tavırları hemen tekrar hatırlatıyor. Kendimi istemeden diğer kadınlarla karşılaştırmaya başlıyorum ve moralim bozuluyor. Emzirmiş göğüslerim yumuşak, tenim birkaç yıl önceki kadar gergin değil. Kalçalarımda belki de benden başka kimsenin gözüne çarpmayan hamilelik çatlakları. Birkaç fazlalık kilo. En iyi yıllarım geçti, artık daha güzel olamayacağım. Bunun saçmalık olduğunu biliyorum, kadınların arasında yaşadığım zaman ölçütlerim değişiyor, kendimi erkek gözüyle görmekten vaz geçiyorum, ama normal dünyaya girer girmez kendime güvenim ve bedenimden duyduğum hoşnutluk kayboluyor. Menteşelerim derhal katılaşıyor, beceriksiz ve hantal oluyorum. Karnımı içime çekiyorum. Ve bu kadar etki altında kaldığım için canım sıkılıyor.

Derim birden pul pul olmaya başlıyor. Uyuz, diyor Armin, ama uyuz olmadığını biliyorum, bir kere uyuz oldum çünkü.

Ben dükkânı kapatırken Paradiso'ya takılıp kalan hüzünlü "fan"lerden biri. Gidecek yeri yoktu. Seninle gelebilir miyim, dedi, pekâlâ dedim, hemen kaybolmak şartıyla bir geceliğine, çünkü sonra bir arkadaşım kalmaya gelecek. Durmadan kaşınıyordu, ama bunun psikolojik olduğunu söyledi. Ve gece uyandığımda gözlerini üstüme dikmiş, yatağımın yanı başında durduğunu gördüm, Janis Joplin'e benzediğim için benimle sevişmek istediğini söylüyordu. I made love with Janis once* dedi, ama kızın koltukaltıma sokmaya çalıştığı başını itip uyuyormuş gibi yaptım. Onu nihayet kapı dışarı ettikten sonra dayanılmaz bir kaşıntı başladı. Kızı gönderirken çığlıklar atarak kapıya yapışıp kaldı. Kimsenin kendisini sevmediğinden, hep kapı dışarı edildiğinden yakınıyordu. En iyi giysilerimden birkaçını götürdüğünü fark edene ve kaşıntılar başlayana kadar kendimi kalpsiz bir keçi gibi hissettim. Kaşıntılar Michael'e de geçti.

Bayan Meulenbelt, dedi, doktor, Tanrı'nın bizler için monogamiyi öngördüğünü siz de görüyorsunuz, yoksa cinsel hastalıkları

* Ben Janis'le bir defa seviştim. (ç.n.)

ortaya çıkarmazdı. Ben bir şey söylemeden verdiği kremi aldım ve üç gün boyunca Michael'le birbirimizi kremlerken gırgır geçtik.

Cildim yine parlıyor ve yağ kokuyor. Yüzme havuzunun turkuvaz suyunda rengim kahverengi. Aynaya baktığımda hoşnutum. Kızıl, dağınık saçlar ve yanmış olduğumdan daha da yeşil görünen gözler. Tatil öncesinde fazla çalışmaktan kararıp kırışan yüzüm gitmiş. Kendimi çıtır çıtır ve iştah açıcı buluyorum. Gözlerimi kara hint kayali çekerek daha da parlatıyorum ve köye yemeğe giderken yanık tenimi iyice ortaya çıkaran yeşil ya da mavi giysiler giyiyorum.

Masada otururken, bugün ne yaptın, diye soruyor Hans. Ton hakkında yazdım, diyorum. Bu herifte ne buldun ki iki yıl, belki daha fazla birlikte olmaya tahammül edebildin, diye soruyor. Bunu derinlemesine düşünmem gerekiyor. Sanırım onda, eğer olabilseydi olabileceği en iyi şeyi gördüm. Her zaman aşma noktasında duran başka tür bir erkek. Ancak iyice düşüp de ben ona artık aşağıdan bakmadığımda gerçekten ne olduğunu görebildim. Kendimi onunla eşit değerde hissettim. Sanırım bana en iyi taraflarını gösterdi. Yanımdayken çevresinde yaşadığı başarılı olma baskısını daha az hissetti, yetersiz olma korkusunun sıkıntılarını daha az duydu. Benim yanımda kendini kanıtlamak için kariyer göstermek zorunda değildi. Benimle gençlik düşlerini, yaşamındaki tüm tasarıları yaşayabiliyordu. Ta ki ben fazla eleştirel olup da bu kötü toplumun çok uzağında onu hep karşılamaya hazır düşsel bir dünya olma işlevini reddedinceye kadar. Giderek onu sürekli olarak gerçeklere dayanmaya zorlayan karısına daha çok benzedim sanırım. Eleştiren iki kadın, istediği bu değildi. Tam da aradığını bulmuşken: Aklı başında bir yol gösterici olan, ona bakan karısı. Ve onun aslını göremeyen ve hayranlık duyan ben. Ben bunu yapmayı reddedene kadar. Sonra hemen, yanında kendisini yine üstün hissedebileceği bir kadın aradı.

Jan'ın karısı bir keresinde bana bir mektup yazarak, bir feminist

olarak evlilikleri nasıl bozabildiğimi, başka kadınların erkeklerini ellerinden alabildiğimi sormuştu. Ben hiçbir evliliği bozmadım. Aksine. Benim sayemde insanlar nihayet yeniden konuşa-bilmeye başladılar. Artık bana ihtiyaçları kalmayıncaya kadar yaşamlarındaki boşlukları doldurdum. Aslında, rengi atmış evlilikleri yamadığım için bana saat ücreti vermeleri gerekirdi.

Bu da hoş bir mantık yürütme ama, diyor Hans. Evet, muhteşem, diyerek kabul ediyorum. Meulenbelt Evlilikleri Kurtarma Bürosu, fena fikir değil, diyor Hans. Kendim için fazla bir şey yapamayışım yazık, diye yanıtlıyorum acı acı.

Ve Armin, yemeğin üzerine peynir yerine dondurma yemek istediğini söylüyor.

Böl ve yönet

Kapıyı açtığımda eşikte duruyor. Ton'un karısı Anna. Ne beklemiştim? Onu bir kez gördükten sonra bunu bilemiyorum artık, ama başka bir şey beklememiş olduğum kesin. Daha katı ve daha keskin bir şey. Ton pek ortak noktamız olmayan dırdırcı bir kadın imajı yaratmıştı. O görüntüyü böyle tutmak istediği için mi, yoksa kendim buna inanmak istediğim için mi? Çekingen sesi ve yumuşak köpek gözleriyle bu yuvarlak çocuk yüzünden başka her şeyi beklemiştim. Suçlamalara karşı çıkmaya, kendimi savunmaya hazırdım, kendimi bunlara hazırlamıştım. Ama bana saldırmıyor ve sessizce, ben Anna, diyor, içeri gelebilir miyim?

Kahve ister misin, diye soruyorum beceriksizce, şaşkınlığımdan söyleyecek başka bir şey bulamıyorum ve etrafı seyrederek yatağımda oturup, elindeki kâğıt mendili katlederken ben mutfakta ortalığı karıştırıp duruyorum. Fincanını neredeyse devirecek gibi olduğunda kusura bakma diyor, çok gerginim, son zamanlarda henüz sindiremediğim öyle çok şey oldu ki. Evet, diyorum ve karşılıklı iç geçiriyoruz.

Böyle tanışmak ne aptalca, diyorum. Uzun zamandır, neredeyse

altı aydır varlığından haberim var ve yine de çok farklı olduğunu düşünüyordum. Altı ay mı, diye soruyor Anna korkuyla. Tekrar hesaplıyorum, hayır diyorum beş aydır, ama bunu biliyordun, Ton sana anlatmıştı, öyle değil mi? Cebinde senin mektuplarını bulana kadar hiçbir şey bilmiyordum, diyor Anna. Hiçbir şey! Olmaz bu, böyle şey olmaz ve hararetle onun durumdan haberdar olduğu sonucunu çıkardığım olayları hatırlıyorum. Eve saatin dördünde geldiği onca zaman? Toplantıdan sonra çene çalmak için Harmen'de kaldığını söylüyordu, diyor Anna, sık sık yapar bunu. Zaman zaman inanmadığım oluyordu, ama kontrol etmek çocukça geliyordu. Ya bir keresinde uyuyup kaldığında ve eve hiç gelmediğinde? O zaman da bir doğum günü partisinde sandalyenin üzerinde uyuyup kaldığını ve kimsenin kendisini uyandırmadığını söylemişti, öylesine inanılmaz bir hikâye ki, uydurmuş olabileceği aklıma gelmedi. Ya Paris'teki paskalya günleri, diyorum. Rengi soluyor, elleri titriyor. Paris'e gittiğini hiç bilmiyorum ki, diyor. Susuyoruz. Düşünceler kafamda dolanıp duruyor. Ulu Tanrım, diyorum, ikimizi de aldatmış. Anna diyorum, bütün bu süre boyunca, sen hiçbir şey fark etmesen de durumu bildiğini ve kabul ettiğini sandığımı söylesem inanır mısın? Tabii inanıyorum, diyor. Bir sevgilisi olup da bana anlatmadığı ilk kez değil bu. Hiç haberim olmayan birkaç tanesini daha hemen itiraf etti Yugoslavya'da. Ama sizin ilişkinizin bu kadar ileri gittiğini hiç düşünmemiştim. Öbürlerinde fazla ileri gittiğinde hemen bitirirdi, ama senin mektuplarını okuduğumda, ayaklarımın altından zeminin çekildiğini sandım. Ve şimdi senden, bana aslında olanların yarısını bile anlatmamış olduğunu öğreniyorum. Şimdi bana her şeyi anlat, şimdi hepsini bilmek istiyorum, diyor. Evden ayrılmayı düşünüyordu. Hayır, diyor, inanmıyorum buna. Ton ve ayrı oturmak? O bir gün bile kendisine bakamaz. Ve acaba, bundan sonra çocukları benim tek başıma büyüteceğimi mi düşünüyordu?

Çalışma odasını tutmayı düşünüyordu. Alayla gülüyor incinmiş bir şekilde. Benim bunu öylece yutacağımı mı düşünüyordu? Mektubu ona okutuyorum. İnanmayarak kafasını sallıyor. Sana yalan söylüyor, diyor. Tek kelimesine bile inanmıyorum, Ton yalnız yaşayacak durumda değil. Bu benim için çok yeni ve birdenbire,

Ton'un bütün ilişkimiz boyunca bana oynadığından çok farklı bir görüntü oluşuyor. Ona anlattığı gibi bağımlı olan Anna değil ve ayrılmaya cesaret edemeyişinin nedeni bu. Ona bağımlı olan Ton.

Onu hiç yemek pişirirken gördün mü, diye soruyor Anna. Hayır, diyorum. Ve kendi odasında yattığını anlatan Ton'un bende yarattığı imajı anlatıyorum...

Çalışma odasında yatak yok, diyor. Hâlâ beraber yatıyoruz ve ben bütün bu süre boyunca bir şey fark etmedim, yani gece eve geç geldiğinde de benimle yatmak istiyordu... Cinsel gücü her halükârda yerinde, böyle bir yataktan diğerine gittiğine bakılırsa, diyor acıyla. Ben aptallaşmış durumdayım. Böyle bir çifte yaşam nasıl yaşanabilir? Beş ay boyunca iki tarafa karşı da nasıl saklanabilir?

Ya Bir Mayıs, diyorum. Aklıma durmadan yeni olaylar geliyor. Onunla Bir Mayıs'ta toplantı merkezi Frascati'de sözleşmiştik, sonra onu yanında birkaç kişiyle birlikte gördüm, sen de orada mıydın?.. Evet, diyor, gayet iyi hatırlıyorum, tanımadığım bir tip yanına gelip, bekle biraz, demişti, çişimi yapıp hemen geliyorum, ben de ona, kadının işemesi gerekiyorsa bundan sana ne, diye sormuştum, birdenbire rengi atmış ve büyük bir aceleyle başka bir yere gitmek istemişti, o sen olmalısın. Ben eskilerden biri olduğunu düşünmüştüm. Ve bana da senin kendini iyi hissetmediğini, bu yüzden aniden gitmek zorunda kaldığınızı söylemişti.

Ne çılgınlık, diyor. On kere ortaya çıkabilirdi oysa. Yugoslavya'daki tavrını şimdi daha iyi anlıyorum. Öylesine tatsızdı, her fırsatta kavga çıkarıp, çocuklara söylenip duruyordu -sanki bir ayrılığı provoke etmek istermiş gibi. Ben buna kapılmayınca da tatilin sonunda cebinde mektuplarını buldum, kesinlikle rastlantı değildi bu. Eğer gerçekten bulmamı istememiş olsaydı daha iyi saklardı. O kadar basit, bir karar almaya cesaret edemedi ve mektupları bulunca bunu benim yapacağımı, çekip gideceğimi ya da senden vazgeçmesini talep edeceğimi umdu.

Ne kadar korkak, diyorum.

Ne kadar çocuk aslında, diyor Anna.

Birbirimize bakıyoruz. Bu boktan durumda neredeyse iki arkadaş gibiyiz. Anna, diyorum, ne olursa olsun, sana yalan söyleme-

yeceğim. Ben de sana, diyor, yıkılmış bir durumda. Ama her şeyi bu kadar kolay kabullenmeye de niyetim yok. Önce birkaç hafta evden gitmeli. Şu anda düşünemiyorum. Başım dönüyor. Benim varlığıma alışmak için senin aylarca zamanın oldu. Ama ben olan biteni daha bu hafta yeni öğreniyorum.

Bence iyi, diyorum ve Anna, sana söz veriyorum, bu arada onu görmeyeceğim. Sen onu kapının önüne koyduğunda bana koşmasını istemiyorum. Tamam mı? Başını sallıyor. Birbirimizle ilişkiyi koparmamalıyız. Ben biraz kendime gelince tekrar konuşuruz, diyor. Artık aklı başında bir laf edecek durumda değilim. Şimdi eve dönüp ona bir süre başka bir yere gitmesini söyleyeceğim. Bütün bu olup bitenlerden sonra hâlâ onunla birlikte olmak isteyip istemediğimi düşünmem gerektiğini söyleyeceğim.

Ama tabii ki her şey farklı gelişiyor. Anna ertesi gün telefon açtığında, Ton'un 40 derecenin üstüne ateşle ağır bir anjinle evde yattığını, doktorun yanında olduğunu, Ton'un penisilin aldığını ve evden dışarı çıkmasının mümkün olmadığını anlatıyor.

Cinsel organımda kaşıntılar, aynı David'den sonra olduğu gibi. Psikolojik, diye düşünüyorum, aynı şeyin tekrarlaması fazla simgesel olur. Ama sağlık dairesine muayeneye gittiğimde yine uyuz olduğu ortaya çıkıyor. Ton için de ilaç alıyorum. Bir kutu da karısı için istiyorum, diyorum. Bir otorite halinde ortalıkta dolaşan çuval, kendi doktoruna gitmesi gerek, diyor. Ne saçmalık, diyorum, böyle bir durumdan sadece iki kişinin etkilenmeyeceği açıktır. Ya karısı başkalarına da bulaştırdıysa, o zaman onlar için de bizden ilaç isteyeceksiniz ve bu böyle devam edecek. Anna, diye düşünüyorum, başkalarıyla? Gülüyorum? Bu mümkün değil, diyorum. Bunu söyleyen bir siz değilsiniz, diyor doktor. Ve ona durumu açıklıyorum, Anna'nın zaten yeterince üzüldüğünü, bir de ceza olarak bekleme odalarında oturmasına gerek olmadığını anlatıyorum... Herifte insaf yok, ama hemşire bana arkasından göz kırpıyor ve giderken elime bir kutu daha sıkıştırıyor. Kimseye söylemeyin, diye fısıldıyor, yoksa burada sıraya girerler.

Üç hafta boyunca üçümüz de kimseyle yatamayacak, bu hiç olmazsa sakinleştirici bir düşünce. Anna'yla, ikimizin de yolunun ortasında olan merkez garda buluşmak üzere sözleşiyoruz. Hapları ona veriyorum. Gel bir kahve içelim, diyor, böyle ortada durmak aptallık. Hoş bir karşılaşma daha, kocasının sevgilisi kadına cinsel hastalığa karşı ilaç getiriyor.

Ton nasıl, diye soruyorum. Anjini biraz iyileşti, diyor. Ama kafası yerinde değil, son aylarda onca yalanın beni ne kadar kötü ettiğini görünce oturup ağladı. Beni kaybetmekten korkuyor sanırım, seni de. Kederle kahvesini karıştırırken, senin de onun için çok şey ifade ettiğini görüyorum, diyor. Hiçbir ilişkinin bu kadar ileri gitmesine izin vermemişti.

Birkaç gün içinde bize gelmelisin, diyor. Ton şimdi hasta ve sonuçta ben onu görüyorum. Hem evi de görmüş olursun. Yoksa görmüş müydün, diye soruyor birdenbire kuşkuya düşerek. Kusura bakma, ama her gün bilmediğim yeni şeyler duyuyorum. Hayır, diyorum, evinize hiç gelmedim, istemedim bunu.

Bahasj, onlara gideceğim gün ne kadar sinirli olduğumu ve düşünüp durduğumu görünce, gitme, diyor. Karı kocayı evinde ziyaret etmek. Yüksek bir duvar gibi tehditle önümde yükseliyor. Ton'dan gelen iyimser bir mektup da beni ikna edemiyor. Sevinç nidalarıyla dolu bir mektup: Artık her şey daha iyi olacak ve: Şimdi iki olağanüstü kadınla öylesine zenginim ki. Kendimi şimdiden, Anna öbür sandalyede mutsuzluk içinde bizi seyrederken, elimde çay fincanı, Ton'la sohbet ederken görür gibi oluyorum. Tanrım, evinin erkeği ve Anna'nın kocası olan Ton'la, Paris'teki Ton, Amstel kıyılarında dolaştığımız Ton aynı insan işte. Gitmek zorundayım, diyorum sıkıntıyla, artık bundan kaçınamam.

Çay içiyoruz. Konuşacak konu bulmak üçümüz için de kolay değil. Ton sinirli sinirli öksürüyor. Beş yaşındaki küçük kızları odanın ortasında durmuş, iri kahverengi gözleriyle beni süzüyor. Çoktandır bildiğim halde adını sorduğumda hiç ses çıkarmıyor. Öylece bakıyor. Yaptığın o güzel resmi göstersene, diyor Ton. Soğuk ve kararlı bir tavırla, hayır, diyor çocuk. Ve bana dikiyor gözlerini.

Çok haklısın kızım, diye düşünüyorum. Babanla yatmak için gelen yabancı teyzelere güvenemezsin tabii.

Kızla bir tur bisiklete bineyim, diyor Anna gerginlik içinde. Ton'la evi dolaşıyorum. Yatak odasında Anna'nın çalıştığı masa duruyor. Ton beni yatağın üstüne kendine çekmek istiyor. Hayır, diyorum ve dolaşmaya devam ediyorum. Ton'un çalışma odası, büyük bir çalışma masası, kitaplar. Büyük kızın "teenager" odası, küçük kızın çocuk odası. Kullanışlı mobilyalar, yeşil ve kırmızı fazla, duvarlara çocukların yaptığı resimler asılı ve Petje, koltuğun arkasında duvar kâğıdının üstüne büyük bir kedi resmi çizmiş.

Artık her şeyin daha başka olacağına inanmıyorsun galiba, diyor Ton koltukta yan yana otururken. Hayır, diyorum, inanmıyorum ve sonra Anna ve Petje yine içeri dalıyorlar. Dağılmış saçları ve kırmızı yanaklarıyla Anna karmakarışık, kusura bakmayın, diyor, daha uzun kalmak istiyordum, ama sizin öyle yan yana oturduğunuzu görünce daha fazla dayanamadım, duruma alışamadım henüz. Daha çay ister misin, diye soruyor, ama ben teşekkür edip eve gitmem gerektiğini söylüyorum. Durakta beklerken Ton bana el sallıyor.

Akşam telefon geldiğinde, pekâlâ yemeğe kalabilirdin, diyor. Anna yemek pişirirken seni de düşünmüştü.

Bütün özdeneyim gruplarının ve özdeneyim grubunun ne olduğunu bir kere olsun görmek isteyen kadınların katıldığı ilk büyük kongre. Aylarca süren hazırlıklar. Çalışma gruplarında, annelik, dış görünüş, seks, evlilik ya da evlenmeme konuları tartışılacak. Hepsine de katılmak istiyorum tabii, ama o anki durumuma en yakın olanı seçiyorum, "Böl ve Yönet" başlığı altında üçgen ilişkilerin tartışıldığı çalışma grubu.

Aşağı yukarı on kadın. Yarısı evli kadın, yarısı "öbür kadın" konumunda. Kadınlardan birinin kocasının dışında bir de sevgilisi var. Bir diğeri hem eş, hem sevgili. Sara ve Willemien aynı erkeği paylaşıyor. Anna'yı da getiremez miydin? Hayır, diyorum, feminizmle ilgilendiğini sanmıyorum.

Geleneksel ilişkilere göre birbirimizin rakibi sayılırız, ama burada birlikte otururken bunu hissetmiyoruz. Erkek merkez ve kadın kenarda, bu durumun bu kadar sık yaşanması ne komik, diyoruz. Ve her iki kadın da mutsuz. Nasıl oluyor bu? Niye yutuyoruz.

Çünkü biz uyum sağlamaya daha yatkınız, diyor biri. Erkeklerin bir hafta bile tahammül edemeyeceği şeyi biz kabulleniyoruz. Durum sende de böyle mi, diye soruyoruz, iki erkekle birlikte olan Elisabeth'e. Eh, diyor, durum şu, her ikisinin de tek sevgilisi ben değilim, yoksa buna katlanmazlardı sanırım. Zaten, Piet'in bir kız arkadaş bulup, bana da, birisiyle beraber olmakta özgürsün, demesiyle başladı ikinci ilişki. Ve ben Fred'le beraber olunca, bu onu yine de korkuttu. Ama karşı çıkması kolay olmayacaktı ve Fred de zaten evliydi, bu durumda öyle kolayca benimle çekip gidemezdi.

Birbirimiz hakkında sahip olduğumuz tek tip önyargılar. Eş olan kadın sevgiliye, senin işin kolay, diyor. Ben evde çocuklara bakarken, sen mum ışığında yemek yiyip, güzel romantik saatler yaşıyorsun. Evet, ama hafta sonları seninle, diyor sevgili, onunla bir geçmişi, çocukları, sabah kahvaltılarını paylaşıyorsun, onunla sohbet edecek zamanın var. Harika bir paylaşım, diyor eşler, kahvaltı, bulaşık, çocuklar, beyimizin kirli çorapları ve asık suratı.

Bizi sürekli birbirimize karşı oynadıklarını saptıyoruz. Bunun birbirine karşılıklı özgürlük vermek gibi ileri bir tutumla ilgisi yok. Çünkü biz özgür değiliz. Eğer karısı, ailesinin ziyarete geleceğini unuttuğunda sinirlenecek olsa, homurdanarak sevgilisine koşup kendini onun okşamalarına bırakarak, son zamanlarda karısının ne kadar sinir bozucu olduğundan yakınıyor. Sevgili ise, bütün gece kalmaya söz verip de ailesi geleceği için bir saat sonra tüydüğünde öfkelenince hemen karısına koşuyor, çünkü sevgilisinin söz söyleme hakkı yok, ilişkinin başında evli olduğunu biliyordu ya.

Birbirimize karşı kullanılıyoruz, bir denge oyunu oynanıyor bizimle. Bizi zorladıkları kalıplara giriyoruz. Sevgililer alımlı, çekici, sorunsuz kızlar. Eşler, yorgun bedenlerini dinlendirecekleri, anlayış dolu, ihtimamlı bir kucak. Ve her ikisinin de talepte bulunmaya hakkı yok.

Peki siz nasıl yürütüyorsunuz diye, diye Sara ve Willemien'e soruyoruz. Şöyle böyle idare ediyoruz, diyor Sara. Willemien'le

arkadaşız zaten, bunun yardımı oluyor ve o bana geldiğinde Willemien bunu gerçekten kötü karşılamıyor, çünkü o zaman kendisi de biraz istekleniyor, ama ben onların aile yaşamlarına bağımlı olduğum için ara sıra sinirlerim bozuluyor. Yine de evlenmek ve çocuk sahibi olmak istemiyorum.

Birbirlerine karşı kullanılmalarına izin vermeyerek yardımlaşan ve aynı zamanda arkadaşlıklarını sürdüren Sara ve Willemien'i takdir ediyoruz. Ama bir yıl sonra Sara hayatta değil artık, aşırı dozda acı ve aşırı dozda uyku hapından ölüyor.

Rita, Stedelijk Müzesi'nden döndüğünde, sadece kadınların cinsel organlarını gösteren bir film izlediğini anlatıyor. Ölüm sessizliğinin hâkim olduğu salonda seyirciler kıkırdaşmaya bile cesaret edememişler. Filmi biz de gösteremez miyiz, diye öneride bulunuyor biri, bedenimizin coğrafyasındaki araştırılmamış bölgeyi. Kaç kadın kendisininkinden başka bir kadının cinsel organını gördü ve kaç kadın kendisininkine gerçekten baktı? Filmi Amerika'dan getirtmenin kaça mal olacağını, zamanında gelip gelmeyeceğini, nasıl bir organizasyon yapabileceğimizi konuşuyoruz. Ta ki birisi, aklımız başımızda değil galiba, diyene kadar. Hepimizin bir amı varken Amerikan kadınlarınınkilerini gösteren bir film için binlerce mark vermek niye, yoksa onlarınki bizimkilerden daha sanatsal ya da daha mı güzel, ne demek oluyor bu?

Kahkahalar ve çığlıklar atarak yeni bir plan kuruyoruz, Hillie'ye filmi çekip çekemeyeceğini sorarız, birkaç makara renkli film, bir de kamera kiralarız. Kimin cesareti var? Hepimizin. Yeterince çeşit var mı? Genç ve yaşlı cinsel organlar, çocuk doğurmuş olanlar ve olmayanlar? Birkaç kadın daha toplarız, üzerinde daha fazla düşünmemeli, yoksa yapmamak için nedenler bulmaya başlarız, hemen iki gün içinde gerçekleştirmeliyiz. Birisi şarap getirsin mi, kafayı çekersek cesaretleniriz.

Film, tarihe anılar filmi olarak geçecek ya da herhalde hepsini saymış olan, kadın dergisi *Margriet*'in yazarının dediği gibi on üç va-

jinalı film olarak, ama kadın, sonradan kongre hakkında hoş bir yazı hazırlamaktan kaçınıyor. Renée'nin odasında çok eğleniyoruz, nasıl yapıyoruz, sırayla mı? Hepimiz birden soyunursak o kadar saçma gelmez, diyor birisi ve oda beş dakikanın içinde pembenin tonlarıyla doluyor, ten pembesi. Cinsel organlarımızın üzerinde üç yüz wattlık bir lamba, iyice sıcak oluyor, güzel, Marjan gülmekten rahat duramıyor, tarihe gülen am olarak geçecek onunki Film artınca hemen bir dizi göğüs de çekiyoruz. Filmde nasıl görüneceğini merak ediyoruz, büyütülmüş olarak perdede görmek korkutucu olur belki, ama gayet dostane, rahat ve pembe görünüyor hepsi, özellikle de beyaz ve mavi tampon bağları sarkanlar. Bu benimki, diyor Chris hayranlıkla. Hiç de bile, diyor Sara, benimki o.

Kongre başladığında gerginiz. Kaç kadının geleceği belli değil, ama bütün rezervasyonlar dolu. İki yüz kadın. Şimdiye kadar hiç bu kadar kadını bir mekânda görmemiştik. Üçgen ilişkiler çalışma grubuna katılan kadınlar sandalyelerin üzerine çıkıyor, eşleri oynayanların bellerinde önlükler, sevgilileri oynayanların ellerinde kırmızı güller. Birbirlerinin yüzüne kalıplaşmış lafları haykırıyorlar. Orospuu, sen keyfini sür, ben yükünü taşıyayım. Söylemesi kolay, diye bağırıyor sevgililer, paskalya tatilinde, hafta sonlarında kimin yanında kalıyor peki? Sen onun çoraplarını yıkamak zorunda değilsin, keçi, diye yanıtlıyor eşler, asık suratını çekmek zorunda değilsin! Küfürler arasında fincanları kırıyorlar.

Sonra her tarafta çalışma grupları toplanıyor. Ne kararlar alınıyor, ne konuşmalar yapılıyor, ne başkan var, ne merkez komitesi, ama her şey yürüyor. Akşamları dans ediyoruz. Son derece keyifliyim, bütün arkadaşlarım bir arada. Kısık seslerle, detone ve cırtlak, çalışma gruplarından birinin bir gün önce yazdığı kavga şarkılarını söylüyoruz: Ben bir delik değilim, beyim, o sevgili hazne artık yok, beyim. Ya da: Özgürlük, Eşitlik, Kız kardeşlik; kadın yeniden kuvvet buluyor.

Sabahın dördünde bir kadın yanıma oturup danstan sonra soluklanmaya çalışıyor. Yaşı elli-altmış arası. Kadın kadına bu kadar keyifli olabileceğini daha önce hiç düşün müydün, diyor. Biliyor

musun, yirmi senedir dans etmemiştim ben, çünkü kocam hoşlanmıyordu. Kalk, diyor ve beni kolumdan çekiyor. Yatmadan bir tur daha.

Hareket kıpırdanıyor ve büyüyor. Halk okulundan Etie telefon açıyor, feminizm ve sosyalizm üzerine bir kurs hazırlamak istediğini söylüyor, katılmak isteyip istemeyeceğimi soruyor. Duruma bağlı, diyorum. Bir meraklı insan sürüsünün ders veren yaratığı incelediği, katılma zorunluluğu olmayan kurslar geliyor yine aklıma. Ama konuyu Etie ve An'la konuşunca yarım saat içinde anlaşıyoruz. Sadece kadınlar katılacak, başlangıçta kendi deneyimlerimizden yola çıkarak giderek daha fazla kuram üzerinde duracağız.

Kurslar yağ gibi kayıyor. Bir hafta boyunca yirmi kadın bir arada, sanki bir düdüklü tencereye tıkılmışız gibi, ilk iki günün hemen hepsi sorunlarını başkalarıyla da paylaştıklarını gördüler, sonra bunun toplumla ilintili olduğunu anladılar. Üçüncü ve dördüncü günler küçük gruplar halinde Engels'ten bir bölüm okuduklarında, bu artık bir erkek tarafından üretilen soyut düşünce olmaktan çıkmış, onları ilgilendiren bir konu haline gelmişti. Kadınların, dayanışma çağrılarıyla değil de kendi deneyimleriyle daha çabuk sola geçtiklerini anlamayan solcu erkekler ne kadar aptal, diyoruz. Bir haftalık kurs bittiğinde vedalaşırken kadınların gözleri yaşlı, sonradan aynı kadınlar tekrar gelip kendi gruplarını oluşturuyorlar. Sanki sihirli değnek gibi, diyoruz. Neredeyse hiçbir şey yapmamıza gerek kalmıyor. Kadınlar yıllardan beri çatlayacak noktaya gelmiş, kabuklarını kırmaya hazırlar, tek gereksindikleri izole durumdan kurtulmak, biraz da destek.

Feminizm ve sosyalizm temelinde çalışan bağımsız kadın gruplarının oluşturduğu karmakarışık ağa Femsoc Grupları diyoruz. Hem birlikte bir şeyler öğrendiğimiz, hem partiler yapıp eğlendiğimiz kendi grubum; gelecek değişim yıllarında güvenilir bir refakatçi oluyor benim için. Kız arkadaşlar kocalardan daha sadık: Truus ve Trees ve Ria ve An ve Mieke ve Tillie ve Lenie ve Riemke ve Marleen ve Carolien.

Yazı yazmak kendiliğinden önüme geliyor. Kadın dergisiyle

başlıyorum. Sonra, Anneke, *Sextant* için hazırlanacak bir yazıyı onun yerine üstlenir miyim diye soruyor. Ardından "Yeni Çizgi" ve "Günümüzde Gençlik Çalışması" için birer makale. Ve daha ne olduğunu kendim bile anlamadan düzenli olarak yazı üretmeye başlıyorum. Oysa eskiden hep, yazmaya bir taşra gazetesinin kadın sayfasında küçük bir muhabir olarak başlamak gerektiğini düşünürdüm. Birisi, daha önce hiç yazmadın mı, diye soruyor. Hayır, diyorum, hiç yazmadım. Söyleyecek bir şeyim yoktu ki. Ne hakkında yazacaktım? Yazmış olmak için mi?

Ama şimdi malzeme elimde, kendi deneyimlerim, çevremdeki kadınların deneyimleri, yavaş yavaş geliştirdiğimiz kuram parçacıkları. Patlayan bir yaratıcılık dalgasının ortasındayım. Ara sıra para da kazanıyorum ve artık yolumu kesmek isteyen, ikimizin de kapitalist sistemin kurbanı olduğumuzu söylesem de yumuşamayan siyah deri ceketli adamdan korkmama gerek yok.

Bilinçlenme sürecim hâlâ devam ediyor. Eskiden olağan kabul ettiğim şeylere farklı baktığımı görüyorum hâlâ. Sonunda suda yüzdüğünü anlayan bir balık gibi.

Bir toplantıdan eve dönerken Weteringschans boyunca yürüyorum. Hava sıcak, ceketimin önü açık. Bir adam gelip yanımda yürümeye başlıyor, yabancı, içinde sikişme sözcüğünün geçtiği anlaşılmaz bir şeyler söylüyor. Sanki onu görmüyormuşum gibi yapıyorum, birini silkelemek için yapılacak en son şeyin tartışmak olduğunu artık yavaş yavaş öğreniyorum. Kolumdan çekmeye başlıyor. Kendimi kurtarıp, siktir ol, diyorum. Ama bırakmıyor, yine düzmekten söz ederek göğüslerime el atmaya çalışıyor. İçimde bir öfke dalgası yükseliyor. Bütün bu aptalca laf atmalar ve şapırtılar neyse de, biri bana sormadan el atınca çıldırıyorum. Geçir bir tane, diye düşünüyorum. Küçük bir kızken öğrendiğim gibi yanağa bir şaplak değil, burnunun ortasına bir yumruk patlatıyorum, sağlam bir darbe. Küfrediyor. Sonra tekmeleyip tükürmeye başlıyor. Ve kaçıyor. İşte bu kadar, diyorum, yumruk işe yaradı. O sırada sırtımda sert bir darbe hissediyorum ve kafamın üzerinden bir tuğla uçarak gürültüyle park etmiş arabalardan birine çarpıyor.

Eve döndüğümde, ölebilirdim, diye düşünüyorum ve titremeye başlıyorum.

Kurallar, bütün kuralları unutmuşum. Çünkü, kadın ancak çaresiz görünürse korunmaya hak kazanır. Weteringschans'da yürüyen diğer insanlar parmaklarını bile kıpırdatmadılar, sadece seyrettiler. Akşam tek başına sokağa çıkan bütün kadınların başına gelebilecek bir şey bu. Ve kadından dayak yiyen bir adamın, annesinden kızlara vurmaması gerektiğini öğrenmiş olduğunu aklına getirmeden kör bir öfke içinde sizi dümdüz edene kadar pataklayabileceğini unutmuştum. Bir daha böyle bir şey olursa ya daha kuvvetli vurmaktan ya da çaresiz kadını oynamaktan başka çıkar yol olmadığı kanısına varıyorum.

Ayrımcılıklarla dolu bir dünya. Ama hiçbir yerde siyah ve beyazı ayıran tabelalar yok. Bu yüzden, doğru dürüst gözlemlemeye başlamadıkça ayrımcılığı fark etmiyorsun. Mağazalar kadınlara ait ve gündüzleri sokaklar. Geceleri, bir erkeğin refakati olmadan gidemediğiniz ormanlar, kumsallar gibi sokaklar da erkeklere ait. Ancak tatlı bir kız olursan erkek barlarında koruma bulursun, o da bir kereliğine. Benim başıma daha hiçbir şey gelmedi, diyor Veronique, ama bu anlaşılır bir şey, çünkü Veronique randevulara bağlı kalıyor ve erkek arkadaşı olmadan sokağa çıkmıyor. Gece on ikiden sonra bir yere gitmeye gerçekten mecbur olursa taksi çağırıyor, benim bu imkânım yok.

Ama Elli bir kamyon sürücüsüne otostop yaptığında saldırıya uğramış, kendi suçu, bir kadın olarak tek başına otostop yapamazsın. Bir kadın acınacak bir durumda kadın sığınma evine geliyor. Bir Angolalı tecavüz etmiş, adamla bir barda Üçüncü Dünya'daki bağımsızlık hareketleri üzerine konuşuyorlar, sonra giderken adam, sohbetimiz çok iyiydi, gel bende bir kahve içelim, demiş, o da paranoyakça davranmayayım, dünyada aklı başında adamlar da bulunur, diye evine gitmiş. Kendi suçu, gitmemesi gerekirdi. Francien, Amsterdam'ın dışındaki toplu konutlardan birinde asansörde tecavüze uğruyor, adam bıçakla tehdit ederek götürüp ırzına geçtikten sonra serbest bırakıyor. Kendi hatan, akşam vakti bir erkekle asansöre yalnız binmemen gerektiğini bilmelisin. Tecavüzlerin hep gece yarısından sonra olduğunu sanan Francien'in bir kız arkadaşının başına aynı şey bir hafta sonu gündüz vakti gelmiş. Francien,

kimseye anlatmaya bile cesaret edemedim, diyor. Adam Surinamlıydı, Surinamlılar hakkında edilen ve benim hep karşı çıktığım bütün o iğrenç laflardan sonra durumu açıklayamazdım. Durumlarının kötü olduğunu, aşağılandıklarının ve acısını bir yerden çıkarmak istediklerini anlıyorum, ama ille de kadınlara mı yapmalılar bunu? Adam ellerini donunun içine sokmuşken ne yapacaksın, hepimizin ezildiği konusunda bir tartışma mı başlatacaksın?

Konuştukça yeni yeni hikâyeler ortaya çıkıyor. Alışılmış şeyler, geçerken göğsüne el atılması, tramvayda apışaranın yoklanması, bisikletten uzanıp çekenler, ergenlik çağında bir-iki sarhoş tarafından duvara sıkıştırılmak. Alışılmış olaylar. Ve tabii laf atmalar. Öyle pis pis bakma, amına kazığı yersin. Hey, kızım, amının dudakları da memelerin gibi sarkmışsa sende iş kalmamış, Hey, şuna bir atlayalım mı?

Eskiden düşündüklerimi hatırlıyorum. Irzına geçilmesini istemeyen kadınlara bir şey olmaz, çünkü erkeklerin sadece iki eli var. Ya da: Başına böyle bir şey gelen kadınlar belki biraz da kendileri tahrik etmiştir. En azından hiç ırzıma geçilmedi, diyorum kadın grubunda, sonra birden bunun doğru olmadığını fark ediyorum. Toni aklıma geliyor, eğer bu ırza geçme değilse ne, ancak tırnaklarını derisine geçirince bırakmıştı. Sonra, özgürlüğümü satın almak için kendisiyle yatmaya zorlaması. Neden aklıma gelmedi, diyorum. Onunla evliydin, diyor Francien, o zaman tecavüz olmuyor, o zaman normal.

Sonra bunun bizim için ne anlama geldiğini düşünüyoruz, sadece tecavüze uğrayanlar için değil, bütün kadınlar için. Artık geceleri sokağa yalnız çıkmıyoruz, çıkarsak da dosdoğru karşıya bakarak, yumruklarımız sıkılı, kıçımızı saklayarak koşar adım gidiyoruz. Sallanma, dükkânlara bakma, erkek gördüm mü etrafından dolan, arkanda adım sesleri duydun mu içine korku dolsun, karanlık sokaklara girmemek için yolunu değiştir, kimsenin yüzüne doğruca bakmamaya dikkat et, yanlışlıkla göz temasına girersen davet etmiş olursun.

Alışılmış gündelik korkular. Artık farkında bile değiliz, o kadar sıradan. Sorun başına gelip gelmemiş olması değil, sorun, her an başına *gelebilecek* bir toplumda yaşıyor olmamız, yasaların dışındayız biz.

Karate dersi, donlar, külotlu çoraplar, kombinezonlar içinde yirmi kadın. Çember halinde koşuyoruz, kas çalışmaları, kondisyonum kalmamış. Çok yürüdüğüm için bacaklarım güçlü, ama kollarım pelte gibi ve ciğer yok.

Dersi Harın veriyor, benden bir baş daha kısa bir adam. Adım alıştırmaları, kol antrenmanları. Japon savaş çığlıkları, ağzımızdan sadece edepli tıslamalar çıkıyor, sonra kıkırdaşmalar. Eğer öfkeden deliye dönüp de kızların edepli olması gerektiğini unutmamışsak, haykırmayı bilmiyoruz ki.

Birlikte alıştırmalar yapıyoruz. Harm karşıma geçiyor. Vur bana, diyor, ben karşılayacağım. Yapamıyorum. Vuruşları defalarca çalıştım, ama şimdi karşımda biri durunca olmuyor. Hadi, diyor. Bir şey olmasına imkân yok, eğer istesen bile bana dokunamazsın zaten. Kulağının yakınında bir yere havaya bir delik açıyorum, bileğimden kavrıyor, ayağıyla dokunuyor, yerdeyim.

Kas gücüyle hiç mi hiç ilgisi yok. Her şey kondisyonda. Sonradan hiçbir şey olmayacağı halde beni Harm'a vurmaktan neyin alıkoyduğunu düşündüğümde olayı kavradım, Weteringschans'daki adam. Etime işlemiş, derinlere sinmiş o korku, eğer kurallara uymaz da bir adama vurursan yasa dışısın, senin ağzını burnunu dümdüz etmeye hakkı var o zaman. Psikolojik bir engel, bedensel bir engelden çok daha kolay caydırabiliyor bizi gücümüzü kullanmaktan. Çöpü taşırken, alışveriş torbalarını ve çocukları üçüncü kata sürüklerken gücümüz yetiyor oysa.

Engelin nerede olduğunu anladıktan sonra daha fazla antrenman yaptım. Birine vurmak istediğimi, ama beceremediğimi, yumruklarımın sanki sıvıdanmış gibi havada sallandığını ve hedefine bir türlü ulaşmadığını sık sık rüyamda gördüğümü hatırlıyorum. Ve sonra birdenbire rüyamda bir elbise dolabını bir herifin önünde paramparça ettiğimi görüyorum. İçimde biriken bütün hınç patlıyor, hayalarını tekmeliyorum, kafasını patlatıyorum. Otuz yıldır biriken hınç, içe atılmak yerine dışa çıkıyor nihayet. Karate yaptığımı duyan erkekler alayla gülüyor ya da biraz tatsız bir duyguya kapılıyorlar. Çaresiz olmak daha çekici.

Gordes 11

Aylık kanamam daha başlamadı. Dört gün gecikti. Biri diğerinden birkaç gün gecikecek kadar tembel olan benim sadık yumurtalıklarım beni zor durumda bırakıyor. Normal bir periyot yirmi yedi-yirmi dokuz gün arası. Huzursuzluk içinde karnımı dinliyorum.

Bir daha asla gülümseme

Ton ve Anna. Evli bir çift.

Onları ziyarete gidiyorum. Petje bana artık öyle soğuk soğuk bakmıyor. Büyük kızları Esther'le konuşup, babalarını ellerinden almaya niyetlenmediğimi, benden korkmalarına gerek olmadığını söylüyorum. Tamam, diyor.

Evli bir çift, bir ev düzeni. Üçümüz oturuyoruz. Kendimi misafirlikte hissediyorum. Konyak bu üçlünün konuşmasını kolaylaştırıyor. Ton ve Anna'nın düğün resimlerine bakıyorum. Sosyal demokratların gençlik derneği, Ton, kulakları açıkta, ayağında kısa pantolon. Şimdi, Anna anlattıktan sonra, Ton'un geçmişi, sadece kendi yarattığı imaja sahip olduğum zamanlardan çok farklı görünüyor. Anna solcu bir aileden geliyor, o zamanlar Ton'u toplantılara götüren, sol hareketle ilişkiye sokan o. Ve sonra çocuklar, Ton üniversiteye devam eder ve eylemci bir solcu olarak ün kazanırken Anna para kazanmak için öğretmenlik yapıyor ve evi çekip çeviriyor. Kendisini koruyor, özen gösteren güçlü erkek Ton'a bağımlı bir Anna imajı kafamdan siliniyor.

Konyak kadehleri nerede, diye Ton, Anna'ya soruyor. Fotoğraflar nerede? Kahve filtreleri nerede duruyor? Anna bana bakıyor ve birbirimize gülümsüyoruz. Aynı şeyi düşünüyoruz. Anna'nın evi. Ton'un istediği zaman çekildiği çalışma odası dışında, burada gazetesinin arkasına saklanabilir, çocuklar tarafından dikkati dağıtılmadan dışarısını seyredebilir, rahatını bozan sadece ara sıra kahve getiren ve sonra sessizce kaybolan Anna'dır. Hayır, diye düşünüyorum, bir gün Anna'nın yerini almayı düşleyecek olsaydım, düş-

lerimde kendimi Ton'la birlikte çalışan, tartışan bir eş olarak görecek olsaydım bile, bu düş şimdiden bitmiştir. Anna'nın güvence için ödediği bedel, Ton'un gelişimini nasıl kendininkine üstün tuttuğunu apaçık görüyorum. Yatak odasının bir köşesine sıkıştırılmış bir yazı masacığıyla yetinemem.

Ama Anna da değişmeye başlıyor, Ton'un benimle olan ilişkisi, birikmiş hoşnutsuzlukların açığa çıkması için bir başlangıç sinyali oluyor. Bak, diyor, Ton'un politik toplantıları için seve seve evde kalırım, ortak davaya benim katkım bu, ama ille de sana gelmek istiyor diye niçin evde kalayım? *Ben* gitmek istediğimde bir kere de o çocuklarla kalsa ya. Ona hak veriyorum. Bu işleri kolaylaştırmıyor ama. Ton beni eve bıraktığında sevişmek için içeri gelmek isteyince, Anna'ya hemen dönmek için söz verdiğini hatırlatan ben oluyorum yine. Anna'yı rakip olarak görmeyi başaramıyorum. Fazlasıyla sevimli buluyorum onu.

Telefon açıp Ton'un nerede kaldığını soruyorum. Of, yine mi, diyor Anna. Ben özdeneyim grubuma gideceğim için evde kalıp çocuklara bakacağına söz vermişti. Bana da saat sekizde geleceğini söylemişti, diyorum. İç çekiyoruz. Erkekler, diyorum. Çocuklar uyuduktan sonra sana gitmesini söylerim, diyor Anna. Bırak, diyorum, böyle olmaz bu. Tutamayacağı sözleri vermemeyi öğrenmesi gerekiyor. Ne demek istediğini çok iyi anlıyorum, diyor Anna, Ton söz verdiğinden başka bir yere gitti ya da aynı anda üç randevu birden verdiği için, telefonda sürekli öfkesi burnunda insanları ben sakinleştirmek zorunda kalıyorum.

Ton kendini sıyırmaya çalışıyor, oradan oraya kıvranıyor, söz vermiş olduğunu inkâr ediyor, Anna'yı öne sürüyor, gelmiş olsa onun üzüleceğini söylüyor. Yalan söylüyorsun, diyorum, şimdi Anna'yla konuştum, benimle sözleşmiş olduğundan haberi bile yoktu. Karmakarışık bir hikâye anlatıyor, önce gelecekmiş... ama

sonra telefon gelmiş... ve Anna da söylediklerini yanlış anlamış ve bu durumda o da... bana da telefon etmişmiş ama ben evde değilmişim... o da düşünmüş ki... Kes artık Ton, diyorum, bunları bir daha yutmam. Anna sana bağımlı olduğu için sesini çıkarmıyor. Ben sana bağımlı değilim ama. Anna'nın arkasına saklanamazsın. Yerine getiremeyeceğin sözler verme. Burada iki saat oturup seni beklemek istemiyorum. Olmayan anlamlar çıkarıyorsun, diyor Ton, aklına gelen her şeyi olaya dahil ediyorsun. Bundan sonra seni beklemeyeceğim, diyorum. Tamam, diyor Ton, yarın toplantıdan sonra saat on birde geliyorum. Ciddi değilsin herhalde, diyorum, çok iyi biliyorsun ki toplantılar daha uzun sürüyor ve ikiden önce gelmezsin. Hayır, diyor Ton, doğru söylüyorum, toplantı uzasa da ne olursa olsun on birde buradayım.

Saat bir buçukta hâlâ ortada yok. Kapıyı kilitliyorum, Ton'a bir mektup yazıp artık onu görmek istemediğimi söylüyorum ve yatıp uyuyorum.

Sonraki günler kendimi karamsar ve kederli hissediyorum. Ama egom yerimde. Kendi koşullarıma göre davrandığım için gururluyum.

Dört gün sonra bir yerden eve döndüğümde Ton odamda oturuyor. Ve ağlıyor. Ağlayan erkek görmeye dayanamıyorum, annelik koşullanmalarını ne kadar unutmuş olsam da karnımda bir şeyler kıpırdanıyor. Sensiz yaşayamam, diyor Ton. Hata bende, sen haklısın, yaşantımı değiştirmem gerek, yaşamımda sana yer açmam gerek. Bir kere olsun denemek istemiyor musun?

Ama bu sefer de Anna galeyana geliyor, arada sırada birkaç saatçik bana gelmesini kaldırıyor, ama Ton haftanın belli bir günü bende kalmayı önerince bunu veto ediyor. Anna'yla kavga ediyoruz. Beni hiç dikkate almıyorsun, diyor Anna. Asıl sen benim durumumu dikkate almıyorsun, diyorum. Kızıyor, çekip gidiyor. Ton'la yine gizli gizli görüşüyoruz. Anna'ya karşı sabırlı olmalıyız, diyor, daha alışması gerek. Sesimi çıkarmıyorum, kuşku duyuyorum. Beni artık iyice bıktırmış olan eski şemaya dönüş. Eğer yürümezse, o zaman bir karar almak gerekecek, diyor Ton. Ama artık

ona inanmıyorum. Anna'nın rolünü üstlenmek, ona yemek pişirmek, çamaşırlarını yıkamak, evi toplamak, yalnız kalmak istediğinde kimseyi yanına yaklaştırmamak ve randevularını hatırlatmak istemediğimi çok iyi biliyorum. Ve Ton'un Anna olmadan yaşayamayacağını da çok iyi görüyorum. Eğer bir karar alınacaksa dışta kalanın kendim olacağını da.

Hâlâ geçim korkusu. Yeterince para kazanabilmek için bitmez tükenmez bir uğraş. Aylık bir mücadele, yazmak fazla bir şey getirmiyor ve sürekli makale üretmek tüketici bir şey. Ama sadece geçimimi sağlamak için yazmayı başaramıyorum, eğer gerçekten söylemek istediğim bir şey yoksa tek bir harf bile çıkmıyor.

Bir fırsat çıkıyor. Bir yüksekokulda doçent olarak sosyal alanda dersler vermem isteniyor. Marksist olduğumu söyleyerek uyarıyorum. Pratikten kopuk anlamsız metodik dersler vermem, diyorum. Uygun görülüyor, zaten kararlara katılma hakkı olmayan, sadece birkaç saat ders verecek ve her an kolayca işten çıkarılması mümkün bir yardımcı doçent olarak çalışacağım. Gerçek bir gelir, kenarda bir konum, ama sonunda politik çizgime rağmen değil, politik çizgim sayesinde bir iş buldum, diye düşünüyorum. Ama bu kez de yanılmaktayım.

Bazı öğrenciler kapitalizmin inşası üzerine konuşmaları dinlemek bile istemiyorlar, bu konuda bulanık laflar edip, sonuçta hepimiz insanız, isteyen herkesin kendini geliştirme özgürlüğü var, işçilerin mutsuz olduğunu nasıl saptayacağız ki gibisinden laflar geveliyorlar. Kadınların bahsi bile yok. Ama başka öğrencilerde ilgi uyanıyor ve farklı ders biçimleri üzerine düşünmeye başlıyoruz. Birbiriyle ilintisi olmayan kopuk ders konularından vazgeçmek gerek. Benim saatlerimde ders yerine bir çalışma grubu oluşuyor ve grup diğer dersleri eleştirmeye başlıyor. Öğrencilerimden birkaçı, gelişim psikolojisi doçentine, genç işçilerin sorunlarının çözümü için nasıl bir katkıda bulunabiliriz, diye soruyor. Sorunları gerçekten sadece ergenlikle mi ilişkili, yaptıkları işle, sürdürmek zorunda oldukları yaşamla bir ilişkisi yok mu?

Hakkımda fısıldaşmalar başlıyor. Kendimi rahat hissetmediğim

için öğretim görevlileri kantininde oturmak yerine sürekli öğrenci kantinine gittiğimden beni iyi bir meslektaş olarak görmüyorlar. İdeolojik etki, dogmatizm gibisinden söylendiklerini işitiyorum. Bir uyarı geliyor. Proje danışmanlığı yapmak için değil, toplumsal eylemlilik konusunda ders vermek için işe alındığınızı unutuyorsunuz, diyorlar. Yetkimiz yok, diyorlar, hayır, yanlış anlamayın, tabii ki yeni uygulamaları destekliyoruz, ama bakanlığa karşı bunun sorumluluğunu üstlenemeyiz. Öğrenciler tepki gösteriyor, kararlı biçimde meselenin üstüne gidiyorlar ve birdenbire durum değişiyor, genç işçilerin konumu üzerinde çalışan bir gruba danışmanlık yapmam için izin çıkıyor, sosyal eylemlilik dersi bunun bir parçası olacak.

Ama kendimi izole edilmiş, köşeye sıkıştırılmış hissediyorum. Yaptıklarım hakkında o kadar sık sorguya çekiliyorum ki, konuşmalardan kaçınmayı yeğliyorum. E, ya Rusya, onları da destekliyor musun, tarzı mızırdayan insanlar yetti artık. Ama ben çocukça bir iyi niyetle öğrenciler hoşnut kaldığı ve ben iyi iş çıkardığım sürece terslik olmaz sanıyorum.

Diğer iki doçentle ilişki kuruyorum, onlar da solcu. Kendini ilerici kabul eden bu okulda bile, en solda bulunanların, yönetim üzerinde ancak öğrenciler vasıtasıyla etki yaratabilen ve işten çıkarılmaları kolay olan yardımcı doçentler olmasının rastlantı olmadığını saptıyoruz.

Birinin adı Jan, otuzlarında, öğrenci hareketi içinde yavaş yavaş solcu olmuş. Karısı Tine iki küçük çocuklarına bakar ve ev işlerini hallederken o Marks okuyor. Jan'la kadın hareketi hakkında bile konuşabiliyorum ve benim yazılarımı okuyor. Diğer doçentlerin yaptığı gibi, eğer bir şey söyleyeceklerse, "Etkileyici, ama ben aynı fikirde değilim", demek yerine benimle yazdıklarım hakkında ciddi ciddi tartışıyor. Ve Tine'yle ilişkisinin hiç de kolay olmadığından söz ediyor. Onunla konuşabildiğim hiçbir konu yok neredeyse, diyor. Çocuklar onu bağlıyor, eve kapanıp oturuyor, benim neyle uğraştığımdan bile haberi yok. Doğal, diyorum. Eğer iki çocukla evin bütün işlerini tek başına yapacak olsaydın kendini geliştirmeye zaman kalacağını mı sanıyorsun? Çocukların olmasını, sana bakacak bir karın olmasını kendin istemedin mi? Haklısın,

diyor, benim suçum, ama başıma gelecekleri önceden göremediğim için sonsuza kadar cezasını mı çekmeliyim?

Seninle konuşabiliyorum, diyor ve ben bunun hoşuma gittiğini hissediyorum. Göstermek istediği bir yazıyı bahane ederek bana uğradığında heyecanlanıyorum. Bana gelmek için nedenler bulmak zorunda değilsin, seni görmekten hoşlanıyorum, diyorum. İstediğin için gel, başka nedene gerek yok. Birbirimize bakıyoruz. Beni zora sokuyorsun, diyor. Tina sana gelmemi kıskanıyor, makalelerini okumuş... Seni kendisinden daha ilgi çekici bulmamdan korkuyor ve aptalca olan da bunun doğru olması.

İlk defa mı diye soruyorum. On yıldır evlisin ve başka hiçbir kadınla yatmadın. Ne yapmalıydım, diyor Jan. Tine'yi yaralamak istemiyordum, ama bu yaşama daha ne kadar tahammül edebilirim allah aşkına? Senin kararın, senin seçimin, senin sorumluğun, diyorum. Bunu niye Tine'yle konuşmuyorsun? Dediğimi de yapıyor iyi niyetle, ama Tine olay çıkarıyor ve başka bir kadınla ilişkiye girerse onu görmek istemediğini söylüyor. Ne yapayım, diye bana soruyor. Kendin ne yapmak istiyorsun, diye soruyorum. Senin kararlarını senin yerine ben alamam. Ama yatağa yan yana uzanmış konuşurken sonunda birbirimize uzandığımız ve bedenlerimiz sınırlarını aştığında karar verilmiş oluyor.

Bir erkekle yaşanan bir diğerkinden niye bu kadar değişik? Neden bir kez birlikte olduktan sonra böyle "düşkün", müptela oluyorum? Niye bir anda bütün kokuşmuş klişeler tekrar gerçek oluyor, birbirinin içinde erimek, kendini yitirme duygusu, kurtuluş yok. Normalde kesinlikle dikkatimi çekmeyecek bir erkek, ilk bakışta aşk falan değil, ama bedenim şiddetle karşılık veriyor, seçimini benden yana yapıyor ve doyuma ulaştığı an bağırırken yüzünün görüntüsü günlerce gözümün önünden gitmiyor.

Suç işlendi. Ben Ton'a anlatmalıyım, o Tine'ye.

Ton'un böyle bir şeyden korktuğunu biliyordum, ama bana herhangi bir şeyi yasaklayabilecek durumda değil. Sen de iki insanı

bir arada sevebiliyorsun, diyorum, öyle değil mi? Ben bunu niye yapamayayım?

Ama Ton'un aklı başında değil, zıvanadan çıkmış durumda. Kâh buz gibi ve mesafeli davranıyor, ne istersen onu yap, beni ilgilendirmez, diyor, kâh öfkelenip küplere biniyor. Ona daha önce söz vermiş olduğumu öne sürerek beni bir randevuya bağlamaya çalışıyor. Ton, diyorum, böyle aptalca davranma. Başka bir erkekle yattığım için kızgınsın, bunun randevuyla bir ilgisi yok. Ama Ton artık dinlemiyor bile, esip gürlüyor, bağırıyor ve kapıyı çarparak çekip gitmeye kalkıyor. Onu durdurup kapıyı kapatıyorum, buradan bu şekilde gidemezsin, diyorum.

O zaman omuzları düşüyor. Fısıltıyla yaptığımın doğru olmadığını biliyorum, ama kabullenemiyorum işte, diyor. Sanki ilişkimiz kirlenmiş duygusu içindeyim.

Ve sevişmeye kalkıştığımızda kötü oluyor. Sanki onu seninle görüyormuş gibi oluyorum, diyor. Bu doğru da, çünkü bedenim hâlâ Jan'la yaşadıklarını duyumsuyor ve Ton için ısınmak istemiyor aslında. Aynı anda birkaç insanı sevmek güzel bir kuram, ama şimdi Jan'a olduğu gibi birine gerçekten takıldığımda keder. Vedalaşırken ikimiz de hüzünlüyüz.

Ertesi gün evde Jan'la oturmuş konuşurken Ton uğruyor. Jan'ın bende olduğunu söyleyince sadece bir randevu almak için uğradım, diyor. Sanki hiçbir şey yokmuş gibi pozlar takınıp birbirlerine ellerini uzatıyorlar. Jan, Jan diyor. Ton, Ton diyor. Selamlaşıyorlar. İçimden gülmek geliyor, gözümün önünden düello sahneleri geçiyor, ama birbirlerine daha fazla bakmıyorlar, Ton cep ajandasını çıkarıp bir iş halleder edasıyla benle randevulaşıyor. Perşembe toplantıdan sonra, senin için uygun mu? Biraz geç gelirim, diyorum, olur mu? Ve Jan yatağın üstüne uzanıyor, sanki oraya aitmiş gibi.

Jan'la birkaç günlüğüne Kuzey Almanya'ya, Frizonya'ya gidiyoruz. Dışarısı soğuk, içeride soba var. Yatağı ve kırmızı lambasıyla bir çiftlik evi. Sevişirken yüzünü görmeye doyamıyorum, toplantılardayken görülemeyecek bir başka yüz. Karnında benim kanım,

aylık kanamam devam ediyor, kanımla karnında çiçekler çiziyorum, sonra soğuk mutfağa gidip birbirimizi yıkıyoruz.

Yatağa girip lambayı söndürdüğümüzde, bir daha Tine'ye dönebilir miyim, bilmiyorum, diyor. Ton'a geri dönebilir miyim bilmiyorum, diyorum ben de. Bu günlerden sonra. Meselenin sadece birkaç saat yatıp kalkmak olmadığını hissediyorum nihayet. Sadece yatağı paylaşmayıp birlikte çalışmak, aynı çizgide olmak. Biliyorum, diyor Jan, biliyorum.

Ve ertesi gün Ton'a bir mektup yazıp artık onunla olamayacağımı bildiriyorum. Benimle bir şeyler geliştirmek için yeterince fırsatı olduğunu, ama şimdiye kadar, ilişkimizin toplantılardan sonra yatakta geçirilen birkaç saatten, asla gerçekleşmeyen planlar yaptığımız bar sohbetlerinden öteye gitmediğini, daha fazlasını yaşamak için bir kez daha şansımı zorlamak istediğimi yazıyorum.

Tekrar Amsterdam'a döndüğümüzde Tine öylesine zıvanadan çıkmış durumda ki, Jan ne yapacağını şaşırıyor ve ertesi gün elinde eşyalarıyla kapımı çalıyor. Bir karar vermek zorundayım, diyor ve senden bu kadar çabuk vazgeçmek istemedim, kalabilir miyim? Oturup konuşuyoruz, birlikte oturmak istemediğimi, bir oda araması gerekeceğini, ama bulana kadar bende kalabileceğini söylüyorum. Karısından kopmaya dayanamayacağından korktuğumu söylüyorum. Ben ev kadını değilim ve hiçbir zaman da olmak istemiyorum, diyorum. Sükûnet içinde düşünebilmemiz için bir süre başka birinin yanında kalamaz mısın, diye soruyorum. Kararımı verdim, diyor. Artık geri dönemem, benim için durumu zorlaştıran tek şey çocuklar.

Ama söyledikleri doğru değil. Çünkü ben kadın grubuna gittiğimde kıskanıyor, eve döndüğümde onu suskun ve aksi buluyorum. Senin için her şeyden vazgeçtim, sense eski yaşantını sürdürüyorsun, diyor. Kendimi köşeye sıkıştırılmış hissediyorum, ne istiyorsun ki, diyorum. Senin için evde kalmamı mı? Bir sene sonra aynı Tine gibi olurum, senin ondan kaçmana neden olan özelliklerin aynısını kazanırım. Hem çekici ve bağımsız olmasını hem de senin için saçını süpürge edip evde oturmasını aynı kadından isteyemez-

sin, aynı anda ikisi birden olmaz. Çelişki bu. Seçim yapmak zorundasın.

Ona bir oda buluyoruz. Haftanın yarısını orada geçiriyor, yarısını bende. Hafta sonu çocuklarını ziyaret ediyor. Gittiği zaman bir huzursuzluk duyuyorum, ama niye anlamıyorum. Ben kadın grubuna gittiğimde kavga ediyoruz gene. Kuşkulu bir tavırla eve, çocukları görmeye gitmekten bahsettiğinde münakaşa ediyoruz.

Sonra günün birinde bende kahvaltı ederken kapı çalıyor. Tine merdivenlerden çıkıyor. Bisikletinin dışarıda duvara dayalı olduğunu gördüm, diyor Jan'a. Aklıma gelmişti zaten. Ve bana dönüp, bana ne anlattığını biliyor musun, diyor. Seninle ilişkisini kestiğini, ama çalışabilmek için haftanın yarısını kendi odasında geçirdiğini, seni sadece işyerinde gördüğünü söylemişti. Kıpkırmızı olan Jan'a bakıyorum. İyi numara, biliyor musun, diyor Tine. Sana karşı benimle bitirmiş gibi yapmak, bana karşı seni artık görmüyormuş gibi davranmak. Ve Tine durumu nasıl fark ettiğini anlatıyor: Jan'a uğradığımda odasında ne tencere, ne tabak, ne de çatal bıçak görebildim. Halbuki, yemek pişirmesini öğrendiğini söylemişti. Jan kızarıyor ve sesini çıkarmıyor. Pekâlâ, diyor Tine, bu kadar. Seçimini yapabilirsin, ya o, ya ben. Eğer bu akşam eve dönmezsen bir daha eşikten adamını atamazsın.

Tine gittikten sonra, Jan, ne yapmam gerektiğini bilemiyorum, diyor. Duydun diyorum: Karar vermelisin. Karar veremiyorum, diyor. O zaman tepem atıyor. Bağırıyorum. Tine'den de, benden de kendi ihtiyaçlarına uygun davranmamızı beklediğini, bizi birbirimize karşı kullandığını, Tine buna nasıl izin vermediyse benim de vermeyeceğimi söylüyorum. Kafasına bir bardak fırlatıyorum, ama isabet etmiyor. Birine nişan almayı asla öğrenemedim. İyi ama ne yapayım ki, diyor. Biz ne yapıyorsak onu, diyorum, karar ver, lanet olsun. Ve beni hâlâ anlamadığını görünce, eh, diyorum, o halde senin yerine ben karar veriyorum ve bütün eşyalarını, kâğıtlarını, dosyalarını toparlayıp merdivenden aşağı atıyorum. Olağanüstü tatmin edici bir patırtı. O, dağılan ıvır zıvırını toplamaya çalışırken giysilerini de arkasından fırlatıp kapıyı kapatıyorum.

Sonra bir oturuşta bir şişe şarabı bitirip ağlıyorum. Artık yaşamak istemediğimi düşünüyorum. Ben bu dünya için, bu küçük oyunlar için yaratılmamışım. Durdurun dünyayı inmek istiyorum.

Tabii, diyor kadınlardan biri, otuzuna merdiven dayamış ve hâlâ evlenmemişsen olacağı bu. Benim ateş püskürdüğümü görünce, yani şu anda evli değilsin, diye düzeltiyor. Otuzlarındaki bütün erkekler, on yıllık evli ve iki çocuk babası. Karıları onlar okula devam ederken para kazanıyor, çalışmaya başladıklarında ve politik toplantılara gittiklerinde de ev işlerini yapıp çocuklara bakıyorlar. Ve on sene sonra, artık karılarıyla yaptıkları işler hakkında konuşamadıklarını, karılarının aynı politik gelişimi geçirmediğini gördüklerinde de neleri kaçırdıklarını düşünmeye başlıyorlar.

Sonra onların çocuklarına bakarak evde oturmayan, henüz kafası işleyen ve söyleyecek lafı olan bizlere geliyorlar. Karılarını da kahır içinde evde bırakıyorlar. Böyle bir klişe daha bulamazsınız. Ama bu durumdan sonuç çıkarıp da gerçekten çekip gidenler, evliliği bitirenler çok az. O da eğer biz karılarının rolünü üstlenmeye hazırsak.

Ve biz de bunu istemiyoruz, diyorum, aksi halde birkaç yıl içinde karılarının şu anda bulunduğu duruma düşeriz ve oyun yine baştan başlar. Zavallı erkekler, diyor birisi, hem kendilerine bakacak hem de heyecan verecek bir kadına aynı anda sahip olamıyorlar.

Bunu biz de istiyoruz, diyorum, biz de koşabileceğimiz birini istiyoruz, biz de bakılmak istiyoruz, biz de her şeyi istiyoruz.

Ancak biz hiçbir zaman böyle bir seçim yapma durumuna gelemiyoruz, diyor kadınlardan biri, eve geldiğimizde yemeği hazır edecek, çocuklara bakacak birini evde tutma gibi bir seçim yapma şansımız yok. Olsaydı bile suçluluk duygusundan çatlardık. Bir de ayrıca, heyecanlı bir cinsellik ve muhabbet için başka birini daha istemeyi hepten unut. Biz sadece ev kadını olmak ve sonuna kadar sömürülmek ya da havalı, neşeli, özgür kadın olmak arasında seçim yapabiliriz. İkincisinde de ilişkilerin hep ters gideceğini biliriz -güzel bir şey yaşamaya başladığında bitmek zorunda kalacağını, ilişki tehlikeli boyutlara vardığında bir kenara atılacağını bilmek, ikilem.

Ama ben yine de bir erkeğin hayatını yaşamak istemiyorum, diyor birisi, hepimiz onaylıyoruz. Ve bir kez baskı altına alınmanın ne olduğunu anlamışsan bunu başkasına yapmaktan da hoşlanmazsın. Bu durumda ben kendimi suçlu hissederdim.

Suçluluk duygusu. Hop oturup hop kalkıyoruz. Suçluluk duygusu, bu konuda her şeyi biliyoruz. Suçluluk duymada uzmanız. Eğer ev kadınıysak ve erkeği artık tutamıyorsak bu bizim suçumuzdur. Sevgilisiysek, karısının perişanlığında payımız varsa suçluluk duyarız. Çocukları yüzünden suçluluk duyarız.

Sorun bu, diyoruz, bu yüzden o kadar fazla uyum sağlıyoruz, bu yüzden bu kadar esneğiz, bütün dünyanın sefaletini sırtımıza yüklüyoruz. Herkesi anlıyoruz, anlayış göstermekten gebereceğiz. Kendi kendimizi inkâr ediyoruz. Ve bir kez bunu yapmadığımızda diğer kadınlara karşı kullanılıyoruz. Ve sonra yine kendimizi suçlu hissediyoruz.

Jan'ı kapı dışarı etmem işyerindeki durumumu zorlaştırıyor. Şimdi gerilim sadece bizim ve diğer öğretim görevlilerinin arasında değil, şimdi ikimizin arasında da gerginlik var. Arkamdan çevrilen dolaplar ve karalamalar artıyor. Boşalan bir kadro için doçent arandığında, sözlü mukaveleye göre önce bünyedeki sözleşmelilerden biri üstünde durulması gerekirken, bizi atlıyorlar. Bir kongreye katılmak üzere birkaç günlüğüne Londra'ya gidiyorum. Bu ortamdan uzaklaşmak en iyisi. Geri döndüğümde, Jan'ın ve diğer doçentlerin öğretim kuruluyla anlaştıklarını görüyorum. Hatta Jan, bizzat SSCB aleyhtarı bir açıklama vermiş. Benim için hâlâ mücadele eden bir grup öğrenciden başka tarafımı tutan kimse yok. Her gün işe gitmeden önce karın ağrıları çektiğimi fark edince istifamı veriyorum. Kendilerini ortada bırakılmış hisseden öğrencilerime de tek başıma mücadele edemeyeceğimi anlatıyorum.

Ama her ne olursa olsun kadınların verdiği destek var. Sadece benden kaynaklanmıyor, girdiğim her yerde etrafımda hemen taraftarlar ve karşıtlar oluşması sadece yeterince diplomatik davranmadığımdan kaynaklanmıyor. Tavırlarını açıkça ortaya koyan diğer kadınlarda da aynı durumu görüyorum. Kalıplara uygun davranmamak, kadın olarak kuşku uyandırmana yetiyor zaten. Solda olduğunu açıkça ortaya koyduğunda durum daha da zorlaşıyor. Bir de üstüne

üstlük feministsen. Cinsellik üzerine kışkırtıcı yazılar yazıyorsan. Evli bir meslektaşınla yatıyorsan. Hatta bir keresinde bir öğrencinle de yatağa girmiş ve bir de bundan utanmamışsan işin daha da zor.

İşyerinde zorluklarla karşılaşan diğer feministlerde de aynı durumu görüyorum. Bu duruma bir çözüm yok, sadece ayakta kalabilmek için stratejiler geliştirebilirsin. Feminizmle ilgili olmayan bir işin varsa, siyasi görüşünle iş arasında yaptığın gibi, peşin bir ayrım getirmelisin. Ya da sürekli uzlaşmalar yapıp, diğer insanların senden beklediği gibi davranmalısın. Veya düşük ücret, devlet yardımı, kaçak çalışma ve gündelik işlerle yetinmelisin. Yahut şoförlük yapacaksın, Janien gibi temizliğe gideceksin ve diğer feministlerin işini göreceksin.

Kendisi lezbiyen olan Vera, hâlâ evlenebileceğimi söylüyor. Sanki artık geri dönebilirmişim gibi.

Pek çok insanın beni bir tehdit unsuru olarak gördüğü gerçeğiyle yaşamayı yavaş yavaş öğreniyorum. Bir doçent meslektaşım beni tanıdıktan beş dakika sonra, evliliği hakkında bir yığın hikâye anlatıyor, karısına bir kursa devam etmesi için haftada bir gün izin verdiğini belirtiyor. Diğer doçentlerde bana karşı gizleyemedikleri bir nefret. Daha ben ağzımı açmadan benimle kavgaya tutuşmaya çalışan bir yayıncı. Sebebini sorduğumda da, içeri öylesine saldırgan bir tavırla girdin ki, diyor. Erkeklerin benim kendime güvenimi saldırganlık olarak algıladıklarını fark ediyorum. Sanki ben kendimi normal ölçülerimde gösterince onlar otomatik olarak bir numara küçülüyorlar. Doğru bu, diyorum kadınlara, biz onların egolarını iki kat büyüterek yansıtan bir ayna işlevi görüyoruz. Bunu yapmayınca da bizi erekliklerini tehdit eden, kendileriyle rekabete giren erkekkarılar olarak görüyorlar.

Bir arkadaşımın kocası, bu Meulenbelt bir daha eşikten içeri adımını atmayacak, diyor, yoksa onu merdivenlerden aşağı sallarım. Bir keresinde kadın bana geldikten sonra gözünü morarmış görünce adamın söylediğinde ciddi olduğunu anlıyorum.

Üniversite kantini. İki sene, öğrenci sayısının azaltılmasına karşı eylemi birlikte hazırladığımız iki çocukla oturuyoruz. Bir tanesi gazetesini okurken, kadınların futbol oynaması, diyor, çok komik. Evet, diyorum, futbol oynamak gülünç. Hemen karşı çıkıyor, öfkeleniyor ve bana kadınların niye komik duruma düşmeden futbol oynayamayacaklarını, ama aynı şeyin erkekler için söz konusu olmadığını açıklamaya çalışıyor, fakat beceremiyor. Diğer erkekler onu destekliyorlar tabii. Ben bu arada evden getirdikleri yiyecek paketlerine işaret ederek sandviçlerinizi kim hazırladı, diye soruyorum. Gerçekten de karıları ya da kız arkadaşları hazırlamış. İçlerinden biri, bana da baskı yapılıyor, diyor. Arada bir yemek pişirmeye kalktığımda kız arkadaşım izin vermiyor. Bir diğeri, kırsal bölgeleri düşünsene, diyor, orada bütün erkekler kadınların sultası altında. Ve oradaki doçentlerden biri işaretparmağını burnumun ucunda sallayarak nihai gerekçeyi getirip işi bitiriyor: Siz tarihsel bir kategori değilsiniz, diyor.

Sonunda uzun zamandır sahip olmakla suçlandığım özellikleri yavaş yavaş gerçekten edinmeye başladığımı fark ediyorum. Umut kırıklığı içinde olduğum kesin bir kere. Nasıl davranacağımı bana öğretmeye kalkan her salaktan sonra erkeklerden biraz daha nefret ediyorum. Peki lezbiyen miyim? Beni olduğum gibi, hem güçlü, hem hassas özelliklerimle kabul eden kadınları her halükârda giderek daha fazla seviyorum. Ve çevremdeki kadınlarda da aynı süreci izliyorum. Oysa önceleri, erkeklerle anlaşmanın bir yolu bulunur, diyorlardı. Ne kadar ezildiğini gerçekten anlamak istiyorsan durumunu değiştirmeyi dene, kadınlardan beklenen kalıplara uymaktan vazgeç yeter. Her şey apaçık ortaya çıkar.

Örneğin gülümseme grevini dene. Kendini gerçekten neşeli hissetmiyorsan gülümsememeye karar ver. Şok edici etkisini göreceksin. Çevrendeki insanlar tedirginleşir. Hiç yoktan seninle kavga çıkarmaya çalışırlar. Sokakta adamlar, niye öyle pis pis baktığını sorar. İşyerindeki erkekler yanına yaklaşmamak için yollarını değiştirir. Sadece gülümsemekten vazgeç yeter. O zaman, istemeden ne kadar sık gülümsediğimizi, bizden beklendiği gibi dekoratif bir

albeni yaratmanın nasıl üniformamızın bir parçası olduğunu anlarsın. Ve bunu yapmaktan vazgeçtiğinde diğer insanların nasıl korktuğunu.

Yeni evli, akıllı uslu bir genç kadın, durmadan neden bahsettiğinizi anlamıyorum, diyor. Kocam ara sıra akşamları dışarı çıkmama hiç karşı değil, ayrıca bazı akşamlar yemek pişirmeyişimi de hoş görüyor, o zaman beni şehre yemeğe götürüyor. Sanki erkeklerin bizim için para kazanmaları yeterince zor değilmiş gibi, durumlarını daha da zorlaştırıyorsunuz. Takdirimizi birazcık belli etsek ne olur sanki? Feministlerin bu hoşnutsuz şikâyetleri bana göre değil, diyor.

Kocası yanında memnun memnun kafa sallıyor.

İki çocuğun olup da o yeni toplu konutlardan birine taşınıncaya kadar bekle, diyorum içimden. Güzel bir şey pişirdiğinde kocan fark etmemeye başlasın, çocuklar büyüyüp gitsin, artık sana kafasını bile çevirip bakmasın ve bir işe girmek için yaşın geçmiş olsun. Akşamları geç geldiğinde aslında fazla mesai yapmayıp da elleri bulaşıktan bozulmamış ve eve bıraktığı paranın azlığı yüzünden zırıltı çıkarmayan bir sevgiliye gittiğini anla bakalım, o zaman görürsün. Ama bunları yüksek sesle söylemiyorum.

Bir-iki yıl sonra mutlaka karşılaşırız yine nasılsa.

Gordes 12

An, Eric ve Hanneke ile veda yemeği yiyoruz. Hans ve çocuklarla yalnız kalmaktan korkuyorum. Birbirimizi çok sık görmesek de yakında bir kadın arkadaşımın olduğunu bilmek güven veren bir duygu.

Biz gevezeliklerimiz arasında ne yiyeceğimize, hangi şarabı içeceğimize karar vermeye çalışırken lokantadaki kadının bize bakışındaki şaşkınlık artıyor. Kaç omlet gelecek, yanında ne olacak, kaç salata, bir daha sayıyoruz. Beyaz şarap mı, kırmızı şarap mı, yoksa ikisi de mi?

Kendimi gergin hissediyorum, Hans'la yaşadığımız son tatsızlıktan sonra düşündüklerimi açıkça söylemedim, geçiştirmekle ye-

tindim. Fazla içtiğimi, sesimin yükselip tizleştiğini fark ediyorum. Yanımda oturan Eric'i sempatik buluyorum aslında, ama tonumuzu ayarlayamıyoruz bir türlü. Aramızda bir flört oyunu oynuyoruz, aslında her ikimiz de normal davranışlarımızı sürdürmeyi tercih edecekken kelime oyunları yapıyoruz, dokundurmalarda bulunuyoruz. Ama ben de oyunu sürdürüyorum ve kendimi, güler, gevezelik ederken izliyorum, aslında bu görüntünün ardında ağlama isteği duyuyorum, birine sarılayım, başımı okşasınlar istiyorum.

Eric'le Hans, An'ın mı yoksa benim mi daha kalın olduğumuzu tartışıyorlar. Anja'nın kalçaları daha dar, diyor Hans. Ama otururnca karnında daha fazla kat oluşuyor, diyor Eric. Ama bu kullanılmış bir karın, diyorum silahlarımı bırakarak, o zaman tutturamıyorlar. Ve anında, tatilden sonra rejim yapmaya karar verirken ekmeğime bolca tereyağı sürüyorum, önümde sırf tereyağı için ısmarladığım jambon et beurre. Hans yaşadığımız son krizden söz ediyor. Neredeyse gurur duyuyor bundan. Onu bir İsa suratıyla ortalıkta dolanırken gördükçe bazen nasıl boğulduğumu anlatıyorum. O suratıyla, bana onun için bir şey yapmama gerek olmadığını anlatmaya çalışıyor sanki. Sana da oluyor mu, diye soruyor Hanneke ve gülerek bana sarılıyor. Tekrar huzura kavuşmak için kilometrelerce uzağa kaçma ihtiyacı duyuyor musun sen de?

Eric ve Hans birbirine benziyorlar, neredeyse iki kardeş gibiler, o an önlerinde ne varsa onu yaşamak; külfet.

Eric, bu aynı iyi bir şarabı içmek gibi, diyor. An şarabın iyi olduğunu düşünmekle yetiniyor ve yatmaya gidiyor, ben şişenin yarısına geldiğimizde, birazdan bitecek, bir şişe daha nereden bulabilirim, diye düşünüyorum.

Evet, diyorum, mesele de bu ya, önüne geldiği gibi davranmak durumu daha da zorlaştırıyor. Çünkü, Hans'ın istediğini bulamamaktan duyduğu korkuyu görünce ona karşı iyi davranmak elimden gelmiyor. Her zaman karşılaştığım bir şey bu, okşamaktan vazgeçtiğim ya da yalnız kalmak istediğim bir an geliyor hep, o zaman yüzünün hemen kararduğını görüyorum.

Oyuncak bir kovayla derin bir kuyu kazıyormuşum gibi sanki, hiçbir zaman yetmiyor. Eskiden bana da bir yığın sorun çıkaran bu duyguya INGA-AA kompleksi diyorum ben. Okşandığında sevil-

diğine inanmayan, okşamaktan vazgeçince de, görüyor musun işte, kimse beni sevmiyor diyen bir oyuncak bebek INGA-AAsı.

An'la hayır demenin, kendimizi kendi duygularımıza göre yönlendirmenin zorluğundan konuşuyoruz. Bazen kendi kendimizi katı bulduğumuzu, ama hissetmediğimiz halde sevecenlik kandırmacası yapmak istemediğimizi söylüyoruz. Sonra Hans'la Eric'e, sevgilileriyle el ele ay ışığında yürümekten ve birbirinin gözlerinin içine bakmaktan başka bir şey istemeyen binlerce kadın varken bizi nereden bulduklarını soruyoruz. Hans ve Eric biraz aptalca bir ifadeyle birbirlerine sırıtıyorlar. Söylemesi zor. Mazoşizm mi? Hayır, diyor Eric, bana verilenin gerçek olduğundan emin olduğum için. O zaman mücadele zahmete değiyor.

Birlikte terapiye mi gitsek, diyor Hans, Eric'e. Görür gibi oluyorum, diyorum, adam sana beş dakikanın içinde, fazla baskın bir annen olduğunu ve bu yüzden bizim gibi tehditkâr kadınlara eğilim duyduğunu anlatacaktır.

Ama ben kendime feminist bir terapist arayacağım, diyor. Sanki telefon rehberinde düzinelerle feminist terapist adresi varmış gibi.

Seninle çocuklar olmadan burada birkaç gün daha kalmak isterdim, diyor Hans, birlikte sokak kahvelerinde otururduk. Bak şu işe, diyorum. Çünkü bir sokak kahvesinde oturuyoruz ve çocuklar yanımızda değil. Yapmakta olduğun şeyden keyif duymasını unutuyorsun yine, aklın fikrin bir sonraki şarap şişesini garanti etmekte.

Kendimi boşalmış hissediyorum. Kullanılıp tüketilmiş gibi. Başka bir şey verecek durumda değilim. Hans'ın kendisi için neler hissettiğimi soracağı andan korkuyorum. Çünkü şu anda hiçbir şey hissetmiyorum, hiçbir şey. Onu avutabileceğim bir şey yok, kendimi suçlu bile hissedemiyorum.

Ve canım yazmak bile istemiyor, öylesine boşum.

Bütün kadınlar lezbiyendir,
bazılarının bundan haberi yoktur yalnızca

Lezbiyen mi? Ben mi? Geçmişim bir yığın erkekle doluyken? Shaun'la, David'le tenim tutuşur amım alevler içinde yanarken? Ben? Lezbiyen?

Her zaman uslu ve sadık biçimde hetero kalan çevremdeki kadınların hepsi birden kuşkuya düşmeye başlıyor. Moda oldu, diyor bazı katı hetero feministler.

Fransa'da Dordogne'da Ankie'yle konuşuyorum bu konuyu. Kadınlara duygu olarak çok daha yakınken, bir başka tarzda çok daha içli dışlıyken, âşık olmayı tahayyül edememem garip değil mi, diyorum.

Eskiden hayran olduğun bir kadın öğretmenin olmadı mı hiç, diye soruyor Ankie ilgiyle. Ank bir kadınla birlikte oturuyor ve benim her zaman sahip olmak istediğim gibi incecik, harika bir vücudu var, küçük, çilek gibi göğüsleriyle çok estetik. Kadın kadına keyif yapmak, kol kola dolaşmak, onlara sarılmak, olur olmaz yerlerde öpmek bence de harika bir şey. Ama gerçekten karnımda kelebekler uçuşarak, uyku tutmaması, tutkuyla düşler kurup kadınca hileler düşünmek?

Hiç denedin mi, diye soruyor Ankie. Evet, diyorum, bu yüzden olmayacağını düşünüyorum ya.

Aynı okuldan Josje ve Carla'yla bara gidiyoruz. Her seferinde büyük beklentilerle gittiğim, gittikten sonra da orada ne aradığımı düşündüğüm Pieter'deyiz yine. Yeni insanlara rastlamıyorum Pieter'de, bir ilişki kurmuyorum. Öyle dikilip çaktırmadan etrafı keserek kafaları çekiyoruz. Keyfi olursa Carla ara sıra birine takılıyor. Ama Carla benden daha alaycı ve yatak arkadaşları konusunda da pek seçmeci değil. Bahasj da yanımızda, Josje tatlı, ama çok genç bir oğlana yanaşmış onunla konuşuyor. O akşam, tuhaf bir ortam vardı. Birbirimizle koklaşıp gülüşüyoruz. Önce kim başladı? Önce

kimin aklına geldi? Eve dönerken aramızda bir şeyler geçeceği belliydi, ama içimizden birinin herhangi bir şey söylediğini hatırlamıyorum. Sarhoş bile değildik. Josje'nin konuştuğu oğlan küçük bir köpek gibi peşimize takılıyor. Josje, ben çağırmadım, kendi gelmek istedi, diyor. Evde, yatak, benim yatağım. Josje'nin çok minyon ve sıkı bir bedeni var, Carla yapılı. Bedenime sarılmış dört kol ve kendi memelerimin yanında yatağımda dört meme daha. İki de am. Tuhaf, ama yine de keyifli bütün bu yuvarlaklıklar. Kıkırdaşıp gülüşerek birbirimizi okşuyoruz. Josje bedenini iyice yapıştırıyor, dili kulağımda. Grup seks ve kadınlarla, diye geçiriyorum içimden, ama yine de bütünüyle masumane bir şey, bir oyun. Bahasj yatağın kenarına oturmuş kendi sardığı sigaraları içerek portakal yiyor. Orada olduğunu çoktan unuttuğum oğlan bir süre pantolonunun fermuarıyla oynadıktan sonra varlığının tamamen fazlalık olduğunu kavrıyor. Ortadan kaybolup mutfağa girerek yumurta pişiriyor. Sevişmeye doyduktan sonra pişirdiği yağda yumurtaları yiyoruz. Yatağımın kenarında çıplak oturuyoruz, tabakların üzerine eğilmiş altı tane meme. Bahasj yatmaya gidiyor. Oğlana da iyi yemek pişirdiğini ama artık gitmesi gerektiğini söylüyoruz, sonra yatıp uyuyoruz. Uyumadan önce bir an ertesi sabah birbirimizin yüzüne baktığımızda utanabileceğimizden korkuyorum, ama her şey gayet normal. Keyifli oldu, diyoruz. Ve kimse bir daha tekrarlamayı düşünmüyor. Josje bir daha bu bahsi açmıyor, ama kafayı bulunca ya da erkek arkadaşıyla kavga edince beni yine okşayıp seviyor, kulağıma tatlım, diye fısıldıyor. Yattığı doçentlerden biri kendisine boktan davrandığında içini boşaltana kadar ağlamak için Josje yine bana geliyor. Carla ise bütün olup bitenlere fazla bir anlam vermeyecek kadar alaycı.

Ya sonra, diye soruyor Ankie.

Danielle. Danielle bambaşka bir hikâye. Gallantsoog'da kadın kampı. Femø kadar büyük değil. Çember halinde dizilmiş çadırlar ve birinin astığı kadın bayrakları. Danielle uzun boylu, İrlandalı,

ama Fransa'da yaşıyor ya da tam dersi. Kız arkadaşından ayrıldığı için kederli, ben de ayrıldığım erkek için üzülüyorum -eğer kaybettiğim biri varsa cinsiyet rol oynamıyor- kendimizi dayanışma içinde hissediyoruz ve acı üzerine konuşuyoruz. Sana birazcık tutunma ihtiyacındayım, diyor Danielle, burada hiç kimseyi tanımıyorum ve sanki seni eskiden de tanıyormuşum duygusu içindeyim, harika bir şey bu. Danielle çok fazla içiyor, önce kusup sonra ağlamaya başladığında onu tutuyorum, iri gövdesi hıçkırıklarla sarsılıyor. Diğerleri büyük çadırda dans ediyor, Janis Joplin, aynı Femø'daki gibi, Danielle ile ben cadılar gibi dışarıda dolunaya karşı oturuyoruz, Danielle daha fazla içip ağlamaya devam ediyor. Ve ben tedirgin oluyorum, sonra da sıcaklığını bu kadar cimri kullanma, kadının ihtiyacı var işte, diyorum.

İki kişilik bir çadırda beş kadın yatıyoruz. Gözlerimdeki mercekleri çıkarınca hemen hiçbir şey görmüyorum ve yumuşak bir yumağın içinde okşadığım kolun Danielle'ninki olmayabileceğini fark ediyorum birdenbire.

Danielle beni paylaşmasız istiyor. Sadece kendi için. Ve yazık, diyor, yalnız değiliz, oysa seni daha güzel sevebilirdim. Daha mı, diye düşünüyorum yüreğim sıkışarak. Aman Tanrım. Danielle kulağıma yeminler fısıldıyor. Hollanda'da büyük aşkına rastlayacağını rüyasında gördüğünü söylüyor. Büyük aşk? Kim? Ben mi? aman yarabbim. İmdat. Ben böyle bir anlam kesinlikle vermemiştim ama. Paniğe kapılıyorum. Danielle. Danielle. Seninle aya karşı hüngürdemek ve kadın olarak hüzünlü kaderimizden yakınmak hoşuma gidiyor, ama Danielle, Danielle, senin büyük aşkın ben değilim, bunu nereden bilebilirdim?

Ödlekçe kaçıyorum, orada uyuyamayacağım için kendi çadırıma gideceğimi söylüyorum, bu doğru, ama gitme nedenim yalnızca bu değil ve Danielle üzülerek bırakıyor beni. Ertesi sabah oturup iri, nemli ceylan gözlerini üzerime dikmiş beni bekliyor. Kaçmaya çalışıyorum, ama bu o kadar kolay değil. Suçluluk, suçluluk. Onu sadece kardeşçe avuttuğumu, derdini paylaştığımı düşünürken ne yaptım ben?

Bütün bir gün beni takip ediyor. Diğer kadınlarla konuşurken onu görebileceğim bir yerde dikiliyor. İşemek için dışarı çıkmam

gerektiğinde ona dokunmadan geçemeyeceğim şekilde çadır kapısının önünde duruyor. Nereye gidersem gideyim, iri kederli bir hayvan gibi yolumun üzerine çıkmaya devam edince sonunda firar ediyorum. Yağmurlar başlamış, hava soğuk ve sistitimin kendini hissettirmeye başladığını fark etmem, gitmek için harika bir bahane oluyor. Ve böylece ben yola çıktıktan birkaç saat sonra güneş tekrar ışıldarken kampa varan Anna'yı ucu ucuna kaçırmış oluyorum.

Lezbiyen, ben lezbiyen olmadığıma karar verdim. Kadınlar için çok şey hissediyorum. Sadece kafamla değil, bedenimle de çok şey hissediyorum kadınlar için. Kadınlarla mı erkeklerle mi yaşayacağım arasında seçim yapmak zorunda kalsaydım kadınları seçerdim, ama âşık olmak -hayır. Yine bir grup kadınla homoseksüellerin entegrasyonu birliği COC'un diskosuna gittiğimizde kadınlardan biri çenemi okşayarak, çok tatlı bu, dediğinde, bir kez daha anlıyorum. Ben lezbiyen değilim.

Ah, Anna.

Aylardır Ton'u görmedim. Anna'yı da. Anna bana telefon ediyor. Beni görmek istediğini, feministler olarak yolumuzu ayırmayı, birbirimizden vazgeçmeyi doğru bulmadığını söylüyor. Callantsoog'da neredeyse karşılaşıyorduk. Kadın merkezinde oturuyoruz, sıkılganlığımı örtmek için ellerimle bir iş yapıyorum, tığla yatak örtüm için küçük kareler örüyorum. Anna benim katılmadığım bir kadın kongresinde olanları anlatıyor, kongreye hem onu rahat bırakmak, hem de hafta sonunu Ton'la geçirebilmek için ben gitmemiştim. Pek çok kadında olduğu gibi o da kongre sırasında bir kabuğunu çatlatma duygusu hissetmiş. Dönerken arabada bir ağlama nöbeti geçirmiş ve bana olan nefreti bir anda erimiş. Başımı sallıyorum, neredeyse sadece dini kavramlarla tanımlayabileceğim bu uç deneyimleri biliyorum: Aslında dönüş, vahyi ilahi. Benimle ko-

nuşmak ve artık Ton'la ilişkimi o kadar kötü karşılamadığını, başka şeyler keşfettiğini, kendini bağımsız bir insan olarak algıladığını, diğer kadınlarla bedeninde hissedebildiği bir dayanışma duyabildiğini anlatmak istemiş. Ama hemen sonra Ton'la ben ilişkimizi bitirdiğimizden benim için hissettiği dayanışma duygusuna rağmen benim için yapabileceği bir şey kalmamış. Geç oluyor. Eve, Ton'a gitmesi gerekiyor. Bu canımı sıkıyor. Benimle ilgili çok şey konuştuklarını, Ton'un hâlâ beni düşündüğünü ve kendisi de korkusunu atmış olduğu sırada ilişkinin bitmesine üzüldüğünü söylüyor. Eğer onu tekrar görmek istersen karşı değilim, diyor. Ve ağustosta, benim de gideceğim Feminizm-Sosyalizm Araştırma Günleri'ne katılmak istediğini söylüyor. Benim yapacağım beşinci ya da altıncı kurs, onun ilk kursu. Birbirimizi şimdiye kadar gördüğümüz gibi Ton'un karısı ve eski sevgilisi olarak değil de kadın olarak, feminist olarak birlikte çalışmak düşüncesi hoşuma gidiyor. Eğer daha önce fırsat bulamazsak kursta mutlaka görüşmek üzere sözleşiyoruz. Ton'u tekrar görüyorum. Eski sempati yeniden birazcık uyanıyor. Güvensizlikle karışık. Ben kendi komünümle Dordogne'dayken o bir grup insanla Vaucluse'ye gittiğinde beni Fransa'da görüp göremeyeceğini soruyor. Sempati güvensizliği yeniyor. Birbirimize yine güzel mektuplar yazıyoruz.

Ton geldiğinde bana bir zarf veriyor. Anna'dan. İçinde, üzerinde üç büyük mavi boncuk olan mavi bir kol bandı var. Bir not: Avignon'da senin için aldım, keyfine bak, suçluluk duyma, diye yazmış Anna. Bandı koluma takarken boncuklardan biri kırılıyor.

Eğer bu simgesel bir şeyse, içimizden hangisi olduğunu bilmek isterdim, diyorum Ton'a. Sanki bunu bilmiyormuşum gibi.

Bedenim Ton'a hâlâ alışamadı, çok uzun bir ayrılık. Birbirimize ne söylememiz gerektiğini artık pek bilemiyoruz, her şey ya çok fazla, ya çok az. Yüzüyoruz. Onu ilk kez suda görüyorum. Birbirimizi bir buçuk yıldır tanıyoruz, ama hayatının pek çok bölümü benim için yabancı bölge. Birlikte hiç tatil yapmadık, her zaman kısa saatlerdi, en fazlası çalınmış bir hafta sonu. Yığılıp biriken pek çok duygu var, gündelik şeylere zaman yok. Duruma yavaş

yavaş alışıyorum. Bir ahşap kulübede yeniden gülmeye başlıyoruz. Ertesi sabah tekrar aşinayız birbirimize. Hâlâ eskisi gibi kokuyorsun, diyor. Sen de, diyorum. Artık öylesine çene çalabiliyoruz. Ertesi gün geri dönmek zorunda, 14 Temmuz. Kendisi için çok önemli olduğumu söylediği halde, iki günden fazla zaman ayıramaması beni hayal kırıklığına uğratıyor. Ama ben bir şey söylemiyorum. Beni Dordogne'ya bırakıyor, dönmeden önce çiftlik evini görmek istiyor. Yolda keyfim yerinde değil. Sürekli olarak beklemelerimi, hep ailesini göz önüne almak ve birkaç saatle yetinmek zorunda kalışımı hatırlıyorum. Thenon'a geldiğimizde uzun zamandan beri hava ilk kez bulutlu ve soğuk. Çiftlik hiç misafirperver görünmüyor, gri ve soğuk. Odam ve duvara astığım gökkuşağı renkleriyle örülmüş tığ işi kareler sefil görünüyor. İçtiğimiz birer kadeh şarap tatsız ve fazla soğuk. Yavaş yavaş, o gittikten sonra da takılıp kalan ve günlerce süren kurşun ağırlığında bir çöküntüye saplanıyorum.

Oisterwijk. Altıncı Femsoc kursum. Bu kez Anna'yla beraber. Güneş. Dışarıda çimenlerin üzerinde çıplak oturup Engels okuyoruz. Anna'nın varlığını hissediyorum, koridorda adımlarını duyduğumda o olduğunu biliyorum, bulunduğum mekânı terk ettiğinde gerilimin kaybolduğunu duyuyorum. Tuhaf bir gerilim. Sadece Ton yüzünden mi? Üçüncü gece bir şeyler olacağını hissediyorum. Sıkılarak kapımı çalıyor, yatağın üzerine yanıma oturuyor. Ne olduğunu bilmiyorum, diyor, kendimi bir garip hissediyorum. Evet, diyorum, ben de. Beceriksizce sırtını okşuyorum. Birbirimizin etrafında dolanıyoruz, diyorum. Birlikte daha çok şey yapmalıyız. Neyse ki, eve dönmeden önce aramızda neler olduğunu düşünebileceğimiz iki gün daha var.

Anna kendi odasına girip kaybolduğunda, aklım karmakarışık. Uyuyamıyorum. Yüzü sürekli gözümün önünde. Ve varlığının yarattığı bu gerilimden hoşlanıp hoşlanmadığımı bilemiyorum. Korkuyorum. Ve aynı zamanda heyecan duyuyorum.

Ertesi gün birbirimizin çevresinde çizdiğimiz çemberler daralıyor, birbirimize gülümsüyoruz, aynı anda kapıdan çıkmaya çalıştı-

ğımızda birbirimize dokunuyoruz, koridorda ona rastladığımda yüreğim çarpıyor. Son gece. İlişkiler üzerine konuşuyoruz. Artık Anna yanımdayken de, Ton'la olan ilişkimden, duyduğum kuşkulardan söz ediyorum. Her zaman arabanın beşinci tekerleği olma, arta kalanla yetinme, sürekli bağımlı kalma duygusu içinde olduğumu anlatıyorum. Ve böylesine eşitsiz bir durumda devam etmek isteyip istemediğimden emin olamadığımı söylüyorum. Ama bitirmeyi başarıp başaramayacağımdan da emin olamadığımı ortaya koyuyorum. Kurşun gibi bir baskı üzerimde. Hayatımda her zaman, yalnız kalmakla, kendimi bağımlı ve aşağı konumda hissedeceğim durumlar arasında tercih yapmak zorunda kalacağım duygusu içinde olduğumu söylüyorum.

Ve sonra yanıma oturup kollarını bedenime dolayan Anna'yla konuşuyorum. Ardından, yıllardan beri mantığımı kullanarak, dişlerimi sıkarak zorla bastırdığım, akıl yürütmelerle çözümlediğim ve içimden sürüp attığım acıları birdenbire ağlayarak kusmaya başlıyorum. Niye başka türlü olamadığını, ben benim gibi olduğum için niçin hep seçmek zorunda kaldığımı, benim gibi kadınlar için niçin fazla seçenek olmadığını, bunun ne kadar acı verdiğini nasıl unutabildiğimi kavramanın beni ne kadar meşgul ettiğini anlatıyorum. Anna beni okşuyor, burnumu silmem için bir kâğıt mendil uzatıyor. Yeter ki ağla, diyor Anna. Seni öyle iyi anlıyorum ki. Ve seni seviyorum. Ama ne söylediğini aslında duymuyorum ve omzunda zırlamaya devam ediyorum. Herkesin çoktan yatmaya gittiğini ve Anna'yla ikimizin odada yalnız kaldığımızı fark etmiyorum bile. Duyuyor musun, diyor Anna, seni seviyorum. Söyledikleri yavaş yavaş bana ulaşıyor, ne dediğini işitiyorum. Ağlamış gözlerimle dikkatle bakıyorum ona. Tabii, diyorum, iyi ki kadın hareketi, birbirine destek olan kadınlar var, bu gerçekten bir destek. Benim kastım bu değil, diyor Anna ve ben birdenbire onun nasıl yutkunup solduğunu, titrediğini fark ediyorum. Ben, seni sevdiğimi kastediyorum, diyor. Ve ancak kavrıyorum. Bir erkek söz konusu olsaydı çoktan anlamıştım.

Birbirimize bakıyoruz. Gerçekten mi, doğru mu, diye soruyorum. Gerçekten doğru mu? Yapabileceğim bir şey yok, diyor Anna. Bunu ben de beklemedim. Ve birdenbire orada oturup gül-

meye başlıyoruz, ben onun kara saçlarına ve ensesinin kokusuna gömülüyorum, tüm kaygılar bir sıcak dalgası içinde eriyip gidiyor. Gülerken yüzümden akıp Anna'nın omzuna damlayan gözyaşlarını hissederek hâlâ yaralıyım, diyorum.

Bu gece seninle yatacağım, diyor Anna cesaretle, karnımda bir heyecan, mutluluk ve korku patlaması hissediyorum. Onun minderini benim odama taşımak için koridorda gülerek parmak uçlarımızın üzerinde koşuşturuyoruz. Bir yuva kurup el ele içine gömülüyoruz ve Anna beni dikkatle okşayıp, beni seyreder, beni sevmek ister ve bütün gece uyuyamazken ben başım onun omzunda uykuya dalıyorum.

Uyandığımda kara saçları yastıkta yanı başımda, bana bakıyor. Günaydın, diyorum ve parmak uçlarımla göğüslerinin uçlarını okşuyorum dikkatle, dikkatle. Günaydın, diyor ve omuzlarımı öpüyor. Bir yıl öncesinde düşünür müydün bizim böyle...

Kursun sonunu getirmek üzere çimenlere yayıldığımızda diğer kadınlar ne olup bittiğini ışıldayan yüzlerimizden anlıyorlar. Artık birbirimizin çevresinde çemberler çizmiyoruz, yan yana oturuyoruz, ya benim elim ona dokunuyor, ya onun dizi benimkine dayanmış.

Aramızda neler yaşanacağı üzerine neredeyse hiç konuşmuyoruz. Öylece gevrek gevrek sırıtıp birbirimizi seyretmekten alıkoyamıyoruz kendimizi. Dönüş yolunda arabada birbirimize yapışmış oturuyoruz. Ton'a kimin anlatacağını düşünüyoruz. Ayrılığı biraz daha ötelemeye, bir bara gidip ona birlikte telefon açmaya karar veriyoruz. Ton, onu unutmuştuk, neredeyse. Onu önce sen görmek ister misin, diye soruyor Anna. Yoo, diyorum, sen git önce. Yalnız kalmayı, ne yaşadığımızı düşünmeyi, bunu hemen izah etmek zorunda kalmamayı tercih ederim. Pekâlâ diyor, Anna, yakında görüşürüz. Ve sokakta el ele yürüyüp tramvaya gidiyoruz. Birden, insanların dönüp bize baktıklarını, sonra güldüklerini fark ediyoruz. Halimiz görmezlikten gelinecek gibi değil.

Evde o hafta boyunca çektiğim fotoğrafları tab ettiğimde, her fotoğrafta Anna'yı görüyorum. Bütün bir duvarı onlarla dolduruyorum.

Durum Ton'u biraz endişelendiriyor. Birbirimize iyi davranacağımızı düşünmüş, ama o kadarı... "Ne kadar ileri" gittiğimizi soruşturuyor, "gerçekten" sevişmediğimizi anladığında sakinleşiyor. Ama "gerçekten" ne anlama geliyor? Sanki bir şeyleri kanıtlamak zorunda kalışımız Anna'yla beni gerginleştiriyor. Onları iki gün görmesem, Oisterwijk'de kadın kampında yaşadıklarımızın aslında normal toplumda var olmayan, uçup giden şeyler olduğundan kuşkulanıyorum. Erkeklerle ilişkilerde kurallar çok açık. Bir erkekle yatağa girersen, yani cinsel birleşmeyi tamamlarsan ilişki var demektir. Açıklık. Yoksa dostluktur; bir başka kategori. Bahar tazeliğinde duyarlılıklar mercek altına alınıp hetero oyunun kurallarına uygun ölçütlerle çözümlenip basitçe teşhis konuyormuş duygusu. Sahici değil. Yalnızca, kadınlar arası bir dostluk. Birazcık teatral belki.

Öfkeli *Sextant* okurlarından biri kadınlarla duyduğum şenlik duygusunu yapış yapış bir oynaş olarak adlandırıyor. Gerçek seksten korkuyorsunuz, diyor. Yani erkeklerle yapılan seks.

Ve Ton, LIP fabrikasındaki işgal için birkaç günlüğüne Besançon'a gitmeden önce Anna'ya da, bana da yatakta hakkımızı veriyor. Sanki böylelikle o gittikten sonra bir şey olmayacakmış gibi.

Anna'yla ben Petje'yi de alıp Çin lokantasına yemeğe gidiyoruz. Gündelik yaşam, kadınlar arasında olduğundan farklı. Kadınlar arasında sadece derin bir dostluktan başka bir şey olmadığını neredeyse kabulleniyorum. Lokantada havamızı bulamıyoruz. Petje'nin keyfi yok ve huzursuz. Petje aramızdayken doğru dürüst iki laf etme imkânı da bulamıyoruz. Petje'yi yatırmak için eve gitmesi gerektiğinde bir şey söylemiyorum. Yanağına bir öpücük konduruyorum. Yarın telefon ederim, diyor Anna. Eve dönüyorum, huzursuzum. Bir aşağı bir yukarı dolanıyorum. Çılgınlık bu, diye düşünüyorum. Neredeyse hiç yaşama şansı bulamamış bir şeyi parmaklarımızın arasından kaçırıyoruz. Ama Ton'un Fransa'dan dönünce ne olup bittiğini soracağını da düşünüyorum. Bir şeyleri kanıtlama zorunda kalma duygusu beni engelliyor, Ton'a pes etmek istemiyorum. Ama Anna'ya gitmek, onun yanında olmak, Oisterwijk'deki duyguları yeniden yaşamak istiyorum.

Saat on bire doğru artık dayanamıyorum. Telefon açıp Anna, diyorum, sana gelmeme ne dersin? Yanında olmak istiyorum. Peki, diyor, peki. Ben de saatlerdir huzursuzluk içinde oradan oraya dolanıp seni arasam mı diye düşünüyordum.

Bana kapıyı açtığında sıcak yüzünü görünce o duygu yine geri geliyor. Üzerinde daha önce görmediğim mavi bir gömlek var, bacakları çıplak. Janis Joplin çalıyor. Freedom's just another word for nothin' left to lose. Femø'daki anılarım uyanıyor, o da benim gitmediğim kadın kongresini hatırlıyor. İki kadeh konyak hazırlamış, yumuşak dudaklarında konyak tadı alıyorum. Aradığın iyi oldu, diyor. Ben cesaret eder miydim, bilemiyorum. Cesaret gösterme sırası bendeydi, diyorum, başlangıcı sen yapmıştın.

İlk kez evlilik yataklarında yatıyorum. Anna'nın teni yumuşacık ve yeni doğmuş kediler gibi kokuyor. Neyin hakiki olup neyin olmadığı bir anda önemini yitiriyor, sadece hissettiklerimiz kalıyor. Tenlerimiz birbirine dokunuyor. Anna uzun boylu, yumuşak ve yuvarlak, yumuşak, yuvarlak anne memeleri benimkilerin üzerinde. Onun içinde batıyorum, saçlarının karasında, gözlerinde, amının ıslaklığında. O kadar kolay, o kadar kolay ki, sanki yıllardır yapmışım gibi. Bedeni neredeyse kendi bedenim kadar tanıdık. Ne istediğini biliyorum, çünkü kendi istediklerimi biliyorum. Gururla orgazma varıyor, utanmadan, yüksek sesle. Ve sonra ben. Anna, diyorum, niye bu kadar bekledik ki.

Birbirimizi okşamaktan vazgeçemiyoruz. Artık uyumak üzereyken, hoşnutluk içinde, kadınlar bunu çok daha iyi yapıyor, diyoruz. Verdiğin her şeyi geri alabilmek ne güzel. Ne kadar doygun bir duygu. Ne büyük zenginlik. Janis Joplin, Summertime'ı söylüyor, müziğin tınıları ve Anna'nın sıcaklığı iç içe geçiyor, sonunda sıvılaştığım duygusuna kapılıyorum. Yanaklarımda yine Anna'nın karnına, boynuna damlayan gözyaşları hissedince, ben taşıyorum, diyorum. Ter, am, gözyaşı. Islak, ıslak akıyoruz. Anna, ben uçuyorum, diye fısıldıyorum.

Tüm engelleri bir kez aştıktan sonra, eskiden niye o kadar gergin olduğumuzu anlayamıyoruz bir türlü. Birlikte yaptığımız o kadar alışılmış, o kadar bildik bir şey ki bir ad bile veremiyorum. Yaptığımızın aslında yasak olduğunu hep unutuyoruz, parti kongrelerine el ele gittiğimizde, barlarda kollarımız kalçalarımız birbirine yapışmış sımsıkı birbirimize yaslanarak oturduğumuzda insanların bakışlarını görünce her seferinde yeniden şaşırıyoruz.

Birlikte yapılan işin verdiği sıcaklık, yatağa bizimle birlikte giren sıcaklık. Birlikte yeni bir grup kuruyoruz, feminizm ve sosyalizm ilişkisi üzerinde çalışmak isteyen partili kadınlar katılıyor. Parti yönetimi karşı çıkıyor, toplantı salonları ve posta masrafları için para ödemek istemiyorlar, gerekçesi de "açık" bir grup olmayışımız, yani erkekleri kabul etmediğimiz anlamına geliyor bu. Ancak yönetimin direnci, sadece daha fazla kadının gruba katılmasına yol açıyor. Gruptaki kadınlar Anna'yla arkadaşlığımıza, birlikte geçirilen hafta sonlarında, aynı yatakta yatışımıza şaşırmıyorlar.

Ama diğer insanlar böyle değil. İlerici çevrelerde lezbiyen kadınların artık aşağılanmadığını sanırdım, fakat şimdi görüyorum ki, hep hetero ya da hep lezbiyen olduğunda dikkatini çekmeyen örtük ayrımlar, kişisel mi yoksa lezbiyen olduğun için mi gösterildiğini anlayamadığın tepkiler söz konusu. Anna'yla kendimden gurur duyduğum, bu sıcaklığı paylaşmak ve ne kadar alışılmış bir şey olduğunu anlatmak istediğim için *Sekstant*'a ve feminist *Opsij* dergisine bu konuda yazılar yazıyorum. Erkeklerden öfke saçan mektuplar geliyor. Birkaç kadından korkulu satırlar. Akıl vermeler, bu şekilde kapı kapı dolaşma, harekete zarar verirsin, düşün ki herkes hareketteki her kadının lezbiyen olduğunu sanabilir. Ben böyle bir şey söylemiyorum ki, sadece feminizmle de bağlantısı olan kendi deneyimlerimden söz ediyorum, çünkü kadın hareketi olmasaydı bu deneyimleri geçiremezdim. Eğer canın istiyorsa, diye yanıtlıyorum, kadın hareketinde çoğunluğu, lekelenmemiş heteroların oluşturduğunu ilan eden bir açıklama ver kendin. Ama acele et bir süre sonra bu gerçek olmaktan çıkabilir.

Gelen bir mektupta, benim gibi insanların korunma yöntemleri ve cinsellik üzerine yazmaması gerektiği, taraf tuttuğum söyleniyor -sanki heterolar tutmuyormuş gibi. Annelikle ilgili sıkıntılarımdan söz ettiğim bir makale yazsam, gelen mektuplar: Tabii, lezbiyen kadınların iyi anneler olmaları mümkün değil ki. Erkeklerin özgürleşmesi konusuna el atsam, bu konuda da yazamayacağımı, lezbiyen olduğum için erkeklerden nefret ettiğimi duyuyorum. Ve ben durmadan lezbiyen olmanın erkeklerden nefret etmekle aynı şey olmadığını, bunun sadece tercihini kadınlardan yana kullanmak olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Ve heteroseksüel kadınların, bağımlı oldukları için erkeklerden nefret edecek çok daha fazla nedenleri olduğunu söylüyorum.

Anna, diyorum, biz hâlâ aynı insanlarız, birdenbire başka bir türe dönüşmedik değil mi?

Ton'la da sevişmeye devam ettiğimi söylediğimde insanların nasıl rahatladığını fark edince bunu anlatmaktan vaz geçiyorum. Sadece bir erkekle de ilişkim olduğu için kabul görmeyi reddediyorum. Sonra bakış açısını kavrıyorum: Kadınlarla sevişmek bir çeşitleme, bir kaçamak olduğu sürece ilerici sayılıyor. Eğer kadın, artık erkeklere ihtiyacı olmadığını gösterirse asıl saldırılar o zaman geliyor. Bu doğrudan doğruya erkek ayrıcalıklarına dokunmak anlamını taşıyor, bütün bastırılmış korkular gerçeğe dönüşüyor, hem de tam da korktukları şeye. Bu durumda, erkeklerin henüz bu keşfi yapmamış kadınlar aramaktan ya da kadınları onlardan aldıkları kadar vermek ve eşit partnerler olmak için çabalamaktan başka seçenekleri kalmıyor.

Ve Anna'la yaşadıklarımızın, amlardan daha çok hoşladığımız için duyulan tesadüfi bir eğilim olmadığını, bunun duygularla, birbirini anlamakla, aynı dünyada yaşamakla ve aynı dili konuşmakla ilgili olduğunu da tekrar tekrar anlatıyorum. Ekmek kadar alışılmış bir şey olduğunu.

Geriye baktığımda eşcinsellik karşısında duyduğum korkunun nereden kaynaklandığını anlıyorum. Kabul görmeme, sempatik bulunmama, dıştalanma korkusu. Üstesinden gelemediğim kötü bir evlilikten sonra ikinci sınıf bir tercih olarak, bir erkek bulamayacak kadar çirkin ya da küskün olduğum için Anna'yla seviştiğimi sanan insanlara karşı mücadele etmek zorunda kalma korkusu.

Okur mektuplarını yanıtlayan doktor benden "ağır bir zevk almaktan korkma vakası" diye söz ediyor, oysa beni hiç görmemiş. Ve bir *Sextant* toplantısı sırasında benimle konuşmayı reddediyor. *Ne*, diye bağırıyor arkadaşım Helma öfkeyle. Zevk almaktan korkmak mı? Anna'nın orgazmları ta Prinsengracht'tan duyuluyor. Ama ben kızmıyorum bile.

İlerici bir parti. Çiftler birbirinden ayrı dans ediyor. Ben Anna'yla dans ediyorum. Uzun boylu bir adam dans ederken durmadan aramıza giriyor. Onu itiyorum, ama yine geliyor. Neden sonra düşüncesini anlıyorum, Anna'yla ikimizin *yalnız* dans ettiğimizi sanıyor.

Ve Ton kıskanıyor. İkimizin onun hiçbir zaman başaramadığı kadar kolay anlaştığımızı görüyor. Sadece gecenin bir vakti birkaç saatliğine güzelce düzüşmek değil, çalışırken de birlikteyiz. Ne yaptığımı Anna'ya açıklamam gerekmiyor. Ve kolayca onun yaşamına girebiliyorum, Petje bisiklette arkamda, birlikte alışverişe çıkıyoruz, Esther'e birlikte pantolon alıyoruz. Esther, arkadaşları varken birbirimize sarılmamamızı rica ediyor. Babasının bir kız arkadaşı olmasını yine de açıklayabilir, ama annesinin... Birlikte yemek pişiriyoruz, birbirimize tarifler veriyoruz. Anne, Petje'nin giysilerini onarırken ben çalışıyorum. Ve Ton'la ilişkimin tamamen dışında kalan Armin de aramıza katılıyor.

Ton ve Anna'da yatıya kalıyorum. Ama biz Anna'yla yatak odasında yatarken Ton kanepede uyuyamıyor, kendisini dıştalanmış hissediyor. Onu annece yanımıza alıyoruz, aslında yatak üç kişiye dar, hele ertesi sabah Petje de yanımıza girip bir de şişko kedi dolabın üzerinden yatağa atlayınca iyice darlaşıyor.

Üçlü sevişiyoruz. Ben çocuklara bakarken Anna ve Ton'un evlilik yıldönümlerini kutlamaya gittikleri ve döndükten sonra da eğlenceye üçlü devam ettiğimiz gece her şey çok iyi. Komündeki yeni odam, boya kutuları, kitap yığınları ve paketler arasındaki

yeşil çarşaflı minderim. Bedenlerimizde ayışığının, sokak lambalarının ve Amstel'in yansıları, elektrik daha bağlanmamış. Ton, Anna'yla sevişiyor, sonra ben Ton'la sevişiyorum ve Anna'yla sevişiyoruz. Böylesine yakında olup seyretmek çok dokunaklı. Ton, Anna'yla aramızdakinin mistik değil de alışılmış bir şey olduğunu görünce sakinleşiyor.

Ama üçlü sevişmeyi sık sık tekrarlamıyoruz. Sadece yataktaki bir yığın kol ve bacak ve Ton'un yorulan dikkatini ikimiz arasında centilmence dağıtma gayretinden değil, Ton'la olan ilişkim Anna'yla olan ilişkimden çok farklı olduğu ve Ton yanımızdayken Anna'yla kendi tarzımızda konuşamadığımız için.

Noel'de bir çiftlik evi kiralıyoruz ve bütün çocukları alıp sobanın başında huzur içinde oturarak örgü örüp kitap okuyoruz. Yatakta Ton'la ben, Anna'yla ben ya da Ton'la Anna değişerek yatıyoruz. Üçüncü kişi çocuklara bakıyor, sabahları kahvaltıyı hazırlıyor. Hiçbir şeye şaşırmayan Petje, sen kiminle yatıyorsun, diye soruyor, babamla mı, annemle mi, kediyle mi, yoksa kendinle mi?

Londra'da sosyalist-feminist bir kongre. İlk kez Anna'yla birlikte gidiyoruz. Ton kıskanıyor, daha sonra bir hafta sonu Londra'ya ikimiz gitmek için sözleşiyoruz.

Geçmişimin pek çok parçasını barındıran Londra. Katıldığım ilk büyük kadın kongresi, iki bin kadın, baş döndürücü. İspanya İç Savaşı sırasında Bağımsız Kadınlar hareketini kuran ve sonra Londra'da sürgünde yaşayan kadınların, İspanya'daki feministlerin kurduğu yeni illegal grupla ilk karşılaşmalarını görmek çok dokunaklıydı. Yanımda oturan saçları ağarmış kadın gözlerindeki yaşları silerek, başlatmış oldukları işin bunca yıl sonra sürdürüldüğünü görmenin ne anlama geldiğini anlatıyordu. Fotoğraf çekilmesi heyecan yarattı. Feminist bir kongreye katıldıkları ortaya çıkarsa tutuklanma tehlikesi söz konusu olan İrlandalı, Güney Afrikalı ve İspanyol kadınlar protesto ettiler.

Ve gece, evlerinde kaldığımız kadınlardan birinin intihar girişimi. Kendini ortada bırakan bir kız arkadaşı hakkında yürek paralayan yakınmaları. Ve sonra birdenbire sessizleşti, bir kutu hap yuttuğunu anladık. "Lemme sleep" diye mırıldandı ve ölmek isteyip istemediğini sorduğumuzda cevap vermek istemedi. İsteksiz bedenini doğrulttuk, boğazına bir kaşık sokarak ve tuzlu su içirerek kusturduk, bir an hareketsiz kalsak, büzülüveriyor ve gevşek bedeni parmaklarımızın arasından kayıp gidecek gibi oluyordu. Sonunda hastaneyi aramak zorunda kalacağız galiba, dedi yanında kaldığımız Move, bunun ne anlama geldiğini anlattı. Polise haber verileceğini, araştırma yapılacağını ve bir intihar girişiminde bulunduğu ortaya çıkarsa zaten lezbiyen olan kadının çocuğunun kesinlikle elinden alınacağını söyledi. Ama onu orada öylece bırakmamız, yuttuğu hapların hepsini kusturamadıysak bunun rizikosunu göze almamız da mümkün değildi. Sabahın dördünde geldiler ve kadını sedyeyle götürdüler. Biz yatmadık ve polisi bekledik, saat başı hastaneye telefon açıp hayatta olup olmadığını öğrenmeye çalıştık, ama aileden olmadığımız için doktorlar bilgi vermedi.

Dominique de kongrede, ilk Hollanda Kadınlar Kongresi sırasında o derin koyu sesiyle bize şarkılar söylemişti ve ben Sara'ya yaslanıp çevremdeki kadınların solgun yüzlerini izlemiştim, o an önemli bir şeyin gerçekleştiği, bir şeylerin başladığı duygusuyla karışmış solgun yüzler -ve biz Mo'nun soğuk mutfağında oturmuş polisin gelmesini beklerken Dominique yine aynı şarkıları söylüyor.

Sonra birdenbire içimde Sara'nın kederinin yeniden yükseldiğini hissettim, Sara öleli epey oluyor, odasını toplayıp temiz giysiler giydikten sonra bizim suçumuz olmadığını belirten bir mektup yazarak tek başına öldü. Artık yapamadığını, her seferinde aynı acıyı, her seferinde en başından yeniden başlamayı artık kaldıramadığını, artık istemediğini yazıyordu. Ve Dominique o şarkıları söylerken, ailesinin düzenlediği steril cenaze töreninde yapamadığımı yaptım ilk kez Sara'nın yasını tuttum. Törene zaten bizleri davet etmemişler ve Sara'nın isteğiyle ölümü seçtiğini de kabul etmemişlerdi. Hepimize suç bizdeymiş gibi bakmışlardı. Niçin Sara öldü ve ben yaşıyorum?

Öbür kadın hayatta kaldı.

Londra'yı Anna için bir armağan haline getiriyorum. Ona eskiden gittiğim yerleri, tiyatroları, sihirbaz eşyaları satan dükkânın vitrinindeki mayıs böceğini gösteriyorum, böcek on yıldır aynı yerde duruyor ve gittikçe daha fazla tozlanıyor. Ton, Petje, Esther ve Armin için hediyeler alıyoruz. Şehirde dolaşıyoruz. El ele dolaşmanın delice bir şey olduğunu unutuyoruz. Karanlıkta, kaldığımız evin koridorunda çıplak zemindeki örtünün üzerinde, uyuyan kadınlar arasında sevişiyoruz. İlişkimiz benim için o kadar alışılmış ki, bunun olağandışı bir şey olduğunu unutuyorum. Anna'nın zaman zaman, kendisi Ton'a ve çocuklara bakmak için kendi gelişimini geri plana atarken, benim üniversiteye gitmem, İngilizcemin daha iyi olması, kuramsal düzeyde ondan ileride olmam gibi duygularla canını sıktığını bu yüzden mi fark etmiyorum?

Birkaç hafta sonra Ton'la Londra'ya gittiğimde her şey çok farklı, o kadar doğal değil. Şimdi ne yapıyorum ben allah aşkına, diye kendi kendime sormadan sokaklarda rastgele el ele dolaşamıyorum. Kadın hareketi gibi ortak bir yanımız yok ve günü planlıyoruz. Londra'daki köşelerim bir anda sıradanlaşıyor, ona gösterecek kadar ilginç gelmiyor. İngiliz kadın arkadaşlarımın evinde değil, bir otelde yatıyoruz.

Bir arada kiralayıp Dockland'da dolaşıyoruz. Uzayıp giden moloz yığılı araziler, boş aktarma limanları, terk edilmiş yıkık dökük evler, sonra birdenbire esnetici bir boşluk içinde umarsızca yükselen yeni konut blokları. Sonra yine kilometrelerce boşluk, cüruf yığınları, yarı yıkık evler. Başka bir dünya, umarsız ve burada neşelenmek için hiçbir şans görmüyorum. Bu bölgedeki barlar ya boş ya da çökmüş ihtiyar sarhoşlarla dolu.

Geri dönerken gemide, ilk kez Ton benimle sevişmeyi başaramıyor ve ben bir şeyleri bitirmekte olduğumuz, yolun bir yerinde birbirimizi kaybettiğimiz duygusuyla ağlıyorum.

Aylık kanamam hâlâ başlamadı. Birkaç günden beri karnımda onu hissediyorum, ama kendimi o kadar dikkatle dinliyorum ki, belki de sadece hüsnü kuruntu.

Bir an için o ezeli korkuyu duyuyorum, hamilelik. Bir keresinde tam Toni'den ayrılma noktasına gelmişken hamile kaldığımı sanışım aklıma geliyor. O durumda onu bırakamayacağım kesin. O sıralar kürtaj yaptırıp yaptıramayacağımı hâlâ bilmiyordum.

Bu akıldışı bir korku. Eğer istemiyorsam çocuğum olmamalı. Kürtaj henüz edinmediğim bir deneyim. Çocuk aldırmak artık eskisi kadar zor değil, bu aşamaya gelmek için yapılan çalışmalara ben de katıldım, artık korkmama gerek yok.

Kürtaj hakkı için yapılan gösteri. İkinci feminist dalgadan bu yana kadınların yaptığı en büyük gösteri. Yol boyunca şakır şakır bir yağmur, ama herkes yine de neşeli. El ele şarkı söyleyen binlerce kadın. Kendimi orada, sadece *birlikte* yürüdüğüm gösterilerden daha fazla evimde hissediyorum. Bu bizim gösterimiz. Biz hazırladık, KP'li kadınların ve Eşcinsellerin Entegrasyonu Derneği COC'dan kadınların da katılmasını sağladık. Erkekler de yürüdü. Birini COC'dan tanıyorum. Şık mantolar içinde daha önce gösterilere hiç katılmamış kadınlar. Kürtaj marşını ürkütücü buluyorlar, sonra çekingence katılıyorlar -sermayeyle kilisenin katledici işbirliği bu-. Yürüyüşe katılan liberal kadınlar marşı söylemiyor. Durmadan arkadaşlarımla karşılaşıyorum. Büyük bir kavuşma bu. An, Eric ve Hanneke kol kola. Yolda ellerinde dehşet verici ölü fötus resimleriyle rahip Koopman tayfasına rastlıyoruz. Sanki yürüyüşe katılanların arasında keyif olsun diye kürtaj yaptırmayı düşünenler varmış gibi. Sanki buna mecbur kalmak her zaman boktan bir durum değilmiş gibi.

Selma harika ve çok cesur-bir sürü koca göbekli herifin bizim kadınlarımız için karar vermeye kalktığını gören bir feminist olarak başka ne yapabilirsin diyor. Lenie, sabah uzun uzun akademik cümleleri prova ederken olduğundan çok daha kararlı bir sesle mikrofona bağırıyor. Lenie Brabantlı, yumuşak bir aksanı var, ıslak saçlarının altında gözleri parıldıyor, yüzünden yağmur suları

damlıyor ve bağırarak, çocuk düşürmek için şiş kullananları, motosikletle bozuk yollarda dolaşanları anlatıyor, henüz genç bir kızken istenmeyen bir çocuk yüzünden bütün gelecek şansını yitirmenin ne olduğunu bilmeyen Katolik beylerin riyakârlığından bahsediyor.

Anna uzakta, başında tuhaf mavi bir bere. Çok uzakta. Onun yüzünden onca acı çektiğim Anna'nın bu Anna olduğuna inanasım gelmiyor. Yuvarlak yüzlü, yabancı bir kadın.

Gece çadırda rüya görüyorum, hamileymişim, ama Hans'tan değil de, bana evlenme teklif eden son adamdan. Ton'un bir meslektaşı. Ama bir başka partiden. Politika konuşur konuşmaz kavga edeceğimiz kesin de olsa hoş bir adam. Aşırı sosyal demokrat. Bir çocuk istiyor. Armin'in daha küçük ve kendisinin evli olduğu zamanlardan tanıyor beni. Ve nasılsa Armin'e babalık edebileceği ve benden bir çocuk yapabileceği kafasına takılmış. Ona Ton'dan bahsedince sarsılıyor- onca dedikodu yapılan politika çevresinde bu ilişkiyi çoktan duymuş olacağını sanıyordum. Ona kesinlikle evlenmeyeceğimi, bir daha asla ev kadını olmak istemediğimi, hiçbir zaman bir politikacının karısı olmak istemeyeceğimi söylüyorum. Anna'nın haline bir bak. Ve çocuk yapmanın benim için bir daha sözkonusu olmadığını, evlensem de evlenmesem de büyük bölümünü yine benim taşıyacağım o kurşun gibi ağır sorumluluğu, bütün o zahmetleri yine en başından yaşayamayacağımı anlatıyorum.

Ama gece rüyamda onu görüyorum. Çok basit görünen bir anlaşma yapıyoruz. Çocuğu onun için doğuruyorum. Taksiden iniyorum, bebek kız, adı Sara, sarı bir battaniyeye sarılı, kapısını çalıyorum. Şaşırmıyor, ama gözlerinde yaşlar görüyorum, haftada bir gün kızımı görmek için onda kalmam için anlaşıyoruz. Rüyamda her şey çok kolaydı. Çok çocuk isteyen biri için doğurmak iyi bir duygu.

Sonra uyanıp da üstünde düşündüğümde rüyamdakileri saçma bul-

muyorum. Niye mümkün olmasın bu? İnsanlar niye çiftler halinde iki kişi birlikte oturmak zorunda kalsın? Bir çocuk sahibi olmak için niye on beş yıl boyunca kendi varlığımın yarısından vazgeçeyim? Anlaşamayacağım kesin olan biriyle niçin birlikte yaşamak zorunda kalayım?

Ama bu bir rüya. Bir çocuk daha yapmayı isterdim. Yeni doğmuş bir bebek gördüğümde içim ısınıyor, hatta kediler yavruladığında bile kuluçka duygularına giriyorum - ama bunun ne demek olduğunu da çok iyi biliyorum ve Armin artık neredeyse büyümüş sayılır. Ona gereken her şeyi veremediğim için o kadar suçluluk duydum ki. Ayrıca adam da yanlış tarafta, Nieuwmarkt'taki metro inşaatı için yapılan zorunlu yıkımları destekliyor, eğer mümkün olsaydı bile arabadan onun için böyle bir armağanla ineceğimi sanmıyorum.

Bu durumda kürtaj yaptırmak zorunda kalacağım, bunun çok üzüntü vereceğini bilsem de. Ama suçluluk duygusu yok. Eğer bir çocuk yapar da ona gerekeni veremediğini düşünürsen suçluluk duyarsın.

Ayılma

Kadınlar arasında onca dayanışma içinde yaşadığımız esrimeden sonra bir hayal kırıklığının geleceği kesindi. Bir zamanlar hareketin anası olarak kabul ettiğim Andrea Burnier giderek açıkça sağa kayıyor. Aynı hareketin içinde olduğumuz duygusunu yakalamak giderek zorlaşıyor. İkimizi de aynı foruma davet ettiklerinde, benimle aynı kürsüde konuşmayı reddediyor, çünkü solcu olduğumu duymuş, bu durumda feminist olamazmışım. Onun mektubunun kopyası elime geçtiği gün, beni *Sextant*'tan sürme kampanyası başlatmaya hazırlanan bir KP'liden de mektup geliyor. O da, feminist olduğum için solcu olmadığımı öne sürüyor.

Eylemler konusunda tartışmalar. Farklılıklar netleşiyor. Kadınlardan biri Anneler Günü'nde sokakta eylem koymayı öneriyor.

Ben artık sokak eylemlerine pek inanmıyorum, sadece dikkat çekmeye yarıyor, bunu da Dolle Mina uzun zamandır yapıyor zaten. Sendikalar ve sol gruplar içinde çeşitli alanlarda çalışmayı öneriyorum. Kabuğuna çekilmek bu, diye bağırıyor Helmi. Sistemin içinde kalıyorsun, halbuki sistemin dışında tutmalısın kendini. Sanki çoktandır dışında değiliz, diyorum. Sanki biz katılmayı reddedince fark eden biri çıkıyor.

Sokağa gitme cesaretin olmadığı için böyle akıl yürütüyorsun, diye suçluyor beni Helmi. Kızıyorum, çünkü sokak eylemlerinden *korkuyorum*, çünkü şehir merkezinde elimde Black Panther partisinin bir afişiyle yürürken erkeklerin nasıl tıslayarak, mutlaka bir zenci tarafından iyice becerilmek istiyorsundur dediklerini hatırlıyorum. Ama mesele korku değil, gerekirse bu korkuyu aşarım.

Helmi eylem olmayan her şeyin kuramsal olduğunu söylüyor. Bense kendi getirdiğim alternatifi tam olarak anlatamıyorum, daha o kadar yol katetmedik, sendikalarda, üniversitelerde, kurslarda ev kadınlarıyla yapılan, o fazla dikkat çekmeyen zahmetli çalışma henüz emekleme döneminde. Bir türlü görüş birliği sağlayamıyoruz. Ardından ikinci özdeneyim grubumda güvensizlik oluşuyor. Bu gazeteye niye yazıyorsun, diyorlar. Çünkü böylece kadın dergisini okumayan kadınlara da ulaşıyorum. Bunun için para alıyor musun, diye soruyor biri sertçe. Evet, diyorum, bir iş bu. Ayakta kalabilmek için bu kadar çaba gösteriyorsam karşılığında para almaya da hakkım olduğuna inanıyorum. Ya kadın gazetesi, diye soruyor biri, kadınlar orada da çalışıyorlar ama beş kuruş para almıyorlar.

Yargılanıyorum. Satılmış olduğumu, hareketin düşüncelerini sattığımı, kadınların sırtından kariyer yaptığımı söylüyorlar.

Yatakta uyku tutmuyor, düşünüp duruyorum. Kendi kendime uzun savunmalar yapıyorum. Kimse düşünceler için para vermiyor bana, çünkü düşünceler kimsenin malı değil. Bana sadece dile getirme zanaati için para ödüyorlar, kelimeleri sıraya koymak ve daktilo etmek. Kafamda itirazlar. Eğer tanınmamış bir gazeteci, feminizm üzerine yazdığı bir kitapla bir anda meşhur olsa bozulurdum doğrusu. Ama ben aktif bir feministim, gazete değil. Ayrım nerede?

Özdeneyim grubunun bir sonraki toplantısında satılmışlığın sınırlarının ne olduğu konusuna dönüyorum yine. Kürtajlarda asistanlık yaparak kazanan Annegien satılmış mı? Eğitim sektöründe iyi bir işi olan ve feminizm konusunda korkakça ağzını tutan, boş zamanlarında kadın gazetesine ismini vermeden hararetli makaleler yazan ve karşılığında para almayan Helena satılmış değil mi? Sonuçta ben işimle politik görüşlerimi birazcık bağdaştırma başarısını gösterince satılmış mı oluyorum? Birbirimizi ikna edemiyoruz. Homurdanarak eve dönüyorum, kendimi ortada bırakılmış hissediyorum, öfkeliyim. Eğer kadın hareketi beni, yaşamımı faydalı bir yoldan kazanma ve güçlü olma çabalarımda bu kadar baskı altına alıyorsa hareketin benim için anlamı ne?

Kadın merkezindeki kadınlar oraya gittiğimde bana soğuk davranıyorlar. Nedeni kendimi çok fazla öne çıkarmam. Size hak veriyorum, diyorum, artık söyleşileri kabul etmeyeceğim, konferanslar vermeyeceğim, kadın hareketi adına konuşmayacağım. Ve birkaç gün sonra aynı kadınlar, bir konuşmacının gelemeyeceğini ve benim çok iyi bir konuşmacı olduğumu bildiklerini söyleyerek beni merkezdeki bir toplantıya davet ediyorlar. Olmaz, diyorum bozuk çalarak, kendimi çok fazla ön plana çıkarmamalıyım, unuttunuz mu? Ama yine de gidiyorum.

Mor Eylül dönemi. Karmaşa ve öfke. Sol hareket içinde olsaydı Mor Eylül grubu bölücülükle damgalanırdı, ama kadın hareketi içinde böyle şeyler söyleyemezsin. Anlamlı konuları tartışmaya sürüyorlar, heteroseksüel koşullanmalarımız, bunun, üzerimizdeki baskının devamında ne kadar etkisi olduğu. Söyledikleri şeylerin çoğu tanıdık benim için. Başkalarının hakkımda iyi düşünmeyeceği korkusunun, erkeksiz yaşamak zorunda kalma korkusunun birkaç sene önce beni, kendim için ve diğer kadınlar için mücadelede ne kadar frenlemiş olduğunu gayet iyi biliyorum. Ya bugün?

Fakat alternatif, sadece kadınlarla sevişen kadınların diğer kız kardeşlerinden daha feminist oldukları bir hiyerarşi mi? Engizisyon ve kadının artık kesinlikle erkeklerin derdine yanmadığını kanıtlama zorunluluğu mu? İçlerinden birinin yakınlarda kimse olmadığında eski bir erkek arkadaşının kollarına nasıl hevesle atıldığını, yanında kadınlarla bara girdiğinde aynı çocuk onu gülerek karşıla-

dığında red edip, bir baş selamı bile vermeden yanından sıvışıp gittiğini görüyorum. Boktan karılar, diyorum içimden, sanki birini kafasına silah dayayarak feminist yapmak mümkün. Sanki meselemiz kadınların bizim aramızda peşin rollerle, katı davranış kalıplarıyla karşılaşmaması değil.

Ve bu öfke karşılıklı, çünkü ben de onlar için, kadınlarla deneye giren ama bunun sonuçlarını taşımaya hazır olmayan o aşağılık sınıfa dahilim, çünkü erkeklerden hâlâ hoşlanıyorum ve bağımı koparmıyorum.

Daha onlardan sayılmıyorum, çünkü bir kadını severek ilk sınavımı verdim, ama ikinci sınavı -erkeklerle bir daha sevişmemek- geçemedim. Kutsal öğretiyi yayarak başkalarını da inandırmakla verilen cankurtaranlık sınavını ise hepten unut.

Bir gün, hiçbir şeyden habersiz kadın merkezine gittiğimde koridorda önüme -baby, you watn it too?-* gibi şeyler fısıldayan yirmi otuz kadar siyah erkek çıkıyor. Ne oluyor burada, diye soruyorum dehşet içinde, ama kadınlardan biri kolumdan tutup yandaki odalardan birine sokuyor beni, bir grup kadın galeyan içinde bağrışıp, konuşuyor, bazılarının rengi atmış, gözlerini bir noktaya dikmiş duruyorlar. Binanın bizim için çok büyük olduğunu düşünen ve durmadan zorluklar çıkaran belediye görevlilerinin bir şakası. Belirsiz nedenlerden dolayı bizden nefret eden gençlik dairesindeki memurelerden biri, hem de bir kadın, lanet olsun, bir grup Surinamlı adamı buraya göndermiş. Kadınlardan biri yanlarına gidip de Surinamlılarla konuşunca durum iyice anlaşılıyor. Adamları aylardır Surinamlılar için bir dernek açabilecekleri mekânı sağlama vaadiyle oyalıyorlarmış, sinirleri giderek bozulurken aldıkları yanıt hep, hâlâ bir yer bulunamadığı olmuş. Artık olay çıkartacakları tehdidinde bulununca da, gençlik dairesindeki kadının aklına harika bir fikir gelmiş ve Surinamlıları kadın merkezinin üst katına yerleştirmeyi planlayarak, gidin kadınlarla konuşun demiş.

Ama adamların istediği bir bina ve önden iki Surinamlı kadın

* Sen de istiyorsun değil mi, bebek? (ç.n.)

gönderiyorlar, bunlar kapıyı açtırıp içeri girince de köşede bekleyen otuz adam içeri dalıyor, önden gelen kadınlar da kaçıp gidiyor.

Surinamlılarla konuşmaya çalışıyoruz, ama onlar için konuşacak bir şey yok, biz beyazların kurduğu ve onları başından atmak isteyen bilmem kaçıncı derneğiz, kadınlardan biri toplumda bizim durumumuzun pek iyi olmadığını söylemeye kalkınca kahkahalar patlıyor. Kadınlar sırtüstü yatmaktan başka bir şey yapmaz, diyor biri. Doğrusu da bu zaten, diyor bir başkası. Tuvalete gitmek isteyen kadınlar kıçlarına uzanan ellerden ve atılan açık saçık laflardan kurtulmaya çalışarak aralarından geçiyor.

Belediye yönetimine telefon açıyoruz, sorumlu kadın suçsuz bir ifade takınarak, bu iki grubun birbirine alışacağını düşünmüştüm, diyor. Merkezden telefon açan kadın, iyi ama diyor bunlar erkek ve burası kadınlar merkezi. Memure, bunlar Surinamlı erkekler ama, diyor, onlar da aynı sizin gibi eziliyor. Öyle değil mi yoksa?

Karmaşa. Bütün kadınlara telefon açıyoruz, yüz kadar kadın toplanıyor. Adamları kavga gürültü dışarı atıp atmamayı tartışıyoruz. Yanlarında bıçak var mı? İçlerinden birinin tehditkâr bir tavırla elindeki bıçakla oynadığını görüyoruz. Polise mi telefon etsek? Bunu yapabilir miyiz, aslında tepki göstermekte haklı bulduğumuz bir grubun üzerine, şimdi tesadüfen bizi karşılarına aldılar diye polisi salabilir miyiz?

Sonunda polis çağrıldığında, sorumlu olan tip parmağını bile kıpırdatmadan belediye başkanının talimatı gerekir, diyor. Belediye başkanı ise sorumlu memurun arkasına saklanıyor. Sonuçta hepsinden sorumlu olan Yapı ve Konut Dairesi Başkanı Lammers'i arıyoruz ve büyük bir olay çıkarmakla tehdit ediyoruz. Lammers geliyor. Lammers'in kendisini zor durumlardan kurtarmak için vermeye alışkın olduğu sözlere inanmadığımdan Ton'a telefon açıp gelmesini istiyorum. Pazarlık etmek gerekecek. Surinamlılardan üç kişi, kadın merkezinden üç kişi, diyor Lammers, yüz kadınla birden konuşamam. Kimler yönetim kurulunda? Bizim yönetim kurulumuz yok, diyoruz. Var, diyor Lammers, siz bir kamu derneğisiniz ve bu durumda bir yönetiminiz de olmalı. Birbirimize

bakıyoruz. O halde daha önce belediye ile pazarlık etmiş olan kadınlar konuşsun. Mor Eylül'den kadınlar öfkeden çıldırıyor. Onların iktidar oyunlarına alet oluyoruz, diye bağırıyorlar, belediye yönetimiyle pazarlık eden birkaç kadının bizi temsil edeceğine inanmıyoruz. Ne istiyorsunuz o halde, diye soruyoruz. Lammers ya hepimizle konuşsun ya da çekip gitsin, diyorlar. Bunu yapmaz, diyoruz, o zaman başımızda bu adamlarla daha haftalarca burada oturmak zorunda kalırız. Pazarlık ediliyor. Polisler geliyor, burada bulacaklarını umdukları lezbiyen karılar kadar siyah erkeklerden de nefret eden ve pis pis gülerek bakan polisler durumdan çok hoşlanıyor. Koridorda durup sırıtarak alaylı laflar atıyorlar.

Surinamlılar kendilerine başka bir yer verilmediği sürece binayı terk etmeyeceklerini söylüyorlar. Ton araya girerek, hemen o akşam yer bulmayı öneriyor ve bunun mümkün olabileceğini söylüyor. Lammers pes ediyor. Diğer kadınlarla koridorda beklerken Ton bunu anlatmak için yanıma geliyor. İşler yoluna girecek, diyor. Bu mide bulandıran adamı buraya kim getirdi, diye soruyor Mor Eylül'deki kadınlardan biri. Tamam, gidiyorum zaten, diyor Ton dikenlerini çıkararak. Ben çağırdım, diyorum, birkaç kadınla birlikte karar verdik, eğer Lammers'i buraya çağırıyorsan, verdiği sözleri yerine getirmesi için şahitlik edecek biri de bulunmalı. Ama artık kimse kimseyi dinlemiyor. Ben, kadın merkezine bir erkek getiren döneklerden biriyim ve önümüzdeki günlerde bunu daha sık duyacağım.

Sonra Lammers gelip Surinamlılar için yer bulduğunu söylüyor, artık anahtarları bekliyoruz. Üç aydır bekleyen adamlara aynı yer çok daha önce verilebilecekken Lammers şimdi kadın merkezinin baş kurtarıcısı pozlarına giriyor.

Son erkek de kapıdan çıktıktan sonra asıl kavga kopuyor. Mor Eylül'deki bir avuç kadın, geri kalanları satılmışlık ve erkeklerin iktidara dayalı düşünce biçimini benimsemekle suçluyor. Siz olsaydınız sorunu nasıl çözecektiniz, diye soruyorum, ama buna yanıt yok. Sorun bu değil ki, diyorlar, bir ilke sorunu bu. Sistemin içinde hareket ediyor musun, etmiyor musun?

Hepimiz sistemin içindeyiz, diyorum. Neyle yaşıyorsun sen, maaşlı bir işin mi var, devletten yardım mı alıyorsun? Ekmeğini

nereden satın alıyorsun? Sadece feminist fırınlardan mı alışveriş yapıyorsun? Eğer bu satılmışlıksa o zaman hepimiz satılmışız, siz de bizim kadar satılmışsınız.

Yaşlıca bir kadın, kocası yirmi sene önce öldüğü için lezbiyen olup olmadığını bile bilemediğini söyleyerek ağlamaya başlıyor, yoksa onu kendi ellerimle mi öldürmeliydim, bu durumda satılmış değil miyim, diye soruyor. Bu tiyatrolardan midem bulanıyor. Diğerlerini düşünceyi iktidar aracı olarak kullanmakla suçlayan bu kadınlar her şeyi terörize edip, felce uğratmakla meşguller. Kadın merkezinin belli bir yapısı olmadığı, toplantılar açık yapıldığı ve her isteyen karar alabildiği için bunu başarıyorlar da. Eve dönüyorum, gerilim kemiklerime kadar işlemiş, Anna'nın göğüslerinin arasına saklanıyorum.

Fakat Anna'yla katıldığımız, Kadın-Erkek-Toplum (MVM) adlı eşitlik yanlısı grubun bir kongresinde Mor Eylül üzerine, lezbiyen kadınlara karşı kullanılan bütün alaylar ve takılmalarla dolu bir şarkı yapıldığını görünce bozuluyoruz. Hemen Heddy'ye koşup, buna hakkı olmadığını, herkese açık bir kongreyi başka feminist grupları gülünç duruma düşürmek için kullanamayacağını söylüyoruz. En aşırı gruba tavır alarak takdir toplamak çok ucuz bir yol, diyoruz. Ama Heddy şarkıyı kabare oyunundan çıkarmayı kabul etmiyor ve kendisinin de metinle hemfikir olmadığını ama melodiyi çok tuttuğunu söylüyor. Böylece Anna, ben ve bir avuç kadın daha, yuh çekiyoruz, çevremizdeki erkekler korkuyla açılıyorlar. Salonda Mor Eylül'den çok sayıda kadın bulunduğunu sanıyorlar, aslında sadece iki-üç kişi var, diye fısıldıyorum Anna'ya ve kendilerini zorlayarak bize hoşgörüyle bakmaya çalışan MVM takımının arasında el ele kıkırdaşarak dolaşıyoruz.

Mor Eylül'cüler kadın merkezinin üst katına çekilip komplolar kuruyorlar. Bunun dışında, enerjilerini diğer feministleri karalayan kötü niyetli okuyucu mektupları yazarak harcıyorlar. Arkadaşlar arasında parçalanmalar başlıyor. Biri "üstte" diğeri "altta" olduğu için kız arkadaşlar artık birbirleriyle konuşmuyorlar. Araya oradan oraya koşan başka gruplar giriyor. Bir süre merkeze uğramıyorum.

Yapılması gereken onca işe harcayacağımız enerjiyi tüketen anlamsız tartışmalar. Mor Eylül'deki kadınların kendi saflarını ayıklamalarını bekliyorum, olacağı bu, çünkü somut bir düşman bulamayınca birbirlerinin düsturunun ne kadar sağlam olduğunu gözden geçirmeye başladılar. Sonunda, başı çeken keskinleri üst katta işsiz bırakan diğerleri birer ikişer yanımıza dönüyorlar. Kadın merkezi yavaş yavaş başlangıçta düşünülen halini alıyor. Bütün kadınlara açık. COC'dan kadınlar, Femsoc grupları, merkezdeki kurslara katılan ev kadınlara.

Erkek arkadaşlarım arasında beceriksizce oradan oraya sürüklenirken öğrendiğim bir şey oldu. Ev hayatındaki tarzımın iyi olmadığını, Armin'le olan yaşantımızın bütün bu ilişkilere bağımlı olduğunu gördüm. İnsanın varından yoğundan vazgeçmesi sık sık tekrarlanamayacak kadar zor bir şey. Çevremde dostlara, sıcaklığa olan ihtiyacım asıl yıkılmış olduğum zamanlar artıyor. Ve Armin yanında bir ben olduğum için, benim depresyonlarıma, ona vereceğim bir parça ilgi artığına fazlasıyla bağımlı.

Altı yıldan sonra Dusartstraat'tan taşındım. İşçi mahallesi de Pijp'deki bir buçuk odalı evde yan tarafta oturan fahişe, pezevengiyle verandada bağrış çığrış kavga eder, bütün komşular da balkonlardan sarkarak olayı eğlenerek izlerdi. (Pis hastalıklı orospu, senin anan da pis orospunun biriydi zaten!) (Eğer bunu bir daha tekrarlarsan işe çıkarım bak!)

Dört kadınla birlikte ortak bir eve çıkmak da çözüm getirmedi. Tek çocuk Armin'di, bir hafta sonu kadınlardan birinin ona bakması gerekse her seferinde teşekkür etmek zorundaydım. Yan yana birbirimizden habersiz yaşıyorduk, evde ortak bir nokta oluşturmayı başaramadık. Kıskançlıklar, senin adım atmanı bekleyen, bunu yapmayınca da öfkeden köpüren insanlar. Aslında Carla'yla gayet iyi anlaşabilirdik, ama yaşamlarımız o kadar farklıydı ki, o, sabahın sekizinde dükkânı henüz açan sütçüden son birasını alıp uyuşuk uyuşuk eve gelirken ben işi gitmek üzere kapıdan çıkıyordum. Jan'la yaşadığım krizden sonra durumun değişmesi gerektiğini kavradım.

Bir keresinde, bir grup kadınla tatile çıkmıştık, dört kadın, yedi çocuk. Tatilde yaptığımızı gündelik hayatta niye yapamayalım

dendi ve Armin'le ikimiz ortak ev tutma kararına katıldıktan kısa bir süre sonra ev de bulduk. Yemeklerde büyük bir karmaşa ve çocuk çığlıkları, pazar kahvaltıları. Çocukları televizyonun önünden alıp yatağa sokabilmek için organizasyonlar. Bitmek tükenmek bilmeyen tamiratlarla ilgili ev halkı toplantıları.

Başlangıçta, tanımadığım ve her biri başka telden çalan çocuklarla çektiğim bütün sıkıntılara rağmen kendimi orada evimde hissediyordum. Kavga gürültü, çocukların çoğu erkek, hiç de şakacıktan olmayan patırtılar.

Kadınlardan her birinin sırayla haftada bir gün çocuklara bakmasını, çamaşırı yıkamasını ve yemeği pişirmesini kararlaştırdık. Bunun dışında çocuklarla ilgili sorunları konuştuğumuz saatlerin ve ev halkı toplantılarının dışında kalan zaman herkesin kendisine ait olacaktı. Ama gerçekte bunların pek azı uygulanabildi. Çocuklar kavgaya tutuşuyor, onları ayırmak gerekiyordu. Bir ay kadar sonra, evde yemek yemediğimde ya da bir haftalığına bir yere gittiğimde kendimi suçlu hissetmeye başladığımı fark ettim. Ben evde olmadığım için Armin öfkesinden bir çamaşır asacağını aşağı attığında ya da yıkanmamak için direttiğinde kendimi bombok hissediyorum.

Ama dayanmalısın diyorum kendi kendime, Armin onca zaman yalnız kaldı, sen yalnız yaşadın, birbirimize alışmamız lazım daha, zamanla olur. Ve daha sonra aramıza katılan Marianne'yle saatlerce kahve içip çene çalabiliyorum, televizyon seyrederken Trius'a sokulup dedikodu yapıyoruz ve karşılıklı sherry yuvarlıyoruz. Benim dışımda iyi yemeğe düşkün tek kişi Trius, evde ve bazen bütün çocukların sevdiği yegâne ortak yemek olan haşlanmış hindiba, köfte ve patates bulamacından kaçıp dışarıda yemeye gidiyoruz, sonra şarabı fazla kaçırıp kol kola kıkırdaşarak eve dönüyoruz.

Evde ilk kavga. Makul bir pislik anlayışı ortalaması bulmak zor. Sonra fark ediyorum ki, uzun süre evli kalmış olan diğer kadınların sahip olduğu yılların ev kadınlığı deneyimi aralarında bir bende yok. Bir anda dağıtıp bir anda toplamaya alışmışım. Her bulaşıktan sonra ocağın üstünü de silmek aklıma gelmiyor, dolapların üstündeki parmak izlerini ancak göze girecek hale gelince fark ediyorum. Marianne de ev kadını değil, ama ona benim kadar ters bakmıyorlar, çünkü ben ayrıca anneyim, o değil.

Yaşları, geçmişleri o kadar farklı olan kadınlarla birlikte yaşamak bir ideal. Birbirimizi sadece kadın gruplarından ve tatilden tanıdığımız sıralarda düşünmüş olduğumdan çok daha zor bir şey. Hayatımın büyük bir bölümünü evdekilerden hiçbiriyle paylaşamıyorum. Ev hayatında gerektiği gibi davranmaya kalkınca da, öyle çok çaba göstermek gerekiyor ki, evdekilerle paylaşamadıklarımı başka bir yerde, başka insanlarla yaşayacak imkân kalmıyor. Pasaklı damgasından da bir daha kurtulamıyorum zaten. Ama ilk yıl dayanıyorum, direnmek istiyorum ve denemenin başarıya ulaştığına inandığım anlar da oluyor. Çocuklarla Noel kutlamak. Gazozlarımızı alıp bahçeye çıktığımız huzurlu akşamüstleri. Çocuklardan biriyle kurduğum beklenmedik ilişki, birbirimize nerede zorlandığımızı söylediğimiz dürüst sohbetler.

Ton politika çarkında boğuluyor. Onu hâlâ ara sıra birkaç saatliğine görüyorum. Ton, oynadığı ikili oyun ortaya çıktığında, bundan sonra ilişkilerine göstereceği tüm ilginin politik çalışmalarına bağımlı olacağına söz vermişti. Artık Anna onu engellemiyor, arkasına saklanabileceği bir şey yok.

Ton, Anna'yla benim birbirimize daha fazla zaman ayırmamızı kıskanıyor. Ama bir adım da atmıyor. Benimle birlikte çalışma, birlikte yazı yazma planları yapıyor. Partiye girmem için beni kandırmaya çalışıyor, ama herkesin beni Ton'un arkadaşı olarak gördüğü bir partiye onun asistanı olarak girmek ve bu yüzden kadın çalışmasını ihmal etmek istemiyorum. Diğer planlardan da bir şey çıkmıyor.

Saatlerce geç kaldığında artık onu beklemiyorum, yatıp uyuyorum. Kilide anahtarı soktuğunu bile duymuyorum. Kavga falan da etmiyorum, sadece uyanmayı reddediyorum.

Olay çıkardığım sürece benim için önemli olduğundan kuşku duymayan Ton şimdi, beni artık sevmiyor musun, diye soruyor.

Bu tatavadan bıktım, diyorum. Aptalca çalışmalarından ne bana yer var hayatında, ne Anna'ya, ama o başka türlüsü elinden gelme-

diği için bunu sineye çekiyor. Anna'yla ilişkimi ne biliyorsun ki, diye aptal aptal soruyor Ton. Anna'nın ağlayıp içini dökmek için düzenli olarak aradığı tek kişinin ben olduğumu unutuyor.

Belki yirmi üçüncü belki de otuz sekizinci kere, Ton, diyorum, tutamayacağın sözler veriyorsun. Beni bağlamak istiyorsun. Senin canın istediği zaman elinin altında olmamı istiyorsun, ama ben sana ihtiyaç duyduğumda sen aynı şeyi yapmaya hazır değilsin. Bu durumda ben de sana ihtiyaç duymuyorum artık.

Bunca yıldır kurduğumuz bütün güzel şeyleri bir anda kesip atmak mı istiyorsun, diye soruyor Ton. Bir anda kesip atmak mı, diyorum ben de kırk-ikinci defa, bir anda kesip atmak mı?

Haklısın, diyor Ton -bunu da ilk kez söylemiyor tabii. Yaşantımı değiştirmem lazım, sizler için ve kendim için daha fazla zaman ayırmam lazım. Ama parti durumumu öyle güçleştiriyor ki, beni önemli bir konuma gelmeye zorluyorlar. Eğer üstesinden gelemeyeceksen, altında ezileceksen niye hayır demiyorsun? İyi ama ben yapmazsam kim yapacak, diyor Ton, eğer parti istiyorsa... Buna karar verecek olan sensin Ton, diyorum. Bu durumda beni kaybedeceğini biliyorsun, eğer dikkat etmezsen belki Anna'yı da kaybedeceksin. Haklısın canım, diyor, karar vermemde yardımcı olduğun için teşekkür ederim. Kesin kararımı verdim. Yarın partiye bir mektup gönderip görevi kabul etmediğimi bildireceğim.

Ertesi gün gazetede Ton'un, yazdığı bir yorumda, altı ay önce şiddetle eleştirdiği bir partiden müttefik olarak söz ettiğini okuyorum ve aslında, hâlâ teklif edilen yeri kabul etmek istediği için hoş görünmeye çalıştığını kavrıyorum.

Anna'yla, evlerimiz arasındaki youn üstündeki merkez gar yakınlarında bir merdiven basamağında oturuyoruz. Ton'la ilişkini kesmen durumumuzu daha zorlaştırsa bile seni ortada bırakmam, diyor Anna. Eğer Ton kariyer yapmaya kalkarsa bunu kabulleneceğimi sanma, diyor, solcu bir babanın kızı, solcu bir büyükbabanın torunu olan Anna. Eğer bunu yaparsa beni de kaybeder, bunu ona söyleyeceğim.

Ama ben çok, çok kederliyim, avutulacak gibi değil. Ton yü-

zünden değil. Anna'dan dolayı, kardeşim, arkadaşım Anna. Ton'un sana şans tanımayacağından korkuyorum, diyorum sessizce. Ben de daha ölmedim, diyor Anna.

Ama ben haklı çıkıyorum.

Ton istemediği için artık evlerine gidemiyorum. Anna bana gelip de çocuklara kendisi bakmak zorunda kaldığında da geceleyin ortadan kayboluyor ve sabahın yedisinde çocuklar uyandıktan sonra körkütük sarhoş eve dönüyor. Anna daha önce hiç görmediğim kadar solgun ve zayıf. Oradan oraya çekiştirildiğimi hissediyorum, diyor. Artık dayanamıyorum. Ton olay çıkarıp duruyor. Esther'in okulla sorunları var. Petje ağlanacak durumda, gerginlikleri onlar da hissediyor. Ve bir hafta sonra giriş sınavını vermem gerekiyor. Zaman zaman aklımı kaçıracağımı sanıyorum.

Onu avutmaya çalışıyorum. Yine huzur içinde birlikte çalışabilmek, uyuyabilmek ve onun kendine zaman ayırabilmesi için bir haftalığına femsoc grubuyla bir yerlere gitmek için sözleşiyoruz.

Sonradan, yola çıkmadan çok kısa süre önce gelmeyeceğini haber veriyor. Yorgun olduğunu, daha evi temizlemesi ve çalışması gerektiğini söylüyor.

Büyük bir umutsuzluğa düşüyorum ve eve gidince üzerinde düşünüp Anna'ya bir mektup yazıyorum. Böyle devam edemeyeceğini, bir yere gitmek için her seferinde Ton'dan izin istemesinin doğru olmadığını, ilişkimizi kabul etmek istemediği için Ton'un her zaman zorluk çıkaracağını yazıyorum. Kendi yaşadığı bir yığın ilişki varken bizimkini açıkça yasaklayamayacaktır ve bu yüzden aklına gelen her yöntemle ilişkimizi sabote etmeye çalışacaktır, diyorum.

Anna birkaç gün ortadan kayboluyor, hatta Ton'dan bile saklanıyor. Ben yalnız ve kederli evimde oturuyorum. Ama her halükârda bir karara vardığım duygusundayım. İlişkimizin ağır ağır öğütüldüğünü görmektense Anna'sızlığı yeğlerim. Anna için her şeyi ben üstlenemem, eğer Ton'la başa çıkamıyorsa çıkamıyordur.

Ama Anna dönüyor, eskisinden de güçlü ve kararlı. Devam etmek istediğini, ilişkimiz için mücadele edeceğini, artık Ton'dan izin istemeyeceğini, kendi doğru bulduğu şeyi yapacağını söylüyor. Ve sohbetimiz sırasında, üzerinde kafa yorduğu, ama bana daha önce açmadığı şeyleri anlatıyor. Bir keresinde işe giderken yanına aldığı ekmeğe proleterler gibi diye takıldığımda ne kadar yaralandığını, bazen ben onun gibi olmadığım için kendisini ev kadını ve evli bir kadın olarak küçümsediğim duygusuna kapıldığını. Sanki benim kendimi ondan üstün hissettiğimi sandığını anlatıyor.

Bunların çok az farkına varmış olmam korkutuyor beni. Bunları sana söylemeye cesaret edememem benim aptallığım, diyor Anna, ben anlatmadıktan sonra neyin beni üzdüğünü nasıl bileceksin.

Ben de, Ton için kendisini nasıl ihmal ettiğini görmenin bana bazen çok zor geldiğini, ikimiz bir yere gitmek istediğimizde Ton'dan çocuklara bakmasını istemeyip onun için evde kaldığında kızdığımı kabul ediyorum.

Kabul etmelisin ki mücadele etmek için fazla yorgunum, diyor Anna. Belki de haklısın, büyük olasılıkla haklısın, ama bu benim karşı koyabilecek durumda olduğum anlamına gelmiyor. Benim Ton'la hesaplaşmama fırsat tanımalısın. Eğer birbirimizi görüp görmeyeceğimize Ton'un karar verdiği duygusunu yaratmazsan bunu yapabilirim, diyorum. Eğer kararı ona bırakırsan biz kaybederiz çünkü. Ton bize izin vermez. Ve Anna, denemek istediğini, beni yitirmek istemediğini, onun hayatına dahil olduğumu söylüyor. Yüzlerce kadının ilk yıldönümünü kutladığı kadın merkezine gidip yeni mutluluğumuzu kutluyoruz biz de.

Epeyce mesafe katettiğimiz, birbirimize karşı, her şeyin pembe ve idilsi olduğu ilk zamanlardan daha dürüst davrandığımız duygusundayım. İlk sarsıntıyı atlattık.

Anna'yı seviyorum.

Anna'ya güvenmek için cesaretim var.

Fransa'ya birlikte tatile gitmeyi kararlaştırıyoruz, benim bütün takımım, ayrıca Ton, Anna ve çocuklar. Anna cesaretle, Ton istemese de geleceğini söylüyor. Durmadan bizi izleyen Ton olmadan

Anna'yla birkaç haftayı yalnız geçireceğime seviniyorum. Ama yola çıkmamıza bir hafta kala Anna, Ton'un da geleceğini söylüyor.

Niçin, diye soruyorum korkuyla.

Bilmiyorum, diyor Anna, ama bunu ona yasaklayamazdım değil mi?

Ton'la Engelbewaarder barında zahmetli bir konuşma. Yüzünde artık hiçbir şekilde kıramadığım bir maske. Fransa'ya niye geliyorsun, diye soruyorum. Gayet basit, diyor Ton soğuk bir tavırla, Anna ve çocuklar gittiği için ben de onlarla gidiyorum. Ama ben de orada olacağım, diyorum. Bundan bana ne, diyor, ben ailemle tatile çıkıyorum.

Anna'yla aramızdaki ilişkiyi bozmak istiyorsun, diyorum. Hiçbir şeyi bozmaya ihtiyacım yok, diyor. Bunun mümkün olmadığı kendiliğinden anlaşılacak zaten. Anna'yla benim evliliğimizin yanında bir başka ilişkiye yer yok, seninle olan ilişkimizin kopmasından da görülüyor bu.

Öfkemi bastırmaktan boğulacağım neredeyse, bu denli ikiyüzlülük karşısında tek bir laf bile çıkmıyor ağzımdan. Evliliğinin yanı sıra her zaman sevgililer edinen, uyum göstermeyi hep Anna'ya bırakan Ton, şimdi ilk kez Anna'nın başka bir ilişkisi olunca evliliğin kutsallığına dayanıyor. Rahatlıkla karşımda oturup kendi konumunun gücüne yaslanarak spekülasyonlar yapmasından nefret ediyorum. Anna'yı kendisiyle benim aramda, iki farklı yaşam biçimi arasında seçim yapmaya zorlama gücünde olmasına duyduğu güvenden nefret ediyorum.

Ki Anna onu hiçbir zaman böyle bir seçimle karşı karşıya getirmedi.

Ben gidiyorum, diyorum. Artık seninle konuşamam.

Ve Anna'ya telefon ediyorum, çöküntü içindeyim, kötü önsezilerle içim bulanıyor. Fransa'da ne yaşanırsa yaşansın, ne kadar berbat olursa olsun, Ton durumu zorlaştırmak için ne yaparsa yapsın, her

halükârda ikimiz daha sonra Femø'ya gideceğiz. Çocukları almadan. Diğer kadınların arasında iki kadın. Kendimizi yeniden toplamak, bütün bu gerilimlerden uzak birbirimize zaman ayırmak için. Sürekli Ton ve durumlar hakkında konuşmak zorunda kalmadan, ileride birlikte neler yapmak istediğimizi huzur içinde düşünebilmek için.

Sonunda biraz sakinleşiyorum. Fransa'da ne olursa olsun birbirimizi Femø'da yeniden bulacağımızı düşünüyorum.

Truis ve ben çocuklardan birkaçıyla birlikte Fransa'ya gidiyoruz. Anna ve Ton gelene kadar, diğerlerini beklerken sakin günler geçiriyoruz. Truis'le iyi anlaşıyoruz. Ben yemek pişirmeyi çok seviyorum, o iyi yemekleri çok seviyor ve ben bulaşık yıkamaktan nefret ederken bu onun için pek fark etmiyor. Ev komünümüzde katı bir kural geçerli, herkes hoşlansa da hoşlanmasa da her şeyi yapacak, öyle ki, biri sadece önplana çıkacağı şeyleri yaparken diğerleri göze görünmeyen işlerle uğraşmasın. Komünde yemek pişirme zevkimi neredeyse yitirmiştim, pahalı yiyecekler aldığımda eleştiri, her şeyi yemeğe alışkın olan Armin'in dışında, diğer çocukların boğazından birazcık yabancı mutfak kokan hiçbir şey geçmiyor. Ama şimdi Truis'le ikimiz iyiyiz ve bunun böyle kalmayacağını düşündükçe derin derin iç geçiriyorum. Kapıları olmayan ve bütün konuşmaların her taraftan kelimesi kelimesine duyulabildiği bu küçük evdeki bütün insanlardan korkuyorum. Ve Anna'yla Ton'un çok kısa bir süre sonra gelecekleri düşüncesiyle karnıma ağrılar giriyor. Yıllardan beri aklımıza gelen en kötü fikir diyorum Truis'a. Yapabileceğim en aptalca şey.

Sonunda geldiklerinde ağlamaklıyım ve kavga arıyorum. Anna da aşırı gergin. Ben ailenin gelişini kutlamak için aşağı inmeyip de yatağımda kalmak isteyince ilk günden kavga ediyoruz. Anna bana çıkışıyor. Bunu evin içindeki herkes duyabilir ve sonunda aşağı indiğimde Ton'un katı maskesinin ardında muzaffer bir ifadeyle oturduğunu görüyorum. Asabım biraz daha bozuluyor.

Anna ve Ton karşımızdaki boş eve yerleşiyor. Yan yana iki portatif yatak, iki sandalye ve bir kamp masası. Bu beni kızdırıyor. Komünün içinde bağımsız iki kişi gibi davranma fırsatı sağlıyorlar kendilerine. Anna bunu istediğini her zaman söylüyor zaten. Ve daha ilk fırsatta yine evli çifti oynamaya başlıyorlar, yıllarca içlerine işleyen davranış biçimlerine geri dönüveriyorlar.

Anna ilgisini paylaştırmaya çalışıyor. Bir gece yukarıdaki büyük yatakta benimle yatıyor, diğer gece karşıdaki aile mahallinde Ton'la kalıyor. Ama Ton'un durumu kolaylaştırmaya hiç niyeti yok. Biz Anna ile yukarı yatmaya çıktığımızda, her sesin, her soluğun işitildiğini ve ona duyurmadan bir çift laf bile edemeyeceğimizi bildiğinden gecenin on ikisine kadar aşağıda oturuyor. Anna ile nehir kıyısında otururken dibimize giriyor. Peşimizden dolaşıyor. Ya da o kadar boktan bir surat takınıyor ki, Anna yanına gidip onu yumuşatmak zorunda hissediyor kendini.

Zaman zaman kısa süreler için kaçıyoruz. Arabayla Aduze'ye alışverişe gidiyoruz, ikimize bir şişe konyak alıyoruz. Her türlü ıvır zıvır satılan karanlık bir dükkândan eski fotoğraflar satın alıyoruz. Tuhaf kaçtığını yine unutup el ele dolaşıyoruz. Pizza yiyoruz. Kısa bir rahatlama, artık ben de bir şeyler yiyebiliyorum. Ama bir saat sonra Anna yine gerginleşiyor ve geri dönmek istiyor.

Akşam yukarıda benim yatağımda konyak içiyoruz, yatılı okul talebeleri gibi kıkırdaşıyoruz. Örtünün altında fısıldaşıp, sevişiyoruz, resmi nikâhlı kocanın aşağıda oturduğunu unutuyoruz. Ne kadar güzel kokuyorsun diye fısıldıyorum Anna'ya. Ne kadar sevecensin, diye yanıtlıyor Anna.

Anna, kız kardeşim benim. Onun yuvarlak omuzlarını, anne karnını, hatta dizlerinin arkasındaki çukurun mavi damarcıklarını bile seviyorum.

Petje petje. Gerçekten sevdiğim ender çocuklardan biri. Kafası kızınca masaları tekmeyle deviren, gözüne kestirdiği şeyi ele geçiren küçük bir cadı. İnsanların zayıf noktalarını yakalayan bir radarla dolanıyor ortalıkta. Gözünü çevredeki erkeklerden birinin mayosuna dikiyor ve babamınki çok daha büyük derken, gözleri parlayarak adamın tepkisini bekliyor.

Benim küçük kız kardeşim Petje. Diğer yakada çiçek toplamak

ya da tırtılları aramak için nehri geçerken çıplak vücudu sırtımda. Çevre tarafından boğazlanmamış sade bir erotizm. Suda bedenini benim bedenime yapıştırıp hoşnutlukla mırıldanıyor, utanç duymadan, kendini bırakarak. Durduk yerde, hadi öp, diyor. Kokulu yanaklarını öpüyorum. Hayır, gerçek bir öpücük, diyor, elleriyle başımı tutup dudaklarını benimkilere bastırırken ceylan bakışlarıyla gözlerime bakıyor. Kimi taklit ediyor. Anna'yla beni mi. Ton'la beni mi. Ton ve Anna'yı mı?

Ton bizi rahat bırakmıyor ve günün birinde bomba patlıyor. Ben kederliyim, neşelenecek halim yok. Ne oluyor, söyle bana, diyor Anna. Artık benim için ne kadar zor olduğundan söz etmeye cesaretim yok, diyorum. Kendini daha da baskı altına alınmış hissetmenden korkuyorum.

Hadi dilin çözülsün, diyor Anna, birbirimize karşı dürüst kalmalıyız, yoksa aramızdakilerin beş paralık değeri kalmaz.

O zaman patlıyorum. Son günlerin içimde biriken tüm kırgınlıkları taşıyor. Niye her şeyi Ton'un belirlemesine izin verdiğini, niçin benimle yalnız kalmak istediğini ona söylemeye cesaret edemediğini soruyorum. Partide çoğunluk Ton'un tepede bir pozisyona gelmesine karşı olduğundan tehlikeye giren kariyerini kurtarmak için her gün Amsterdam'a telefon ediyor. Bunu kabullenmeyeceğini söylemiştin bana, ama şimdi yanı başında bunu yapmasına göz yumuyorsun. Hayatını bağlamayı düşündüğün adam bu mu, diye soruyorum. Buna nasıl tahammül ediyorsun Anna?

Anna başını eğiyor. Yürümeyeceğini düşünmüştüm zaten, diyor. En iyisi bizim buradan ayrılmamız.

"Biz" kim diye bu sefer gerçekten patlıyorum. "Biz"? Bu tabii ki aile, karıkoca. Buraya *benimle* birlikte olmak için geldiğini unuttun mu? Değişiklik olsun diye bir kere de benim yerime Ton'u göndermek aklına gelmiyor mu? Durum zora girince benim açıkta kalmam bu kadar doğal mı? Anna, bu durumda, karıları karşı çıkınca her seferinde beni ortada bırakan erkeklerden farkın kalıyor mu? O halde ben de senin için her an başından atabileceğin bir boş zaman ilişkisiyim. Tam da Ton'un elde etmek istediği şeyi yapmakta olduğunu görmüyor musun?

Ve sonra Anna yavaşça ve kararlı bir biçimde, o halde tamamen bitirmek zorundayız, diyor, bütün bedenimin buz kestiğini, gözlerimin karardığını hissediyorum. Ton kapıya vuruyor. İçeri gelmek istiyor. Anna, hemen geliyorum, diye sesleniyor.

Ağlıyorum. Anna'ya ağlıyorum, Anna, diyorum, bu şekilde yapamam. Beni böyle yalnız bırakamazsın, böyle değil Anna, böyle değil. Aynı diğer bütün ilişkilerimde olduğu gibi değil. Sen de aynı şeyi yapamazsın. Artık yürümese de, artık birlikte olamasak da beni böyle yalnız bırakamazsın. Bunu sen yapamazsın Anna. Lütfen Anna, böyle olmasın. Yanında bitkin uyuyakalıyorum. Günün ışıklarıyla uyanıp uyuyan yüzünü görüyorum ve yine ağlıyorum.

Yapabileceğim bir şey yok, diyor Anna. Çözüm göremiyorum. Beni bırakıp gideceği düşüncesiyle dipsiz karanlık bir paniğe düşüyorum, onu bırakamıyorum.

Anna, burada bana yardım etmelisin. Beni böyle ortada bırakırsan senden nefret ederim, bir daha birlikte asla bir şey yapamayız. Bana yardım edemez misin? Ton'u gönderip bir gün daha kalamaz mısın? Bana yardım edebilecek tek insan sensin.

Peki, diyor, bir gün daha kalıyorum. Ton'a çocuklarla önden gitmesini söyleyeceğim. Ama Ton bundan hoşlanmıyor, tam bir zafer kazanmışken Anna'nın kararını değiştirmesinden çok korkuyor ve Anna ona boyun eğiyor, bana gelip aynı gün öğleden sonra yola çıkacaklarını söylüyor. Görüyor musun, diyorum, al işte hayatını belirlemesine nasıl izin veriyorsun, kendi kararlarını ona bırakıyorsun.

Son birkaç saat. Güne sıcak hâkim. Nehrin içinde bata çıka yürüyoruz, taşlardan atlarken birbirimize yardım ediyoruz. Mialet'de soyunuyoruz. Yolun hemen kenarında, suyu derin bir havuzcukda çıplak yüzüyoruz. Siesta zamanı, ortalıkta kimseler yok. Acı şimdi bütün bedenimi sardı. Sanki bir acı tribindeymişim gibi. Gördüğüm her şey beynime kazılıyor, her bir taşın ayrıntıları. Anna'nın ıslak saçları, suyun üzerinde parıldayan güneş. Giysilerimizin olduğu yere gitmek için, suyun içinde çırpınarak kenardan ilerlerken önümüzden kaçışan balıklar.

Acı. Kestane ağacının altında gölgede oturuyoruz. Ağustosböcekleri kulakları sağır ediyor. Neredeyse sakinleşmiş durumdayım. Öylesine korktuğum acının ortasındayım şimdi. Artık başıma bir şey gelemez, olacaklar oldu zaten.

Anna'ya, Ton'la uzun süre beraber kalacağına inanmadığımı söylüyorum. Duygularını böyle ansızın kesip atacağına inanmadığımı söylüyorum.

Sebep, artık kendime güvenemeyişim, diye fısıldıyor Anna. Bütün bu duygulardan korkuyorum. Eğer biraz daha ilerlersek bir daha geri dönemeyeceğimden korkuyorum.

Derinlik korkusu, diyorum.

Evet, diyor Anna.

Arabanın onu beklediği köşede vedalaşıyoruz. Anna bir anda gözyaşlarına boğuluyor, hıçkırıyor, beni bırakmak istemiyor. Bu sefer onu avutan, ona yardım eden benim.

Hadi git, diyorum, git hadi.

Gordes 14

Paramız bitti. Çok fazla yiyip içtik. Ertesi gün eve dönmek zorundayız. Ama bu bana kötü gelmiyor.

Birlikte tatil yapma denemesi başarısızlığa uğradı. Ya da daha iyisi şöyle dersek: Başarılı oldu, şimdi birlikte ne yapıp ne yapamayacağımızı iyice biliyoruz. Durum kristal kadar berrak, Amsterdam'da diğer insanların, yaptığımız işlerin örttüğü farklılıklar açıkça ortaya çıktı.

Yine bu konuyu konuşuyoruz. Kendini bu kadar zorlamaktan vazgeç Hans diyorum. Böyle kendimizi sıkarak ideal çift olma çabasından vazgeçelim. Hans sıkıntılı. Çok şey beklemişti, hâlâ bekliyor. Bense beklentilerimden vazgeçmeye alışkınım. Ne istiyorsun o zaman, diye soruyor.

Kız arkadaşlarından biri olmak istiyorum, diyorum. Kız arkadaşın değil, *bir* kız arkadaşın. Evde ortak yaşadığın kadınlardan biri

olmak istiyorum, Marjan gibi. Bu çok değerli bir şey, büyük bir şey.

Hans, bundan sonra erkeklerle hiç mi sürekli bir ilişkiye girmek istemiyorsun, diye soruyor mazoşistçe, benim kararımı ideolojik açıdan yorumlama hazırlığı içinde. Bunu nasıl bileyim, diyorum. Artık ilişkiler konusunda hiçbir şey söyleyemiyorum. Bildiğim bir şey varsa, kendimi emilip boşaltılmış hissettiğim, kendim için yeterince alan kalmadığı.

Ama dün seni bütün gün yalnız bıraktım, tekrar yanına geldiğimde sevindiğini söylemiştin.

Bunu ona açıklamak ne kadar zor. Bana sadece bu sorumluluğun ağır geldiğini. Onun sıkıntısının benden kaynaklandığını görmeye tahammül edemediğimi. Filmi nasıl buldun, diye sorduğunda şaşkınlığımı. Ne yiyeceğimizi, ertesi gün ne yapacağımızı, yürüyüşe çıkıp çıkmayacağımızı sormasının bendeki etkisini ona nasıl anlatayım? Ama senden bağımsız davranmayı öğrenebilirim, diyor Hans. Fakat ben senin bana uymak için o kadar çaba göstermeni istemiyorum, diyorum. İhtiyacın olan bu değil. Benim ihtiyacım olan da bu değil.

Yeni kuşak erkekler. Feministlerin çekimine kapılan, yaptığımız işlerde, kadın hareketinin canlılığında, sıcaklığında, birbirimizle kurduğumuz yeni ilişki biçimlerinde bir pırıltı yakalayan erkekler. Onları iyi anlıyorum, ama bununla nereye gidilir? Bize, yaptığım doğru mu diye soran gözleriyle hayranlıkla bakan erkekler. On beş yıl önceki kendi halim, bir erkeğe hayranlıkla bakmak, bu yaptığım doğru mu böyle, bak, senin özgürlüğüne dokunmuyorum, seni bağlamıyorum ve bu arada kendi mutluluğumun tüm sorumluluğunu senin ellerine bırakıyorum.

Yumuşaklıktan, ağlamaktan korkmayan, beklemesini bilen, baskın olmak istemeyen, öylesine çaba gösteren yeni erkekler. Kendimi onlardan sorumlu hissetmek istemiyorum. Zar zor sürüklediğim kendi hayatımının yükünün yanı sıra bir de onların ağırlığını sırtımda hissetmek istemiyorum. Yine kendi kendimi unutmak, tüm enerjimi bir başkasını anlamaya yöneltmek istemiyorum. Hans'a bunları anlatırken kendimi hoşgörüsüz ve katı hissettim. Bunca çaba gösteren erkekleri kendi hallerine bırakmak çok sevim-

siz. Ama ben artık yapamıyorum. Birinin bana bağımlı olduğunu görmek de kendi bağımlılığım kadar acı verici. Eşit değiliz biz, Hans, diyorum. Geçmişlerimiz öyle farklı ki. Eşit olmayan bir ilişkiyi artık yaşayamam. Sadece verdiğim kadarını alabileceğim insanlarla bir ilişkiye başlayabilirim. Senin uğraştığın şeyleri gördükçe kendimi çok yaşlı hissediyorum.

Hans, senden sadece iki yaş daha küçüğüm ama, diye protesto ediyor.

Senin annen olabilirdim delikanlı, diyorum.

Söyleyeceğimizi söyledikten sonra hafifliyoruz. Ani bir şenlik havasına giriyoruz. İdeal bir ilişki oluşturma çabasının kurşun ağırlığındaki baskısı kalkınca, birbirimizden yeniden hoşlanabiliyoruz, birbirimize duyduğumuz eski doğal sempati tekrar uyanıyor.

Hadi diyor Hans, Armin'le Manuel'in midesini francala ve kolayla doldurup biz de son kalan parayla dışarıda pahalı bir yemek yiyelim.

Apt'a gidiyoruz. Hemen hemen yemek zamanı. Yol boyunca yürürken alçak perdeden yemek sesleri, çatal bıçak gürültüleri, konuşmalar duyuluyor. Bir kadın kolunun altına francalasını sıkıştırmış evine gidiyor. Fazla turistik bulduğumuz iki lokantayı geçtikten sonra, ideal yerimizi buluyoruz. Sokağa atılmış, beyaz örtülü, bacakları sallanan masalar, aralarda içlerinde gerçek ve yapma çiçeklerin bir arada bulunduğu büyük çiçeklikler. Burjuvazinin düşmüş kesimi. Turistler yok, içe dönük bakışlarıyla oturmuş lokmalarını çiğneyen, gizlice geğiren Fransızlar. İçindekilerden tek kelime anlamadığımız bir yemek listesi. Tamamen şansa bir şeyler ısmarlıyoruz.

Hans'ın neşesi birdenbire yerine geliyor, konuşmadan duramıyor. Gençliğini, ailesini, evliliğini, kız arkadaşını anlatıyor. Sevişmeye başladığımız ilk zamanlar benden sadece hoşlandığını, olağandışı bir duygu olmadığını söylüyor. Sonra ilk uyarılar. Eğer Anja'yla birlikte olacaksan ona gerçekten denk olmaya dikkat etmelisin. Bir keresinde Marjan, dikkat et, diyor. Anja hep diğerlerinden biraz daha öndedir. Ve sonra Hans, gerçekten dikkatli olmalıyım, diye düşünüyor, beni yeterince ilgi çekici bulur mu acaba,

benden hemen bıkacak. Güvensizlik burgaçları, ne kadar çaba gösterirse göstersin, hiçbir zaman gerekeni yapamadığı duygusunu uyandıran ailesi. Kalvinizm. Annen sana kızmadı, annen sadece üzgün ve sadece senin iyiliğini istiyor. Her zaman eksikli.

Oysa ben hep, Hans normal davran diyordum, uyarıcıya ihtiyacım yok, zaten aşırı uyarılmış durumdayım. Eğlendirilmek istemiyorum. Huzur ve basit şeyler arıyorum. Beni getirdikleri mit noktasıyla ilgim yok benim.

Hans karşımda oturup gevezelik ederken sadeliği yeniden yakalıyoruz. Onun eti soğurken, benim önüme bir parça kızarmış ekmeğin üzerine yerleştirilmiş bir kuşcağız sürüyorlar, bir ölüm kalım mücadelesi içinde kızartılmış gibi görünüyor. Acaba bunu yiyebilir miyim diye düşünüyorum. Bir zamanlar otlayan ve çiftleşen şu tanınmaz haldeki dört köşe et parçalarından daha kötü olamayacağına karar veriyorum. Kuşun kafasını ve ayaklarını salata yaprağının altına saklıyorum, tabağımdan beni izlemedikleri sürece gayet leziz bulduğum alabalıklara da uyguladığım bir numara.

Görüyorsun, diyor Hans, birbirimizle uğraşmazsak pekâlâ da anlaşıyoruz.

Akşam sevişmeye başladığımızda, önce pipimi yıkamam lâzım, diyor Hans. Bedenimizin şiirsel olmayan yanlarından utandığımız zamanlar geçti. Artık pesarımı banyoda gizlice takmıyorum. Vücudumu beğenip beğenmediğini sorun etmiyorum.

Bedenlerimizdeki izleri sürüyoruz, iyice tanıdık, şundan ya da bundan hoşlanıyor musun, diye sormaya ihtiyaç duymuyoruz artık. Hans, daha başlangıçta bile yanında rahatsızlık duymadığım ilk erkek. Hans'a sevişmenin ne türünden hoşlandığımı anlatmadan önce üç kere yutkunmak zorunda kalmadım hiç. Feminist olan ve sevişirken hiç numara yapmayan bir önceki sevgilisinden deneyimli Hans. Ağzı amımda, ben orgazma vardıktan sonra sıra ona geliyor, böylece dikkatimi fazlasıyla bir başkasına verdiğimde kolaycacık geri çekiliveren dalgalarla yoğunlaşmak zorunda kalmıyorum. Onu bütünüyle içimde hissediyorum, şimdi bütün dikkatim onda, kendimi ona bıraktığımda neredeyse ikinci bir orgazma ulaşıyorum.

Kopuş

Kopuş. Hep yeniden yükselen acı dalgaları. Aralarda aldatıcı bir dinginlik, aniden bastırabilecek yeni bir nöbeti beklemek. Nöbetler karşısında savunmasızım, elim ayağım tutuluyor, bir hortuma kapılmış gibi içinde savruluyorum, ağlamayı, bağırmayı bile beceremiyorum. Sonra yine yüzeye çıkıyorum, sanki boğulacakmışım gibi soluklanmaya çalışıyorum. Önce sadece dakikaları, sonra saatleri düşünüyorum. Tek bugünü atlatsam. Saatleri tek tek yaşıyorum, ilk nöbetten sonra şöyle böyle başarıyorum. Artık yetti, artık ölmelisin diyen içgüdülerime karşı koymak, hayatta kalabilmek için çabalamaktan başka bir şeyle uğraşacak durumda değilim. Yanlış film, yine aynı film bu, buradan çıkmak istiyorum. Ama kendimi yaşamaya zorluyorum, saat be saat, sonradan gün be gün. Yaşamanın gerektirdiği hareketleri tekrarlıyorum. Mekanik olarak konuşuyorum, yiyorum. Acıyı, gözlerim kararana, tütsülenene, sadece bir bedene indirgenene kadar kızgın güneşte kalarak uyuşturmaya çalışıyorum.

Diğer insanlarla aramda camdan bir duvar var. Truis başımı okşayıp, hayat böyledir, diyor. Paulien, ilişkiden çok fazla şey bekliyorsun, diyor. Marie, çok şey istedin diyor ve ev işleri konusuna atlıyor, komün için daha fazla çaba göstermem gerektiğinden, fincanları orada burada bıraktığımdan, uzun zamandır çocukların yatırılmasıyla ilgilenmediğimden bahsediyor. Peter bir şey söylemiyor. Sırf dış görünüşümle sosyal davranmaya çalışıyorum. Yeterince sık bulaşık yıkamaya dikkat ediyorum. Her dükkânın bana Anna'yı hatırlattığı, her köşe başında yeni bir saldırının pusuya yattığı kasabaya alışverişe gitmekten duyduğum korkuyu yeniyorum. Karşılaştığım insanlarla konuşuyorum, hatta güldüğümü fark ediyorum. Çatıda çocuklar için yapılan eğlenceye ben de katılıyorum, salatalarla meşgul olup çocukların yüzlerini renkli boyalarla boyuyorum.

Kıpırtısız, felçleşmiş gibi yatağa çakılmış yatarken bir bardak şarap getirdiğinde sadece Armin bu cam duvarı delebiliyor.

Selma ve Jeanne uğruyor. İç hafifliği duyarak kollarına atılıyorum. Yanlarında konuşabileceğim, bana konuşma cesareti veren, onlar için görünüşü kurtarma gereği duymadığım arkadaşlarım.

Geldiklerinde bulaşık yıkıyorum. Kalanı sonra yıkarım diyorum diğerlerine, kızlarla biraz dışarı çıkmak istiyorum. Paulien'in zehirli bakışını görüyorum, bulaşıkları ortada bırakan yine benim.

Petje'nin bırakıp gittiği oyuncakları görüyorum, acı yeni baştan başlıyor. Anna'nın gönderdiği yüzeysel tatil mektubunu okurken ellerim titriyor. İlk öfke krizine yakalanıyorum. Aramızda geçenlere ihanet bu.

Ve tatilden dönmeden kısa bir süre önce, ona yazdığım son mektup olmasına karar verdiğim mektubu yazıyorum. Hesabımı çoktan kapattığım Ton'dan değil, ondan nefret ettiğimi yazıyorum. Ton'un, güttüğü aldatmacı politikasıyla gittikçe batağa girdiğini izledikçe, sadece acıma ve kötü duruma düşmesine sevinme karışımı bir şeyler hissediyorum onun için. Ama benden kaçan, sonuna kadar mücadele etme şansını elimden alan Anna'dan nefret ediyorum.

Onu bir daha asla görmek istemediğimi, bir daha onla asla birlikte çalışmak istemediğimi yazıyorum.

Amsterdam'a dönüp, birbirimizi tamamen ortada bırakmamak, bir kez daha oturup konuşabilmek için bir girişimde bulunduktan sonra ondan bir mektup alıyorum. Ben Femsoc kursundan döndükten sonra buluşmaya karar veriyoruz. Ama bu arada benim Fransa'dan göndermiş olduğum öfkeli mektup eline geçiyor ve bu konuda onu yeterince uyarmadığım için cesareti kırılıyor. Şiddetimden korkuyor.

Femø'ya gidiyorum, yeniden iyileşebilmek için. Hâlâ açık kalan sorulara yanıtlar bulmak için. Feminizm bir anda önemsiz ve soyut görünmeye başlıyor. Gerçek o ki, kadınlar da birbirlerini pekâlâ çökertebiliyorlar. O halde bunca işi niye yapıyoruz? Dayanışmanın ne anlamı kalıyor?

Bunlar uğruna yaşamak için bir alternatif var mı hâlâ?

Femø'daki kadınlarla konuşabiliyorum, onlarla birlikte ağlayabiliyorum. Komündeki kadınlarla olduğundan çok daha iyi. Bana

benzer durumda olan eski yaralarla bir daha asla tamamen dinmeyen acıyla dolaşan daha pek çok kadın var burada. Kadınlarla ilişkiler çok daha duyarlı, çevrenin baskısına çok daha fazla açık.

Anna'nın kararını senden yana vermeyişi seni şaşırtmamalı, diyor dostlarım. Sadece sen ve Ton arasında değil, birbirinden tamamen farklı iki yaşam biçimi arasında seçim yapması gerekiyordu. Kararını senden yana verse ne olacaktı? Birlikte mi oturacaktınız? Hayır, diyorum. Hayır. Ton'un konumunu asla üstlenemezdim. Asla istemezdim de. Ya çocuklarla tek başına, korunmasız, geçinmek için para kazanmak zorunda kalmak Anna için ne anlama gelecekti?

Ve ben yavaş yavaş, ilişkimizin ne kadar eşitsiz olduğunu anlıyorum. Bir hafta boyunca görüşmesek bile benim için hep var olan, hep sıcak bir kucak sunan Anna. Aslında onca belirsizlik ve değişimlerle dolu olan hayatımda sağlam bir nokta. Bir ana neredeyse. O bir kadın olduğu için, kadınların birbirine bir erkeğin verdiği kadar acı verebileceğine inanmadığım için ona güveniyordum. Ona çok fazla güvendiğim için acı da daha büyük oldu. Ve etrafımdaki kadınlara nasıl başladığını anlatırken içimde yine kızıl bir öfkenin yükseldiğini duyuyorum. Yalnız beni nasıl avuttuğunu, erkeklerle geçirdiğim bütün kötü deneyimlerin onu nasıl hiddetlendirdiğini anlatıyorum ve şimdi kendisi... Kendimi öylesine ihanete uğramış hissediyorum ki, diyorum.

Ya ben Anna için ne ifade ettim? Varoluşundaki değişmezliğin daraltıcılığı içinde yıllardır güvence içinde yaşayan Anna. Onun için yeni bir yaşamdım ben. El ele dolaştığımızda yeniden gençleşiyordu, yeniden Anna oluyordu, yalnızca çocuklarının annesi ve kocasının karısı değil. Tekrar kendisi adına bir şeyler yapmaya başlayabilmek için bende bir dayanak buldu. Yatak odasındaki küçük masanın yerine gerçek bir çalışma masası aldı. Ton'dan çocuklarla daha fazla ilgilenmesini, ev işlerine daha fazla katılmasını istedi. İş aradı, yeni bir eğitime başladı.

Ben onun için yeni bir şeydim, heyecan verici bir şeydim. Ta ki yeni rayına oturup da bana artık ihtiyacı kalmayana kadar. Sonra safra haline geldim. Diğer görevlerinin yanında bir görev daha.

Şimdi her şeyi daha iyi kavrıyorum, ama içimdeki öfke hâlâ dinmedi, duruyor.

Femø. Yavaş yavaş iyileşiyorum. Tekrer çevremdeki kadınlara kapılarımı açıyorum. Yanımda iki kadın daha yatıyor, sabahları onların yumuşacık öpüşmelerinin sesleriyle, tatlı fısıltılarıyla uyanıyorum. Bazen beni okşadıkları da oluyor. Doygunlar, artanı başkasına verebiliyorlar. Femsoc grubumdaki kadınlarla eğleniyorum, dansediyorum, denize koşuyorum. Tartışma çıktığında yavaş yavaş kendimi de muhatap hissetmeye başlıyorum.

İki yüz elli kadın, büyük bir grup. Kampta yaşanmasını istediğimiz anarşinin ölçüsü üzerinde anlaşmazlıklar çıkıyor. Her gün büyük tencerelerle yemek pişiriliyor ve dışarı çıkarılıyor. Kadınlar da tabaklarıyla sıraya girerek yemeklerini alıyorlar. Bazen, sonradan gelenlerin boş tencerelerle karşılaştıkları oluyor. Yemeğin nasıl dağıtılması gerektiğini tartışıyoruz. Yemeği pişirmiş olan kadınlar kime ne kadar yemek düşeceğini daha iyi görebilir, onlar dağıtsın deniyor. Ama bir başka grup buna karşı, her kadının aldığı yemeğin fazla olup olmadığını anlayabilecek durumda olması ve bütün bu tantanayı düzenleyecek bir yönetim olmadan da diğerlerinin hakkına saygı gösterebilmesi gerektiğini söylüyorlar.

İtalyan kadınlar, o gün yeterince yemek yiyememiş olan kadınlar için bir tencere spagetti pişirmeye kalkınca kavga çıkıyor. Diğerleri bozuluyor ve bunun sadece anlaşmazlıkları örtbas etmeye yarayacağını söylüyorlar.

Alman kadınlar harika bir organizasyon yapıyorlar. Heteroseksüellik üzerine bir bilgilendirme gecesi. Heteroseksüel insanların böyle oluşlarına karşı yapacak bir şeyleri olmadığını, bunun bir hastalık değil normal çeşitlemelerden biri olduğunu, bu nedenle heteroları kabul etmemiz gerektiğini anlatıyorlar. Dinleyenlerden biri konuşma bittikten sonra bir soru yöneltiyor. Heteroseksüelliğin nasıl oluştuğunu bize açıklayabilir misiniz? İyileşebilir bir şey midir bu? Kadınlar arasındaki aşk kadar güzel midir gerçekten? Heteroseksüeller nasıl sevişirler?

Kadınları sevmenin ne anlama geldiği üzerine konuşmalar. Eskiden beri lezbiyen olan kadınlar. Birlikte çalışma, dayanışma ve erotizm arasındaki ayrım çizgisi giderek incelip, saçmalaştığı için sonradan lezbiyen olanlar. Lezbiyenliklerini dışa karşı açıkça gösterecek kadar cesaret gösteren ilk kadınlar. Kadınlarla denemeler

yapan ama açıkça tavır alma cesareti göstermeyen kadınların diğerlerini yalnız bıraktığı duygusu. Bundan utanç duymayan kadınlar ne kadar çoğalırsa, bu hepimiz için durumun kolaylaşması demektir ve bunu söyleyenlere ben de hak veriyorum.

Ama her şey bundan ibaret değil, diyorum. Feminizm sadece kadınlarla sevişmek değil ki. Ben herkesin karşısında lezbiyen olduğumu gösterebilirim. Ama bu her kadından *talep* edebileceğin bir şey değildir. Kişisel olan politiktir, demesi kolay, katıksız feminist bir yaşam sürdüğümüzde politik görevlerimizi yerine getirmiş mi sayılacağız. Kapitalizmi bir erkek komplosu olarak tanımlamak yetmiyor. Omuzlarını silkip bunun seninle bir ilgisi yokmuş gibi davrandığında kapitalizm kendiliğinden ortadan kaybolmuyor. Gelip böyle bir adada kalacak imkânı olmayan eğitimsiz, çocuklu kadınlarla dayanışmanız nerede kalıyor?

Nilde. Uzun boylu, alımlı, savaşkan Nilde. İtalyan kadınların bir tartışma programı sunacağı akşam, hiçbir şey hazırlamadık, diyor, çünkü konuş konuş konuş bıktık, kırık dökük İngilizce'siyle sesleniyor: I came here for affection. I want to have affection, I want to give affection, I dont want it, that our headz are for womenz and our bodies for the menz, I want bodypraktice with women* ve gün boyunca dokunmak isteyip de cesaret edemediği kadınları öne çağırıyor, onlar büyük bir çember halinde birbirlerine sarılırken diğer kadınlar sevinç çığlıkları atıyor, birbirlerini çimdikliyor, öpüşüp koklaşmaya başlıyorlar. İçimde bir şeyler açılıyor, bir sıcaklık dalgasıyla doluyorum, taşıyorum. Yeniden hissedebiliyorum ve bu coşku içinde yanımdaki iki kadını çimdikliyorum, ardından büyük bir kavga kopunca da pek canım sıkılmıyor. Kadınlar bağırıyor, sik gitsin, tam erkeklerin yöntemi işte, diyorlar. O sırada başka kadınlar zıvanadan çıkıyor, asıl durmadan zorla tartışmak erkek yöntemi, diye bağırışıyorlar. Bazıları, erkek yerine konup azarlanmak için gelmedik bu siktirici kadın kampına, diye haykırıyor. İpin ucu

* Ben hareket bulmak istiyorum. Hareketlendirmek istiyorum. Kafalarımız kadınların bedenlerimiz erkeklerin olsun istemiyorum. Kadınlarla bedenimi yaşamak istiyorum. (ç.n.)

kaçtı, tam bir kargaşa. İki yüz elli tane bağrışan kadın, herkesin, yönetecek bir erkek olmadığında kadınların kendi aralarında yaptıklarını düşündüğü şeyi yapıyoruz. Ama ben hâlâ mutluyum. Kadınların yarısı diğer çadırda çelişkiler üzerine tartışmak için çekip gidince dans etmek için yer açılıyor Müzik başlıyor. Janis Joplin. Freedom's just another word for nothin' left to lose.

Lezbiyen cephenin başcadısı, sevişmek mi savaşmak mı, diye soruyor. Dans ediyoruz. Femø'dayken, o radikal lezbiyen, ben feminist-sosyalist olarak farklı çizgilerde iki feminist değil, iki kadınız. Ertesi gün yanıma gönderdiği bir arkadaşı, çimenlere uzanıp hastaymış gibi yapmamı söylüyor, sonra başcadı bir ambulans gibi siren sesleri çıkararak elinde bir şişe genever ve bir demet çiçekle ziyaretime geliyor.

Bütün politik farklılıklara rağmen ben yine de buraya aitim, diye düşünüyorum. Güçlenmek, iyileşmek için ihtiyaç duyduğum, ama hiçbir zaman kendi içlerinde bir çözüm olamayan adalar. Spiralimi çıkarttırıyorum. Yedi yıl boyunca her ay bir domuz gibi kan akıtmak ve ağrı çekmek ne için? Son altı ay sadece bir kadınla sevişti m, bundan da hamile kalınmaz. Spirali kendi kendine yardım grubundan* Nancy çıkarıyor, bir tören. Yanımdaki kadınlar sevinç çığlıkları atıyor. İyi oldu, diyor başcadı. Arkadaşlarımdan biri, bir daha erkeklerle yatmak istemediğine emin misin, diye soruyor. Hayır, diyorum, şu anda bir daha asla bir erkekle birlikte olmak istemiyorum, ama yarın yarındır. Daha sonrası için nasıl şimdiden tahminlerde bulunayım. Hele hiç beklemediğim onca şeyin başımdan geçtiğini gördükten sonra.

Jill Johnston adada. Bütün yazan kadınların ve feminist gazetecile-

* Kendi kendine yardım grupları: Belli bir konudaki sorunlarını çözmek için uzmanlara ya da kurumlara başvurmaktansa kendi bilgilerini geliştirerek çözmek için bir araya gelen kişilerin oluşturduğu gruplar. (ç.n.)

rin katıldığı bir toplantı. Hepimizin ortak sorunu olan ve çözüm bulamadığımız konuları konuşuyoruz. Sophie, hareket üzerine sanki içinde değilmiş gibi mesafe koyarak yazmak istemiyor. Ama kendi durumundan yola çıkarak yazdığında, bir daha başka siyasi makaleler yazmasına fırsat tanınmayacağını biliyor. Değil ki bir kadınla ilişkisi olduğunu yazmak. Ben kendi durumumdan yola çıkarak yazıyorum, ama bunun hâlâ pek çok kadın için tehdit edici olduğunu fark ediyorum. Yıllarca para almadan yazı yazan ve meşhur olana kadar yoksulluk sınırında yaşayan Jill artık yazarak geçinebiliyor ama bundan sonra kendisine başka bir iş verilmeyeceğini biliyor. Anadili aynı benim gibi, sadece kendi ülkesinde kullanılan Danimarkalı bir kadın, bestseller yazmadığı takdirde asla yazarak yaşayamayacağını biliyor ama yazmak da istemiyor. Para alarak yazı yazmana karşı olan kadın hareketiyle çelişkiler, boktan bir işte çalışarak boş zamanlarında yazıp da yapmak istediğin hiçbir şeyi tamamlayamamanın anlamı ne? Ben yazdıklarımın karşılığında para alıyorum, ama kendimi suçlu hissediyorum.

İçimdeki öfke hâlâ dinmedi. Her sabah uyanıyorum, yatakta dönüp duruyorum ve bok karı, pis hain, diye aklımdan geçiriyorum, ama feminizmle bağımı yeniden buldum. Eve dönmek ve çalışmak istiyorum.

Bütün bir yıl. Selma. Joyce ve ben geceler boyu Marksist *The Elfder Ure* dergisine hazırladığımız yazılar üzerinde çalışıyoruz. İşimizi kolaylaştırmak için şişelerce beyaz şarap deviriyoruz. Birkaç yıllık birikimin ürünleri. Anlamlı olduğuna inandığımız bir kuramı geliştirmek çok zaman alıyor. Zihnimin berrak olduğu anlarda tüm bağlantıları birden gördüğümde heyecanlanıyorum. Politik olanla kişisel olanı ayırmanın kapitalist anlayışın belirtisi olduğunu kavrıyorum. Kadınla erkek arasındaki ayrımın üretim ve yeniden üretim arasındaki ayrımla ilintisi var. Ve duygusal özelliklerimizle ekonomik konumumuz arasında ilinti var. Ev kadınları ise ekonomi ve özel yaşam arasındaki bağlantı noktası. Kişisel deneyimlerimle dolaysız bağlantı içinde olan bir kuramın çerçevesi. Henüz zayıf, yere sağlam basmayan bir kuram, ama çalışmayı sürdürmek için daha yıllarca zamanım var ve her yönde ilerleyebilirim.

Çalışmanın iyileştirici, terapik bir etkisi var. Kişisel olarak yaşadıklarımızla, içinde yaşadığımız dönem, ekonomik düzen ve sınıf arasındaki ilişkileri ortaya çıkardıkça kendi yabancılaşmamız da bir parça azalıyor.

Birlikte düşünebildiğin, karşıt olmayan kadınlarla çalışmak ne güzel. Gitmek istediğimiz yön aynı, eleştiri bir destek.

Ama bu arada. Kendimi yazı yazmaya, grup toplantılarına, konferanslara o kadar kaptırmışım ki, bir fenomen haline geldiğimi fark edince korkuya kapılıyorum. Meulenbelt kurumu. Bir otorite. Telefonda bir kadın, benim için zamanın yoktur herhalde, diyor boynunu bükerek ve işin kötüsü gerçekten de zamanım yok, ama, benim pek önemli olmadığımı düşüneceksin herhalde, diyen sesinin tınısı beni öyle tuhaflaştırıyor ki gevşiyorum-suçluluk. Kadın hareketi içinde otoriteler karşısında sinmemeyi ve direnmeyi öğrenen ve bana karşı peşinen tavır alan kadınlarla sorunlar. Beni önce otorite ilan eden sonra da bir otorite haline geldiğim için rahatsız olan kadınlar. İnsanların doğruca gözünün içine bakmanın neredeyse imkânsız olduğu kürsülere istemeden çıkıyorum. Hakkımda kesin yargılar oluşuyor. Öyle ki bir insanı gerçek anlamda tanıyabilmek için önce sabitleşmiş düşüncelerden oluşan duvarları delmem gerekiyor.

Bu durum beni korkutuyor. Olduğumdan daha çekingen davranıyorum. Baskın bir izlenim bırakmaktan öylesine korkuyorum ki, daha ağzımı açmadan özür diliyorum. Kendimi nihayet büyük hissedebilmekten o kadar mutluyken yeniden kendimi daraltmaya başlıyorum. Ağır bir çalışmanın sonucu olan ürünlerimle gurur duymaya bile cesaret edemiyorum. Kelimelerden nefret etmeye başlıyorum. Kadınlar çok güçlü olduğumu söylüyorlar ve haksız bir eleştiri karşısında yaralandığımı gördüklerinde şaşırıyorlar. Kadın hareketinin ikilemleri, çelişik normları. Bir yanda kolektiflik, rekabet etmeme, yazmayı daktilo etmekten üstün tutan hiyerarşide yer almama, diğer yandan kişisel gelişim anlayışı. Kadın ayakta kalmak istiyorsa birey olarak da güçlü olmalı. Ve güçlü olmak benim için aynı zamanda yaptığım işin belli olması ve ba-

ğımsız bir gelir anlamı da taşıyor. Sürekli, kendim için iyi olanla, hareket için iyi olan arasında sallanıyorum. Bazen adımı belirtmeden yazıyorum, bazen kendi adımla. Beni öne çıkaracak temsilcilik işlevlerini reddediyorum. Bazen para için çalışıyorum, bazen parasız. Sen Anja Meulenbelt'sin değil mi, yazılarınla bana ne kadar yardımcı olduğunu biliyor musun, diye bir kadınla karşılaştığımda kızarıyorum. Biliyor musun senin yazdığın makaleler olduğu için her ay *Sextant*'ı yatarken bile yanıma alıyorum. Biliyor musun, kocamı terk etmek için sen bana cesaret verdin. Kekeliyorum, bir eleştiriyle karşılaştığım zamanki kadar huzursuz hissediyorum kendimi. Sonra Fanon'da, kendi içlerinde eşitlik sağlayan grupların bastırılmış saldırganlıklarını önce birbirlerine yönelttiklerini okuyorum. Kadınlar kolay kurbanlar, sonuçta karşı vuruş yapmıyorum, sadece kendimi suçlu hissediyorum.

Komünde Paulien'le kavga ediyoruz. Komünde kalmak istiyorsam gerçekten de daha fazla çaba göstermem gerektiği duygusuyla Femø'dan dönüyorum. Bunu Paulien'le konuşuyorum. Ev işi konusunda aynı anlayışı paylaşmadığımı, ama evde çoğunluğun görüşüne uymam gerektiği konusunda diğerlerine hak verdiğimi söylüyorum. Bunu deneyeceğimi, ama hiçbir zaman onun olduğu türde bir ev kadını olmayacağımı, böyle bir şeyi isteyip istemediğimi de bilmediğimi söylüyorum. Paulien beni anlamıyor, zaten yaptığımız iş minimum diyor. Senin için minimum diyorum. Benim için değil. Seni anlamıyorum, diyor. Senden tek beklediğimiz kendi payına düşeni yapman, toplantılarda bulunman, üstlendiklerini yerine getirmen. Ama beş dakika sonra evde çok az durduğum için beni azarlıyor. Bana bak, diyorum. Ben çaba göstermek istiyorum. Benim pasaklılığımı eleştirirken büyük ölçüde haklısın. Ama ben senin gibi olamam. Eğer niyetin eleştirmekse, her zaman ters yaptığım bir şey bulabilirsin. Bana kalırsa bunun arkasında başka şeyler de var. Sadece havluları kirliye atmayı unuttuğum ya da merdivenleri iki gün geç süpürdüğüm için değil bu. Paulien ağlamaya başlıyor. Sonra, ona ilgi göstermediğim duygusuna kapıldığı ortaya çıkıyor. Yaptığı işler hakkında evdeki herkesten çok benimle

konuşmak istediğini söylüyor. O zaman niye bana gelmiyorsun, diye soruyorum. Hep meşgul olduğun için. Evin dışındaki arkadaşlarına daha fazla önem verdiğini düşündüğüm için. Hem sen de hiçbir zaman bana gelmiyorsun, diyor. Ve bu söylediği doğru. Çünkü daha ben eşiğinden adımımı attığım anda kedilerin tuvaletinin temizlenmesi gerektiği şeklinde bir uyarı ya da somurtuk bir bakışla karşılaşacağımı düşünüyorum. Yoluna çıkmamayı tercih ediyorum. İkimiz de hüngürdeyerek birbirimize sarılırken, bir kez daha denemeliyiz, diyorum. Ben de o kadar pasaklı olmamaya çalışacağım. Sen de daha az eleştirirsen ve birbirimizle daha çok konuşursak...

Bir süre iyi gidiyor, ama uzun sürmüyor. Çocukların hepsiyle birlikte bir şeyler yapmayı beceremediğimi fark ediyorum. Ara sıra Armin'le iyi bir ilişki kursam seviniyorum. Ne yaparsam yapayım hatalı olduğum duygusu devam ediyor. Sıcaklığı gittikçe daha fazla evin dışında arar oluyorum, çalışma ivmemi de evin dışında kazanıyorum. Marie, zaman zaman beni korkunç kıskandığını söylüyor. Hiç olmazsa dürüst bir tavır, ama bu ilişkimizi kolaylaştırmıyor. Armin'in okulda durumu kötü çünkü eve gittikçe daha geç geliyor ve ev ödevlerini yapmıyor. Uyku saatleri ve televizyon yüzünden kavga ediyoruz. Ben, Armin'in yorulunca yatmaya gitmeyi öğrendiğinden yola çıkıyorum. Ara sıra kaçamak yapıp berbat programları seyretmesini de o kadar kötü bulmuyorum. Ben de sık sık Peyton Place'i ya da Columbo'yu seyrediyorum ve henüz kendimde ilerlemiş bir beyin erimesi hissetmiyorum.

Sonra, Paulien'le aramızın daha iyi olmadığını, ekşi suratının beni hâlâ öfkelendirdiğini kendi kendime itiraf etmek zorunda kalıyorum. Eğer dürüst olmam gerekirse, aslında onunla konuşmak da istemiyorum, çünkü ilgimi çekmiyor. Marianne evden ayrıldığında durum belli oluyor. Evden ayrılma kararımı açıkladığım anda hafifliyorum, üzerimden bir baskı kalkıyor. Marie ve Paulien bozuluyor. Kendilerini zor durumda bıraktığımı düşünüyorlar. Ama bence bir buçuk yıl, benim bu yaşama uygun olmadığımın anlaşılması için yeterli bir süre. Sorun yanlış anlama ya da birbirine alışamama sorunu değil. Eğer burada oturmaya devam edersem şu andakinden çok daha fazla uyum sağlamak zorunda kalacağım ve buna değmeyeceği kanısındayım. Fransa'da bunalım içindeyken,

kendimi boğazıma kadar pisliğin içinde hissederken komündekilerden hiçbirine gidemediğimi gördüm. Bu insanları sevmiyorum. Gittiğimde bir Truis'i arayacağım. Komündekilere, ev aramaya başladığımı, birkaç ay içinde taşınmamın söz konusu olabileceğini, iki kira birden ödeyemeyeceğim için yeni bir kiracı aramalarını söylüyorum. Öğrencilere ev sağlayan büro vasıtasıyla kısa sürede iki odalı bir ev bulduğumda da Paulien yine bozuluyor, kira ödemeye devam etmemi istiyor. Sanki boşanmak gibi, diyorum. Suçlu olan benim. Nafakayı ödemem gerekiyor.

Bu deneme bana sonradan üzüntü vermiyor. Ne istediğimi çok daha iyi biliyorum şimdi, yalnız yaşamak istemiyorum, ama bu kadar çok çocuğun olduğu bir toplulukta üst üste yaşamak zorunda kalmak da istemiyorum. Ve her halükarda bir kazancımız var, Armin'le birbirimize eskisinden daha iyi davranıyoruz. Kendi evimizde hoşnutuz. Sanki Armin, olası bütün anne tiplerini eleştirel olarak gözden geçirmiş ve benim en kötüsü olmadığıma karar vermiş gibi. Sanki birbirimize iyi davranmak için yeniden alan bulmuş gibiyiz.

İş. İleri sosyal danışmanlık eğitimi alanında Hans'la birlikte ders veriyorum. Nihayet feminizmi de katabildiğim bir iş. Değişim sürecine giren kadınlarla ve gruplarla çalışmak harika. Konferanslarda konuşmaktan vazgeçiyorum. En son MVM, NVSH ve COC'dakiler için hazırlanan bir konferansta konuşmaya ikna oluyorum. Gittiğimde bana gülerek, son zamanlarda üyelerinin toplantılara pek uğramadığını, beni bu yüzden davet ettiklerini söylüyorlar ve biliyor musun, diyorlar, tuttu, vampirin aslında neye benzediğini görmeye gelen insanlar bütün salonu doldurdu.

Hep aynı kalıplaşmış soruları yanıtlamak zorunda kalıyorum. Adamın biri, kendini erkeklerden böylesine yalıtmak tehlikeli değil mi, diye soruyor. Kimin için tehlikeli, diyorum. Benim için değil. Belki sizler için. Ardında çok daha basit heyecanları sakladıkları abartılmış gerekçeler getiriyorlar. Erkeklerin tehdidi olarak algıladıkları şey, artık onlara ihtiyaç duymamamız, bize diğer kadınlardan daha iyisini alamayacağımız hiçbir şey sunmamaları.

Ama kendinizi izole ediyorsunuz, deniyor. Peki, diyorum, bir erkek ve bir çocukla bir eve kapanmış oturur ve kendimi gerçekten izole edilmiş hissederken bunu kimsenin ters karşılamaması nasıl oluyor? Oysa şimdi düzinelerce, yüzlerce, binlerce kadına açığım. İzole edildiğim duygusunun bu kadar azaldığını hiç hatırlamıyorum.

Kendinizi erkeklerden niye böyle yalıtıyorsunuz, diye soruyor bir adam. Bunu yapıyor muyum, diyorum. Eğer seçimimi kadınlardan yana yapıyorsam bu erkeklerle arama sınır çektiğim anlamına mı geliyor? Sadece, erkeklerden fazla bir şey beklemiyorum, o kadar. Kendi yoluma gidiyorum. Ayaklarıma dolanıp, beni engellemeye kalkar ve dikkatimi kendilerine yöneltmemi isterlerse bozuluyorum. Bu kendini yalıtmak mı şimdi? Adam ikna olmuyor. Gözlerindeki öfke kelimelere dökülecek gibi değil. Erkeklere ihtiyacın olmadığını, önce kendilerini kanıtlamaları gerektiğini söylemek ağır bir tabu ihlali. Beni tekrar boyunduruğa alabilmek isteğiyle hakaret seli geliyor: erkek düşmanı, gayrı tabii, kadınsı değil.

Bir başka adam, iyi ama birlikte çalışmak zorundayız, diye bağırıyor. Birlikte derken ne kastediyorsun, diye soruyorum. Birlikte çalışmak istediğini kanıtlayacağın zamanlarda, Dolle Mina, MVM kurulurken neredeydin? Kürtaj hakkı gösterisine katıldın mı, ev işlerinin yarısını yapıyor musun? *Birlikte* derken ne kastediyorsun o zaman? Erkeklerin, biz artık onları beklemekten, makul davranmak ve onları da katılmaya ikna etmek için çabalamaktan vazgeçtiğimizde feminizm konusunda coşkuya kapılmaları bir rastlantı mı?

Sanki sadece tek bir tarafın kazanabileceği bir futbol maçındayız. Durmadan "birlikte" kavramını ortaya atanlar, kadınlar kendileri için bir kazanım sağladığında, erkeklerin bundan mutlaka zarar göreceğine inananlar. Asıl kendilerinin bir çıkar karşıtlığından kalkındıklarını bile kavrayamıyorlar. Genç işçilerle çalışmayı tercih ettiğim için benim emeklilerden nefret ettiğimi söylerler miydi acaba? Ya da Black Panther'le çalışırken beyazlardan nefret ettiğimi?

Ve sonra şahsım tarafından kurtarılmak için kendini kollarıma atmak isteyen yeni kuşak, yumuşak erkek. Sorunlarını onun yerine benim çözemeyeceğimi anlatınca, sizinle tamamen aynı fikirde-

yim, diye bağırıyor. Neredeyse yine eski tuzağa düşüyorum, suçluluk, sorumluluk duyguları. Kendilerini kadın hareketine akraba hisseden ve katılmalarına izin verilmediğinde gocunan yumaşakçalar için bir anne. Neredeyse otuz yıl boyunca enerjimi erkeklerin kendilerini iyi hissetmeleri için harcadım. Artık kimsenin yükünü taşımak istemiyorum. Ama ben size tamamen hak veriyorum, diye bağırıyor tatlı, yumuşak erkek bir kez daha. Eğer gerçekten bir şeyler yapmak istiyorsan diyorum, bunu bize kulak tıkayan hemcinslerine anlat, kadınlara değil. Birbirinize karşı iyi davranmayı öğrenseniz bizim için bir sorun azalmış olur.

Çıkışta şişmanca bir adam, sadece kadınlarla olmayı gerçekten güzel buluyor musun, diye soruyor ve imalı bir biçimde, düşmanca sırıtıyor. Tabii, diyorum, zehir saçarak, kadınların da aşağı yukarı insan sayılabileceğini tahayyül etmeyi denesene.

Son konferansım bu. Artık bu tür bağlayıcılığı olmayan, karışık gruplar için çalışmak istemiyorum. Dikkatleri kendilerine çekmeyi her zaman beceren erkekler. Erkeklerinin aptallıkları karşısında iğneli bir tepki gösterdiğimde, çifte sadakatları yüzünden beni birden sevimsiz bulmaya başlayan kadınlar. Dayanışmanın gelişmesi için başka bir iklim gerekli. Gelecekte kendi koşullarımı koyacağım.

Kitabevi De Slegte'de bir kitap görüyorum: Karışık Evlilik. Bu ne ola ki, diye aptal aptal düşünüyorum. Sonunda meseleyi kavrıyorum. Ben bütün evliliklerin karışık olduğunu düşünürdüm.

Londra. Her şeyden uzak birkaç gün, bahane olarak da yılda iki kez yapılan sosyalist-feminist kongre. Ayrıca. *Te Elfder Ute*'ye ev kadınları konusunda yazacağım makale için malzeme toplayacağım, oradaki bazı kadınlarla yazılarının yayınlanması ve seminere katılmaları konusunu görüşeceğim. Gemide başka feministler de var, bir kısmı yeni grubumdan. Bir kısmı Anna ile birlikte olduğumuz gruptan. Kendisiyle bir kavgayı netliğe kavuşturmak istediğim Rita da gemide. Bunu Londra'da yapmak zorunda kalacağım açık. Son anda bir de Paulien kendini gemiye atınca, onu orada vu-

rabileceğimi hissediyorum. Ardından Barbara, sana anlatmışmıydım, diyor, Ton ve Anna da birkaç günlüğüne çocuklarla birlikte Londra'ya geliyorlar. Anna bir ara kongreye de uğrayacak.

Şu işe bak, diye iç geçiriyorum. Birkaç gün kaçıyorum derken bu yine bir hesaplaşmaya dönüşecek.

Sonra tutup kendi kendimi havaya sokuyorum. Bok karı, diyorum. Londra'ya balayı seyahati ha, benim size armağan ettiğim Londra'ya. Bir de ara kongreye uğramaca. Feministin odunu. Hem de benim orada olacağımı biliyor. Kendisinden nefret ettiğimi biliyor.

Londra, her gidişimde içimde aynı kıpırtı, otobüse binmek, metronun kokusu. Kongre, her zamanki karmaşa ya eski bir okulda ya da bir belediye binasında. Dört-beş yüz kadın. Bu sefer kaç kadın olacak? Arkadaşlarımla kucaklaşıyorum. Sheila, Danna, benimle konuşamayacak kadar devrimle meşgul olan, zarfları ve fotokopileri yüklenmiş dolaşan Sally Dodey. Malzemelerin yığılı olduğu standlara saldırıyorum, hepsi güzelce tasnif edilmiş, Troçkist, Leninist, radikal-feminist, Üçüncü Dünya, kürtaj, mahalle grupları. Geçen yıl kapının önünde kalıp, devrime ihanet eden burjuva kadınlarının yanına gitmemiz için bağırıp duran Maoist kadınların, bu sefer standlarını alıp içeri girdiğini görüyorum. Belki de dışarısı soğuk olduğu için içeri girmişlerdir, çünkü aynı bildiriler duruyor hâlâ. Bu kadar basılı harf karşısında manyaklaşıyorum, kâğıt yığınlarını altüst ediyorum, ev işi konusunda daha önce elime geçmemiş tartışma metinleri buluyorum. Yeni kitaplar. Artık, Londra'ya giderken bavulumun yarısını boş bırakmam gerektiğini biliyorum. Geçen sefer kadının biri omzuma dostça vurarak, yardım etmeye hazır bir ifadeyle, are you o compulsive buyer* diye sormuştu.

Anna geldiğinde onunla karşılaşmamak için tek gözüm sürekli kapıda. Büyük salonda disiplinli ve mantıklı bir şekilde tartışılıyor. İlk seferinde İngiliz kadınların öylesine düzgün konuşmalarından, çekinmeden ayağa kalkıp düşüncelerini söylemelerinden ve asla diğerlerinin sözünü kesmemelerinden çok etkilenmiştim. Artık burada kendimi evimde hissediyorum, ama Anna geleceği için gerginim.

* Satın alma krizine mi girdin? (ç.n.)

Anna gelmiyor. Tekrar neşemi bulup sakinleşiyorum. Akşam, evinde kaldığımız Roz'da oturuyoruz, Sally de orada. Bir şişe şarabı birlikte içiyoruz. Cinsellik üzerine konuşuyoruz. Ben neyim? Pratikte hetero, ama yine kısa süreden beri. Politik olarak lezbiyenim. Buna biseksüellik mi demeli? Siz nasıl adlandırıyorsunuz bunu, diye soruyorum. Biseksüel desem, feministler diğerlerinin hakkımda kötü düşüneceğinden korktuğumu, son adımı atmaya cesaret edemediğimi söyleyecekler. Homo olduğumu söylesem bir erkekle yatmamı hoş karşılamayacaklar. Heteroyum desem kadınlarla olan ilişkimi yadsımakla suçlanacağım. Ne yapmalıyım? Bazen hiç sevişmiyorum. O zaman aseksüel olduğumu söyleyebilirim ve sadece, erkeklerin, zevk almaktan korktuğum şeklindeki suçlamalarına muhatap olurum. Roz, cinselliğimizi nesnesine bağlı olarak belirleyen bu sözcüklerden uzaklaşmalıyız, diyor. İster bir kadınla sevişeyim, ister bir erkekle, *benim* cinselliğim *benim* cinselliğimdir. Sally ile, uzun süren ilişkilerdeki cinsellik üzerine konuşuyoruz. Canın sevişmek istemediğinde kendini suçlu hissediyor musun, diye soruyorum. Başlangıçta evet, diyor. Sanki ilişki yolunda değilmiş gibi bir duyguya kapılıyorsun. Böyle olduğunda Gareth'in elinden bir şeyleri almış olmuyor muyum, diye düşünüyorum. Zorlanıyorum.

İkinci şişe şarabı da bitiriyoruz. Carolien ve Ria yatağa birlikte giriyor. Ben, dolapta toplanmış *New Left Review*'ların durduğu, duvarda Rus afişlerinin asılı olduğu soğuk bir İngiliz odasında yalnızım.

Artık gelmeyeceğini düşünürken, ertesi gün yine de geliyor Anna. Kaçıyorum, Rita ve Ria'ya sığınmak için karnımda düğümlenme duygularıyla onları arıyorum. Beni götürdükleri neredeyse boş kantinde sulu İngiliz kahvesi içiyoruz. Kendi grubundan birtakım kadınlarla Anna'nın geldiğini görüyorum, çok yakınımda duruyor. Terliyorum, titriyorum, elimdeki kâğıt bardağı eziyorum. Bok karı, diye mırıldanıyorum dişlerimin arasından. Rita bir terapist tavrıyla,

aslında ne yapmayı tercih ederdin, diye soruyor. O pis çenesini dağıtmak isterdim, diyorum, mantık ve duygudan uzak. İnsanların duygularını yaşamasından yana olan Rita, neden yapmıyorsun o halde, diyor. Yüreğim bütün bedenimde vuruyor, bütün kaslarım gerili. Öfkem, kötü bir davranışta bulunmaktan duyduğum korkuyu aşıyor. Ayağa kalkıp üzerine gidiyorum, yanına varıncaya kadar ne yapacağımı kendim de bilmiyorum. Selam Anja, diyor solgunlaşarak. Defol buradan, diye bağırıyorum. Kaybol. Benden uzak dur. Bok karı buraya ait değilsin sen. Onun da titrediğini görüyorum. Aynen senin kadar benim de burada bulunmaya hakkım var, diyor. Hiçbir şey düşünemeden bütün kuvvetimle yüzüne vuruyorum. O da beni tokatlıyor, ama hissetmiyorum bile. Orada bulunmanın kendisinin de hakkı olduğunu bir kere daha tekrarlıyor. Masama dönüyorum. Ria oturmuş ağlıyor. Etraftaki kadınlar sanki hiçbir şeyi fark etmemiş gibi davranıyorlar, tam İngilizlere özgü bir tavır. Ria'nın gözyaşları beni korkutuyor ama bana kızgın değil, elimi tutuyor. Hâlâ titriyorum. Maruz kaldığım saldırılar Anna'yı unufak etmeme yetecek kadar çoğalmıştı, tokat içimde biriken öfkenin yüzde biri bile değildi. Fakat titremem geçtikten sonra tokatın işe yaradığını görüyorum. Sadece konuşmak yerine buna cesaret gösterdiğim için gururluyum. Beni yatakta oradan oraya döndüren, sabahları, bok karı, pis hain burjuva keçi, diye düşünerek uyandıran hep içime attığım o öfkeyle nihayet bir şey yaptım.

Ertesi gün keyfim yerinde. Roz Economy of Women Group'dan kadınları davet etmiş, birlikte yemek yiyoruz. Bilgilerimizi birbirimize aktarıyoruz. Dans ediyoruz. Danna'yla ertesi gün buluşmak için sözleşiyoruz, erkek arkadaşı da gelecek. Kitaplar satın alıyorum, kentte değişik kadınlarla dolaşmaya çıkıyorum. Danna'yı erkek arkadaşıyla birlikte karate kursundan alıyorum. Arkadaşı eskiden Hong Kong'da polismiş, şimdi Men Against Sexizm Group üyesi (kongreler sırasında çocukların bakımını hep bu grup üstleniyor).

Bir bardayız, loş ışık, tozlu karanlık renkler. Danna, insan onu tanıdıkça güzelleşiyor. Samuel çevresine sıcaklık yayıyor. Kendine

duyduğu nefret yüzünden yurt dışındaki ilk işi kabul ettiğini anlatıyor. Hong Kong. Kendi hakkında bu tarzda konuşabilen bir erkek, kadınların konuştuğu gibi. Danna'dan ve kendisinden söz ediyor. Danna'nın hâlâ kocasıyla oturmasının, haftada ancak birkaç gün görüşebilmenin kendisine ne kadar zor geldiğini anlatıyor. Dilin ne kadar seksist olduğu üzerine espriler yapıyor. "Man" ve "mis" yerine "person" kullanılmalı. "Chairman" ve "chairwomen" yerine de "chairperson" denmeli ve "mismanagement"in yerini "personpersonagepeopled" almalı, diyor.

Danna gülüyor, şimdiye kadar gördüğüm en neşeli hali. Otobüste dönerken bir eli benim elimde, diğer eli Samuel'in elinde, üç tane yetişkin çocuğu olmasına rağmen, kendini, sevişmenin ne olduğunu daha ancak keşfediyormuş gibi hissettiğini söylüyor.

Onların yaydığı sıcaklığa kapılmış durumdayım. Aynı zamanda da tükenmiş hissediyorum kendimi. Londra'daki son günden vazgeçiyorum. Telgraf çekip eve döneceğimi bildiriyorum. Eve, kendi yatağıma ihtiyaç duyuyorum. Ben ayrılırken Samuel arkamdan yeni kavga sloganını bağırıyor: Toprak köylüye, fabrikalar işçiye, birahaneler alkoliklere!

Ve yine Femsoc grubuma dönüyorum. Haftalar, hafta sonları birlikte geçiyor. İşimiz bittikten sonra dans ediyoruz. Bedenim esnek. Pencerenin camında akıp geçen aksimi görünce kendimi rahat ve güzel buluyorum, bedenim kendi istediğini yapıyor akıcı devinimler ve ben kalçalarımla ritmi izliyorum. Çılgınca şeyler yapma cesareti duyuyorum. Marleen'le zıplayarak hop hop tavşan dansı yapıyorum, trans halinde içine dönmüş, kendinden geçmişçesine dans eden Lenie'nin devinimlerine uyuyorum, birden utangaçça gülüp benimle dans etmeye başlıyor.

Parodiler yapıyorum baştan çıkarıcı bir asılma turu geçiyorum, femme fatale Meulenhomo. Eskiden nasıl dans ettiğimizin parodisini yapıyorum, bir elimle Mieke'yi poposundan kavrayarak geriye doğru kaydırırken omuzlarının üzerinden gözlerimi diğer kadınlara

dikiyorum. Belden aşağılarını sımsıkı yapıştırırken gözleriyle sana ilgisiz etrafı kesen oğlanların numarası, öyle ki hangi sinyale cevap vereceğini bilmezsin, üstten gelene mi aşağıdakine mi. Eskiden yaptığımız dansların bütün seksist türlerini deniyoruz ve hırçın görünmemek için nasıl gizlice direndiğimizi taklit ediyoruz. Birbirimize çarpıyoruz, gülmekten kendimizi alamıyoruz, karnımıza ağrılar giriyor gülmekten. Sonra yine yalnız dans ediyorum. Janis Joplin, freedom's just another word for nothin' left to lose.

Berlin'deki kadınlar barının tuvaletinde duvarda bir yazı okuyorum: A women without a man is like a fish without a bicycle.*

* Erkeksiz bir kadın bisikletsiz bir balık gibidir. (ç.n.)

Epilog

"Ya bir sonraki aşama ne?"
"Bir sonraki aşamada mitosun güvencesini terk edip Anna Wulf'u tek başına öne çıkaracağım mutlaka."
"Tek başına mı?" dedi ve katı bir şekilde devam etti. "Sen komünistsin, ya da en azından bunu söylüyorsun, ama yoluna tek başına devam etmek istiyorsun. Bu senin çelişki olarak adlandıracağın bir şey değil mi?" Güldük, orada da kalabilirdi. Ama ben devam ettim.
(...)
"Ama şimdi hissedebiliyorum. Her şeye açığım. Fakat bu açıklığa vardığın anda hemen, kapan, diyorsun, kapan ve acıyı duymayacağın bir yere it, ondan bir anlatı ya da bir öykü çıkar. Evet. benden ne duymak istediğini biliyorum, acıya dair çok fazla malzeme biriktirdiğim için onu başka türlü tanımlamayı reddettiğimi, onu 'dönüştürdüğümü' kabullenip genelleştirdiğimi ve bu yüzden bağımsız ve güçlü olduğumu söylememi istiyorsun. Pekâlâ, bunu kabul ediyorum ve söylüyorum. Şimdi ne olacak peki? Kurtları, sarayları, ormanları ve rahipleri kanıksadım artık. Karşıma çıkabilecekleri her biçim altında onlarla baş ederim. Ama kendi ayaklarım üzerinde durmak istediğimi söylemiştim sana, sadece Anna Freeman olarak."
"Tek başına mı?" dedi tekrar.
"Evet, varlığımın önemli parçalarının kadınların şimdiye kadar yapmadığı türden deneyimlerden oluştuğuna inandığım için..."

Doris Lessing. *The Golden Noteboke*

Paramız artık tamamen suyunu çekti. Yolda sadece peynir ve ekmek yersek sınıra kadar ancak gelebileceğiz.

Yolda trafik hiç aklımıza getirmediğimiz kadar sıkışık. Eşyaların arasına sıkışıp oturduğumuz arabada kaynar bir sıcağın içindeyiz. Şimdi bir de Manuel var yanımızda. Ağır bir tempoyla metre metre ilerliyoruz. Herkes mızırdanıyor. Peynir yenecek gibi değil, madensuyu bitti, şarap şişede ısınmış.

Bir gün önce, daha gözümle görmeden geleceğini hissettim. İlk damla kan. Kürtaj deneyimini geçirmek zorunda kalmayacağım için rahatlıyorum. Bir çocuk arzusu bu deneyimi etkilenmeden geçiremeyeceğim kadar yoğun, gizli kalsa bile. Yol üzerindeki bütün tuvaletler kilitli. Bir ağaçlığın arkasında tampon değiştiriyorum. Ellerimi yıkama imkânı yok, parmaklarımdaki kanı yalıyorum. Sonuçta çeşme suyundan daha temiz, kendi bedenim, belden aşağısı için başka bez, belden yukarısı için başka bez kullandığım zamanlarki gibi iki ayrı parça değil artık. Tek beden, benim bedenim.

Kitabım üzerinde kafa yoruyorum, iki defter hemen yanımda çantamın içinde duruyor. Çok şeyi atmak zorunda kalacağım. Armin hakkında ve kendi hakkımda çok az şey anlatıyorum. Feminizmin içeriğinden pek söz etmiyorum, daha çok onu nasıl yaşadığımdan bahsediyorum. Bir bütün olmalı, ama sonra yine... en net olduğum anlarda bunu düşünebiliyorum, hayal edebiliyorum, ama aynı anda her şeyi söyleyebileceğim dil nerede? İş yerlerimi kitaptan çıkarıyorum. İlişkileri, evleri, komünleri atıyorum. Ailem donuk kalıyor, haklarında çok az şey anlatıyorum. Nieuwmarkt* üzerine benim, Ton'un ve Anna'nın politik geri planı üzerine fazla bir şey yazmıyorum.

İçinde her şeyi barındıran eksiksiz bir kitap, böyle bir şey olmaz zaten, diyorum kendi kendime.

*Toplantıların, yürüyüşlerin yapıldığı bir meydan. (ç.n.)

Amsterdam'a döndüğüme şimdiden seviniyorum. Piepus'un sitemli sitemli yalvararak bacaklarıma süründüğünü görür gibi oluyorum. Biriken postayı, haftalık dergileri gözden geçirirken duyacağım heyecan. Kendi evim, koyu kahverengi duvarlar, kitaplar. Bir plak koymak. Gökkuşağı renklerindeki yatak örtümün altında huzurla uyumak.

Ertesi gün Van Gennep Kitabevi'ne gidip bodrumdaki kadın bölümünde bir şey var mı diye bakmak. Postanın geri kalanını bir kahvede açmak. Çiğ kıyma ve soğanlı bir sandviç. Ve belki de, eğer keyfim olursa kırmızı daktilomu çıkarıp, siyah mürekkeple karalanmış harfleri, daktilo edilmiş uygar bir Hollandaca'ya dönüştürmenin mümkün olup olmayacağını görmek.

Gordes 2 Ağustos 1975

Bir dalganın tepesinde

Uykumda ağır ağır süzülüyorum, bir süre daha uyku yüzeyinin altında salınıyorum. Hangi yatakta yattığımı bilmiyorum. Kulağıma evdeki insanların çıkardığı gürültüler geliyor. Sevecen bağrışmalar. Üst katta Marjan'ın oradan oraya seğirttiğini duyuyorum, aşağıdan Jantien ve Gerdein'in gülüşmeleri duyuluyor. Prinsengracht komününün gürültüleri. Kadınların alışveriş için uğradığı, köşeyi dönemeyen çöp kamyonlarının, yük taşıtlarının seslerinin geldiği Noordemarkt'ın gürültüleri değil bunlar.

Ben, Fransa'ya giden Boukje'nin odasında uyuyorum. Kitabımı tamamlamaya çalıştığım son birkaç gün artık. Akşamki afişlemeden sonra ellerim hâlâ kaskatı. Kürtaj hakkı afişleri. Afişe çıktığımda hâlâ aptalca bir korku duyuyorum, oysa başıma birkaç saat karakolda kalmaktan ve birkaç onluktan fazla tutmayacak cezayı ödemekten başka bir şey gelmeyeceğini biliyorum, cezaları da komite ödüyor zaten. Leidse Sokağı'nda çalışan bizim grup enselenmedi, ama ne yazık ki diğer grup gözaltına alındı. Ancak yapıştırılan afişler "politik" bulunmadığı için hemen serbest bırakıldılar. Bu politika değilse ne acaba, diyen kadınlar köpürüyor. Eğer bir komünist gruptan olsaydınız, bu kadar kolay kurtulamazdınız.

Henüz ciddiye almadıkları için koruyorlar bizi. Almanya'da ise feministlere ilk meslekten men cezaları verildi bile. Orada kürtajın politik bir sorun olduğunu kavradılar.

Son bölüm. Bu kâğıt yığınını daktiloya geçirmem dokuz ay sürdü, 271 sayfa.

Kimseyle sevişmediğim ve yedi kilo verdiğim dokuz iffetli tam ay. Tüm enerjimi çalışmamda, tüm duyarlılıklarımı kitapta yoğunlaştırdım. Eğer böyle bir şeye inansam asilleşme diyeceğim. Yeni arkadaşlıklar kurdum, ama dayanılmaz bir aşk yaşamadım. Dokuz ay boyunca geviş getirip dinlendim. Yaşamımın bir değerlendirmesini yaptım ve bu arada çoktan unuttuğum karanlık köşelerle, diğer pisliklerle birlikte hasıraltı ettiğim ve şimdi ortaya çıkan eski duygularla karşılaştım. Beni çok fazla etkilemiş olan ilişkilere fazla yer bırakmadığım bir ego yolculuğu. Daha önce yasını tutmadığım insanlar için nihayet yas tutabildiğim bir terapi. Kendi ayaklarımın üzerinde durmakla fazla meşgulmüşüm. Çok uzun zaman güçlü ve aklı başında olmuşum.

İlk bölümü okuyan biri.Bütün bunlara nasıl dayandın, diye soruyor.

Dayanmadım diyorum. O üç yıl sadece hayatta kalmaya çalıştım. Eğer bir çocuğun varsa kendinde çözülme hakkı görmüyorsun. Her şeyden tamamen vazgeçebilirdim, ama yapamadım, sorumluluğum sahneyi terk etme isteğime ağır bastı. Ve kadın hareketine katılıp da daha basit değil, ama daha net yaşamaya başlayıncaya kadar. Armin beni zaptettiği, bağladığı, kendimi kurtarmak için bir şans sağladığı için memnunum şimdi. Artık hayatımı bir doğal felaket gibi yaşamıyorum. Başıma gelenlere müdahale ediyorum.

Hâlâ çözümsüzüm, ama belki de aslolan bu şekilde yaşamayı öğrenmem, çözüm bu belki de.

Hans'la ilişkimiz yıpranıyor. Aramızdakileri dostluğa dönüştürmek çok çaba gerektiriyor. Beraber çalışmaya devam edebilmek, bir evliliğin bitiminin olağan yanlarından olan gerginliğe düşmeden komünde yüz yüze gelebilmek. Zor, belki de çok zor. Belki de birbirimizden nefret edeceğiz.

Altı ay boyunca ayrılık üzerinde uğraştık, ilişkimizin değerli bulduğumuz parçalarını korumayı tekrar tekrar denedik, dürüst olmaya ama bu arada birbirimizi yıkıma uğratmamaya hep çaba gösterdik. Çok az örnek var. Erkeklerle dostluklar hiç yok neredeyse. Kapıyı çarpıp seni artık bir daha görmek istemiyorum, demek çok daha kolay. Arta kalanı korumak, birbirine ve birbirini yeniden bulduğun ortak yapılan işe saygı göstermek için bir biçim bulmaksa çok zor. Mükemmel bir yiyişme ilişkisi.

Armin hemen hemen tamam. Birkaç yıl daha, bir ay kadar sonra on dört olacak. Ama hâlâ, doğru yapmadığım güvensizliğini duyuyorum. Telefon. Anja diyorum soyadımı bir türlü söyleyemiyorum. Meulenbelt, bir kurum, bir fenomen. Ön ismimle daha çok kendimim. Hattın öbür ucunda kibarca bir öksürüş. 8-B sınıfından öğrenci Armin'in annesiyle mi görüşüyorum?

Anında terliyorum. Gözümün önünden okulda yapmış olabileceği binbir türlü şey hızla geçiyor. Okulu asmış, bir şey çalmış, kavga etmiş. Öğretmenine hakaret etmiş. Bir kızı hamile bırakmış. Teneffüste esrar içmiş. Müdürü kilitlemiş. Bir erkek arkadaşıyla öpüşüp koklaşırken yakalanmış. Kendimi peşinen suçlu hissediyorum.

Adam daha niçin telefon ettiğini bile söylemeden hemen hatanın bende olduğunu itiraf etmeye hazırım. Adam, Bayan Meulenbelt, diyor, veli defterlerimizi gözden geçirirken veli aidatınızı henüz göndermediğinizi saptadık.

Unutmuş olduğum, hemen halledeceğim gibisinden bir şeyler kekeliyorum ve terli ellerimle telefonu kapatıyorum. Hemen kalkıp Armin'in kirlilerini çamaşır makinesine tıkıyorum. Anneliğime, zayıf yanıma yaklaştıkları zaman kendime güvenli olmasını asla öğrenemeyeceğim.

Çözümler, ben çözümsüzüm. Henüz çözüm yok. Ama yaşıyorum ve çevremde kadınların uyandığını görüyorum. Dünyam gittikçe yaşanılır oluyor.

Kadın hareketi uzun zamandır beni fazlasıyla istila ediyor. Femsoc grupları örgütünden çekildim, çünkü biraz da başkalarının katılması gerektiğini, her tarafta parmağımın olmasının kendim için de, hareket için de iyi olmadığını düşünüyorum. Şimdiyse oturmuş, ergenlik çağında bir çocuğu olan anaç bir kadın gibi durumun yolunda olup olmadığını gözlüyorum. Bendeki, sürekli üç program aynı anda sendromu, her tarafta birden olmak istiyorum, sanki katılmak isteyeceğim bir yığın şeyin geçip gittiği duygusundayım.

Ama artık yürümüyor. Harekete farkına varılmadan yerleşen kanserli hücreler kazınacak gibi değil. İyi çalıştığımızı gösteren, gücümüzün ölçülebildiği sokak gösterileri olmuyor artık. Mahallelerde, sosyal yardım alanında, okullarda, üniversitelerde, partilerde, sendikalarda kadın grupları kuruluyor. Burada üstüme düşen işi yapıyorum, somut, gözle görülür bir iş. Feminist olmadıklarını söyleyen, ama isterseler de istemeseler de feminist olan kadınlarla çalışmalar.

Yaptığım işe inansam da hâlâ geçim korkusunu yaşıyorum. Bakanlığın eğitim alanında koyduğu çerçevenin dışına çıkar çıkmaz yönetimden müdahale tehdidi gelince paniğe kapılıyorum. Bazı meslektaşların kuşkulu tavırları beni hemen güvensizleştiriyor. Başka bir gruptan erkek öğrencilerin, kadın gruplarının erkeklere kapalı oldukları için ırkçı ve faşist olduğunu söyledikleri kulağıma geliyor. Meslekten men edildiğimi gördüğüm korkulu rüyalar yavaş yavaş sınırı aşıyor. Tekrar işsiz kaldığımı, izole edildiğimi görüyorum. Çalışma masamın üzerinde bir not asılı: just because you are paranoid doesn't mean they're NOT out to get you*.

Femø'dan döndükten sonra, kadınlarla uçarken, kadınlarla parlarken gördüğüm bir rüya. Rüyamda bir yere doğru koşan kalabalık bir grup kadın. Birdenbire geri bakıyorum ve tek başıma koştuğumu görüyorum. Diğerleri kaybolmuş.

Bazen kendi istekleriyle izole olan kadınları kıskanıyorum. Ben

* Sırf paranoyaksın diye seni ele geçirmek istemeyeceklerini sanma. (ç.n.)

bunu yapamam ve buna hakkımız yok. Feminizm sadece toplumdan geri çekilmeye yönlenirse etkin olamaz. Çalışmak zorundayız ve ben kavganın gerekliliğiyle iç içe, sempatik değil, tehditkâr bir izlenim bırakarak yaşamayı öğrenmeliyim.

Ev durumun belirsiz. Hans'la haftada birkaç gün bile aynı odada kalmak istemediğimiz için artık Prinsengracht'daki komünde kalamıyorum. Evde bana verecek başka yerleri de yok. Yine Noodermarkt'taki geçici olarak oturduğum eve çekiliyorum. Komündeki insanları, yemekte, merdivende karşılaşıldığında konuşmaların doğallığını arıyorum. Marjan'ı artık daha az göreceğim, ikimiz de her zaman meşgulüz ve bir akşamüstü diğerini ziyarete giden tiplerden değiliz ikimiz de.

Yeni komün grubum yavaş yavaş toparlanıyor: Henüz ev bulamadık ve bu aylarca, belki de bir yıldan fazla bile sürebilir.

Elimde bir naylon torbayla evden eve dolaşıyorum. Gelecek üç gün içinde giyeceğim şeyleri ve okuyacağım kitapları önceden düşünüyorum. Çok zor. Durmadan ev değiştirmek, her seferinde yeni odaları koyu kahverengiye boyamak, kitaplığımı yeni evin ölçüsüne uydurmak, böyle bir yaşama devam etmek için fazla yaşlandım.

İlişkiler. Olup biteni anlayamıyorum artık.

Marjan, acaba hâlâ çok yüksek taleplerde mi bulunuyoruz, diye soruyor. Belki de tek seçenek kısmi ilişkiler. Politikada bazı şeyleri paylaşabildiğin, ama kadınlarda bulduğun ortak noktalara sahip olmadığın bir erkek. Ya da hareketin içinde el ele, neşeyle sıçrayabildiğin, ama politika konusunda kavga ettiğin kadınlar. Biz fazla ayrıksıyız, diyor Marjan. Solcu, feminist, bir de yüksek talepler. Fazla tehditkâr. Az mı kendi kendimize konuştuk, az mı birbirimizi avuttuk, büyük aşk hayallerinin, bir insanla içimizde var olan her şeyi paylaşma hayallerinin saçmalık olduğunu az mı söyledik? Hollanda'da kendi yaşında, akademik eğitimi olan, lezbiyen, ken-

dine uygun kaç tane kadın olduğunu gayet iyi bilen ve zaten hepsiyle birlikte olmuş bulunan Andreas Burnier'in durumunu düşün.

Marjan, yine ara sıra denemelerde bulunmaya karar veriyor. Bense, yalnızca sıcaklığa ve sekse duyduğum ihtiyaçtan dolayı hiçbir ilişkiye girmemeye karar veriyorum. Bedenim oyun sahası değil.

Adamın biri alayla, sadeçe keyif olsun diye yatmayı kendine layık görmüyor musun, diye soruyor. Evet, diyorum, tam söylediğin gibi. Duyarlılıktan yoksun jimnastik hareketlerine kimse layık değildir. Ayrıca bunu can sıkıcı da buluyorum. Bedeninin belli bölüklerini iç içe geçirme yollarının sayısal bir sınırı vardır. Bunların hepsini bir kez denedim, on yıllık bir deney dönemi. Neyi aradığımı birkez daha söylememe gerek yok. Neyin eksikliğini hissettiğimi biliyorum. Kendi yatağımda, etrafımda kitaplardan kurduğum yuvamda tek başıma yatarım daha iyi, belki biraz kederlenirim ama, özüme dokunmayan, yüzeyimde kalan ilişkilerden uzak durdukça sağlam kalırım.

Marjan, acaba elli yaşına geldiğimizde birlikte bir ilişkiye başlamak için sözleşsek mi, diyor. Yüzüne baktığımda, bunu pek de içten söylemedin, diyorum.

Haklısın, diyor, zaten mutlaka kedilerin tuvaleti yüzünden kavga ederdik.

İlişkiler. Olup biteni anlayamıyorum artık.

İnce tırnaklı uzun eller görüyorum. Konuşuyoruz, uzun zamandır kimseyle böyle bir sohbete girmemiştim. Neredeyse sürekli olarak, her şeyi açıklamak zorunda olduğum, savunuya zorlandığım, küçük çocukların duygusal düzeyine inmek zorunda kaldığım duygusunu yaşıyorum. Ama bu kez onunla konuşurken *gerçekten* dinlediğini görüyorum.

Benim paketimden bir sigara saran uzun parmaklar. Bir duman perdesinin arkasına saklanıyorum. Çekingenleşiyorum.

Koyu renk saçları gözlerine düşüyor. Kalıplaşmış bir hareketle saçlarını alnından itiyor. Alnındaki saçları kendim itmemek için neredeyse ellerimin üzerine oturmak zorunda kalacağım. Bunun

yerine bir sigara sarmayı yeğliyorum. Sıcak ve karışık bir duygu haliyle eve giderken, ne aptalca, diye düşünüyorum. Derhal dişiliğime değer biçmeye kalkmayan bir erkekle hoş bir sohbete girmişsem, onu hemen kendi yuvama sürüklemeye kalkan ben oluyorum. Ve daha doğru dürüst tanımıyorum bile onu. Birkaç kez uzaktan gördüm. Bir toplantı. Yaşlıca bir kadın soru sorduğunda, sözünü kesmeden dinleyen çok az kişiden biri olması ve yumuşak bir sesle cevap vermesi dikkatimi çekmişti. Hepsi bu. Ve şimdi odamda acı çeken bir hayvan, hayvanat bahçesinde yemek zamanı öncesindeki bir kaplan gibi dolanıp duruyorum. Kafamı hiçbir şeye veremiyorum ve yatağın içinde yuvarlanıyorum.

Uzun parmaklar, altın bir yüzük. Uyarı: Sahiplidir, dokunmayın. Cesaretle yanına gidip, baksana, senden vazgeçemiyorum, ne diyorsun? Seni evime götürebilir miyim? Bedeninin yumuşak noktalarını arayıp benimkilerle değişebilir miyim, dememek için bir neden.

İhtimal ki istemeyecek bile, sorumluluk sahibi aile babası. Belki de karısını dövüp, paspas olarak kullanıyordur.

Sakin, sakin diyorum kendi kendime. Hepsi hayal izdüşümleri bunlar. Kendi kendine geçer bu hastalık. Beklemek yeterli. Sonradan onda ne bulduğunu hatırlamayacaksın bile. Sonra ona yine sokakta rastlıyorum. Sadece, iyi günler, deyip geçip gidiyorum. Dizlerim yumuşamış makarna gibi, karnımda, içinde iğnelerin zikzaklar çizerek yüzdüğü bir akvaryum. İmdat.

Sakin ol, sakin ol. Karnımdaki hayvanı yatıştırmaya çalışarak, bunun senin için iyi olmayacağını biliyorsun, diyorum kendi kendime. Uslu ol, uslu ol. Bir bardak şarap doldur. Hüzünlü bir parça koy. Yatağa gir ve güzel güzel hayal kur. Yarın her zamanki gibi işe gideceksin.

Evet, duygu mevcut, ama kimse seni bunu bir yere vardırmaya zorlamıyor.

Eski bir Paul Newman filminde kadının biri "Do you believe in love at first sight"* diye soruyor. Hayır, diyor adam, "but I believe in confusion."**

* İlk bakışta aşka inanır mısın. (ç.n.)
** Hayır, ama aklımın başımdan gidebileceğine inanıyorum. (ç.n.)

Çalışmak. Kuramın parça parça gelişmesinin verdiği doyum. Öyle görünüyor ki, şimdiye kadar ki bütün yatırımlara değmiş, okuduğum bütün kitaplar, çalışma grupları, konuşmalar. Tüm deneyimlerim malzeme. Çizgiler netleşiyor, bağlantıları geçmeye başlıyorum. Bütün bireysel duyarlılıklarımız ve içinde bulunduğumuz ekonomik yapı arasındaki bağlantı. Bir yıl öncesinde, geç kapitalizm dönemindeki üretim ilişkileri koşullarında âşık olma üzerine bir toplantı yapalım diye şakalaşıyorduk. Ama artık gülecek halimiz kalmadı.

Hâlâ politik çalışmalarımızın büyük bölümü ve kendi deneyimlerimizin büyük bölümü arasında bir uçurum var. Yazarken hâlâ iki dil kullanıyorum. Ah, yüreğimde iki ayrı ruh yaşıyor, ama bu diyalektik ve sentez gelişiyor. Yaşamımın alanları giderek daha fazla iç içe geçiyor. Severek çalışıyoruz. Politikayı yaşıyoruz. Ve zaman zaman, mahkûm edildiğimiz yabancılaşmanın bir parçasını üstümüzden atıyoruz. Daha oluşmak zorunda olan bir topluma avans. Hep kişisel olanla politik olanın sınırında yaşamış olan biz kadınlar. İlişkiler, çalışmalarımız. Duygularımızda daha yoğun, başkalarına gösterdiğimiz anlayış -kölelik mantığı- bir silah şimdi, çünkü özel yaşamı tekrar orta malı yaparken birbirimizi desteklemek için bu silaha ihtiyacımız var.

Sabah postasından bir paket çıkıyor. Risjwijk, bakanlık. Merak içinde paketi açtığımda kadınlar yılında hizmetleri için onurlandırılan elli kadından biri olduğumu görüyorum. İçindeki bir kadın simgesiyle o korkunç Birleşmiş Milletler kuşu ve bir mermer parçasına yapıştırılmış eşitlik işareti. Fesatçı bir unsur olarak bu yılı sabote etmek için o kadar çaba harcamışken, lanet olsun, bir de onurlandırılmak. Ben orada öylece oturur ve Hollanda kraliçesinin komodini üzerinde de duran ve camları aşağı indirmekten başka bir işe yaramayan bu kaçık nesne karşısında gülerken, Marjan, utanmıyor musun, diye soruyor. Onu geri yollamalıyım, diyorum pişmanlık içinde, bu komedi için çalışmış kadınlar arasında benim adımın da açıklandığını düşün. Hollanda. Devrime biraz daha yaklaşmaya çalıştığında kimsenin farkına varmadığı Hollanda. Hükümetin, kendi oturduğu dalı kesmeye çalıştığı için başını okşadığı Hollanda.

Yaşamım belirsizliklerle dolu. Geleceğimin nasıl olacağını bilmiyorum. İki yıl sonrasını düşündüğümde gözümün önünde hiçbir şey canlanmıyor.

Kadın merkezinde bir eğlence, lezbiyen cephe. İçeri girdiğimde başcadı beni şaşkınlık içinde selamlıyor. Evet, diyorum, beni burada beklemiyordun değil mi. Budala inek, diyor, bu senin suçluluk duygun sadece. Dans eden arkadaşlarımı görüyorum. Orada karşılaşacağım benim de aklıma gelmeyen kadınları görüyorum. Son derece hoşnutum.

Kalabalığın içinde cadı müziği eşliğinde dans ediyorum. Lavender Jane loves women. Ya da, öylesine güzel bulmaya başladığım kadınları, birbirlerine sıkıca sarılmış ikili dans eden, gruplar içinde dans eden, saçları uçuşan, gözleri parıldayan, neyseler ondan gurur duyan kadınları seyrediyorum sadece. Olgunlaşmışlar ve baskıya karşı mücadele etme zorunluluğunda olmayan insanlardan daha güçlüler. Bir tür âşık olma bu, diye düşünüyorum. O olabilirdi ya da şu karşıdaki kadın. Eski ve yeni arkadaşlarımla dans ediyorum, bedenim esnek, göğüslerimde göğüslerinin sıcaklığı, kokuları. Diğer kadınların bana baktığını fark ediyorum, ama kendimi gözetlenmiş hissetmiyorum.

Kadınların arasında kendimi güzel hissediyorum, güzelim. Yaşlanma korkusu yok artık.

Sanki eve dönmüşüm gibi, diyorum Jantien'e. Annemin kucağına geri dönümüşüm gibi.

Herkes geri gelir, diyor Jantien, herkes.

Bir dalganın tepesinde yaşıyorum. Bütün belirsizliklerimle yara almaya açık-bir nehirde nasıl tutunabilirsin ki? Sadece bu yönde ilerleyebileceğim duygusuyla güçlü ve yıkılmaz. Geri dönüş yok.

Amsterdam, 21 Nisan 1976

Başlangıca dönüş

Süpermarkette yine o bakışları içine dönük kadınla karşılaşıyorum. Ama, artık ben değilim o. Parasını düşürdüğünde kızarıyor. Kasanın başında yerden kaldırdığı cüzdanını kurcalarken cesaret vererek gülümsüyorum ona. Gözlerimle sunduğum teması kabul etmiyor. Belki utanıyor. Belki de kendisini küçümseyerek güldüğümü düşünüyor. Belki de kapanıklığı içinde farkına bile varmıyor. Kollarımla onu sarmak, soğuk göğüslerini ellerimle ısıtmak isterdim. Suni teneffüs. Ama göz temasından fazlasını sunmaya cesaretim yok, ki onu dahi reddetti. Ne düşündüğümü bilseydi, korkardı. Şu pis lezbiyenlerden, doğasını inkâr eden kadınlardan, fanatik erkek düşmanlarından biri. Benden korkuyor ve ben nedenini çok iyi anlıyorum.

İlk adımları kendi atmak zorunda kalacak. Kabuğunu çatlatıp kafesini terk edene kadar kenarda beklemekten başka yapabileceğim bir şey yok. Eğer o isterse tutunması için elimi uzatabilirdim ona. Tıkandığı anda yaslanıp ağlaması için omzumu sunabilirdim.

Onun yüzü güvensiz ve içe dönük olduğu sürece ben özgür değilim. O utandığı ve kendi gerçek ölçülerine yayılmak yerine omuzlarını kıstığı sürece. Günlük market alışverişleri, mutfak harçlığını yetiştirme hesapları, biftek yine bir hafta öncekinden daha pahalı ve onun pişirdiği köfteler kocasının hoşuna gitmiyor, hayatını bu şekliyle kabullendiği sürece ben özgür değilim.

Eğer her şeyin, düşe kalka kendi utancından kurtulmuş *bir* kadından, bütün diğer hikâyelerden kopuk *bir* hikâyeden ibaret olduğunu düşünüyorsanız, o zaman beni anlamadınız.

Eğer dostluk bu kadar basitse, o zaman ben çok az şey söylemişim demek ki.

Anja Meulenbelt önce anne! Sonra sosyalistliği, feministliği, lezbiyenliği, çokeşliliği ve uyuşturucu maddeleri denemiş bir kadın. Hayatın kıyılarında değil derinliklerinde yaşamayı göze alan; sözcüklere değil hislerine, tenine, kanına, parmak uclarına inanan biri...

Yayınlandığında feminist çevrelerde büyük yankılar uyandıran ve sekiz dile çevrilen bu kitapta erkek egemen toplumun kendisine dayattığı rollerden kurtulma hikâyesini kişisel, içten ve cesur bir dille anlatıyor. Feminizmden değil, onun nasıl yaşandığından söz ediyor.

Kullandığımız dilin kadınları ifade edemeyecek kadar eril olan özelliklerine; kadınların parçalanmış kimliklerle yaşamak durumunda kaldığına; 1970'leri sarsan "cinsel devrim"in "cinsel" ama "devrimci" olmadığına; "solcu erkekler"in de "erkek" ama "sevgili" olamadıklarına; beyaz atlı prens masalına; kadınlarla/erkeklerle yaşanan cinsellik, kıskançlık, yalnızlık sorunlarına; aydın erkeklerin bile utançlarından arınmış kadınlarla yaşamayı beceremediklerine dikkat çekiyor. Utançlarından kurtulan, kendini, bedenini seven bir kadın olmanın zor ama imkânsız olmadığını gösteriyor.

AYRINTI • EDEBİYAT
ISBN 975-539-045-6
9 789755 390451